

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
ANA BİLİM DALI

74242

ÇEŞMÎ-ZÂDE REŞİD DÎVANI
İNCELEME VE TENKİTLİ METİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUSTAFA ULUOCAK

T 74 242

DANIŞMAN: PROF. DR. COŞKUN AK

BURSA 1998

ÖNSÖZ

Bir milletin kültürünü oluşturan öğelerden birisi de hiç şüphesiz edebiyattır. Geçmişimizin sayfaları çevrilince edebiyatımızın büyük bir bölümünü "Divan Edebiyatı"nın kapladığı görülür.

Divan Edebiyatı'ın tanımak, ondan zevk almak, en azından geçmişimizin edebî zevklerine yabancı kalmamak için elimizde o döneme ait metinler bulunmaktadır. Yoksa, sadece edebiyatla ilgili tarihi bilgiler her zaman doğrulara ulaşmada yeterli olmayacaktır. Bu nedenle Yüksek Lisans tezi olarak bir Divan üzerinde çalışıp sağlam bir metin ortaya koymayı amaçladık.

Divan'ı üzerinde çalıştığımız şâir, 18. yüzyıl tarihçilerinden Çeşmî-zâde Mustafa Reşid Efendi'dir. Tarihçiliği ile şöhret bulan Çeşmî-zâde'yi Divan'ı aracılığıyla edebî yönden tanıtmak bir eksiği dolduracaktır kanaatindeyiz.

Tezimizin konusunu teşkil eden Çeşmî-zâde Reşid Divanı iki nüshadır. İlki şairin kendi el yazısıyla tertip ettiği ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde Türkçe Yazmalar Bölümü 9597 numarada kayıtlı nüsha, ikincisi de İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Bölümü 168 numarada kayıtlı olan nüshadır.

Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümü şairin hayatı, eserleri ve edebî kişiliğini oluşturan giriş bölümüdür.

Giriş kısmından sonra, Divan'daki şiirlerin incelendiği birinci bölümde Divan; Din, Toplum, İnsan ve Tabiat ana başlıkları altında incelenmiştir.

İkinci bölümde Çeşmî-zâde Reşid Divanı'nın karşılaştırmalı metni bulunmaktadır. Asıl nüsha olarak İstanbul Üniversitesi (İ) nüshasını dikkate aldık ve onu Millet Kütüphanesi (M) nüshası ile karşılaştırdık. Asıl nüshadaki sayfaların bazılarında boşluklar bulunduğu halde Divan'ın varak numaraları belirtilirken bu boşluklar dikkate alınmamıştır.

Bana bu çalışmamda yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Coşkun AK Bey'e sonsuz şükranlarımı sunarım.

Mustafa ULUOCAK

BURSA - 1998

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	II
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ	1
ÇEŞMİ-ZADEREŞİD'İN HAYATI	1
A- ESERLERİ	2
1. TARİHİ	2
2. DIVAN	3
B- EDEBİ KİŞİLİĞİ	4
1. Dili	6
2. Şair ve Şiir Hakkındaki Görüşleri	7
3. Ölçü, Uyak	9
I. BÖLÜM	
DIVAN'IN İNCELENMESİ	11
A. DİN	12
I. Allah	12
II. Melekler	12
III. Kitaplar	14
IV. Ayetler ve Hadisler	14
V. Peygamberler	15
VI. Dört Halife (Çâr-yâr)	18
VII. Âl-i Âbâ, Âl-i Mustafa	19
VIII. Kaza ve Kader	19
IX. Ahiret İle İlgili Mefhumlar	20
X. Çeşitli Dinlerle İlgili Mefhumlar	22
B. TOPLUM	25
I. KİŞİLER	25
A. Tarihi Şahsiyetler	25

1. Padişahlar.....	25
2. Devlet Adamları.....	26
3. Şairler, Alimler, Dost ve Arkadaşlar	27
B. Meşhur Kişiler ve Efsanevi Kahramanlar	31
C. Masal ve Hikâye Kahramanları.....	35
II. KAVİMLER.....	36
III. ÜLKELER VE ŞEHİRLER	37
IV. TOPLUMSAL HAYAT.....	39
1. Pâdişah	39
2. Savaş	39
3. Av	40
4. Bezm.....	41
5. Mûsiki	44
6. Süslenme	45
7. Giyim Kuşam.....	48
8. Sofra ve Yiyecekler	48
9. Mimari	49
10. Tıp.....	49
11. Alışveriş	49
12. Yazı ile İlgili Özellikler.....	50
13. Bazı Tipler ve Meslek Erbâbı	50
C. İNSAN.....	52
I. Güzellik	52
II. Sevgili	53
III. Sevgili ile İlgili Benzetmeler	53
IV. Sevgilide Güzellik Unsurları	56
V. Âşık	59
VI. Âşık ile İlgili Benzetmeler	60
VII. Rakib	62
VIII. Rakib ile İlgili Benzetmeler	63

D. TABİAT	64
I. KOZMİK ALEM	64
a. GÖKYÜZÜ	64
b. YILDIZLAR (Necm, Kevkeb)	65
c. GEZEGENLER	67
II. ZAMAN VE ZAMANLA İLGİLİ MEFHURLAR	68
a. Zaman (Vakt, Rüzgâr, Eyyâm)	68
b. MEVSİMLER (Fasl).....	68
c. MEYVELER	70
II. BÖLÜM	
DİVAN'IN TENKİTLİ VE TRANSKRİPSİYONLU METNİ.....	71
BİBLİYOGRAFYA	292

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.y.	: Adı geçen yer
Ank.	: Ankara
B-	: Beyit
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
G	: Gazel
H-	: Hicviye
İ.	: İstanbul Üniversitesi nüshası
İst.	: İstanbul
K-	: Kaside
KT-	: Kıta
Küt.	: Kütüphanesi
L-	: Lugaz
M-	: Murabba
M.	: Millet Kütüphanesi nüshası
R-	: Rubai
s.	: Sayfa
T-	: Tahmis
TA-	: Tarih
T.Y.	: Türkçe Yazmalar
TZ-	: Tazmin

GİRİŞ

ÇEŞMİ-ZÂDE REŞİD'İN HAYATI

Çeşmi-zâde Mustafa Reşid İstanbul'da dünyaya gelmiştir (...Der-saadetde çehre-nümâ-yı çeşm-i vücûd olub...)¹. Doğum tarihi bilinmemektedir. Sultan IV. Murat devrinde Rumeli kazaskeri olan Mehmet Salih Efendi'nin soyundan gelmektedir². Çeşmi-zâde ailesinden Mehmed Said Efendi'nin oğludur. Medrese tahsilini tamamlayıp mülâzımlık pâyesini aldıktan sonra 1153'te (1740-41) müderris oldu (Hüseyn Râmiz, vr. 45a). Gerek şiir ve inşâdaki kudreti, gerekse güzel ahlâkı ile dikkati çekti; dört defa kazasker tezkireciliği, dört defa da askerî kassamlık³ yaptı. Aralık 1750'de Vâlide Sultan Medresesi, Nisan 1754'te Recep Paşa Medresesi müderrisliğine tayin edildi. Vassaf Abdullah Efendi'nin şeyhülislâmlığı sırasında (12 Ocak-7 Haziran 1755) meşihat mektupçuluğuna getirildi. Temmuz 1763'te Piyâle Paşa Medresesi müderrisliğine nakledildi.

Seyyid Mehmed Hâkim'in istifasından sonra 3 Aralık 1766'da Vak'anüvisliğe tayin edilen Mustafa Reşid, bir buçuk yıldan fazla bir süre bu görevde kaldı. Temmuz 1768'de Kariye Hancahı'na, ardından İsmihan Sultan Medresesi ve Kütüphanesi'ne, Temmuz 1770'te de Süleymâniye Darulhadisi müderrisliğine getirildi. Böylece ilmiye mertebelerini tamamlayan Çeşmi-zâde mahreç kadılıklarından birine tayin edilmeyi beklerken aynı yılın 20 Kasım'ında vefat etti⁴.

Çeşmi-zâde'nin vefat tarihi Silâhdâr-zâde,⁵ Şefkat-i Bağdâdi⁶, Şeyhülislâm Arif Hikmet⁷ tezkirelerinde 1184; Ravdatü'l-Azîziyye'de⁸ 1184 (1770) recebi evahiri olarak tespit edilmiştir. Ölümü için Arif Hikmet Tezkiresi'nde "Mâte Mustafa Reşid", Fatin Tezkiresi'nde "Reşid-i Çeşmi-

¹ Fâtın Davud, Hâtimetü'l-Eş'âr. İ.Ü. Küt., İbnü'l Emin Böl. 1889 s. 138.

² Râmiz, Tezkire-i Şu'arâ, İ.Ü. Küt. T.Y. 91 s. 21.

³ Askerî kassamlık Yeniçeri Ocağı efrat ve zabitanından ölenlerin metrûkatına ait işlerle meşgul olan heyet arasındaki şerî memur hakkında kullanılır bir tabirdir. Bkz. M. Zeki PAKALIN, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İst. 1998, II Cilt, s. 210.

⁴ KÜTÜKOĞLU, Bekir, TDV İslâm Ansiklopedisi, c. 8, s. 289.

⁵ Silâhdâr-zâde, Tezkire-i Şu'arâ, İ.Ü. Küt. T.Y. 255, s. 74.

⁶ Şefkat-i Bağdâdi, Tezkire-i Şefkat-i Bağdâdi, İ.Ü. T.Y. 3916, s. 34.

⁷ Şeyhülislâm Arif Hikmet, Tezkire-i Şu'ara, Millet Küt., Ali Emiri, Tarih 789, s. 29.

⁸ Ravdatü'l-Azîziyye, Rifat Ahmet, İ.Ü. Küt. İbnül Emin Böl. 1466. s. 174.

zâde ide Me'vâyı mekân-ı emîn" ibareleri düşürülen tarihlerdir. Fatîm Tezkiresi'nde geçen tarih ibaresinin karşılığı olarak 1181 senesi verilmektedir (... tarihi natık olduğu vech ile binyüz seksen bir senesi hilâlinde âzîm-i dâr-ı me'vâ olmuştur...)9. Çeşmi-zâde'nin Tarihini hazırlayan Bekir Kütükoğlu, bu tarih mısraının ebced hesabıyla 1184'e tekabül etmiş olmasından, tarihin rakamla ifâdesinde zuhûle düşüldüğünü belirtmektedir10.

Osmanlı Müellifleri11 ve Osmanlı Tarihi Yazarları12 adlı eserlerde mezarının Rumeli mezarlığında olduğu belirtilmektedir. Ancak, Bekir Kütükoğlu Çeşmi-zâde Tarihi'nde13 Osmanlı Müelliflerinde Çeşmi-zâde'nin vefat tarihi olarak verilen 1236 yılını ve defin yeri olarak verilen Rumeli Mezarlığı'nı yanlış bilgi olarak belirtmektedir.

A. ESERLERİ

1. TARİHİ

"Mustafa Reşîd Efendi, Vak'anüvis tayin olduğu 1 receb 1180 (3 Aralık 1766)'den III. Mustafa'nın kızı Hatice Sultan'ın doğum tarihi olan 27 muharrem 1182 (13 haziran 1768)'ye kadar muttali olduğu vekayii Tarihi'nde toplamıştır. Bunlar arasında mevâcib ve sürre ihracı, donanmanın Akdeniz'e çıkıp dönmesi tefsir ve mevlid cemiyeti, muâyede, padişahın kışlık ve yazlık saraylara nakli, saraya ait doğum ve düğün merasimleri gibi mutad vekayi yanında, vuku bulan tevcihât, vefeyât, yangınlar, inşa hareketleri; Gürcistan, Hicaz, Kıbrıs ve Mısır'da vuku bulan ihtilallerin teskini, eşkiya takibatı v.s. gibi vukuat zikredilebilir.

Reşîd Efendi'nin lisâm, lüzumsuz külfetden ârî, zaman zaman teşbih ve istiarelerle zenginleşen, oldukça özlü bir vasıf taşımaktadır."14 Çeşmi-zâde Tarihi, Vasıf Tarihi'nin kaynaklarından biridir15.

9 Fatîm Davut, a.g.e., s. 138.

10 Çeşmi-zâde Tarihi, Haz. Bekir Kütükoğlu, İst. 1993, s. XIII, 2. dipnot.

11 Bursalı Mehmet Tahîr Efendi, Osmanlı Müellifleri 3. Cilt, İst. 1975, s. 45.

12 BAYRAK, M. Orhan, Osmanlı Tarihi Yazarları (Biyografi ve Bibliyografi) 1982, s. 76-77.

13 Çeşmi-zâde Tarihi, a.g.e. ve a.g.y.

14 Çeşmi-zâde Tarihi, a.g.e., Giriş XIV.

15 Türk Ansiklopedisi, C. 9, Ank. 1963.

2. DİVAN

Çeşmi-zâde Reşid Divanı'nın iki nüshası üzerinde çalışılmıştır.. Bunlardan ilki, İ. Ü. Kütüphanesi'ndeki Türkçe Yazmalar Bölümü 9597 numarada kayıtlı nüshadır. 269x178 mm. ebadında, kahverengi meşin ciltlidir. 165 varak olmasına rağmen çeşitli sayfalarında boşluklar vardır ve metin 57 varaktır. Ta'lik hattı ile yazılan Divan'ın başında Çeşmi-zâde Reşid'in hatt-ı destiyle muharrer Divanı şeklinde bir ibâre vardır. Divan'ın son kısmında ayrı sayfalarda olmak üzere bazı beyitler, Saib'in bir gazeli ve biri Farsça iki kıta ve bir beyit yer almaktadır.

Çeşmi-zâde Reşid Divanı'nın ikinci nüshası İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Bölümü 168 numarada kayıtlıdır. 220x130, 185x75 ölçülerinde 53 yaprak olan ta'lik hatlı nüsha, mühürlü meşin tezhipli cilde sahiptir. Baş sayfa çiçekli ve cetvellerle tezhiplidir.

İstanbul Üniversitesi nüshasının başı:

Kıt'a

Yâ Rab girih-i saht-ı temennâmı güşâd it
 Gül-gonce-i kâm-ı dili müstağni-i bâd it
 Kıl dergeh-i 'izzetde pezîrefte recâmı
 Vâreste-i 'arz-ı der-i ikbâl-i 'ibâd it

Sonu:

Hatt-ı ruhsârı gelelden kaldı gayet bi-ma'âş
 Aşlı mümkindür o şühûñ hâzır ü kandil-pâş

Millet Kütüphanesi nüshasının başı:

Şad hamd Cenâb-ı Kibriyâya

Bi-had şalavât Muştafâya

Sonu:

Kılub peygamberini "Lem yelid" ahbârına me'mûr
"Velem yûled"le vaşf-ı zât-ı pâkin eyledi inşâ

Çeşmî-zâde Reşid Divan'ında 1 tevhid, 1 münâcat, 6 na't, Hz. Peygamber'e bir arzuhal, ikisi noktasız ve biri tarihli 12 kaside, 1 medhiye, 1 hasbihâl, 142 gazel, 5 tahmis, 1 tazmin, 33 tarih, 4 lügaz, 1 hicviye, Mukatta'at, Rubaiyyat ve Müteferrikat başlığı ile ele alınan bölümde 30 manzume, birisi Farsça 38 beyit bulunmaktadır.

Kasideler, Şeyhülislam Mustafa Efendi, Sadrazam Ali Paşa (2 tane), Sadrazam Abdullah Paşa (2 tane), Ragıb Efendi, Neyli Efendi, Muhammed Paşa için yazılmıştır.

Medhiyede sırasıyla Allah, Hz. Muhammed, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hüseyin övülmektedir.

Şairimiz, Nef'i, Fâiz ve Neyli'ye bir, Nedim'e iki tahmis yazmış ve Nâbi'nin bir beytini de terci-i bend şeklinde tazmin etmiştir.

Çeşmî-zâde Reşid, Sultan Mustafa'nın tahta çıkışı, Şehzade Selim'in doğumu, Mustafa Paşa'nın ikinci kez vezir oluşu, Belgrad'ın fethi, Muhammed Sâlih Efendi, Çelebizâde İsmail Asım Efendi, Dürrî-zâde Efendi, şairin amcası Ahmet Efendi ve Piri-zâde Osman Efendi'nin şeyhülislam olması, çeşitli önemli kişilerin vefatı, çeşitli binaların inşası ve tamiri için tarih düşürmüştür.

B. EDEBİ KİŞİLİĞİ

Ramiz, Tezkiresi'nde Çeşmî-zâde'nin şiir ve inşadaki gücü itibariyle emsallinden üstün olduğunu belirtmektedir. Hatta şiirinin Veysi'yi kiskandırarak, nesrinin de Nergisi'yi şaşırtacak derecede olduğu belirtilmektedir (...Şi'r ü inşâda ta'bir-i dil-pezir-i feşahat-edâ ile kasabî's-sabakî'l-emsâl olup güftâr-ı belâgat-şi'ârları reşk-endâz-ı rûh-ı Veysi ve inşâ-yı letâfet-ârâ-yı ma'nîdarları hyre-zen-i çeşm-i Nergisi el-hakk dâniş ü irfandan nazîri adîm oldukları gibi...)16.

Bekir Kütükoğlu Çeşmî-zâde'nin Tarihini incelerken lisam hakkında şunları belirtmektedir:

16 Ramiz, Tezkire-i Şuarâ, a.g.e., s. 21.

"Reşid Efendi'nin lisani lüzumsuz külfetlerden âri, zaman zaman teşbih ve istiârelerle zenginleşen, oldukça özlü bir vasıf taşımaktadır"¹⁷ Nitekim şairimiz de gazelleri için belagat bahçelerinin güldestesi deyimini kullanmaktadır.

Gül-deste-i riyâz-ı belâgat gazellerüm

Pirâye-bağ-ı şişe-i gayret gazellerüm G 98/1

Çeşmî-zâde'nin şiirlerini incelediğimizde Nabî gibi hikmetli ve nasihat verici şiirleri, Nedim gibi şuh şiirlerin ve Fuzûlî gibi lirik şiirlerinin varlığını görmekteyiz.

Şairimizin hikmetli şiirlerine örnekler:

Ey âh ü nâle bir eşerüñ yoğ mıdur senüñ

Kûy-ı icabete güzereñ yoğ mıdur senüñ

Bâzâr-ı dehr içinde 'aceb hiçe şatdılar

Ey cins-i ma'rifet degerüñ yoğ mıdur senüñ

Meyden şafâ mı gitdi ki yoğ rağbetüñ gönül

Yohsa cihânda bir kederüñ yoğ mıdur senüñ

Ey girre-mest-i meclis-i iğbâl-i bi-şebât

Derd-i humârdan haberüñ yoğ mıdur senüñ G-84

Şikest-i rişte-i tûl-ı emel ne râhat imiş

İden harâb derünü meger o miñnet imiş

Dem-i şebâb hüner şanub itdigün harekât

Gelince vaqt-i hured bâ'îş-i hacâlet imiş

Mişâl-i fir ü keman şimdi halkuñ etvârı

Mukârenet sebeb-i devri-i 'adâvet imiş

¹⁷ Çeşmî-zâde Tarihi, a.g.e., Giriş bölümü, XIV.

Metâ'-ı nazma harîdâr bulmadan geçdük

Şi'âr-ı 'aşr kemâl ehline 'adâvet imiş

G-68

Çeşmi-zâde'nin Nedîmâne şiirlerine örnekler:

Bugün tenhâ o şûh-ı şive-kârı oğşadum öpdüm

Alub âgûşuma ol gül-'ızârı oğşadum öpdüm

Kemend-i âh-ı pür-te'sir ile şayd eyleyüb âhr

Ben ol âhû-yı hüsn-i dil-şikârı oğşadum öpdüm

G-92

Lirik şiirlerine örnekler:

Renciş-i cân ü dile şanma o şâhum sebab

Cümle bu mihnetlere baht-ı siyâhum sebab

Uydı hevâda gönül irmedi ser-menzile

Oldı aña rehber-i güm-şüde-râhum sebab

G-8

Bir dil ki derd-i 'aşkuñ ile âşinâ degül

'Uşşâk içinde dil dîmek aña sezâ degül

Âzar idersem ağlamasun dîrsen 'âşıkâ

Düşnâm-ı telhdür bu efendüm du'â degül

G-88

1. Dili

Çeşmi-zâde Reşid'in dili devrinin dil anlayışını yansıtmaktadır. Genellikle, kasideelerde ağır bir dil kullanır. Bunun yanında herkesin kolayca anlayabileceği sadelikte şiirlerinin de varlığını görmekteyiz.

Şeb-i müşgîni hengâm-ı rebî'un rûza nisbetle
Cebîni dil-rubâde gûyiyâ zülf-i muţarrâdur

Fezâ-yı gülşen-i dehre ruţîbet şöyle şârî kim
Reg-i bânik-i hâra her biri bir 'ayra mecrâdur

K-5/5-6

Zihi Sultân-ı dâru'l-mülk-i vahdet zât-ı bi-hemtâ
Serîr-ârâ-yı kudret bi-ma'âdın hâkim-i yektâ

1/1

Sâde söyleyişe örnek olarak hicviyyeden birkaç beyti verebiliriz.

Seni aşruñ mürüvvet erbâbı
Kullanurlar hep akçasuz pulsuz
Dir isen aña ey kerem kânı
Baña bir eski cübbe vir kılsuz

Şair Divan'ında çeşitli halk söyleyişleri ve deyimleri de kullanmıştır. Bazı örnekleri şöyledir.

Aynına almamak, alır gözle bakmamak, ayak basmak, akan sular durmak, başına üşmek, bahtı açık olmak, başlar üstünde yer etmek, büyük söz söylemek, başına dar etmek, can ağzına gelmek, çar-çeş olmak, dâmenine sarılmak, dert dökmek, dil vermek, göz dikmek, gam çekmek, kavga kabarmak, kan dökmek, gözden çıkarmak, göz dikmek, sen ben olmak, sine germek, şise çekmek, yüz sürmek, yüz göstermek, yüz tutmak, yüzü gülmek, yüzsüz, yüzünü eksitmek, yol vermemek vs.

2. Şair ve Şiir Hakkındaki Görüşleri

Çeşmi-zâde Reşid kendisini sihir yapan şair olarak nitelendirmekte ve mazmunlarının bütün şairlerin utançtan yüzünü kızartacağı söylemektedir. Ayrıca şair şiiriyle âlemde şöhretinin olduğunu belirtmektedir.

Benüm ol şâ'ir-i sâhîr ki rengîni-i mazmûnum

Olur surhî-i haclet-rûy-ı cümle şâ'irân üzre

K-8/36

Anuñçün olmuşum ol âfetüñ giriftâr

Reşid şi'rümle 'âlemde şöhretim vardır G-48/9

Şairin bir beytinde şiirlerinin sayısının fazla olduğunu fakat bunları toplayamadığını tespit ediyoruz. Nitekim Divan'ın İstanbul Üniversitesi'ndeki nüshasına bakıldığında birçok boşlukların olduğu görülecektir. Şair belki bu kısımlara şiirlerini eklemeyi düşünmüş fakat buna fırsat bulamamış olabilir.

Cem'-i metâ'-ı nazma tekâsül den ey Reşid

Oldı hezârı güm-şüde-i vâdi-i telef G-77/5

Şairimiz şiir ustalarının arkasından gittiğini ve asrın ariflerine nazire yazmak istediğini belirtir. Bu onun için nazım hanesine mücevher doldurmayı benzer. Çeşmi-zâde Reşid Efendi sanatının hakimane bir özelliğe sahip olduğunu ileri sürmektedir.

Reşid nazm-ı selisüñ gören dimiş ki Hüdâ

Derûn-ı tab'ına gencine-i hikem mi kıdî G-133/5

Şairimize göre şiir yazarken nazımın sade kaçmaması için coşkunlukla yazılması gerekir. Şaire de bu coşkunluğu, yıkılmışlık, mahvolmuşluk fikri vermektedir.

Divan'da şiir türlerinden gazel ön plana çıkmıştır. Şair, "gazellerim" redifli bir gazelinde kendisini ve gazelelerini övmektedir (bkz. 98. gazel).

Çeşmi-zâde Reşid zamanında şiire ve şaire itibar kalmadığından yakınmaktadır. Yine zamandaki şairlerin yeni söyleyişlere taze mazmunlara meyilli olmadıkları, tımtıraklı sözlerden zevk aldıklarını belirtmektedir.

Degül nazm-âverân-ı 'aşr mâ'il tâze mazmûna

Oludâr tımtırâk-ı elfâz ile ta'birden mahzûz G-74/5

Ey bülbül-i dil sende ne hâlet vardır

Nağmende şeker gibi halâvet vardır

Hem güfte vü hem beste senüdüdür ammâ

Ne şi're ne mûsikîye râğbet vardır R-19

3. Ölçü, Uyak

Divan'da şairimiz, 17 değişik ölçü kullanmıştır.

1. Feilâtün / feilâtün / feilâtün / feilün

(Fâilâtün) (f'lün)

3 kaside, 15 gazel, 1 tahmis, 3 tarih, 1 kıta ve 4 beyit; toplam 27 manzume

2. Fâilâtün / fâilâtün / fâilâtün / fâilün

2 kaside, 1 na't, 23 gazel, 2 Murabba, 12 tarih, 11 beyit; toplam 51 manzume

3. Fâilâtün / fâilâtün / fâilün

1 tarih, 1 lugaz; toplam iki manzume

4. Feilâtün / feilâtün / feilün

(Fâilâtün (fa'lün)

1 lugaz ; 1 manzume

5. Feilâtün / mefâilün / feilün

Hicviyye; 1 manzume

6. Fâilâtün / mefâilün / feilün

1 na't, 2 kaside, 1 gazel, 1 tarih, 1 lugaz; toplam 6 manzume

7. Mefâilün / mefâilün / mefâilün / mefâilün /

3 na't, 4 kaside, 33 gazel, 1 tahmis, 14 tarih, 3 kıta, 10 beyt, 1 murabba; toplam 69 manzume

8. Mefâilün / feilâtün / mefâilün / feilün

1 na't, 3 kaside, 16 gazel, 1 tazmin, 1 tarih, 1 kıta, 4 beyit; toplam 27 manzume

9. Mef'ûlü / mefâilü / mefâilü / fe'ülün

1 münacat, 15 gazel, 1 tahmis, 1 kıta, 3 beyit; toplam 21 manzume

10. Mef'ûlü / fâilâtü / mefâilü / fâilün

36 gazel, 2 tahmis, 4 beyit; toplam 42 manzume

11. Müfteilün / fâilün / müfteilün / fâilün

2 gazel

12. Mef'ûlü / mefâilün / mef'ûlü / mefâilün

1 gazel

13. Mef'ûlü / fâilâtün / mef'ûlü / fâilâtün

1 gazel

14. Müfteilün / mefâilün / müfteilün / mefâilün

1 gazel

15. Müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün

1 tarih

16. Mefâilün / mefâilün / feülün

1 lugaz

17. Mef'ûlü / mefâilün / feülün

1 kıta

Görüldüğü gibi Çeşmî-zâde Reşid 17 ayrı aruz ölçüsünü kullanmasına rağmen bunlardan en çok remel, hezec, müctes ve muzarî kalıplarını tercih etmiştir. Bu da bize şairin ses ve âhenk unsurlarına önem verdiğini göstermektedir.

"Redifli şiirler şairin bütün muhayyilesinin bütün genişliğiyle aksettiği şiirlerdir. Denilebilir ki müşahhas rediflerde şairin en geniş manasıyla kültürü ve hayal gücü aksederken, dil ve mefhum zenginliği kazanmaktadır. Redifin ahenk yönünden şiiri kanatlandırdığı ve bir bütünlük kazandırdığı da unutulmamalıdır."¹⁸

Şairimizin kullandığı uyaklar incelendiğinde, hemen hemen bütün şiirlerinin zengin uyakla oluşturulduğu görülmektedir. Ayrıca şiirlerinde özellikle gazellerinde redifin de âhenk unsuru olarak kullanıldığı göze çarpar. Şiirlerinin birçoğunda tek sözcükten, bazen de iki sözcükten oluşan redif yer almaktadır.

¹⁸ KURNAZ, Prof. Dr. Cernal, Hayâli Bey Divanı'nın Tahlili, İst. 1996, s. 33.

I. BÖLÜM

DİVAN'IN İNCELENMESİ

A. DİN

I. Allah

Çeşmi-zâde Reşid Divân'nda Allah ile ilgili üç manzume yer almaktadır. Bunlardan birisi münâcât, ikisi de tevhiddir. Münâcât ile, Divânın ilk manzumesi olan tevhid müstakil olarak yazılmış, diğer tevhid ise, uzun bir medhiyenin baş kısmını oluşturmuştur. Bununla birlikte Divan'ın çeşitli yerlerinde, Allah'ın isim ve sıfatları göze çarpmaktadır. Bu isim ve sıfatlar şunlardır:

Allah, Cenâb-ı Bârî, Cenâb-ı Mennân, Hak, Hüdâ, Mevlâ, İlâh, Hayy, Hallâk, Kerim, Hâkim-i Yektâ, Rab, Rahmân, Rahîm, Müsteân, Perverdigâr, Yezdân, Zülcelâl, Sübhân, Hâlık, Settâr, Şâfi v. b.

Şairimize göre Allahu Teâlâ vahdet mülkünün sultanıdır. Onun eşi ve ortağı yoktur. O vâcibül-vücuttur, bütün eşya hal diliyle onun birliğini söyler. O zıtlıklardan ve benzerliklerden münezzehtir.

Sultanlar, her maksatla Allah'ın lütuf eşiğine bahşiş istemek için gelirler. Onun kudretinin dışında hiçbir şey yoktur. Dilerse kimine bir zerreden, dünyayı aydınlatan yüzlerce güneş var eder.

Muht-i kudretinden nesne yok hâric murâd itse
Kimine zerreden şad mihr-i 'âlem-tâb ide peydâ 1/13

O, sanat eserlerini hikmet tertibi ile icat etmiştir.

Kıub icâd-ı maşnû'ât tertib-i hikmetle
Zemini pest idüb heft-âsumânı eylemiş bâlâ 1/4

Allah, Rahmân ve Rahîm'dir, yarattıklarının geçimini veren, nimetleriyle zengin-fakir herkesi doyuran odur. Kudret ve cömertlik kalemi hareketlenince kâinat nüshası var olmuştur.

Cünbişe geldi kilik-i kudret-i cüd
Nüşa-i kâ'inât buldı vücüd 16/6

II. Melekler

Melekler, Divan'da bilinen özellikleri göz önünde bulundurularak söz konusu edilmiştir.

Sayırsız melek, feleklerin câmiinde, Hz. Peygamber'in pâk zâtının özelliklerini anmak için

tespih halkasında toplamrlar:

Halka-bend-i sübha-i evşâf-ı zât-ı pâkidür

Câmi'-i eflâkde cümle melâ'ik-bi-hısâb 22/17

Melekler Hz. Peygamber'i övmeleri sebebiyle mutludur. Hz. Peygamber'in evi arş meleklerinin tavaf yeridir.

Ayrıca Divan'da, meleklerin kanatları parlaklığı sebebiyle sevgilinin yanağı ile kıyaslanmaktadır. Bir beyitte de meleğin kanadı bahçeyi gölgeleyen bir gölgelik olarak tasvir edilmektedir.

Cebrâil (Cibril, Nâmûs-ı Ekber)

Cebrâil, genellikle Hz. Peygamber'le ilgili beyitlerde söz konusu edilmiştir.

Hz. Peygamber'in evi meleklerin tavaf yeri, Cibril'in kanadı da eve serilen hasırdır:

Harîmüñ kim muţâf-ı kudsiyân-ı 'arş-ı a'lâdur

Perî-i Cibril anda bûriyâdur yâ Resûlallâh 2/2

Mirac gecesi, baş süvariye (Hz. Peygamber) gönül coşkunluğuyla üzengi tutan Nâmûs-ı Ekber (Cebrâil)dir:

Añla kim ol şeh-süvâra Leyle-i Mi'râc'da

Şevk-i hâtırla tutan Nâmûs-ı Ekberdür rikâb 22/21

Yine Cebrâil Miraç'ta Hz. Peygamber'e eşlik etmiş, ancak Sidre'den öteye geçememiştir. Bir beyitte bu olaya telmih yapılmıştır:

Müntehâ-yı Sidre'ye varduğda ol mihmân-ı Hâk

Çaldı cünbişden cenâh-ı rehber-i râh-ı şavâb 22/24

Cebrâil bir beyitte eski bir köle olarak vasıflandırılmaktadır. Hz. Peygamber için Sidre yuvasından âvâre olmuştur.

Ayrıca bir beyitte Miraç olayına telmih yapılırken Cebrâil, akıla benzetilmiş, Hz. Peygamber'in kavuşma fezasında tek başına gezdiği, akıl Cibrili'nin orada gezmeye güç yetiremediği vurgulanmıştır:

Tek ü tenhâ fezâ-yı vuşlatı seyr eyleyüb gezdi

Ki Cibril-i hured kâdir degüldür anda refâre 4/14

Bundan başka, Cebrail güzelliğe benzetilmiş, kanadı da sevgilinin aya benzeyen yüzünün yanak tüyleri olarak vasıflandırılmıştır:

Degüldür hatt-ı nev ruhsâr-ı pür-envâr-ı dilberde

Per-i Cibrîl-i hüsnüñ mâhda gûyâ nişâm dur

M-1/4

Cebrail, bir beyitte de Sidre yuvasında bulunan bülbüle benzetilmiştir. Hz. Peygamber'in yüzüne hasret olduğu için inleyip durmaktadır.

III. Kitaplar

Divan'da mukaddes kitaplar içinde Kur'an-ı Kerim, birisi mushaf olmak üzere üç yerde ele alınmaktadır.

Genellikle şair, övdüğü kimseler hakkında dua ederken "Kur'an hakkı için" veya bu anlama gelen sözcükleri kullanarak "Kur'an'ı, duasına dayanak yapmaktadır.

Olsun evlâd-ı kirâmıyla o sultân-ı cihân

Şavn-ı Bârîde bi-hakk-ı şân-ı Kur'ân-ı Kadîm TA-2/10

Ayrıca bir beyitte sevgilinin şeker dudağı, tatlılığı sebebiyle etrafındaki yeni çıkmış ayva tüyleriyle birlikte düşünülerek Kevser Suresi'ne benzetilmiştir. Ayrıca şair, İhlas Suresi'ni, "elinde ise cân feleğine asılmış bir nüsha eyle" şeklinde söz konusu etmiştir.

IV. Ayetler ve Hadisler

Divan'da yer alan ayetler genellikle kısmî iktibas yoluyla zikredilmiştir:

a) "Fedhulûha" ¹⁹

b) "Lem yelid ve lemyüled" ²⁰

c) "Nûrun 'alâ nûr" ²¹

Divan'da tespit edebildiğimiz ve yine kısmî iktibas olarak yer alan iki hadis mevcuttur:

Mazhar-ı "lâ fetâ" olursa sezâ

Oldı dürrinde serze-şîr-i vefâ

16/51

¹⁹ Zümer, 39/73

²⁰ İhlâs, 112/3

²¹ Nûr, 24/35

Ser-i ikbâline anuñ efser
Oldı teşrif-i "men eħabbe" 'Ömer 16/40

V. Peygamberler

1. İbrahim

Hz. İbrahim Divan'da iki beyitte ele alınmaktadır. Hz. Muhammed'in insanların ve cinlerin övücü olduğu zikredilen beyitte, ayrıca onun Hz. İbrâhim'in pâk neslinden geldiği belirtilmiştir.

Mefhâr-ı ins ü cinn beni kerim
Zübde-i nesl-i pâk-i İbrâhim 16/19

Şair, bir beyitte de bir çeşmenin yapılışına tarih düşürürken çeşmenin suyunu zemzeme benzetmiş ve çeşmeye "ayn-ı İbrâhim" diyerek telmih yapmıştır.

2. Yusuf

Yusuf peygamber güzellik timsalidir. Divan'da Yusuf peygamberle ilgili beyitler söz konusu edildiğinde yine onun güzelliği belirtilmiş ve sevgilinin güzelliği ile kıyaslanmıştır:

Ƙaldınn âyineyi zânû-yı dilberden meded
Belki Yûsuf gibi kendi ħüsnine ħayrân olur G-53/3
Elħak benim ol Yûsuf-ı Ken'ân-ı melâħat
Sermest cihân bûy-ı gül-i pirehenümden G-104/5
Turunc-ı ğabğabın görse eger ol Yûsuf-ı ħüsnün
Züleyħanuñ olur şad pâre engüşt-i muħannâsı G-139/5

3. İsa (Mesih)

Divan'da, Hz. İsa'nın ölümleri diriltme özelliğine telmih yapılan bir beyitte bu olay Hz. Muhammed'in sevgisiyle bağlantılı şekilde ele alınmaktadır.

Kemine nutk ile şad mürdeyi ihyâ
Maħabbetüñ virüb 'İsâ'ya feyz-i rûħânî 3/9

Bir beyitte de Mesih'in nefesi sabah rüzgârına benzetilmiştir.

Şükufte olmasun mı gonce-i ser-beste-i ħâtır
Nesim-i gülşen-i kâm oldı enfâs-ı Mesih-âsâ TA-32

4. Lokman

"Lokman, halk geleneğinde değişik kişiliklerle karşımıza çıkan tarihî bir şahsiyettir. Lokman'ın bir peygamber veya nebî olduğu hakkında tefsirlerde rivayetler vardır. Anlatılanlara göre o, hikmet ve hekimliğin piri ve sembolü olarak bilinir."²²

Divan'da Lokman hekimliği yönüyle ele alınmıştır. Şair övdüğü kişiyi Lokman'a benzetmiş ve onu ihtiyaç derdiyle hasta olanların Lokman'ı şeklinde vasıflandırmıştır.

Biriniñ mürde-gân-ı ye'se enfâsı hayât-âver
Biri bîmâr-ı derd-i ihtiyâcuñ oldı Loqmâm 11/36

5. Hz. Muhammed

Divan'da Hz. Muhammed'le ilgili yedi manzume yer almaktadır. Bunlardan biri gazel, diğerleri kaside şeklinde yazılmıştır. Kaside şeklinde yazılan na'nlardan biri Allah'ın övgüsüyle başlayan bir medhiyenin ikinci şiirini oluşturmaktadır. (bkz. 16. şiir)

Şair Hz. Muhammed'le ilgili şiirlerinde onun Muhammed ismiyle birlikte şu isim ve sıfatlarını da kullanmıştır:

Ahmed, Ahmed-i Muhtar, Cenâb-ı Mustafa, Cenâb-ı Sadıku'l-Va'di'l-Emin, Fahr-i Âlem, Fahr-i Cihân, Hâmi-i Ümmet, Mahbûb-ı Hak, Mahbûb-ı Settâr, Nebî, Nebiy-i Muhterem, Resûlallah, Resûl-i Müctebâ, Seyyid-i Dü-cihân, Sultân-ı Âlem, Sultân-ı Rusûl, Şefiu'l-Müznibîn, Şâh-ı Risâlet, Şâh-ı Enbiyâ, Şefi-i Usât, Şeh-i Kevneyn, Şeh-i Taht-ı Rısâlet, Şeh-i Taht-ı Nübüvvet, Şehenşeh-i Dîhîm-i Mülk-i İzzet, Hüdâvend, Dest-gîr-i Âcizân, Mefhar-ı Dü-cihân, Seyyidü'l-Kevneyn, İki Cihan Güneşi.

Hz. Peygamber'in yüzü Hudâ'nın nur aynası, nurlu alm safa denizidir. dudağı şeker dağıtan gül şerbeti gibidir. Sirtında Allah'ın sanat mührü bulunmaktadır. Yanağının teri gülsuyu gibi taptazedir. Güldüğü zaman yüzünde güller oluşur ve ona nispetle diğer güller, kokusuz ve yapraksızdır. Gül, onun yüce ahlâkının ıtır kokusundan vefâ bahçesine nefes bahşeder.

Vücudu Allah'ın yaratma kitabının açıklaması, kavuşma evinin mumudur. O yüzden nurlu yüzü insanları nurlara batursa şaşılmaz.

²² PALA, Dr. İskender, "Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Ank. 1989, s. 136.

Şaire göre Hz. Peygamber'in makamının yüksekliği, değerinin yüceliği insanlar arasından seçilmiş olmasından kaynaklanmaktadır:

Bundan aña rif'at-ı câh ü uluvv-i kadrini

Kim Hüdâ itmiş anı nev'-i beşerden intihâb 22/11

Hz. Peygamber'in evi, arş meleklerinin tavaf yeridir. Kapı eşiğinin tozu göze çekilen sürmedir. Ayağının tozu basiret erbabının göz sürmesidir. Felek onun dergahının kapı bekçisidir.

O, Allah'ın sanatıyla yaratılanların en güzîdesi, iki cihan güneşi, bütün âlemin camıdır.

O, peygamberliğin anlamlı sayfası, peygamberlik tahtının padişahı ve diğer peygamberlerin de göz bebeğidir. O, kainatın hocasıdır. Kainat ilimlerinin hepsi, kişiliğinin eşi bulunmaz sayfasından kazanılmıştır.

Feleklerin başını döndüren, Hz. Muhammed'in aşkıdır. Bir konuşmasıyla yüz ölüyü diriltir. Hz. İsa'ya ruhanî feyiz veren de onun sevgisidir.

Hz. Peygamber, zerre kadar dünyaya meyletseydi, Medine'nin dağı altın olur, eşiğindeki her zerre bir güneş olup erimiş yakut ırmağı şeklinde önünden akardı.

Kûhsâr-ı mülket-i Yesrib-zemin olırdı zer

Zerrece dünyâya meyl itseydi ol Âli-cenâb 22/13

Asitânûnda olan her zerre bir hürşid olub

Pişgâhuñdan akardı cûy-ı yâkut-ı müzâb 22/14

Divan'da Hz. Peygamber'in Hz. İbrâhim'in temiz neslinden geldiği belirtilmiştir.

Mefhâr-ı ins ü cîn benî kerim

Zübde-i nesl-i pâk-i İbrâhim 16/19

6. Hızır

Divan'da, Hızır darda kalanlara yardım etme özelliğiyle ele alınmıştır. Şair övdüğü kişilerin yardımlarının kendisine Hızır gibi yettiğini belirtir.

Minnetu'llâha tulû' eyledi hürşid-i ümid

Hızır irişdüñ bize ey âufet-i Settârî 9/42

Ayrıca şair, övdüğü kişinin vasıflarını geniş bir alana benzetmiş ve Hızır'ın Kıyamete dek

dolaşsa yine de oradan çıkarmayacağını belirterek mübâlağa yapmıştır.

Şâha-i evşâfuñ ammâ tayy olunmazmış meger

Olsa dâhil Hızr aña tâ haşre dek pûyân olur 10/17

VI. Dört Halife (Çâr-yâr)

Divan'da yer alan bir medhiyede Dört Halife ile ilgili müstakil bölümler yer almaktadır.

1. Hz. Ebu Bekir

Divan'da Sıddîk lakabının söylendiği Hz. Ebu Bekir, çeşitli özellikleri ile ele alınmıştır. Herkesin kendisine uyduğu Hz. Ebu Bekir, Hz. Peygamber'e şefkatli mağara arkadaşı olmuştur:

Cümlenüñ muqtedâsıdur Şıddîk

Şeh-i Kevneyn'e yâr-ı ğâr-ı şefîk 16/33

Divan'da Hz. Ebu Bekir'in Müseylime ile yaptığı savaştan da bahsedilmektedir.

Gösterüb dest-i berd-i melhameyi

Kesdi tûĝı ser-i Müseylimeyi 16/36

2. Hz. Ömer

Hz. Ömer de Fâruk lakabıyla ele alınmış ve adaletinin şöhreti Ayyuk yıldızı'nın kulağını çınlatmıştır:

Şit-i 'adl-i Cenâb-ı Fârûkı

Pür-ğanin itdi ğuş-ı Ayyûkı 16/37

Din, onunla kuvvet bulmuş, din düşmanları kılıcına kuvvet vermiştir. Hz. Peygamber'in "Men ehabbe Ömer" hadis-i şerifi talihinin başına taç olmuştur:

Ser-i iqbâline anuñ efser

Oldı teşrif-i "Men ehabbe 'Ömer" 16/39

Ayrıca Divan'da Hz. Ömer'in Kisra ülkesini aldığı da belirtilmektedir.

3. Hz. Osman

Şairimiz, Hz. Osman'ı "Câmiu'l-Kur'ân" unvanı ile ele almış ve sînesini ilm-irfân

olarak vasıflandırmıştır. Ayrıca şair Hz. Osman'ın "Zün-nûreyn" lakabı ile şöhret bulduğunu ve Hz. Peygambere cennet arkadaşı olduğunu belirtmiştir.

Kalem yüz yıl Hz. Osman'ın özelliklerini söylese yine de binde birini ifade edemez.

Hâme şad sâle itse evşâf-ı mağâl

Biñde bir vaşfın itmek emr-i muhâl

16/46

4. Hz. Ali

Hz. Ali Divan'da Hz. Peygamber'in damadı, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in babası olarak yer almıştır. Ayrıca ilim şehrinin kapısı ve ilim hazinesinin bakanıdır.

Divan'da Hz. Ali'nin bir hadisle Hz. Peygamber'in övgüsüne mazhar olduğu belirtilmiş ve o daha küçükken peygamberi tasdik ettiği vurgulanmıştır.

Dañı tıfl iken ol nigû-girdâr

İtdi taşdıķ Ahmed-i Muhtâr

16/51

VII. Al-i Âbâ, Al-i Mustafa

Hz. Peygamber'in torunları olan Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in bir medhiyenin son bölümünde ele alındığını görmekteyiz.

Hz. Peygamber'in şanı yüce torunları, yücelik zirvesinin ikiz yıldızıdır. Şair Hz. Fatma'nın iki gözünün nuru olarak vasıflandırdığı Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in çıktıkları eziyetlerden de bahsetmektedir.

Oldılar telh-kâm-ı bezm-i 'anâ

Ol iki nûr-ı di-de-i zehrâ

16/55

VIII. Kaza ve Kader

Kaza bir beyitte sineye bir beyitte de oka benzetilmektedir.

Lebüñ hayâl ile her dağum oldı ğonce-nürnâ

Kažâ-yı sinemüzi lâle-zâra beñzedirüz

G-64/6

Şad fitne kim kemîn-i haç-ı dil-keşindedür

Tir-i kažâ da ğamzesinüñ terekesindedür

G-33/1

Şairin kaderle ilgili inancını, kader anlamına gelen baht, talih sözcüklerinin ele alındığı beyitlerde görmekteyiz. Şair genellikle talihinden şikâyetçidir. Onun himmetine mani olan her zaman kaderdir.

Elden iki ma'îşetüm gitdi

Tâli '-i dîn beni çok incitdi 17/160

Âşğın gönlüne sıkıntı veren sevgili değil, onun kara bahtıdır:

Renciş-i cân ü dile şanma o şâhum sebab

Cümle bu miñnetlere baht-ı siyâhum sebab G-8/1

Bir beyitte, insanın emeline kavuşabilmesi için ancak bahtının açık olması gerektiği belirtilmiştir.

Nerd-i emelde dil-i zâra yeg-â-yeg gelür

Bahtı güşâd olana cümle şeş ü beş gelür G-52/3

IX. Ahiret İle İlgili Mefhumlar

1. Mahşer

Mahşer ve haşr kavramları genellikle sonsuzluk ifade edilirken kullanılır.

Divan'da, iki yerde ele alınan Kıyamet, sevgilinin boyu ve yürüyüşü için söz konusu edilmiştir.

Qâmet-i serv-i bâğ-ı cennet idi

Yürürse nâz ile Kıyâmet idi 17/53

Nigâh-ı rûyma yok Zühre gördüm sâye-i qâddin

O serv-i gülşen-i hüsnüñ Kıyâmetden 'alâmetdür G-42/4

2. Cennet (Behişt, Huld, Cinân)

Cennet kavramı, Divan'da birkaç şekilde karşımıza çıkmaktadır:

Şair övdüğü kişilerin meclisini Cennet'e benzetmektedir. Bâğ-ı huld ve Adn isimleriyle zikredildiğinde yine övülenin Ahiretteki mekânı olarak söz konusu edilmiştir. Yine Cennet, sevgilinin yüzüne benzetilmektedir.

Ey perî kaldur yüzüfiden zülf-i şeb-günüfi yeter

Kimseden gûş itmedük Cennetde aħşam olduĝın M-4/4

Sevgilinin dudağı Kevser havuzu, boyu Tuba ağacı olunca, âşıĝın gönül bahçesi Cennete benzemektedir.

Leb-i Kevser-mişâl ü kâmet-i Tûbâ hayâliyle

Reşidâ şahn-ı dil Cennet-nümün olmaķda gitdükce G-119/5

3. Cehennem (Dûzeh, Nâr)

Cehennem bir beyitte, genel dinî inanışa uygun olarak günahkarların yanacağı ateş olarak ele alınmıştır:

Ten-i pür-ma'şiyet itmez taħammül tâb-ı hûşide

Ma'âzallah nice tâkât getirsün sûziş-i nâra 4/25

Yine cehennem, dûzeh sözcüĝü ile sevgiliden ayrı kalmak olarak, bir beyitte de rakibin kalbi olarak söz konusu edilmiştir.

Biz vaşl ü hicr-i dilberi görmiş geçirmişüz

Vâ'iz bize ne dûzehir söyle ne Cenneti G-140/2

Hayâli dûzeh-i kalb-i rakibe dūřdi dirig

O kâfirün ruħı hûşid-i mâh-tâb mıdur G-25/3

5. inançla İlgili Diğer Mefhumlar

a. Ruh

Şair ruh sözcüĝünü bir beyitte ele almıştır.

Utarid olmada ser-levħa zib divâm

Nizâm-ı nazmına reşk eyler idi rûħ-ı Nezzâm TA-29/3

b. Peri

Peri, cinlerin çok güzel olarak düşünölen taifesi dir. Bu nedenle Divan'da hep bu özelliĝiyle sevgiliye benzetilmiştir.

Şumâr-ı hayâl-i ruhuñ ey perî hisâb-ı ferah	
Şarâb-ı la'lüñ ider câm feyz-yâb-ı ferah	G-15/1
Ol mehuñ cây-ı hayâl-i dide-i giryân olur	
Bir perî güyâ derûn-ı şişede pinhân olur	G-53/2
Ey perî pençe-i girâ-yı müjeñden feryâd	
Buldu fırsat yine gencine-i 'aql ü hûşa	G-130/8
Görmedüm öyle perî ğamzesi şûh-ı tannâz	
Hedef-i câna kemân kaşlarıdur tîr-endâz	T-1/1

X. Çeşitli Dinlerle İlgili Mefhumlar

1. Cami

Cami, bir beyitte göklere benzetilmektedir. Sayısız melek Hz. Peygamber'in kişilik özelliklerini tespit etmek için orada halka olur.

Halka-bend-i sübha-i evşâf-ı zât-ı pâkidür	
Câmi'-i eflâkde cümle melâ'ik-i bi-hisâb	22/17

2. Dua

Dua genellikle şairin övdüğü kimseler için söz konusu edilmiştir. Ayrıca şair bir beyitte, talep sayfalarında çok dualar gördüğünü zikretmektedir.

Yine muqaddere vâbestedir huşîl-i merâm	
Şaħa'if-i talebün çok du'âların gördük	G-82/5

3. Oruç

Oruç Divan'da iki beyitt işlenmiştir. Şair ayrılığı oruca benzetmiştir. Oruç yüzünden âşık düşkün olmuştur.

Olmuş Reşîd-i zârda çün hasretüñ füzûn

Bî-çâre oldı rûze-i firkatle zebûn

T-4/5

Bir beyitte de oruç kavuşma olarak düşünölmüştür. Âşığın kavuşmak için gücünün kalmadığı ve yüzden dudak iftarına niyetinin olduğu vurgulanmıştır.

Tenüñde kalmadı şavm-ı vişâle tâb ü tivân

Lebüñden ol mehüñ iftâra niyyetüm vardır

G-48/7

4. Kâbe

Kâbe sevgilinin mahallesi, sokağıdır. Âşık rakibi oraya sokmaz. Çütñkü, âşıkların âhı her tarafta bir ölümdür, zehirdir.

Ayrıca sevgilinin saçı siyahlığı yönüyle Kabe'nin örtüsü gibi düşünölmüştür. Gönüller ağlayarak onun eteğine sarılır.

Âşıklar her zaman sevgilinin Kabe semtini tavaf ederler:

Şarılır nâle-künân diller anuñ dâmenine

Gisuvân Ka'be hüsninde siyeh perde mi dür

G-54/4

5. Günah

Günah Allah'ın emirlerine ters düşen ve dine göre suç sayılan şeylerdir. Şair dinî şiirlerinde kendisinin günahkâr olduğunu belirterek Allah'tan af, Hz. Peygamber'den şefâ'at ister.

Bir de günah kavramı, sevgili ile ilişkilendirilerek işlenir. Sevgili âşığa hiçbir zaman acıma gözü ile bakmaz. İnleyen âşığa vefayı günah sanmıştır. Yine sevgiliye meyletmek de bir kabahattir ama âşık buna mecburdur.

Bir beyitte de yanaktaki ayva tüyleri sevgilinin yüzünü kapattığı için günah işlemiştir ve bu günahı sebebiyle siyahtır.

Yârüñ cemâl-i pâkine olmağda pâd-ı râz

Olsa siyeh 'aceb mi bu cürm ile rûy-ı hağ

G-73/2

6. Tevbe

Tevbe kavramı Divan'da şarapla ilgi kurularak verilmiştir. Şair, tevbe konusunda rindâne bir düşünceye sahiptir:

Dergâhuñ olur mey-gede-veş müzdeham-ı nâs

Vâ'iz sen eger virmez isen tevbe şarâba

G-128/6

Dil tevbe-i nûş-ı mey-i nâb itmededir

Meyhâneye ammâ ki şitâb itmededir

Gördikçe bu rüsvâlığım 'âlemde

Hem bâde vü hem tevbe hicâb itmededir

R-21

7. Nur

Nur birçok beyitte parlaklık ve ışık olarak ele alınmaktadır. Göz sözcüğü ile tamlama yapılarak kullanıldığında bu yönü düşünülmüştür.

Nûr-ı Hüdâ, Hz. Peygamber'le ilgili olarak kullanılan bir deyimdir. Ayrıca bir beyitte sevgili nura benzetilmiştir.

Eylemişsün nâzeninüm 'azm-i gül-geşt-i çemen

Ben seni bir serv zann itdüm ser-â-pâ nûrdan

G-105/5

Bir beyitte de her nesneye ibret gözüyle bakılması gerektiği, böyle bakabilenlerin, gözünde basiret nûru olan insanlar olduğu vurgulanmıştır.

8. Kâfir

Kâfir kavramı, siyah renk, örtme, gizleme anlamlarıyla rakibe ve sevgiliye benzetilmiştir.

Ol dürzi dilberini göze kesdirirdüm âh

Kâfir rakîb neyleyem ammâ peşindedür

G-33/3

Hayâli düzeğ-i kalb-i rakîbe düşdi dirîğ

O kâfirüñ ruñı hürşid-i mâh-tâb mıdur

G-25/3

9. Büt

Genel olarak put, sevgiliye benzetilmektedir. Sevgili her zaman âşığa karşı ilgisizdir, ona cevap vermez, âdeta put gibidir.

Şimdi k̄o n̄az eylesün şabr ide zârî Reşid

Bir gün olur meclise ol büt-i meh-veş gelür

G-52/5

Hemçü simâb o bütüñ lerziş-i endârnna bak

Ten-i pâlüde-i sükkerile perverde midür

G-54/3

B. TOPLUM

I. KİŞİLER

A. Tarihi Şahsiyetler

1. Padişahlar

a. III. Ahmed

Sultan 3. Mustafa'nın cülûsu için yazılan tarih manzumesinde 3. Ahmet bir beyitte ele alınmış ve oğlu gözünün nuru olarak vasıflandırılmıştır.

Nûr-ı çeşm-i Hazret-i Hân Ahmed-i kuds-âşiyân

Âsitân-ı devletin her gün ider hürşid bûs

TA-1/2

b. I. Mahmud

Şair, Divan'da Sultan Mahmud'un yaptırdığı çeşme ve mahzene tarih düşürmek için yazdığı manzumelerde padişahı övmüştür.

O, Dârâ gibi hizmet eden, İskender gibi öfkeli olan padişahlar padişahıdır. Devletin bahası zamanın gül bahçesine güzellik vermiş, fetih eserleri dillere destan olmuştur.

Huyu, cömertlik hazinesi, şeref ve ihsan ummanıdır. Şüphesiz, amacı dünyayı bayındır hale getirmektir.

c. III. Mustafa

Şair, III. Mustafa'nın cülûsu için kaleme aldığı bir tarih manzumesinde padişahı övmüştür.

Güneş her gün devletinin kapı eşiğini öper. Felek onun cömertlik mutfağındaki içi dolu tabaklara benzer. Gökyüzünde parlayan güneş, ay ve yıldız değil, onun kudretinin parlak la'l taşıdır.

Onun görüş tabibinin ilacı, âleme sağlık verdiği için Calinus'un akli kıskançlıktan çatlamıştır.

Sultan Mustafa tahta çıktıktan sonra dünyanın yüzü gülmüş, devletinde asık yüzlü kimse kalmamıştır. Şair onun cülûsunu şu şekilde kaydetmektedir:

Yaz Reşîdâ mısrâ'-ı berceste-i târihin

Nürdur dünyâya Sultân Muştafâ kıldı cülûs TA-1/13

d. III. Selim

Şair, Divan'da III. Selim'i Mustafa Paşa'yı sadarete getirmesi üzerine yazdığı tarih manzumesinin başında söz konusu etmiş ve padişahı övmüştür. (bkz. Tarih 3)

Zamanı, canlılık artıran mutluluk vaktidir. Bütün dünya mutlulukla dolup taşmıştır. Gönlün her kapalı goncası açmış, dünya neşe ve mutluluktan bülbül gibi konuşan olmuştur.

2. Devlet Adamları

a. Ali Paşa

Şairimiz, Ali Paşa için yazdığı bir kasidede onun vezirliğe şerefiyle şeref verdiğini, kerem makamının parıltısı olduğunu belirterek onu övmüştür.

Paşanın cömertliği övüldükten sonra şair azruhalini sunmuştur.

b. Abdullah Paşa

Şair, Abdullah Paşa'yı şu şekilde nitelendirmektedir:

Devlet makamına süs veren bahtiyar sadrazamın özelliği gökyüzüne yazılsa layıktır. Kerem, inâyet, lütuf ve merhamet ondadır. Vücudu bütün dünya halkı üzerine Hakk'ın nimetidir. Onun cömertlik elinde dirhem ve dinar asla kaçmaz, zamanın akıl sahiplerinin cebine ve eteğine düşer.

Eğer o, şairlere rağbet etmeseydi şairlik nüktedanların sanat ayıbı olurdu.

Ayrıca şair, Abdullah Paşa'nın devleti için, âlemin ihlas ve dua etmesini dokuz felek üzerindeki meleklerin de âmin demesini istemektedir.

c. Muhammed Paşa

Padişahın lutfuna istekli olan Muhammed Paşa, vezir olunca şeref bulmuştur. O, sadrazam olunca cihanın gönlü açılmış bağı yüzü gülüştür. Servi ağaçları onu tebrik etmek için ayaktadır. Devletin göğsü ona kucak açmıştır. Değerinin yüksekliği, yedi kat semadan yücedir.

Muhammed Paşa şiir sanatına vakıftır. Fahrettin Razi'nin mertebesine sahiptir. Gazâli, onun sanatını görüp tutulmuştur. Şairlerin sanat coşkusu derya olsa yine de onun özelliklerini yazamaz.

d. Mustafa Paşa

Şair Mustafa Paşa'nın sadarete getirilişi için yazdığı tarih manzumesinde Mustafa Paşa'yı övmektedir.

Sezâ kılî-i 'itâr dülûh-ı mihre yazsa târihin

Yine şad 'izz ile mihr aldı müjde Muştâfâ Pâşâ

TA-3/20

3. Şairler, Alimler, Dost ve Arkadaşlar

a. Ragıb Efendi

Ragıb Efendi 26 beyitlik bir kasidede ele alınmış ve övülmüştür.

Kalem, sözlerinin şirinliğini yazsa, şekerkamışı gibi, can dimağın lezzet saçan olur.

Şair kasidenin son kısmında Ragıb Efendi'den yardım ister.

Nabz-giri-i tabib-i lutfuna kaldı işim

Himmat eylerse eyler andan bafîa dermân olur

10/20

b. Neyli Efendi

Neyli Efendi 25 beyitlik bir kasidede ele alınmış ve çeşitli özellikleriyle övülmüştür. "Kış mevsiminde baharı hayal edenler onun lütuf kapısında kendisini gamdan kurtarınlar" denilerek cömertliği, "güller kişiliğinin tertemiz gülüne bir kez baksa bir daha kendini övmezdi" denilerek de kişiliği övülmüştür.

c. Nef'i

Çeşmi-zâde Reşid, Nef'i'nin şöhretli bir şâir olduğunu belirtmektedir ve kendisinin de dert ve gam hücumundan kurtulmasıyla Anadolu'da şöhretli bir şâir olabileceğini belirtmektedir.

d. Saib, Urfi, Hâkânî, Şevket

Şairimiz, Nef'i'yi Rum'un şöhretli şâiri olarak ele aldığı beytin ikinci mısra'ında ilk üç şairi ele almış ve onların da Acem'de anıldıklarını belirtmiştir.

Ohrdum Rûm'da Nef'i-i sâhir gibi şöhret-yâb
Añıldukça 'Acem'de Şa'ib ü 'Urfi vü Hâkânî 11/41

Şevket ise şairin övdüğü kimseyle karşılaştırılmış ve Şevket'in övülenin hayranı olduğu belirtilmiştir.

e. Nizâmî

Divan'da, Nizâmî bir beyitte ele alınmış ve şair, kadın hikâyelerini Nizâmî'nin nazmından duymadığını dile getirmiştir.

Hikâyât-ı zeni gûş itmezüz nazm-ı Nizâmîde
Cevân vaşfında birmanzûme-i Şâh u Gedâ bulduk G-81/3

f. Firdevsî

Firdevsî ve Şehnâmesi Sultan Mustafa'nın cülûsu için yazılan tarih manzumesinde zikredilmektedir:

Nazm ola Şehnâme-i âşâr-ı fetî söyle kim
Her sözünde 'aczin ikrâr ide Firdevsî-i Tûs TA-1/10

g. Asım İsmail Efendi

Şair ve müftü olduğunu Divan'dan öğrendiğimiz Asım İsmail Efendi iki gazelde bir de tarih manzumesinde zikredilmektedir.

Nazîre-cûy olub dil nazmına Asım Efendi'nün
Harîdâr-ı cevâhirdür velî nağdinesi yokdur G-39/6

Hazreti Âşım Efendi kim gubâr-ı dergehin

Tûtüyâ-yı nûr-bağş-ı çeşm-i cân itsem gerek G-87/6

Şair, Âşım Efendi'nin müftî'l-en'âm olmasına da şöyle tarih düşürmüştür:

Birbininedn hüsnî efzûn iki târih eyledi

Bende-i dirîne-i lutfuñ Reşid-i dil-fikâr TA-6/20

Âşım İsmâ'il Efendi devlet ü iqbâlle

Oldı elhâk bi-bedel müftî'l-enâm-ı kâm-kâr TA-6/21

h. Dürri-zâde Efendi

Dürri-zâde Efendi'nin şeyhülislâm olması ile ilgili yazılan tarih manzumesinde şair bu zatı fâzıl ve nüktedân sıfatlarıyla ele almaktadır. Tarih beyti şöyledir:

Geldi Dürri Efendi-zâde yine

Câh-ı iftâyâ oldu zîb-efzâ TA-7/14

1. Beşir Ağa

Beşir Ağa bir çeşmenin yaptırılması ile ilgisi sebebiyle ele alınmış, yaptırdığı çeşme övülmüş ve şair tarafından yapılan bu hayra iki tarih düşülmüştür.

Bu mâ'-i şâfdan gel toldır iç âb-ı hayât olsun

Bu vâlâ çeşmeniñ bânisi elhâk eyledi tecdîd TA-9/9

i. Muhammed Sâdık, Musâ

Divan'da bu iki zat sakal bırakmaları sebebiyle söz konusu edilmiştir. Şair, bu iki zatın sakal bırakmalarına tarih düşürmüştür.

j. Abdullah Efendi

Divan'da Abdullah Efendi'nin yaptırdığı cami övülmüş ve bu olaya tarih düşülmüştür:

Ola 'Abdullâh Efendi nâ'il-i icrâ ile

Bu dil-ârâ câmi'-i zibâyı bünyâd eyledi TA-14/11

k. Çeşmi-zâde Ahmed

Şairin amcası olan bu zat için iki tarih düşürülmüştür. Biri, hariç payesini aldığı için, diğeri de ölümü için.

l. Hazret-i Kâtip-zâde

Mahlası Râfi, ismi Muhammed olan bu zatın doktor olduğunu anlıyoruz. Onun ölümü de bir tarih beyti ile Divan'da kaydedilmiştir.

m. Rukiyye Kadın

Rukiyye Kadın şairimizin eşiştir. Divan'da zühd ve takva sahibi olduğu belirtilen bu hammin ölümü için tarih düşürülmüştür:

Bu resme yazdı târih-i vefâtın kılîk-i şîven-zâ

Rukıyye kadınıñ Hağ eyleye Firdevs me'vâsın

TA-30/5

n. Koğacı Dede

Koğacı Dede namıyla Divan'da zikredilen zatın mezarının tamiri için tarih düşürülmüştür.

o. Necib-i Eyyûbi

"Suyolcu-zâde'nin unvanıyla şöhretli, hattatlar arasında üstad ve edip olan Muhammed Necib Efendi İbn-i Ömer bin İsmail'dir. Necib mahlasıyla müdevven Divan'ı ve "Devletü'l-Küttâb" ismiyle Tezkiretü'l-Hattâtîn'i vardır."²³

Didi bu mısra'ı gitdükdde ol ser-i büleğâ

Kıla İlahî Muhammed Necib huldî-mağâm

TA-29/1

p. Musâ-zâde Abdullah

Musâ-zâde Abdullah'ın ölümüne tarih düşürülmüştür.

Rast geldi fevti târihi bu mısra' da Reşid

Kıldı Mûsâ-zâde 'Abdullah'a Mevlâ huldî câ

TA-27/4

²³ Tefik, Mecmuatü't-Terâcim, İ.Ü.T.Y. 192.

B. Meşhur Kişiler ve Efsanevi Kahramanlar

1. Aristo

Aristo, Yunan filozoflarından olup Eflatun'un talebesidir. Çeşmi-zâde Reşid, Neyli'nin bir gazeline yazmış olduğu tahmiste kendisini aşk feninde zamanın Aristo'su olarak nitelendirmektedir.

Biz fen-i meveddetde Aristo-yı zamânüz

TH 3/4

2. Baykara

"Sultan Hüseyin, Timur soyundan, Herat'ta padişahlık etmiş bir şairdir. Edebiyatta müzikle geçer, musiki meclislerine "Baykara meclisi" denir."²⁴

Divan'da şair övdüğü kimselerin değerini belirtirken Baykara'yı söz konusu etmiştir.

Bermeki dil-şüde-i cevdet-i tab'-ı pâki

Baykara vâlih ü dil-şifte-i güftân

9/23

Şafâ-yı bezminüñ şad Baykara dem-beste vü lâli

11/25

3. Behrâm

"İran'da M. 420 yıllarında 20 yıl hükümdarlık eden ve yaban eşeği avına meraklı padişah."²⁵

Divan'da şair sevgilinin soyunu Behram'a kadar dayandırır.

Heb rakîb-i haradur meyli o şâh-ı hüsnüñ

Şaysalar silsile-i nisbeti Behrâm'a gider

G-46/7

4. Bukrat

"Eski Grek medeniyetinin en ünlü hekimi olan Hippokrates'in İslâm âlemindeki adıdır. Tıp ve hikmetle ilgili olarak edebiyatta çok kullanılmıştır."²⁶

Divan'da bir beyitte adı geçen Bukrat hekimliği ile söz konusu edilir:

²⁴ AK, Prof. Dr. Coşkun, "Nedim, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divan'ndan Seçmeler, Balıkesir 1989, s.111.

²⁵ a.g.e., s. 110.

²⁶ PALA, Dr. İskender, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Ank. 1989, s. 87

Pister-i miñnetde görse hâlümü bi-rayb ü şek

Derdüme tedbirde Bukratlar hayrân olur

10/19

5. Calinus

ilk devirlerde yaşamış olan Yunan filozofudur. Şair Sultan Mustafa'yı överken Calinus'un aklının onu kışkandığını belirtmektedir.

Virdi dârü-yı tabib-i re'yi şihhat 'âleme

Kim aña şad çâk-ı reşk olmakda 'aql-ı Câlînûs TA-1/6

6. Cem (Cemşid)

"Cem İran'ın efsânevi hükümdârı. Şarabı icat ettiğine inanılır. Edebiyatta meclis, şarap, kadehle birlikte anılır."²⁸

Divan'da şair, kendisini Cem'le kıyaslamakta ve ondan üstün tutmaktadır.

Cem onun meclisinde âciz bir köledir. Şairin gönlü meyhâne eşiği olduğundan beri, o Cem gibi saltanat sahibidir. Şair, Cemşid'in yüzlerce süslü tacını meyhanenin bir testisine değişmez. Ayrıca bir beyitte Cem'in şarap testisi, sevgilinin çene çukuruna benzetilmektedir.

7. Dârâ

Dârâ, İran'ın Keyâniyân sülâlesinin 9. hükümdarıdır. Şair övdüğü kimselerin büyüklüğünü verirken Dârâ'nın onların kapısıcı olduğunu, tacının sorgucunun da padişahın süpürgesi olduğunu belirtmektedir.

8. Eflâtun (Felâtun)

Aristo'nun hocası olan meşhur filozof. Edebiyatta akıl, hikmet ve isabetli görüş timsali olarak söz konusu edilir.

Şair Divan'ında övdüğü kimseleri bu özellikleri ile ele almaktadır.

9. Fârâbi

Aristo felsefesinin İslâm âleminde yayılmasına yol açmış filozoftur. Kânûn denilen çalgı

²⁸ AK, Prof. Dr. Coşkun, "Nedim, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divan'ından Seçmeler, Balıkesir 1989, s. 110.

aletinin mucidi dir.

Divan'da bir beyitte bu özelliği ile söz konusu edilmiştir:

Reşid muṭribi Fârâbi olsa da uymaz

Nevâ-yı kilkinе şad na1ğme-i rübâb-ı ferah

G-8/8

10. Fahr-i Râzi, Gazali

Fahreddin-i Râzi, büyük bir müfessirdir. Fizik, matematik ve tıp hakkında eserleri vardır (M.1149-1209).

Gazâli "Hüccetü'l-İslâm İmâm-ı Muhammed Gazâli" diye anılır. Pek çok eserleri vardır (ö. H. 505).

Divan'da şair, övdüğü kimselerin özelliklerini bu iki zatla karşılaştırmaktadır.

Cihân-ı mekremet mihr-i 'inâyet kılzüm-i re'fet

Gazâli-menkâmet Râzi-fazîlet menzelet-peymâ

TA-32/5

11. Hâtem

Arap kabileleri arasında cömertliği ile tanınmış olan İbn Abdullah b. Sa'd-'in lakabıdır. Peygamberimiz zamanında yaşamışsa da peygamberliğine yetişememiştir.

Divan'da şair, övdüğü kimselerin cömertliğini söz konusu ettiğinde Hâtem'i zikretmektedir.

Fünûn-ı remzde Rüstem hıredde Eflâtûn

Maḳam-ı cûd ü şehâda çü Hâtem ü Ca'fer

6/28

12. İbn-i Hâcib

Şair, Asım İsmail Efendi'yi överken İbn-i Hâcib'i söz konusu etmiştir.

İbn-i Hâcib cünbiş-i ebrû-yı luṭfından olur

Müstefîd-i müşkilât-ı mebhâş-ı hâtır-güzâr

TA-6/10

13. İbn-i Sinâ

Buharalı olup, zamanının en büyük âlimi, doktor ve filozofudur. Batı'da Avicenna diye tanınmıştır (H. 370-428).

Divan'da Kâtip-zâde adlı bir doktor övülürken İbn-i Sina, söz konusu edilmiştir.

Nâdi-i feyzine gelseydi niyâz eyler idi

Tecrübe semtini tahşil için İbn-i Sînâ TA-31/6

14. Kahraman

İran mitolojisinde adı geçer. Pişdâdiyân sülâlesinden Tahmurs'un oğlu imiş. Divan'da iki yerde adı geçen Kahraman, benzetilen olarak kullanılmıştır.

Var iken luğf-ı Hüdâ şad Kahramân-ı ye's eger

İtse zor olmaz güsiste yine bu târ-ı ümid G-18/2

Tab'ıdur Kahramân-ı zûr-âver

Vahme-i müşkilâtu fetğ eyler 17/72

15. Key

Büyük hükümdar, padişah. İran padişahlar sülâlesi bu adla anılır. Divan'da Cemşid'le birlikte anılmıştır.

Evreng olur mu şandeli-i bezm-i mey gibi

Şat onda çarha tuğrâyı Cemşid ü Key gibi G-132/1

16. Nerimân

Rüstem'in dedesi olan Sam'ın babasıdır. Özellikle kasidelerde, övülen kişi Nerimân'a benzetilir.

Gam-ı ebrûsı dildârûn Reşidâ şanma âsândur

Kemân-ı süğandur anı Nerimân-ı Kahramân çekmez G-58/7

17. Rüstem

İran'ın ünlü kahramanı. Adı Şehnâme'de övgüyle anılır. Divan'da da bu yönüyle söz konusu edilir.

Çekiüb ol dâver-i Rüstem menâkıb-ı gamgam-ı kahrı

'Adû başına teng itdi cihân-ı füşhat-âbâdı

TA-4/10

18. Sâim

Şehnâme'de adı geçen bu kahraman, Feridun zamanında yaşamıştır. Nerimân'ın oğlu olup, çok kuvvetli imiş. Divan'da bu özelliği ile ele alınır.

C. Masal ve Hikâye Kahramanları

1. Leylâ ile Mecnûn (Kays)

Divan'da Leylâ ile Mecnûn genellikle bir arada zikredilmektedir.

Leyla aynı zamanda siyah anlamına geldiği için övülenin yazısına ve geceye benzetilmiştir.

Divan'da sevgili Leyla ile kıyaslanmış ve ondan üstün tutulmuştur.

Reşidâ yine bir Leyli-i hüsne oldum üftâde

K'onuñ 'uşşâkınuñ Mecnûn-ı şeydâdur en ednâsı

G-138/6

Şair, kendisini zamanın Mecnûnuna benzetir. Onun zincir halkasından Leyla gibi güzeller gerdanlık yaparlar. Mecnun'un ve Ferhad'ın aşkının Allah aşkı olduğu ve görünen aşkın da bir sebep olduğu dile getirilmektedir.

Bir sebebdür Leyli vü Şirin iki merdâne 'aşk

Düşdiler hâmûn-ı kûh-sâre Allah 'aşkına

G-127/4

2. Ferhat ile Şirin

Divan'da bir beyitte Ferhat bülbüle benzetilmiştir. Şair, sevgilinin güzelliğini övmek için onu Şirin'le kıyaslamakta ve sevgiliyi üstün tutmaktadır.

Hüsnini görse pâdişehüm Şirin'üñ

Seniñ taşvirini şad-pâre iderdi Ferhâd

G-19/2

3. Yusuf ile Züleyhâ

Divan'da Yusuf güzellik timsali olarak ele alınmıştır.

Ƙaldırın âyîne-yi zânûyî dilberden meded

Belki Yûsuf gibi kendi hûsnine hayrân olur G-53/3

Ayrıca, Yusuf ile Züleyha'nın Kur'ân-ı Kerim'deki hikâyesine de telmih yapılmıştır.

Ʀurunc-ı gâbgâbın görse eger ol Yûsuf-ı hûsnüñ

Züleyhânuñ olur şad pâre engüşt-i muhannâsı G-138/5

4. Vâmık ve Azrâ

Vâmık ve Azrâ Divan'da bir tek beyitte işlenmektedir:

Bir şehlevendî söyle başa yohsa dîñlemem

Leyli ü Ƙaysa vü Vâmık ü Azrâ hikâyeti G-140/5

II. KAVİMLER

1. Hindu

Hindu, Divan'da siyahlığı sebebiyle sevgilinin benine benzetilmiş ve yağmacı olarak ele alınmıştır.

Derûnı başladı Hindûlar ile yağmaya

O çin-i kâküle meylüñ hatalarıñ gördük G-86/3

2. Nemçe

Osmanlılar tarafından Avusturya ve Avusturyalılar için kullanılan bir deyimdir. Nemçe, Belgrad Kalesi'nin alınması sebebiyle düşürülen tarih manzumesinde zikredilmektedir.

İdince Nemçe küffârı güsiste rişte-i 'ahdi

Uzatdı câ-be-câ mülke o kâfir dest-i bi-dâdı TA-4/5

3. Tatar

"Tatar daha çok misk ile anılır. Bunun nedeni miskin, Anadolu'ya Tatarlar tarafından getirilmesidir."²⁸ Divan'da bu yönüyle söz konusu edilir.

²⁸ PALA, a.g.e., s. 481.

Mevce-i 'anber-i ter sâye-i eşcâr-ı çemen
Gonce rağbet-şiken-i nâfice-i Tatarı 9/9

4. Yunan

Yunan sözcüğü Divan'da yer ismi olarak kullanılmıştır.

Yunân-ı maḥabbetde Felâḩûn-ı zamânuz T-3/4

III. ÜLKELER VE ŞEHİRLER

1. Aden

"Güney Arabistan'da Kızıldeniz'e bitişik bir sâhil şehridir. Burada eskiden beri inci çıkarılırmış."³⁰ Divan'da yine bu özelliği ile ele alınmıştır.

Sâmi 'uñ gûşın ider sâhil-i deryâ-yı 'Aden
Gelse güftâra fesâhatla idüp neşr-i le'âl 7/16

2. Hayber

Arap yarımadasında Hicaz bölgesinin doğu sınırında ve Medîne-i Münevvere'nin 170 km. kuzeyinde bir kasabadır. Divan'da şairin övdüğü kimse Hayber fatihi Hz. Ali ile birlikte anılmaktadır.

3. Belh

Belh, ünlü mutasavvıf İbrahim Edhem'in memleketidir. Bu nedenle her za'man Edhem'le birlikte söz konusu edilir. Divan'da yine bu şekilde ele alınmaktadır.

Ne mey kim neşvesinden Edhem-i Belhî olub 'üryân
Ne meyl-i taht ü baht itdi ne baqdı tâc-ı zerkâra 4/4

4. Nihâvend ü Irâk, İsfehan

Bugünkü Irak topraklarının bulunduğu bölgedir. Ayrıca Türk musikisinin en eski makamlarından birisi olması sebebiyle kelime oyunlarına meydan verir.

³⁰ a.g.e., s. 20.

Nihâvend ü 'Irak İsfehâm geşt idüb gelmiş
Şabâ bir böyle resm-i dil-güşâ görmüş midür

TA-15/6

5. Rûm

Anadolu'ya verilen isimdir.

Olurdum Rûm'da Nef'i-i sâhir gibi şöhet-yâb
Añıldukça 'Acem'de Şa'ib ü 'Urfi vü Hâkânî

11/41

6. Tûs

Şehnâme yazarı Firdevsî'nin memleketi olduğu için Firdevsî ile birlikte anılır.

Nazm ola Şehnâme-i âşâr-ı fetîhi şöyle kim
Her sözünde 'aczin ikrâr ide Firdevsî-i Tûs

TA-1/10

7. Yesrib

Medîne-i Münevvere'nin İslâmlıktan önceki ismi. Divan'da yer alan bir na'tta bahsedilmektedir.

Kûh-sâr-ı milket-i Yesrib-zemîn olurdu zer
Zerrece dünyâya meyl itseydi ol 'âli-cenâb

20-12

8. Bursa

Divan'da Bursa şehri nehirleri sebebiyle söz konusu edilmiştir.

Görelden Kapluca havzında ol şûh-ı gül-endârm
Füzûndur eşk-i germ-i çeşmüm enhâr-ı Burusadan G-108/4

9. İstanbul

Sevgilinin İstanbul çarşısında dolaşması söz konusu edilmiştir.

Câme-i nevle gözi alalar olub cilve-ger
Oldı her sûk-ı Sitânbul içre bir alayı 'id

G-17/5

a. Galata

Divan'da Galata, Osman Efendi'nin mahrec almasıyla ilgili bir tarih manzumesinde geçmektedir. (bkz. TA-26/9)

b. Bebek

İstanbul'un semti olan Bebek, Divan'da sevgilinin bulunduğu yer olarak zikredilmektedir.

Merdüm-i didem Bebek'de olduğın aldum haber

Anda bir sâhil-serây-ı köhneyi kıldum maçar

B-29

IV. TOPLUMSAL HAYAT

1. Pâdişah

Divan'da sultan, han, şah v.b. isimleriyle söz konusu edilen padişah, şairin övdüğü kimselerin sıfatı olarak dile getirilir.

Ayrıca bazı beyitlerde Allah padişah olarak zikredilmekte ve bütün taç sahibi padişahların ona muhtaç oldukları belirtilmektedir.

Hz. Muhammed de peygamberlik tahtının padişahı ve âlemin sultanıdır.

Divan'da âşığın ve sevgilinin de padişah olarak ele alındığını görmekteyiz. Sevgili genellikle güzellik padişahıdır. Âşıklar o padişahın köleleridir. Sevgili kullarına karşı acımasızdır. Kulları ona niyaz ederler ancak sevgilinin yüzü gazap kıvrımlarıyla dolu olduğu için ne zaman niyaz edeceklerini bilemezler.

Her zamân cebhesi pür-çîn-i gâzabdur bilmem

O şeh-i hüsne niyâzı ne zamân eyleyelüm

G-97/5

Âşık mihnet ülkesinin şahıdır. Otağını ahırın mavi dumanından kurmuştur. Ayrıca Divan'da bahann da padişah olarak ele alındığını görmekteyiz.

2. Savaş

Divan'da savaş meydanı genellikle şairin sanatını övdüğü ve zamanın şairlerine meydan okuduğu beyitlerde karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca gam, savaş meydanı olarak düşünülmekte ve zalim feleğin cefa gürzümün, şairi yerle bir ettiğinden bahsedilmektedir.

Ve lik gürz-i girân-ı cefâ-yı zâl-i felek

Beni bu rezm-gâh-ı gamda itdi zir ü zeber

6/44

Yine şair dünyayı bir savaş meydanı olarak düşünmekte ve gam askerinden himmete sığınarak kurtulacağını belirtmektedir.

Şair, bir beyitte orduyu sevince benzeterek övdüğü kişinin bir makama yükselmesi karşısındaki sevincini, mutluluk ordusunun hücumuna uğramak deyimiyle dile getirmektedir.

Kan genellikle âşık ve sevgili ile ilgili beyitlerde ele alınmaktadır. Sevgilinin bakışı oktur ve âşığın vücuduna saplandığı için ucu kanlıdır.

Sevgilinin dudağı rakibin meclisini kadeh gibi dolanınca gönül, şaşkınlığından şarap kadehi gibi ciğer kanıyla dolar. Yine dudak fikri göz kadehini kanla doldurur. Bir beyitte âşıkların burun kammı sevgilinin saçına koyduklarından bahsedilmektedir.

Savaş aletleri olarak yine sevgilinin güzellik unsurları karşımıza çıkmaktadır. Kirpikler oka ve yan bakış kılıca benzetilir. Keman kaşlar can hedefine ok atar. Sevgilinin bakış kılıcı her zaman parlaktır. Ayrıca, kılıç ve ok gibi savaş aletlerinin rakiple de ilgi kurularak işlendiğini görmekteyiz.

Âşık, sevgiliden kılıcını rakibe göstermesini ister. "Bakalım gam iniltisi yüksek midir" diye sorar ve değil dir diyerek kendisini üstün tutar. Bir beyitte de rakibin göğsü oka benzetilir. Bu nedenle âşık sevgiliden orada uyumamasını ister.

Divan'da kaza okunun da yan bakışın ok çantasında olduğu belirtilmektedir.

Şad fitne kim kemîn-i haç-ı dil-keşindedür

Tir-i kazâ da ğamzesiniñ terkeşindedür G-33/1

3. Av

Divan'da av olayı genellikle âşıkla sevgili arasında geçmektedir. Âşık güzellik âhusunu (sevgili) her zaman ah kemendi ile avlar.

Kemend-i âh-ı pür-te'sîr ile şayd eyleyüb âhir

Ben ol âhû-yı hüsn-i dil-şikârı olşadum öpdüm G-92/2

Sevgilinin gözünü sağa sola döndürmesi şehbâzın havada dönmesi şeklinde düşünülür ve can kuşunu avlamak ister.

Ey çeşm-i füsûn-kâr seniñ kaçduñı bildüm

Şehbâz gibi murğ-ı dil-i cânâ dönersün G-101/4

Bir beyitte de şair, mana güzellerini avlayan bir avcıdır ve hiçbir güzel onun sihirli pençesinden kurtulamaz.

Şayd-ı hûbân-ı ma'âni bâna mahşûş Reşid

Birisi kırtulamaz pençe-i teshîrûmden

G-107/5

4. Bezm

Bezm, içki ve eğlence meclisidir. Orada içki içilir, musiki dinlenir, sâki içki dağıtır. Meclisin müdavimleri âşıklardır. Mecliste içkinin büyük önemi vardır. O nedenle içki içilen aletler çeşitli benzetmelerle kullanılmaktadır.

Şişeden şarap dökülürken çıkardığı ses, konuşmaya benzer. Kadeh dudağı şarap damlasından meclise elmas saçar.

Dem-i rîzişde kulkul diyü âgâz itdi güftâra

Güher-pâş oldı bezme kıatre-i meyden leb-i mîzân

G-1/2

Mecliste sakî şarap dağıtır. Şair, sakiden kendisini dudak şarabı ile sarhoş etmesini, şarap kadehi ile meclise ağırlık vermemesini ister.

Sevgilinin dudağı içkidir, kadeh de yıldız gibi parlaktır ve meclisi aydınlatır. Yine sevgilinin çene çukuru meclisin gümüş kadehidir.

Mecliste felek içki kadehi gibi cilveli de olsa baş aşağı dönmüş kadehten neşe umulmamalıdır.

Ser-nigûn sâğardan ey dil neşve ümmîd eyleme

Olsa da bezmüfde gerdûn cilve-ger mânend-i câm

G-93/5

Sevgili mecliste naz ile bir iki kadeh içince şarabın hararetinden güzelliği artar. Şair, şarabın saf olamından sevgilinin gül renkli yüzünün seyredilmesini istemektedir. Çünkü içkinin işi sevgiliye ayna olmaktır.

Divan'da meclis çeşitli benzetme şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır:

Gökyüzü meclis, yeni ay da bayram içkisinin kadehidir ve bu eğlence âleminde kavga kopsa şaşılmaz.

Gül meclisinde bülbüller, (âşıklar) dikene saplanıp aşk ateşiyle yanarlar ve sevgilinin bahçesinde öterler.

Vuslat (kavuşma) meclisinde âşık, sürahi gibi ciğer kammın şarabıyla doludur. Fakat yine de vuslat meclisinde yeri yoktur.

Âşık sevgilinin meclisinde ayağın çeng ve eleni def yapıp böylece feryat etmek ister. Yine âşığın çektiği ıztıraplardan dolayı bükülmüş beli, şekil olarak çenge benzer.

Çeng-i kad-i hamîde-i 'âşık

Bezm-i vuşlatda söz olur bir gün

G-111/6

Âşık dünyada perişan gönlünden memnundur. O nedenle eline kavuşma kadehini almak istemez. Divan'da meclisle ilgili tasavvufî beyitler de karşımıza çıkmaktadır. Âşık, zahitten âşıklar meclisini ister. Yine şair bir rubâisinde Allah'a şu şekilde niyaz etmektedir:

Bezm-i şafâda câm-ı haqîkat be-dest idüb

Câm-ı mecâz-ı hoş-rübâdan geçür bizi R-7

a. Meyhâne

Meyhanede âşıklar içki içerler. Genellikle bu, aşk meyhanesidir. Âşık için meyhanenin bir kadehi Cemşid'in yüz tane süslü tacından değerlidir.

Şad efser-i murâşşâ'-ı Cemşid ey Reşid

Degmez yanumda meygedenüñ bir sıfâline

G-122/6

Aşk meyhanesinde âşıklar için mutlaka bir köşe bulunur.

Naql-i cem'iyet-i meyhâne-i 'aşk eylediler

Varalum biz dağı elbet buluruz bir küşe

G-130/7

Divan'da vaizin de içki içtiği ima edilmektedir:

Dergâhuñ olur meygede-veş müzdeham-ı nâs

Vâ'iz sen eger virmez isen tevbe şarâba

G-128/6

b. Şarap

Şarap renk itibariyle sevgilinin dudağının rengindedir. Sevgilinin dudak kadehini içen mahşerde bile sarhoş yürür. Bu yüzden bu şaraptan içenlerin sonu esnemek değildir. Divan'da bâde sevgilinin dudağıyla karşılaştırılmış ve ondan üstün tutulmuştur. Çünkü bâde sevgilinin dudağının sarhoşudur.

Gam sakisi âşığın ciğer kanının şarabını gönül küpünden âşığın gözlerini kadeh yaparak döküp saçır.

Şarabın bir özelliği de gönüldeki gamı, kederi gidermesidir. Elde içkiyle dolu kadeh olmayınca keder askerlerini kaçırmak kolay değildir. Gönülde keder ne kadar çoksa o kadar çok şarap içilmelidir.

Ekdarımızca nûş idelüm biz de bâdeyi

Pîr-i muğan humları açsun nedir sebû G-114/2

Âşığın kederi çok olduğu o da âdeta meyhane küpünde oturmaktadır ve buna şaşılmamasını ister:

Ben nişin-i hum-ı meyhâne isem nola Reşid

Bir iki câm yeter mi ğam-ı bi-pâyâna G-123/5

Gökyüzü kâsesi âşık için değersiz bir içki kabıdır. Âşık feleklerin meyhanesini içip boşaltır.

Şâir içki içme vaktinin gençlik olduğunu vurgular ve yaşlılıkta bunların sıkıntı verdiğini söyler.

Meclis âmâde vü mey köhne vü sâkî tâze

Bu aralıkda nedir cürmi Reşidâ kühenüñ G-86/5

Âşık meclisinin şarabında sersemleticilik özelliği yoktur.

Birkaç beyitte şarap, tasavvufî anlamda aşk şarabı olarak düşünülmüştür. "Ene'l-Ĥak" diyen Mansur meyden içince binlerce aşk coşkunuğu ile kendisini darağacına atmıştır.

Ne mey kim andan içdi çünkü Mansûr-ı "Ene'l-Ĥak-gü"

Hezârân şevk ile pertâb itdi kendüyi dâra 4/3

İçkinin neşesinden Edhem, soyunmuş ve ne taht ve devlete ne de altınla süslenmiş taca bakmıştır.

Ne mey kim neşvesinden Edhem-i Belhî olub 'uryân

Ne meyl-i taht ü baht itdi ne baqdi tâc-ı zerkâra 4/4

Yine aşk şarabı içenlerin birçoğu kesreti terk etmiş ve tek istekleri sevgilinin (Allah) can bahşeden vuslatına yaklaşmak olmuştur.

c. Kadeh (Sâgar, Câm, Sürâhî, Sifâl, Hum)

Kadeh şekil olarak göze benzetilmektedir. O yüzden sevgilinin bakışı âşığı sarhoş eder.

Âşığın taze göz yaşı dudağın görüntüsünden renk almıştır. O yüzden âşık, sevgiliden onu şarap gibi dondurup kadehe göstermesini ister.

Âşığın gönlü aşk şarabını içince aşka kanar. Bu nedenle âşık sakîden kendisine dop dolu bir kadeh vermesini ister. Yine âşık, rakibin göz yaşının şarap kadehine damlamasını istemez.

Âşığın gönlü, sürahiye benzer ve ciğer kanının şarabıyla doludur. Sevgilinin dudağı ile çene çukuru da şekil olarak kadehe benzetilir. Âşık onu okşayıp öptüğü için Cem'in kadehine istek duymaz.

Bir beyitte âşık, zâhîde çatmaktadır ve ondan mercan tespihini çevirmesini ister. Çünkü âşığın gönlü kadehi sevmektedir.

Divan'da rakı şişesinin mey sürahisini görünce tapasım attığımı tespit ediyoruz.

Kadehteki şarap ateşi sabredenleri yaktığı için gönül yaralıdır. Bu yarayı iyileştirmek şişe çekilmesi gerektiği söylenerek eski bir âdete telmih yapıldığı anlaşılmaktadır.

d. Mum (Şem', Çerâğ, Kandil)

Meclisin vazgeçilmez unsurlarından birisi de mumdur. Mum parlaklığı yönüyle övülenin yüzüne benzetilir. Meclis gülbahçesi olarak düşünüldüğünde mum suya kanmış bir gül, pervâneler de bülbüldür. Ayrıca şekil olarak lâleler geceyi aydınlatan mum görünümündedir.

Aşk birçok beyitte mumdur. Aşk mumu parlayınca güneş pervâne gibi döner.

Aşk çırası nasihin nefesiyle sönmeyecek kadar kuvvetli yanmaktadır.

Sevgilinin yüzü parlaklık olarak murna benzetilir ve âşık, sînesinin yarasındaki fitili bu mumla yakar. Böylece sevgilinin yolunda yanıp tükenen bir mum olduğunu ispat etmiş olur.

Fitol-i dâğ-ı sinem şem'-i ruhsârıyla yandırdum

Yolında yanmağa mum olduğın yâre inandırdum G-95/1

Âşık, mumun etrafında dönen pervânedir. Âşığın hasret ateşi mumu yakar.

Meclisi aydınlatan mum kavuşmayı ümit eden pervânenin kolunu kanadını yakıp onu çıra haline getirmiştir.

Nâ'il-i vaşl eyler iken yandırub bâl ü perin

Şem'-i bezm-ârâ bu şeb pervânesin itmiş çerâğ G-76/4

5. Mûsiki

Eğlence meclisinin vazgeçilmez öğelerinden birisi de musiki dir. Mecliste musikiyle beraber def, çeng, kanun ve ney gibi çalgı âletleri; şarkıcı ve raks söz konusu edilmektedir.

Meclis, dert meclisi olunca âşık da orada dert çeken ve bu yüzden beli bükük birisidir. Sevgili de aşk şarkıcısıdır. Meclisi bu şekilde resmedenler beli bükük âşığı, aşk şarkıcısının elinde çeng olarak yazmışlardır.

Âşık, çalgıcının elini def, ayağını çeng yapıp böylece sevgilinin meclisinde figan etmek ister.

Bir beyitte de âşığın inlemesi ney sesine benzetilmekte ve âşığın sevgilinin dudağını öpmek için ney gibi ağlayarak cismini soldurması gerektiği belirtilmektedir.

'Âşık olur mı nâ'il-i bûs-ı leb-i bütân

Zerd olmayınca nâle ile cismi ney gibi

G-132/9

6. Süslenme

a. Kıymetli Madenler ve Taşlar

Altın (Zer)

Altın hem para, hem de çeşitli eşyaların imalinde kullanılan değerli bir madendir.

Sevgili âşığı altın zincirle belâ bağına çeker. Güneş renk olarak altına benzer ve sevgilinin altından yapılmış yazı hokkasıdır.

Ayrıca âşığın sararmış yanağı renk olarak altına benzer ve onun zenginliğini gösterir.

Gümüş (Sim)

Gümüş, Divan'da "sîm ü zer" şeklinde her zaman altınla beraber kullanılmaktadır. Birçok beyitte gümüş, para olarak zikredilir. Tevekkül erbabı altın ve gümüşe muhtaç değildir. İkiyüzlülerin altın ve gümüşü kimseye lazım değildir.

Gümüş güzellik unsuru olarak da kullanılmaktadır ve renginden dolayı sevgilinin bedeniştir.

Gül toğunsa olur âzurde o nâzûk bedenüñ

Yâ nedendür seniñ ey sîm-beden pirehenüñ

B-1

Âşığın akıttığı gözyaşları, gümüş, yanağının soluk rengi altındır. Yüzü sararmış olan ve her zaman gözyaşı döken âşık, sevgiliye altın ve gümüşüm yoktur, dememelidir.

Geh 'arż-ı nağd-i eşküñ gâh göster 'ârız-ı zerdüñ

Dime hûbân-ı 'aşra sen ol sîm ü zerüm yokdur

G-40/3

La'l

La'l, Divan'da kırmızı rengi dolayısıyla sevgilinin dudaklarına benzetilir.

Beni mest-i cünûn-ı 'aşk iden sâki-i meh-veşdür

Lebi hem câm hem la'l hem sahbâ-yı bi-ğaşdur

G-34/1

La'l bir beyitte kadeh olarak düşünülür ve la'l-i Bedahşan tamlamasıyla kullamlarak la'lin çıktığı yer de belirtilir.

Geh 'arâk geh meyle pür oldıkca kân-ı 'işrete

Gâh elmâs ü gehî la'l-i Bedahşândur kadeh

G-14/3

La'lin parlaklığı, güneş, ay ve yıldızlarla kıyaslanmaktadır.

İnci (Dür, Lü'lü')

Divan'da inci dür-i şâhvâr, dür-i tâbdâr, dür-i yektâ gibi türleriyle ele alınmış ve övgü beyitlerinde kullanılmıştır.

Övülen, Hak Teala'nın inci kutusundaki dür-i şâhvâr, lütuf göğünün incisi dir.

Yine şair, övdüğü bir kimseyi dür-i yektâ olarak vasıflandırmakta ve şairliğini de "nazmının her müktesini söz ipliğinde dür-i nazm yapmıştır" şeklinde övmektedir.

Bir beyitte, lülünün nisan yağmuruyla oluştuğu belirtilmektedir.

Ayrıca sevgilinin dişleri renk ve şekil olarak inciye benzetilir.

Dür-i dendânuñla yâkut-ı lebüñ fikriyle dil

Oldı pür-gevherle genc-i şâygânurmdur benüm

G-99/4

Yakut, Mercan

Yakut, kırmızı renkli ve değerli bir taşdır. Rengi dolayısıyla sevgilinin dudağına benzetilir. Yine çemen deryasında güllerin aksiyile şebnem, "yakut-ı ter"e dönmektedir.

Sevgilinin yanağı renk olarak kırmızıdır ve yanagındaki ter de saf yakut olarak düşünülmüştür.

Yakutun bir özelliği de kışın suya atıldığında suyu dondurmamasıdır³⁰. Bu özelliği ile bir beyitte söz konusu edilir:

Şoğuk tutsa nola câm-ı mey-i necibeyi rindân

Ki buzlansa bulur yâkut-ı ter rağbetde noğşâm

11/14

Mercan da Divan'da kırmızı rengiyle ele alınmıştır.

³⁰ ONAY, Ahmet Talât, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Ank. 1992, s. 432.

Kaṭre-i nîsân ihsânın görince bî-gümân

Surḥî-i ḥacletle lü'lü'ler mercân olur

10/7

b. Güzel Kokular

Divan'da güzel koku, birkaç şekilde işlenmiştir. Şair, övdüğü kimselerin yaratılışlarını ve huylarını güzel koku olarak düşünmüştür. Bilhassa Hz. Peygamber'in yaratılışı ve ahlâkı ıtır kokusudur.

Sevgilinin saçı da çok güzel kokar. Sabah rüzgârı Çin ülkesinin çölüne saçın kokusunu yaysa, misk toprak olur.

Koku çeşitlerinden anber, nâfe, kâfur ve ıtır göze çarpmaktadır. Anber siyahlığ yönüyle çeşitli şekillerde ele alınır.

Çemenin ağaçlarının gölgesi, taze anber dalgasıdır. Anber, sevgilinin benini arzular. Bu arzu onu ateşlere düşürür.

Nâfenin, âhunun göbek kanından oluştuğu Divan'da zikredilmektedir.

Âşık, sevgilinin saçının kokusunu canında duyduğundan nafeye onun can kanından konulmuştur.

Kâfur, beyaz renginden dolayı sevgilinin gözünün mayası olarak zikredilmektedir.

Gülsuyu, Divan'da gülle bağlantılı olarak işlenmektedir. Genellikle gülsuyu Hz. Peygamber'in yanığının teridir. Gül, Hz. Peygamber'in ravzasının eşiğine saçılmayı umduğu için gülsuyunu bir ruh gibi gözünde saklaması uygun olur.

Sevgilinin yanakları güle benzer; etrafı cana can katan gülsuyu kokusu sarınca, acaba taze gülün yanakları mı terledi diye sorulmadan geçilmez.

Ṭutdı âfâkı yine nefḥa-i cân-baḥş-ı gülâb

'Aceb ol verd-i terüñ ruḥları ḥûy-gerde midür G-54/2

c. Diğer Süs Unsurları

Sürme (Kuhl, Tûtiyâ)

Sürme, göze çekilen ve görmeyi kuvvetlendiren bir maddedir. Şairin övdüğü kimselerin dergahının tozu sürmedir. Âşıklar, sevgilinin toprağını gözlerine sürerler. Bununla da kalmaz güneş bile o sürmeyi gözüne çeker.

İder meyl-i şua'ın hâk-i dergâhınla âlûde

O kuşh çeşmine zann itme kim mihr-i cihân çekmez G-58/5

Süs Eşyası

Süs eşyası olarak niğın (yüzük), dürc (hokka), şâne (tarak) ve ayna zikredilir.

Şair övdüğü kimseyi dür-i yektâ olarak düşündüğünde bu incinin de Allah'ın sanat kutusunda (dürc) saklaması gerektiğini belirtir.

Âşığın gönlü tarak gibi sevgilinin saçında asılıdır. Sevgilinin saçı, gece olarak düşünülduğünde tarak da saça asılı yeni aydır.

Birçok beyitte zikredilen ayna, çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Sevgilinin yanağı aynadır. O ayna âşığın âhu ile terler. Allah, sevgilininl sinisini billur aynadan yaratmıştır. Ayna çelik de olsa sevgilinin güzelliğini görünce yüz parça olur.

Âşık, sevgilinin dizinde ayna olmasını istemez. Çünkü, sevgili aynaya bakınca Yusuf gibi kendisine hayran olacak ve âşıkla ilgilenmeyecektir.

Ayna, birçok beyitte gönüle benzetilir. Şair, övdüğü insanların gönül aynasında gam tozu bulunmasını istemez. O nedenle, gönül aynasının ihsan cilâsına muhtaç olduğunu belirtir. İlahî sırlar hep gönülde görüldüğü için, âşık İskender'in aynasına muhtaç değildir. Ayrıca, Divan'da Hz. Peygamber'in yüzünün Hüda'nın nur aynası olduğundan da bahsedilmektedir.

7. Giyim Kuşam

Divan'da, atlas, dibâ, kabâ, zerbâf gibi kumaşlar; câme, pirehen, destâr gibi giyecekler söz konusu edilmiştir.

Bahar sultanı güllü dibâyaya ayak basar. Gökyüzünün atlası eski bir kumaştır, ikbal meclisine döşenmeye lâyık değildir. Düz ipek kumaş (perend), nakışlı atlas kumaşa (perniyân) tercih edilmez.

Divan'da gömlek anlamına gelen pirâhen sözcüğünün redif olarak kullanıldığı bir gazel bulunmaktadır. (bkz. 140. gazel)

8. Sofra ve Yiyecekler

Aşk derdinden damağı acı olanlar için cana can katan şey (dudak) lezzetli, zahit için ise helva lezzetlidir.

Sofra olarak hırs sofrası ve çeşitli nimetlerle dolu sofraya ele alınmaktadır. Mana şekerpareleri sonsuz nimetlerle dolu sofradan daha lezzetlidir.

9. Mimari

Divan'da yapı unsuru olarak ev, saray, dergâh, hamam, çadır, kümbet, kale, çeşme, değirmen, çardak, sayebân, tâk, kuyu ve bunlarla ilgili olarak kapı pencere gibi unsurlar ele alınmaktadır.

Gönül birçok beyitte hane olarak düşünülmüştür. Dergâh ve kapı sözcükleri de her zaman övülenin lütuf, adâlet ve ihsanının yerini ifade etmektedir.

10. Tıp

Hasta, genellikle âşıktır. Onun hastalığı gam derdi çektiğinden kaynaklanmaktadır. Doktor da sevgilidir. Hasta, doktordan kendisine merhamet gözüyle bakmasını ister.

Bir beyitte de hasta olarak sevgilinin gözü dikkat çekmektedir.

Gönül, sevgilinin aşk derdi ile dost değilse, âşıklar arasında ona gönül demek uygun olmaz. Dert denizinin dalgası, âşığın göz yaşı döken gözündedir.

Hasta şifâ ümidinden haz almasaydı, doktorun verdiği zehiri bu kadar yutmazdı. Hasta olan âşık, sevgilinin dudağından başka bir şeye bakmaz. Çünkü onun isteği her zaman şerbet gibi tatlı olan dudaktır.

11. Alışveriş

Divan'da alışverişle ilgili olarak, çarşı, pazar, mal, dükkân, terâzi, dirhem ve dinar (para) v.b. kavramlar kullanılmıştır.

Pazar ve çarşı, genellikle aşk çarşısıdır. Âşık, aşk çarşısında sine dolabını açmıştır. Gam yarası da o dükkânın süsüdür.

Gönül dükkânında attar olan sevgili, âşığın can parasını sermaye yapmıştır. Âşığın iki gözü sevgilinin yanağını hayal etmekle terazi olmuştur. Göz yaşı, âşığın sermayesidir. Âşık, göz yaşı dirhemiyle sevgilinin karabibere benzer benlerini tartar.

Şair bir beyitte, nazım meta'ına (mal) müşteri bulmaktan geçtiğini ve asın alametinin kemal ehline düşmanlık olduğunu belirtmektedir.

Ayrıca, şair cihan pazarında kârın da zararın da kaderden olduğunu belirterek bu paradaki

kârından memnuniyetini dile getirmektedir. Divan'da ilim adamlarının değerinin düşük olduğu belirtilir.

Bâzâr-ı dehr içinde 'aceb hiçe şatdılar

Ey cins-i ma'rifet değerün yok mıdur seniin

G-84/2

12. Yazı ile İlgili Özellikler

Divan'da yazı ile ilgili olarak kalem, divit, hat, hokka, sayfa, nüsha, kitap v.b. ele alınır.

Kalem Tuba ağacından kesilmiştir. Mürekkep hokkasına konulan ham ipek hurilerin saçıdır. Kalem, övgüde cevher ve inci saçır. O, söz bahçesinde nağme söyleyen bülbül, irfan âleminin zirvesinin Ülker yıldızıdır.

Sayfa, çeşitli benzetme şekilleriyle ele alınır. Hz. Peygamber, peygamberliğin mana dolu sayfasıdır. Yine felekler, sayfa olarak düşünülür ve güneş, ışık ipiyle bu sayfaya cetvel çeker. Ayrıca güzellik bir sayfa olarak düşünülmüştür. Kirpikler kalem, ayva tüyleri güzellik sayfasındaki yazılar, ben nokta, dudaklar renkli iki mısradır.

13. Bazı Tipler ve Meslek Erbâbı

Çeşmi-zâde Reşid Divanı'nda sâki, mest (sarhoş), çocuk, gelin, dalgıç, şehbender (konsolos), misafir, müşteri v.b. tipler yer almaktadır.

a. Saki

Saki, mecliste içki dağıtır. Sakinin yüzü aya benzer. Yanağı güneş gibi parlak, dudağı şaraptır. Gözü fitne meclisindeki naz kadehidir. Âşık sakiden himmet bekler ve kendisine kadeh vermesini ister.

Gam sakisi, âşığın gözlerini kadeh yapıp gönül küpünden ciğer kanının şarabını döküp saçır.

Sâki-i ğam hum-ı dilden mey-i hân-ı cigeri

Çok döküb saçdı idüb didelerim peymâne

G-123/2

b. Mest (Sarhoş)

Divan'da sarhoş olarak âşık, gönül, gamze ve sevgilinin gözleri ele alınmıştır. Âşıklar aşk şarabı ile sarhoş olurlar. Âşığı cinnet derecesinde sarhoş eden sakidir.

Gönül, hayret sarhoşu, sıkıntı divanesidir. Gamze naz sarhoşu olarak ele alınmaktadır. Sevgilinin süzgülün bakışı sarhoş olarak nitelendirilir ve âşık bu bakışlardan kaçamaz.

Gözi mestânelerüñ kaçığı birinden kaçsun

Râst geldi dil-i şeydâ bir alay serhoşa

G-130/6

c. Çocuk (Tıfl, etfâl)

Divan'da çocuk olarak gönül, sevgili ve gül yer almaktadır. Gönül çocuğunun ayrılığa gücü yoktur, hep kavuşmayı gözetir. Dünyayı kazanmaktan bir an uzak değildir, bu nedenle irfan mektebine varmaz, sanat öğrenir.

Divan'da yetişmemiş bir çocuk olan sevgiliye alır gözle bakılması gerektiği çünkü bir gün onun için binlerce gözün göz yaş dökceği belirtilmektedir.

Taze gül çocuğu, fidan beşiğinde uyumaya başlayınca sabah rüzgarı o beşiği sallar ve bülbülleri ninni çalar.

Mehd-i nahl içre varınca h'âba tıfl-ı verd-i ter

Şallar o mehdi şabâ bülbülleri ninni çalar

B-12

d. Gelin (Arûs)

Şair tabiatın güzelliğini anlatırken gelini söz konusu etmektedir.

Havanın güzelliğinden gökyüzü parlak bir aynadır. Zamamın gelini ona baktıkça kendi güzelliğini süsler.

'Arûs-ı dehr aña baķduķca eyler hüsni tezyîn

Hevânuñ şafvetinden çarh mir'ât-ı mücellâdur 5/12

e. Dalgıç (Gavvâs)

Dalgıç denizden inci çıkarır. Şair, övdüğü Ragıb Efendi'nin sanatını hayal denizinin dalgıcına benzetmektedir.

Olsa tab'-ı nâzüki ğavvâş-ı deryâ-yı hayâl

Dâmen-i endişesi pür-gevher-i 'irfân olur

10/8

f. Konsolos (Şehbender)

Şehbender, ticaret bakanlığından önce, ticaret işlerine bakmak ve tüccarlar arasındaki ihtilafları gidermekle görevli memurdur.

Divan'da şehbender olarak yine sevgili karşımıza çıkmaktadır.

O şehbender-i hüsnüñ cefâsına şabr it

Metâ'-ı râza niyâzuñ gönül revâc virür G-26/2

g. Misafir (Mihmân)

İki beyitte karşımıza çıkan misafir, Hz. Muhammed için kullanılan bir sözcüktür. Hak'kın misafiri olan Hz. Peygamber, Sidre'ye varınca Cebra'il oradan öteye geçememiştir.

Müntehâ-yı Sidre'ye vardıkda ol mihmân-ı Hağ

Qaldı cünbişden cenâh-ı rehber-i râh-ı şavâb 10/24

h. Müşteri (Harîdâr)

Şair şiir malına müşteri bulamamaktan yakınmakla birlikte devrinden de şikâyet etmektedir.

Metâ'-ı nazma harîdâr bulmadan geçdük

Şi'âr-ı 'aşr kemâl ehline 'adâvet imiş G-68/5

C. İNSAN

Çeşmi-zâde Reşîd Divan'nda insan unsuru olarak sevgili, âşık ve rakip üçlüsünü görmekteyiz. Bu nedenle, bu bölümde bu tipler üzerinde durulmaktadır.

I. Güzellik

Divan'da güzellik olarak sevgilinin güzelliği ele alınmaktadır. Ayrıca yanak ve yüz güzelliği de çeşitli benzetmeler etrafında işlenmiştir. Bazen şair, övdüğü insanların ahlak ve karakter özelliklerini de söz konusu etmektedir. Şairimize göre ahlâk güzelliği Allah'ın ihsan kaynağıdır.

Sevgilinin güzelliği, göreni şaşırtacak niteliktedir. Ferhat sevgilinin güzelliğini görse,

Şirin'in resmini yüz parça yapar.

Sevgili kendi güzelliğine hayrandır. O yüzden şair "yarın dizinden aynayı kaldırım, yoksa o Yusuf gibi kendine hayran olur" demektedir.

Âşık sevgilinin güzelliğine doyunca bakamaz. Onun parlaklığı âdetâ yüzüne bir örtü olmuştur.

Divan'da güzellik çeşitli benzetmelerle kullanılmıştır. Güzellik parlaklık yönüyle aya ve güneşe benzer, hatta onlardan daha üstündür. Ayrıca bir beyitte sevgilinin güzelliği titreyen bir servi olarak düşünülmüştür.

II. Sevgili

Sevgili, Divan'da yâr, hûb, habîb, mahbûb, cân, cânân, nâzenin, melek-manzar, câdû, gözü ala, şebender-i hüsn, şâh, pâdişâh, şûh, âfet, serv, sim-beden, sultan, nahl, nûr-ı dîde, nûr-ı nigâh, perî, âhû-yı vahşi v.b. isim ve sıfatlarla ele alınmaktadır.

Sevgili, güzellik ülkesinin sultanı, asrın güzellerinin serveridir. Elinden kanlı hançeri hiç düşürmez. Bu nedenle âşık, sevgiliye niyaz ederken dili dolaşır. Bir beyitte sevgilinin soyu sayılırken Behrama kadar çıkacağı belirtilmektedir.

Sevgili felek yaratılışı ve vefasızdır. Öyle ki gönül onu sevince felekten şikayeti unutmamıştır.

Âşık, güzellik ülkesinde hangi güzele meyletse her birinden bir cefâ ve sıkıntı görmüştür. Sevgili âşığa acırna gözüyle bakmaz; âdetâ âşığa vefayı günah sanmaktadır.

Âşık da sevgiliye ah etmektedir ve onun da kendisi gibi inleyen bir âşığa dönmesini istemektedir.

III. Sevgili ile İlgili Benzetmeler

a. Padişah

Sevgili güzellik padişahıdır. Âşıklar ona niyaz ederler. Ayrıca o, zâlim bir padişahtır.

Her zamân cebhesi pür-çîn-i gâzabdur bilmem

O şeh-i hüsn niyâzı ne zamân eyleyelüm

G-97/5

Biz Reşid ol şeh-i bi-dâda giriftâr olalı

Muṭrib-i hâmemizüñ nağmesidür dâra-yı dâd

G-19/6

b. Doktor

Sevgilinin doktora benzetilişi, âşığın aşk derdinden hasta olması sebebiyledir ve âşığın derdine ilaç da yalnız sevgilidedir.

Sevgili, can doktorudur fakat âşığın yaman halini görünce ona azarlama ilacı verir. Bu da âşık için güzel bir ilaçtır.

Şunar haste-i 'aşkı görünce zehr-i 'itâb
Reşid baña tabîbüm ne güzel 'ilâc virür G-26/6

c. Put (Büt-i Meh-veş)

Sevgili çok güzel olduğu ve âşıkla ilgilenmeyip onunla hiç konuşmadığı için puta benzetilmiştir. Puta benzeyen sevgili renk olarak da beyazdır.

Kalmadı zerre tâkat 'aşk-ı bütân-ı 'aşra
Fersûde-pây-ı geşt-i râh-ı maḥabbet olduk G-79/5

d. Âhû (Gazal)

Divan'da âhû ürkekliği ve vahşiliği sebebi ile ele alınmış ve sevgili boyun eğmeyen bir ahu şeklinde vasıflandırılmıştır.

Göñül o şûh-ı ri'yâ-pîşe yâr olur mı safa
O remkeş âhû-yı vahşi şikâr olur mı safa G-5/1

Nola Mecnûn gibi şahrâlara düşdiyse Reşid
Çok zamândur ki o bir âhû-yı nâ-râm sever G-44/7

d. Fidan (Nahl, Nihâl)

Sevgilinin fidana benzetilmesi uzun boylu oluşundandır. Bunun yanında fidana su verilmesi âşıkla bağlantılı olarak düşünülmüş ve âşığın sevgili için göz yaşı akıtması fidanın sulanması için gerekli görülmüştür.

Yârdan bûse taleb eyleme bi-eşk-i niyâz
Nahle şu vermeyicek meyvesi erzân olmaz G-61/3

Sirişküm gâlibâ pek çok şu virmekle olur serkeş

Anuñçün bâr virmez ol nihâl-i dil-keş-i nevres

G-67/3

e. Gül

Sevgilinin güle benzetilmesi âşığın bülbüle benzetilmesiyle birlikte düşünülmektedir. Âşık, her zaman bülbül gibi feryat eder. Ancak bu, gültün kulağına girmez.

Fiğânım ey gül-i ter gerçi gûşuñta girmez

Benüm gibi bir 'acebâ hezâr olur mı saña

G-5/5

f. Servi

Sevgilinin serviye benzetilişi boyu ve salınarak yürümesi sebebiyledir.

Mânend-i tâk ben şarılurdum miyânına

Günden güne o serv-i ser-efrâz ser çeker

G-32/2

g. Ay (Meh)

Sevgili güzellik zirvesinin aydır. Yüzü parlak olduğu için ay gibi düşünülmüştür. Bir beyitte sevgilinin yüzündeki ayva tüyleri aya benzetilen yüzünü kapatacağı için ay tutulması olacağından bahsedilmektedir.

Hâk şaklasun husûf-ı hañından cemâlini

Ol mâh-ı evc-i hüsn tamâm on beşindedür

G-33/4

h. Güneş

Güneş parlaklığı sebebiyle sevgilinin yüzüne benzetilir. Sevgili güzellik güneşidir. Onun yüzünün parlaklığı ne güneşte ne de ayda vardır.

Öyle za'ifüm ki bugün pâyırna düşdüm ey Reşid

Sâye şanub o mihr-i hüsn itdi nigâh görmedi

G-141/6

i. Perî

Sevgili birçok beyitte istiâre yoluyla perîye benzetilmiştir. Perî çok güzel bir varlık olarak düşünüldüğünden sevgili yerine kullanılmıştır. Bir beyitte perinin şişenin içinde gizli olduğu belirtilmektedir.

Ol mehûñ cây-ı hayâli dide-i giryân olur

Bir perî gûyâ derûn-ı şişede pinyân olur G-53/2

IV. Sevgilide Güzellik Unsurları

a. Yüz

Sevgilinin yüzü güzellik güneşidir. Gönül gözünü, bir bakışta tutkun eder. Sevgilinin güzelliğinin ihtişamına güç yetmez. Dehşet perdesi engel olduğu için âşık, onu göremez.

Ol şehûñ kevkebe-i hüsüne tâkat mı gelür

Göremem rûyın olur perde-i dehşet mâni' G-75/3

Sevgilinin yüzündeki ayva tüyleri güzellik ülkesini karıştırır. Bu, adeta cemal güneşinin tutulması olarak ele alınmıştır.

Gelince rûyına haç fitne düşdi kişver-i hüsne

Bu añlamışdı ol mihr-i cemâlün inkisâfından G-100/2

Yanak da parlaklık olarak güneşe, renk olarak güle benzer. Gülün üstündeki damlalar gülşüyü olarak düşünüldüğünde sanki terlemiş bir yanak akla gelmektedir.

Tutdı âfâkı yine nefha-i cân-bağş-ı gül-âb

'Aceb ol verd-i terûñ ruhları huygerde midür G-54/2

b. Saç

Sevgilinin saçı renk olarak siyahtır ve misk kokuludur. Şekil olarak da kıvrım kıvrımdır ve âşığın gönlünü zincir gibi bağlar. Gönül sevgilinin saçından ayrı düşse göz yaşlarını akıtır. Öyle kendinden geçmiş ve çılgındır ki o, zincirden tat almaktadır.

Cüdâ olsa göñül zülfünden eyler nâlesin pür ter

Dil-i şeydâ 'aceb divânedür zencirden mağzuz G-74/2

Ayrıca, sevgilinin saçı güzellik Kabe'sindeki siyah örtüye benzetilir ve âşıklar da onun eteğine sarılmıştır.

Bir beyitte de sevgilinin güzelliği şiir olarak düşünölmüş ve kaşın ucuna inen saçın da o şiire eklenen müstezâd olduğu belirtilmiştir.

c. Göz

Sevgilinin gözü renk olarak siyahtır. Bunun yanında gözün beyaz kısmını da Allah, kafurdan mayalamıştır.

Gözün en büyük özelliği baygın şekilde bakması ve âdetâ büyü yapan cadı gibi âşığı etkilemesidir. Âşık sevgilinin siyah gözünden merhamet bakışı umar; ancak sevgili yan bakışıyla fitnecidir ve ona güvenilmez.

Nigâh-ı merhamet me'mûldür çeşm-i siyâhından

Veli ol gamze-i gaddâra hergiz i'timâd olmaz

G-56/3

Yan bakış âşığa zarar verdiğinden her zaman gözün mahmur olması, uyuması istenir. Göz kapalı olunca yan bakış kılıcı kınından çıkmamış olacaktır.

Amân bir lahza çeşm-i mestûn itme h'âbdan bi-dâr

Biraz şemşir-i gamzen çıkmasun zâlim gülâfından

G-100/4

d. Yan bakış (Gamze)

Yan bakış can ülkesinin yağmacısıdır. Yan bakış, kirpik okunu kanatlandırarak âşığın sinesine saplar. Fakat âşık bundan şikâyetçi değildir.

Padişah olarak düşünölen sevgili yan bakış kılıcını parlattıkça âşık neşelenir ve sinesindeki her eski yara adeta güler.

e. Hat (Ayva Tüyleri)

Sevgilinin yüzündeki ayva tüyleri yeni çıkmaya başlayınca gençliğin ve tazeliğin işareti, sertleşip çoğaldıkça yaşlılığın işaretidir. O zaman cilve ve naz kalmaz.

Gelicek hağ gider bu işve vü nâz

Gönlümüz bi-niyâz olur bir gün

G-111/4

Yüz ayna olarak düşünöldüğünde ayva tüyleri de aynanın üzerindeki tozlar olmaktadır. Yine çimenlik olarak düşünölen ayva tüyleri çene çukurunu kapatmaktadır ve bundan sakınılması gerekir.

Bir beyitte sevgilinin yüzüne ayva tüyleri gelince bu görüntünün aynadan seyredilen güneş

tutulmasına benzediği vurgulanmaktadır.

Hat gelse rûy-ı dilbere seyr eyle sinesin

Âyine içre bak güneşüñ inkisâfına G-121/2

f. Dudak

Dudak şekil olarak açılmamış goncaya, çoğu zamansa istiare yoluyla la'l taşına benzetilir. Dudak renk itibariyle gül ve şarap rengindedir. Birçok beyitte şarap olarak dudak, gönül şişesinde şekerlenmiştir.

Âşığın taze göz yaşları dudağın aksinden renk almıştır. Sevgilinin la'l dudaklarıyla gülümsemesi ayrılık yarasına basılan tuzdur. Âşık gönlün kanlı yarasına dudaktan çok devâ bulmuştur.

Nemektür dâğ-ı hicre hânde-i la'l-i leb-i cânân

Biz andan zahm-ı hûn-in-i derûna çok devâ bulduk G-81/4

Dudak kadeh olarak da düşünülmekte ve âşık, al renkli şarabı değil de sevgilinin dudağın hayâl ettiği için sarhoştur.

Mestüm leb-i dil-dârı hayâl eylediğimden

Şamma am nûş-ı mey-i âl eylediğimden G-103/1

Tasavvufî bir anlamın gizli olduğunu düşündüğümüz bir beyitte, sevgilinin dudağın öpenin yan bakış kılıcından korkmayacağı belirtilmektedir.

g. Ağız

Sevgilinin ağız görünmeyecek kadar küçüktür ve bu nedenle bir sır olarak ele alınır. Bu gizli sırrı keşfetmeye çalışmak, sevgilinin diline düşmektir. Şair bundan vazgeçilmesini istemektedir. Çünkü bu uğraş söz cevherlerini yok yere harcamak anlamına gelecektir.

Reşidâ tâ-be-key vaşf-ı dehân-ı yâr pişefîdür

Zebân-ı yâre düşme keşf-i esrâr-ı nihândan geç G-13/5

Dehân vaşfım tahrîr o şûh-ı bi-mihrüñ

Cevâhir-i süham yok yere izâ'at imiş G-68/9

h. Boy

Sevgilinin boyu uzunluğu sebebiyle serviye benzetilir. Hatta ikisi kıyaslanınca üstün tutulan her zaman sevgilinin boyudur. Sevgilinin boyunu fazla uzatıp nazın baş çeken olmaması istenmektedir. Zira naz meyvesinin boy fidamını eğeceği belirtilmektedir.

Hırâm-ı nâzı m var hüsn-i ihtizâzı m var

Çemende servi niçün kad-i yâre benzedirüz G-64/3

Bir beyitte tuba ağacının sevgilinin boyunu kıskandığı ve şimşir ağacının hayretinden dağlara düştüğü zikredilmektedir.

Yine bir beyitte, Tasavvufî olarak düşünüldüğünde sevgilinin boyunun vahdeti temsil ettiği görülmektedir.

Yıkmağa kâmet-i cânâm 'aceb hırşın var

Zâhid olmaz m aña bîm-i kıyâmet mâni' G-75/2

i. Sine

Sevgilinin sinesinin ele alındığı beyitlere bakıldığında, onun billur bir aynadan yaratıldığı görülmekte ve sinesinin saflığı mübalağa ile anlatılmaktadır:

O şûh sine-i şafvet-nümûnün açdukça

Çarık-i lücce-i nûr oldı âfitâb-ı ferah G-15/6

Çorçarum lağziş-i pâ-y-i nigeümnden ki olur

Sîne-i yâr temâşasına şafvet mâni' G-75/5

V. Âşık

Âşık her zaman sevgiliyle beraber düşünülür ve onun ayrılmaz bir parçasıdır.

Âşık sevgiliden ayrı olduğu için daima acı çekmektedir. O, sevgilinin mahallesinde bir serseri gibi dolaşır, ancak sevgili ona merhamet etmez.

Âşıkların tek arzusu sevgilinin dudağını öpmektir. Divan'da âşık aşk bahçesinin papağanına benzetilmiştir. Sevgilinin dudağı şeker gibi tatlı olduğundan âşığın şekere muhtaç olduğu vurgulanmıştır.

'Âşıklaruz ey meh umaruz bûs-ı dehânuñ

Tûtileri gülzâr-ı ğarnuñ sükkere muhtâc G-11/7

Âşığın vücudu dert acılarıyla kıl kadar incelmış ve zayıflıktan sevgilinin ayağına düşmüştür. Sevgili aâşığa baksa bile onu gölge samp fark etmez.

Âşığın gönlünde, sevgilinin muma benzer yanağının hayali fener gibi yanmaktadır. Bu nedenle âşık kemiklerin bir bir sayılmasını ister. Ayrıca âşığın beli de dertlerden dolayı bükülmüştür. Bu şekliyle aşk oyunundaki çevgana ve aşk şarkıcısının elindeki çenge benzemektedir.

Âşığın varı yoğu göz yaşlarıdır. O, göz yaşı parasını hep dudağa vermiştir.

Âşığın âhı, bir mıknaus gibi sevgilileri kendine çeker. Âh öyle etkilidir ki ateşi güneşin kursunu ayın sırtını yakar.

Âşığın bakış nuru, dolanarak sevgilinin hilâl kaşlarının etrafında hâleler oluşturur.

Sevgili can doktorudur. Hasta âşık, sevgiliye çok kötü durumda olduğunu söyler. Sıkıntı zinciri gönle o kadar sarılmıştır ki âşık elini ayağını bile hareket ettiremez.

Ol rütbe ki tahrik idemez dest ile pâyın

Zencir-i muhabbet dil-i şeydâya şarılmış G-74/5

Âşığı sıkıntı ve kederden kurtarmak için iyilikbilir bir bakış yeterli olacaktır. Ancak âşık kavuşma anında aşırı sevinçten ölebilir. Bu yüzden ferah miktarının artmasını istemez.

Müsa'adeyle gehi şâd-merg olur 'âşık

Dem-i vişâlde pek geçmesün nişâb-ı ferah G-15/4

VI. Âşık ile İlgili Benzetmeler

a. Garip

Âşık sevgilinin bakışlarından mahrum olduğu için gariptir ve zalim sevgiliye sitem eder.

Diriğ itdüñ nigâh-ı luţfuñ zâlim ğaribüñden

'Aceb bu günlerün hiç hâtra gelmez mi ferdâsı G-138/4

b. Köle (Gedâ)

Sevgili güzellik padişahıdır ve âşıklar o padişahın köleleridir.

Bir pâdişâh-ı hüsne dilüñ ibtilâsı var

Kim dergehinde nice şayılmaz gedâsı var

T-5/1

c. Düşkün (Mübtelâ)

Âşık sevgilinin saçına asılıdır, o yüzden mübtelâdır.

Her tırraşında bin şiken-i dil-rübâsı var

Her bir şikenc-i tırrada biñ mübtelâsı var

T-5/1

[bu beyt, Nedim'in bir gazelinden]

d. Serseri

Âşık, sevgilinin mahallesini serseri gibi dolaşıp sevgiliden merhamet bekler ama umduğunu bulamaz.

Ûyünü geşt eylerim hecrüñle dâ'im serseri

İtmez olduñ merhamet hayli zamândur sevdiğim

M-3/4

e. Hasta (Bimâr)

Âşık, gam döşeğinde ayrılık acısıyla gittikçe düşkün bir duruma gelir. Doktor olarak düşünülen sevgiliden insaf bekler.

A zâlim ser-necib-i fikret ol lâyıq mı inşâf it

Firâş-ı gamda bimârüñ zebûn olmağda gitdükce

G-119/2

f. Mecnun

Nola Mecnûn gibi şahrâlara düşdiyse Reşid

Çok zamândur ki o bir âhû-yı nâ-râm sever

G-44/7

g. Biçâre

Gam-ı zülfüñle bu biçâreni giryân itme

Pâyüña düşmediğim şanma ki te'hîrümünden

G-117/4

h. Ehl-i Mahabbet

Gidenler eyledi iklim-i vaşla cân nişâr

O yoldan ehl-i maḥabbet geçince bâc virür G-26/4

i. Erbâb-ı Mahabbet

Olur pür neşve erbâb-ı maḥabbet şubḥ-ı maḥşerde

Dime şahbâ-yı 'aşkuñ neş'e-i dûşinesi yokdur G-35/4

j. Üftâde (Düşkün)

Meyhânede bürehne-ser üftâdeler yatur

Lebriz-i neş'e her biri mânen-i kedû G-141/4

k. Bülbul

Figânüm ey gül-i ter gerçi gûşına girmez

Benüm gibi bir 'acebâ hezâr olur mı saña G-5/5

l. Papağan (Tütü)

'Âşıklaruz ey meh umaruz bûs-ı dehânüñ

Tütüleri gül-zâr-ı ğarnuñ sükkere muhtâc G-11/7

m. Menekşe

Ser-fürû yerde benefşe idemez 'arz-ı niyâz

Hüsni ruhsârüñ ile 'âşık şerminde midür G-50/4

VII. Rakib

Sevgilinin bir âşığı da rakiptir. O yüzden âşıkla aralarında daima bir mücadele sürer. Rakip, her zaman sevgilinin semtindedir ve âşığı oraya sokmaz. Âşık da buna ah etmektedir.

Ağyâr diyü uğramasun kıy-ı dilbere

Her bir şerâr-ı âhum aña bir şihâb olur G-41/3

Sevgili âşıkla ilgilenmediği gibi ona bir selâmı bile çok görür. Fakat ilgisi hep rakibedir. Bununla kalmaz rakip, sevgilinin dudaklarını emip uçuklatır. Bu nedenle âşığın rakiple olan kavgası kabarır.

Bir sâde selâm ne alursun ne virürsün
Ağyâr ile ammâ nice dihişüñ var G-55/2

Hırs ile emüp la'lün tebhâleye döndirmiş
Cânâ kabarur bir gün ağyâr ile gavgamuz G-66/5

Âşığı öldürüp helâk eden sevgilinin rakibe meyletmesi ona ilgi göstermesidir. Âşık, rakibin sevgiliyle ilgilenmesi bir yana, onun diken olup sevgilinin eteğine dolanmasını bile istemez.

Ağyârî hâr gibi düşürme ayağña
Dâmen-keş ol meded meded ey serv-i kâmetüm G-91/4

Âşık rakibe seslenerek kıvrım dolu cebhelerin ve kızgın gülüşlerin hep kendisine olduğunu bu nedenle onun korkmamasını söyler.

Bu çin cebheler gazab-âfûd hâdeler
Korkma rakib cümle bañadur saña degül G-88/3

Âşık sevgiliden bir kere de kılıcını rakibe göstermesini ister. Çünkü, rakipteki gam inleyişinin derecesini ölçmek ister.

Ey baçalum tiz midür zâr-ı gamı yokdur
Şemşirüñi bir kerre rakib-i hâra göster G-51/4

VIII. Rakib ile İlgili Benzetmeler

a. Kafir

Ol dürzi dilberini göze kesdirürdüm âh
Kâfir rakib neyleyim ammâ peşindedür G-33/3

b. Eşek (Har)

Heb rakib-i hâradur meyli o şâh-i hüsnüñ
Şaysalar silsile-i nisbeti Behrâma gider G-46/7

c. Yılan (Mâr)

Gördükde hatt-ı sebz-i zümürüd-gûnuñ

Ağyâr hele mâr-şifat kör olmış

R-9

d. Diken (Hâr)

Ağyân hâr gibi düşürme ayağuña

Dâmen-keş ol meded meded ey serv-i kâmetüm

G-91/4

D. TABİAT

I. KOZMİK ALEM

a. GÖKYÜZÜ

Çeşmi-zâde Reşid Divanı'nda gökyüzü, çarh, asumân, felek, sema, fezâ vb. isimlerle karşımıza çıkmaktadır.

"Batlamyus sisteminden çıkarılan bir düşünceye göre dünya, kainatın merkezidir. Dünyayı dokuz felek çevreler. Bunlar iç içe geçmiş şekilde soğan zarı gibi dünyayı çevrelemişlerdir ve dünya göğünden başlamak üzere yedi tanesi yedi gezegenin feleğidir. Birinci felekte Ay olmak üzere sırasıyla Utarid, Zühre, Şems (Güneş), Mirrih (Merih), Müşteri, Zühâl gezegenleri bulunur. Sekizinci felek, sabit yıldızlar ve burçlar bulunur. Dokuzuncusu da cisimden arınmış olan ve bütün felekleri saran en büyük; en yüksek felektir ki felek-i atlas (atlas feleği) adıyla anılır."³¹

Divan'da felekle ilgili olarak bu düşüncenin geçerli olduğunu görmekteyiz. Yani gökyüzü dokuz felekten oluşmaktadır.

Nûhüm felekde bulurdı anı ehl-i nücüm

Disün âmin kenrûbiyân nûh-âsumân üzre

8/46

Gökyüzü, genellikle şairin övdüğü kimselerin yüceliğini göstermek için bir araç

³¹ PALA, Dr. İskender, a.g.e., s. 164.

olarak kullanılır.

Gökyüzü Hz. Muhammed'in ravzasında bekçidir.

Meh ile mihr degildir dü-çeşmin eyledi bâz

Ki ide çarh dahi ravzaña nigeh-bâm 3/4

Ragıp Efendi için:

Çarh anuñ dergâh-ı ihsâmında bir kemter gedâ

Mihr ü meh zan itme dûşında iki hemyân olur 10/14

Gökyüzü büyük bir atlas kumaştır ve devamlı döndüğü için de kararsız olarak nitelendirilir. Felekten şikayet de kararsız şekilde dönüp insanı etkilemesindedir.

Çemenzâruñ kumâş-ı sebzi gâlib atlas-ı çarha

Perend-i bi-mükûş olmaz müreccaḥ permiyân üzre 8/5

Dâd feryâd elinden felek-i gaddâruñ

Lillâh mihnet ile itdi vücûdum pâ-mâl 7/28

b. YILDIZLAR (Necm, Kevkeb)

Divan'da yıldızlar parlaklıkları, sayıları itibariyle söz konusu edilmektedir.

Şair, övdüğü kişinin iyiliklerini yıldızların sayısıyla kıyaslar. Gökyüzündeki yıldızlar övülenin iyiliklerini saymaya yetmez.

Yine yıldızlar benzetme unsuru olarak kullanılarak bağın çiçeklerine ve paraya benzetilmektedir.

Degül nücûm-ı felek 'aks ider şükûfe-i bâğ

Şabâ çün olmada mir'ât-ı çarha rûşen-ger 6/7

Hâk-pâyında nişâr itdi mükûd-ı encümi

H'âce-i gerdûn 'aceb mi olmasa şâhib-nişâb 22/14

Bazı Yıldızlar ve Yıldız Kümeleri

1. Sühâ

"Büyükayı yıldız kümesinin en küçük yıldızıdır. Küçüklüğü dolayısıyla eskiden gözlerin görüş kuvvetini ölçmede kullanılırdı. Bu yıldızı görebilen göz keskin sayılırdı."³²

Rûzdan necm-i Sühâ şebde aña zâhir olur
Hâl kim zir-i hat-ı dilber-i müstesnâdur 15/34

Necm-i Sühâ-yı çarhda üftâde eyledi
Hâl-i siyeh ki taraf-ı ruh-ı meh-veşindedür G-33/2

2. Pervîn (Süreyyâ)

"Ülker veya Pervîn diye de bilinen kuzey yarım kürede bir yıldız kümesi. Gerdanlığa benzetilmesinden dolayı 'İkd-i Süreyya' şeklinde kullanılır."³³

Tâk-ı vâlâ-yı kaş-ı gülbine
'İkd-i Pervînden olmuş âvîze 17/42

Şerm ile 'İkd-i Süreyyâsın felek 'arz itdi kim
Mîhr-i ikbâle ola âvîze çün dürr-i nazim TA-2/6

3. Bercis (Müşteri Yıldızı)

Mars, Jüpiter. Altıncı felekte bir gezegendir. Feleğin kadısı ve hatibi olarak bilinir. Özellikle medhiyelerde bahsedilen kişiler düşünceleri ve işlerindeki isabetten dolayı Müşteri yıldızına benzetilirler.

İdüp midâdını Bercis düde-i şebden
Kitâb-ı lutfını tahrîre başlamak ister 6/24

³² a.g.e., s. 447.

³³ a.g.e., s. 452.

c. GEZEGENLER

1. Güneş (Mihir, Afitâb, Şems, Hurşid)

Divan'da Güneş, şekli ve parlaklığı yönüyle ele alınmaktadır.

Güneş, şairin övdüğü kimselerin eşiğine yüz sürer. Ayrıca ışıktan esasını alarak övülenin kapısında bekçi olur.

Bir gün âhîr mihr 'aşâ-yı şu'lesin der-dest idüp

Dergeh-i devlet-me'âbında gelür derbân olur 10/9

Sabah rüzgârının verdiği sevgilinin ayağı tozunu Güneş ve Ay sabah akşam gökyüzüne sürme olarak çeker.

Virmekde mihr ü mâha şabâ hâk-pâyûñ

Anlar o kuhlî çeşmine şâm ü seher çeker G-28/4

Divan'da Güneş, çeşitli benzetme unsurları olarak karşımıza çıkar. Gökyüzü Hz. Peygamber'in ravzasının bekçisidir, Güneş ve Ay da çarhın iki gözüdür. Ayrıca Hz. Peygamber parlak güneşe benzetilmiştir. O küfür ve şirk karanlığından dünyayı temizlemiştir.

Kıldı dehri o âfitâb-ı münir

Zulmet-i küfr ü şirkden tahtîr 16/23

Sevgili güzellik güneşidir. Yanağı da parlaklık itibariyle güneştir. Sevgilinin yüzüne ayva tüyleri gelince, güzellik ülkesinde karışıklık olur. Bu güneş tutulmasından anlaşılır:

Gelince rûyına hat fitne düşdi kişver-i hüsne

Bu añlanmışdı ol mihr-i cemâlûñ inkisâfından G-100/2

Yine Divan'da gönül, şarap kadehi, sevgilinin altından hokkası, şairin kaliminin sevgiliyi öven her noktası güneşe benzetilmektedir.

2. Ay (Mâh, Kamer)

Ay parlaklığı sebebiyle övülenin köşk kemerinde kandildir. Yine övülenin yaratılış görüntüsü "Meh-i Ken'an" dir.

Lezzet-i nutkına nisbet telh olur âb-ı hayât

Şâhid-i hulqı melâhatda meh-i Ken'an olur 10/9

Sevgili birçok beyitte istiare yoluyla Ay'a benzetilir.

'Âşıklaruz ey umaruz bûs-ı dehânuñ

Şûtileri gül-zâr-ı ğarnuñ sükkere muhtâc G-11/7

Bir beyitte Ay, üzüntü karanlığım gideren kadeh olarak ele alınmıştır.

Hilal dediğimiz yeni ay da çeşitli benzetme unsurlarıyla ele alınır.

Şeb-i târikde ey dil meh-i nev oldı bedîd

Şamma hattuñda o şâhuñ ola simin şâne G-123/3

Ayrıca şair, Divan'da ümidi de yeni aya benzetmiş ve övülenin ümit ayının dolunay olmasını istemiştir.

3. Utarîd (Debîr)

Merkür gezegeni. İkinci felekte yer edinmiştir. Güzel söz ve yazı ile sanatkarlığın sembolüdür. Feleğin kâtibidir.

Divanda övülenin sanatı övülürken Utarîd'in kâtipliği söz konusu edilir.

Zer-i mihri 'Utarîd itdi midâd

Kıldı fetvâlarım cem' murâd 17/88

'Utarîd olmada ser-levha-i zîb-i divân

Nizâm-ı nazmına reşk eyleridi rûh-ı Nezzâm TA-29/3

II. ZAMAN VE ZAMANLA İLGİLİ MEFHURLAR

a. Zaman (Vakt, Rûzgâr, Eyyâm)

Şair övülenin asrını mutluluk ve esenlik zamanı olarak belirtmekte ve devrin gözünün böyle bir mutluluk zamanı görmediğini belirtmektedir. Bir de şair zaman olarak üzüm zamanı ve ihtiyarlık zamanından bahsetmektedir. Gençlikte hüner sanılıp yapılan hareketlerin ihtiyarlıkta utanma sebebi olacağı söylenmektedir.

b. MEVSİMLER (Fasl)

1. Bahar

Bahar mevsimi gelince çayırlar süslenir. Kuşlar, ötüşmeye, nehirler coşmaya başlar.

Baharın sevinç şarabıyla bütün her şey sarhoş olur ve goncamın gönlündeki gizli sırları açar.

Gökyüzündeki yıldızlar, bahçenin güllerinin aksidir. Çünkü sabah rüzgarı gökyüzü aynasını parlatmaktadır.

Degül nücum-ı felek 'aks ider şükûfe-i bâğ

Şabâ çün olmada mir'at-ı çarha rûşen-ger

6/7

Bahar padişahdır ve kış köşküne asker çekip gülbahçesi fezasına gelerek orayı karargah yapmıştır.

Gelüp mu'asker idindi fezâ-yı gül-zârı

Şeh-i bahâr şitâ kaşına çeküp leşker

6/12

Bir beyitte sağlığın bahar olarak düşünüldüğü görülmektedir:

Kuşûr-ı şihhate gâhî Reşid incinme

Bu çâr bâğda her dem bahâr olur mî safa

G-5/9

Övülenin devleti, bahardır ve zamanın gülbahçesine güzellik vermiştir. Ayrıca Divan'da sevgiliye kavuşmak da bahar olarak nitelendirilmektedir. Kavuşma anında âşığın akıttığı göz yaşları da baharda coşkun akan ırmaklara benzetilir.

Vişâlinde dahi bir ter revândur eşk-i hûnînüm

Bahâr eyyâmıdır cûlar füzûn olmağda gitdükçe

G-119/4

2. Yaz

Yaz mevsimi, bir beyitte söz konusu edilmiştir. Şair, yaz mevsiminin özelliklerini yazınca kaleminde birçok dikensiz taze gül gördüğünü belirtmektedir.

Vaşfın itdükçe bu hengâm-ı rebî'üñ gördüm

Ser-i kilkümde nice verd-i ter-i bi-hârı

9/15

3. Sonbahar (Fasl-ı Harif)

Sonbahar da bir beyitte işlenmiş ve yaşlılık anlamında kullanılmıştır.

Faşl-ı harif-i hâlet-i piride ey Reşid

Gül-zâr-ı cism-i zârdan uçmağda reng ü bü

G-114/7

4. Kış (Şitâ)

Bir kasidenin nesib bölümünde kış mevsiminin söz konusu edildiğini görmekteyiz (bkz. 10. şiir).

Kışın soğukluğu çeşitli benzetmelerde işlenmiştir.

O rütbe dehre te'sîr itdi serdî-i zemistâm
Şarînin eyler efsürde kâlem vaşf eylese an 11/1

Bürûdet şöyle te'sîr eylemiş tab'-ı eşyâya
Eger âh itse 'âşık bâd idüb bu demde cânâm

Dehân-ı şirden ümmîd-i germiyyetle âhûlar
Olırlar şaydı 'amden itmeyüp hengiz gürizâm 11/15

c. MEYVELER

Divan'da birkaç beyitte ele alınan meyve, isim zikredilmeden genel anlamlarıyla benzetme unsuru olarak kullanılmaktadır.

Sevgilinin boyu uzayıp 'ar'ar ağacı gibi olunca, sevgiliye kavuşulacaktır ve bu kavuşma da meyve olarak ele alınmaktadır. Yine sevgilinin aşk fidanını aşık sinesine ekip göz yaşıyla sularsa meyvesini almaya hazır olmalıdır.

Naîl-i 'aşk-ı dilberi garş it zemîn-i sinede
Cûy-ı eşküñle şuvârda bânine âmâde ol G-87/4

Bir beyitte de arzu, ağaç olarak düşünülmüş ve ihlasın bostan dolabının bereketi murat ağacının kökünü bile meyve ile dolduracağı belirtilmiştir.

Bihîn daîhi pür-meyve ider naîl-i murâduñ
Feyz-âveri-i gerdiş-i nâ'üre-i ihlâş G-71/5

II. BÖLÜM

DİVAN'IN TENKİTLİ VE TRANSKRİPSİYONLU METNİ

TEVHİD

1

Mefâilünmefâilün mefâilün mefâilün

- (2b) 1 Zihî Sultân-ı dâru'l-mülk-i vahdet zât-ı bî-hemtâ
Serir-ârâ-yı kudret bî-ma'âdin-i hâkim-i yektâ
- 2 Vücüd-ı pâki vacib mürteni° ezâd ü endâd
Lisân-ı hâlle tevhid eyler cümle-i eşyâ
- 3 Huşûl-ı her maķâşid âsitân-ı lutfına maķşüd
Şehensâhân iderler bâb-ı ihsâmından isti'fâ
- 4 Kılub icâd-ı maşnû'âtım terüb-i hikmetle
Zemini pest idüb heft âsumâm eylemiş bâlâ
- 5 Sinişte eylemişken cümlesin bir kâlib-i sun'a
Yer itmîş nev°-i insânûî kimin ebkem kimin güyâ
- 6 Kemâl-i kudretiyle cümle eşyâ oldılar ezvâc
Meh ü mihr ü şeb ü rüz u zemîn ü âsumân-âsâ
- 7 Başiretimüze nâ-püşî dedür kim ol kerem-kârûî
Bu ma'ni vahdet-i zât-ı keriminden ider inbâ'
- 8 Cihâm eylemiş dil-sir-i envâ°-ı lezâ'izle
İdüb küsterde ferrâş-ı 'atâsı şofra-i na'mâ
- 9 Melâ'ik oldılar bî-hurd-h'âb-ı ezkârına meşgûl
Virüldi nev°-i insâna hezârân ni'met-i eşyâ
- 10 Kılub ecnâs-ı maḥlûkâtım enva° ile tezyîn
Bu bâğuî güllerin itmîş kimin zibâ kimin ra'nâ
- 11 Niyâz-ı °uşşâka nâz erbâb-ı hüsne olunub taķsim
Kimi muḥtâc-ı ihsân kimisi serşâr-ı istiğnâ

1. İ3a, M 53a

2b, tevhid / tevhidin M cümle-i / cümleten M

7B zât-ı keriminden / zâtına keriminden M

11a, taķsim/ kısmet M

- 12 Göreydi hüsn-i şun'ın çeşm-i binâ-yı başiretle
Olurdu şübhesüz 'aql-ı Felâḡun-ı cihân şeydâ
- 13 Muḡit-i kudretinden nesne yok ḡâric murâd itse
Kimine zerreden şad mihr-i 'âlem-tâb i der peydâ
- 14 Olub ezdâd ile eşyâ ta'ayyün-kerde-i sunî
Sem olmuş telḡ ü tiz ü şekker olmuş etyâb ü aḡlâ
- 15 O sübhânuñ şenâsın kimde var iḡşâya isti'dâd
Ki lâ-iḡşa dinüb sed oldu bâb-ı şübhe-ârâ iḡsâ
- 16 Ne kâdir aql-ı kâşır güneh-i zâḡın fehḡ ü i drâke
Müberhendür kelâm-ı mâ-'araf-nâk ilebu da'vâ
- (3a) 17 Şeb-i deycûra dönmişken cihân yekser cehâletle
Amı mihr-i cihân-tâb-ı 'inâyet eyledi imḡâ
- 18 Hezârân mu'cizâtıyla nebiler eyledi irsâl
Nice dil-mürdegân-ı da'vet ile kıldılar iḡyâ
- 19 Kemâl-i re'fetinden fart-ı cûd-ı rahmetindendür
Nizâm-ı 'âlem anuñ zâḡına vâcib degül zîrâ
- 20 O sultân-ı kenîmüñ râtibe-ḡ'ârân-ı iḡsâmı
Ser-â-ser nâḡık ü şâmit gerek a'lâ gerek ednâ
- 21 Biḡâr-ı bî-kinâr-ı cûdına nisbet olınsaydı
Olırdı katre-i nâcizden nâciz bir deryâ
- 22 Kerîmâ zül-celâlâ sen o ni'met-baḡş-ı 'âlemsin
Ki oldu müstefiz-i râḡnuñ dünyâ vü mâ-fihâ
- 23 Ḥuşuşan bu kemîne bende- i kern-ḡadr-i nâcize
Hezârân ni'met-i bî-ḡad ü iḡşâ eyledüñ i'ḡâ
- 24 Virüb tab'-ı gülile kuvvet-i şî'riyyeden behre
Dili bülbül-şifat bu gülşen içre eyledi gûyâ
- 25 Baḡfa da lâyiḡ oldu şarf-ı evḡât-ı ḡayâtuḡla
İdem medḡ-i güzîn-i zâḡ-ı 'âli-şânuñ imlâ
- 26 Veli andan ḡirâsânım ki eşnâ-yı medihüñde
Ola ḡâfletle şâdır belki nâ-şâyeste bir ma'râ

- 27 Kalem-i lağzide-pây-ı sehv olub rāh-ı tahrirde
Ola bir harf-i nā-çeşpān şudūriyla dehen ālā
- 28 Kabūl it ʿözrūmi pūziş-pezir-i maʿzeret-hʿāhum
Dehān-ı hāmemi şakla haṭādan eyleme rüsvā
- 29 Hakīm-i çāre-sāzum hāliķumsın dest-girümsin
Bu bīmāre tabīb-i luṭfuñ olsun ʿāfiyet-baḥşā
- 30 Halāş it murg-ı cāmum nice şehbāz-ı ʿilletden
Riyāz-ı ʿāfiyetde āşiyāmın eylesün peydā
- 31 Reşid-i rü-siyāhuñ cürmine ʿişyāmna bakma
Duʿāsın müstecāb eyle Kerem-kāra Hüdāvendā
- 32 Kılub peygamberini "Lem yelid" aḥbārına meʿmūr
"Velem yüled"le vaşf-ı zāt-ı pākin eyledi inşā

NA'Ṭ-I ŞERİF

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- (3b) 1 Yüzüñ âyine-i nür-1 Hudâdur yâ Resûlallâh
Cebin-i enverüñ baħr-i şafâdur yâ Resûlallâh
- 2 Ĥarimüñ kim muţâf-1 kudsiyân-1 'arş-1 a'ladur
Per-i Cibril anda buriyâdur yâ Resûlallâh
- 3 Anuñla rüşenâdur di de-i gam di de-i 'uşşâk
Öubar-1 âsitânuñ tütüyâdur yâ Resûlallâh
- 4 Saña ĥaşr oldı ancak enbiyâdan ma'ni-i ru'yet
Vücûduñ bir mü'eħħar mübtedâdur yâ Resûlallâh
- 5 Bu deñlü 'aciz ile güyâ gönül evşâf-1 zâtuñda
'Aceb güstâh-1 bi-şerm ü ĥayâdur yâ resûlallâh
- 6 Veli cûş u ĥurûş-1 neşve-i câm-1 maħabbetden
Yine medhüñde ĥuramaz leb-güşâdur yâ Resûlallâh
- 7 Reşid-i zârı maħrûm eyleme naħd-i şefâ'atden
Der-i luţfuñda bir kemter gedâdur yâ Resûlallâh

3

-‘Arzuhâl-i Be-Bârgâh-ı Nübüvvet-Penâhî-*

Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

- 1 Eyâ güzîde-i maḥlûk-ı şunî Yezdâni
iki cihân güneşi cümle ‘âlemüñ câm
- 2 O naḥl-i bâğ-ı şerefsün ki döndirür Mevlâ
Senüñ yüzüñ şuyına bu dolâb-ı emkâm
- 3 Sen ol şaḥîfe-i pür-ma‘nî-i risâletsün
Ki zâhrin eyledi memhür şun‘-ı Rabbâni
- (4a) 4 Meh ile mihr degüldür dü-çeşmin eyledi bâz
Ki ola çarḥ daḥi ravzanuñ nigeḥ-bâm
- 5 Çün eyledüñ şeb-i İsrâ'da seyr idüb ‘avdet
Behişt aḳıtdı firâkuñla eşk-i ‘aynâm
- 6 Vücüduñ oldu me‘âl-i risâle-i tekvîn
Derümüñ oldu yem-i mülhemât-ı Sübhâni
- 7 Burâk-ı ‘izzet ü iclâl zir-i rânuñda
‘Aceb mi eyler iseñi nüh felekde cevâm
- 8 Gülüb vişâlüñ ile ağladı firâkuñ ile
Pes oldu dehrde rüz u leyâl zulmâni
- 9 Kemine nuḥk ile şad mürdeyi ider ihyâ
Maḥabbetüñ virüb ‘İsâya feyz-i rûhâni
- 10 Senüñ kudümüñ için yaptı Bâni-i kudret
Buçartâk-ı sipîhr-i bülend eyvâm
- 11 Sen ol şehenseḥ-i diḥim-i mülk-i ‘izzetsün
Ki tâ-be-ḥaşr muṭâ‘ oldu emr ü fernâm

3. İ 3b, M 1b

* -M

2b emkâm : mekâm M

4b Ki ola / Ki ide M // ravzanuñ / ravzaña M

11b oldu / ola M

- 12 Kerem-verā yine geldüm der-i 'ināyetüfîe
Yine hürüşa getürdüm sirişk-i çeşmānı
- 13 Kemāl-i luṭfuñ ile 'arzuḥālümî gūş it
Terahḥum eyle görüb ben za'if-i nālānı
- 14 Esāsı āba ṭayanmış binā gibi yıķılır
Binā-yı sa'ye ne deñlü olur isem bānı
- 15 Reh-i ümîdde dil itse bir ķadem reftār
İkinci def'ada boylar gādîr-i ḥırmānı
- 16 Cihānda görmedi dil kimseden vefā idemem
Sihām-ı ṭa'na nişāne sipîhr-i gerdānı
- 17 Degül terennüm iderler melālümne ḥande
'Adü-yı cān görirem baña cümle ḥ'ışāmı
- 18 Bulınmadı dile bir naḥl-i sāye-dār-kerem
Nice zamāndur ider geşt deşt-i ḥayrāmı
- 19 Mededres ol baña feyz-i 'ināyetüñle meded*
Derüñde eylemişüm ḥāke vaż'-ı pişāmı
- 20 'Aceb mi olmasa sirāb cūybār-ı murād
Ḳoyub cenābuñ uman ḡayrilerden iḥsāmı
- 21 Muḥaṭ-ı 'ilmüñ iken maṭlab-ı dil-i şeydā
Ne ḥācet itmege ifşā o rāz-ı pinhāmı
- 22 رشید مهر ادب بر لب خموشی زن
کر عالیست زوصفت حبیب سحانی
- 23 Ola o deñlü taḥiyyet revān-ı pākine kim
Dem-i kıyāmete dek bulmaya o pāyāmı

15b def'ada (ḥaṭvede M

17a terennüm / terahḥum M

* - i

4

-Der Na't-ı vernā allemnāhü'ş-şir Aleyhi ekmelü't-
Tahıyyāt ve ş-şalavāt-*

Mefailün mefailün mefailün mefailün

- (4b) 1 Dil-i efsürdemüz muhtâcdur ol cām-ı ser-şāra
Kim andan nüş idenler ola vâkıf cümle esrāra
- 2 Gel ey sâkı bu meyden kııl bizi ser-mest ü lâ-ya'kııl
Ki tâ haşr olmiya dil mâ-sadağ ma'ni-i hüsyāra
- 3 Ne mey kim andan içdi çünki Mansür-ı "Ene'l-Hak"-gü
Hezārān şevk ile pertāb itdi kendüyi dāra
- 4 Ne mey kim neşvesinden Edhem-i Belhî olub 'uryān
Ne meyl-i taht ü baht itdi ne bakdı tāt-ı zer-kāra
- 5 Ne mey kim nüş iden andan sivāyı terk idüb cümle
Olur kaşdı taķarrüb vuslat-ı cān-baḥş-ı dil-dāra
- 6 Ne mey kim eyleyen andan tecerru' farḫ-ı şevkinden
Dil-i mesrūrın itmez āşinā bir dürlü ekdāra
- 7 Ne mey sāgar-ı gedāyān der-i ḥum-ḥāne-i feyzi
İder mi ser-fürü bāb-ı şehensāh-ı cihān-dāra
- 8 Ne mey ḥayret-fezā-yı 'aql-ı Eflātun olur ḥummi
Ki maḫla' katrelerden nice biñ mihr-i pür-envāra
- 9 Ne mey kim dil olub şeb-zinde-dār-ı neşve-i şevki
şabāḥ-ı haşr olunca ḥ'āb gelmez çeşm-i bi-dāra
- 10 Ne mey kim kaḫresin nüş eylese bir lāl-i māder-zād
Hezār-āsā gelürdi gül-sitān-ı 'aşkda zāra
- 11 O meyden şun bize sâkı ki gitsün dilden ekdārum
Hem ol keyfiyyet ile eyleyüm āğāz güftāra

4. İ 4b, M 2a

* -M

6b bir dürlü / bu güne M

11a bize / baña M

- 12 Alub levh ü kalem ben de aña künc-i tahayyülde
Olam tâ maḥmedet-gü Ḥazret-i maḥbüb-ı Settâra
- 13 Resül-ı Müctebâ ya'ni Muḥammed Muṣṭafâ Aḥmed
Ki olur kehfü'l-emân luḫfi melce ma'şiyetkâra
- 14 Teg ü tenhâ fezâ-yı vuşlatı seyr eyleyüb gezdi
Ki Cibril-i ḫıred kâdir degüldür anda reftâra
- 15 Zemîne 'avdet itdikde felek mehcür olub andan
O dem pîrâhen-i ebri gâmından itdi şad pâre
- 16 'Aceb mi iki şakḫ olsa kamer fart-ı mehâbetden
Getürmez tâkât-îmâ-yı benân-ı mu'ciz-âşâra
- 17 Vücüd-ı pâki oldı şem'-i ḫalvet-ḫâne-i vuşlat
Nola vechi müniri gârḫ iderse ḫalkı envâra
- 18 Anuñ kim ḫâk-pâyı kuḫl-ı erbâb-ı başıretdür
Gubâr-ı dergehi revnaḫ-şikendür müşk-i Tâtâra
- 19 Ḥüdâvendâ cihâna zât-ı pâküñ bâ'ış-i ḫilkat
Eger sen olmasañ kevn ü mekân gelmezdi izhâra
- (5a) 20 Saña peygâm-resân bir bende-i dirînedür Cibril
Senüñ çün âşiyân-ı Sidreden olmışdur âvâre
- 21 Keremkâra çün itdi zehr-i 'işyân cânıma te'şîr
Baña tiryâḫ-ı lutfundan 'inâyet eyle bir pâre
- 22 Dilümde zıkr ü tehlile bedeldür na'ra-i mesti
Gönül sübhâ yerine bestedür zülf-i siyeh-kâra
- 23 İşüm âh ü fiğân ḫâlüm yamândur yâ Resûlallâh
Eger ḫaḫkumda gelmezse recâ la'l-i şeker-pâre
- 24 Zuhûr itse ni dem aḫvâl-i pür-ehvâl-i rüstâḫîz
Be-'aşḫ-ı Ḥazret-i Mevlâ teraḫḫüm kıl bu nâ-çâra
- 25 Ten-i pür-ma'şiyet itmez taḫammül tâb-ı ḫüşîde
Ma'âza'llâh nice tâkât getürsün süziş-i nâra

- 26 Ne dem kim vezn ola ʿiṣyān mizān-ı ʿadāletde
Ne dem kim olmya kudret huzūr-ı Hāḡ'da inkāra
- 27 O demde ey Şefi'ü'l-müznibin ey hāmī-i ümmet
Aman luṭf it şefāʿat kıl Reşid-i zār ü nā-çāra
- 28 Dahilün olmuşum eyle himāyet fart-ı luṭfuñdan
Egerçi her ne deñlü müsteḡaḡ oldımsa āzāra
- 29 Nihāyetsüz leʿālī-i teḡiyyāt ü selām olsun
Revān-ı pākūñe ihdā daḡi aşḡāb-ı aḡyāra

Bahâriyye

-Der Sitâyîş-i Şeyhül-islâm es-Seyyid Muştafâ Efendi-*

Mefâilünmefâilünmefâilünmefâilün

- (5b) 1 Bahâr irdi zemîniñ luftı çarha gıbta-fermâdur
Çemende encümenleri reşk-i tertîb-i Süreyyâdur
- 2 Yine mâni-i nazm-ı "keyfe yühyi'l-arz" olub zâhir
Nesim-i rûh-bahşâ hemçü enfâs-ı Mesihâdur
- 3 O rütbe bâğ-ı dehre eylemiş feyz-i mîmâ teşîr
Ki bir kemter giyâh-ı nâ-resâ hem-düş-ı tübâdur
- 4 Nola gâv-ı zemîniñ şâhın itse nahl-i bâr-âver
Bahârûñ şamma ancağ feyz-gâhı rüy-ığabrâdur
- 5 Şeb-i müşgini hengâm-ı rebî'üñ rûze nisbetle
Cebîni dil-rübâda güyiyâ zülf-i muţarrâdur
- 6 Fezâ-yı gülşen-i dehre ruţûbet şöyle sâri kim
Reg-i bârik-i hâra her biri bir ayrı mecrâdur
- 7 Kenânın bulmayub keşti-i gerdün oldı ser-geşte
Leţâfetden serâb-ı deşt ü şahrâ hemçü deryâdur
- 8 Tarâvet buldı bâğ-ı tal'atı olmışken efsürde
Görenler zan ider düşîze-i âlem Zelihâdur
- 9 Temâşâ kıl çemende güllerüñ aksiyile enhârı
Ki pây-endâzı sultân-ı bahârûñ gülli dibâdur
- 10 Leţâfetden gül-i sirâba döndi şem'ı-bezm-ârâ
Mişâl-i bülbulân pervâneler de nağme-pîrâdur
- 11 Ne mümkindür şabâ zencîr-i emvâcıyla bend itmek
Yine pür-cüş olub divâne-cûlar rû-be-şahrâdur

* - M

- 12 ʿArūs-ı dehr aña bakdıķca eyler hüsni tezyin
Hevânuñ şafvetinden çarḥ mirʿât-ı mücellâdur
- 13 Nemâ ol rütbe kim bir şüre-zâr üzre varub gâhî
İderse girye ʿaşık çünki bi-şabr ü şekibâdur
- 14 Hayâl-i kâmet-i yâr ile düşse katre-i eşki
Hemân ol laḥza anda bir nihâl-i serv peydâdur
- 15 Güşâd-ı pençe-i her berk-i sebz-i nahl-i gül güyâ
Ḳudüm-i nev-bahâra her taraf dest-i temannâdur
- 16 Görenler gülbün-i sebz-i zümürüd-gümi gülşende
Şanur gerdüne-i gerdün-mesir-i zât-ı vâlâdur
- (6a) 17 Yegâne dâver-i mesned-fürüz-ı şeyḥuʿl-islâmı
Ki zât-ı bi-nażiri zîb-baḥş-ı mülk-i dünyâdur
- 18 O Nuʿmân-menḳabet tahrîr-i vâlâ-menziletür kim
Anuñ şäkird-i tabʿı Hüsrev ü derbânı Dârâdur
- 19 Olır ʿaks-efgen anda hüsni rüy-ı şahid-i ilhâm
Dil-i derrâki zirâ hemçü mirʿât-ı muşaffâdur
- 20 Eger bir ebkemüñ ḥâṭır-güzân olsa evşafı
Hemân ol dernde bebgâ-yı behiştü gibi güyâdur
- 21 Görüb pervâne olmış çarḥ şemʿ-i bezm-i ikbâlüñ
Kim anda düde-müşgîn vesme-i ebrü-yı hürâdur
- 22 Cihân ol rütbede ḥayrân-ı hüsni şahid-i hulḳı
Ki hâl-i rüyü dilde güyiyâ naḳş-ı süveydâdur
- 23 Şevâbit oldı çün gül-mih-i divân-ḥâne-i adli
Ḳıyas eyle ne rütbe şakf-ı ḳaşr-ı câhı aʿlâdur
- 24 Olur meh her şebân ki tâḳ-ı evvânında bir ḳandil
Gelüb dergâhına hüşîd her gün cebhe-fersâdur
- 25 Degüldür nâdi-i ikbâline fery olmağa lâyıḳ
Sipihrüñ aḫlası bir sâde fersüde kâlâdur

- 26 Ne kim re'yy eylese ol zib-baḥş-ı mesned-i iḳbāl
Tevāfuḳ eyleyen çün kim aña tevfiḳ-i Mevlâdur
- 27 Bilâ-te'ḥîr olur imrûze tâ ki sebḳat-ı ferdâ
Ne dem ḥükm-i cihân-girânı bu emre ola şâdur
- 28 Dem-i 'adlinde ezdâd oldı ḥüsn-i i'tilâf üzre
Tuyûra lâne-i şahbâz şimdi cây-ı me'vâdur
- 29 Zâ'îfâne virelden taḳviyet te'şîr-i iḥsâm
Olan âvihte ser-pençe-i güncişke 'ankâdur
- 30 'Atâ-baḥşâ nigû-kârâ ma'ârif-perverâ şadrâ
Vücûd-ı bî-nazîrûñ ḥaḳ bu kim bî-mişl ü hermâdur
- 31 Sen ol pîrâye-baḥş-ı şadr-ı rif'atsün ki 'âlemde
Du'â-yı devletüñ vird-i zebân-ı pîr ü bernâdur
- 32 Sen ol ser-çeşme-i iḥsânsın kim dâ'imâ kârûñ
Dil-i leb-teşne-gân-ı guşşa ü endüñ irvâdur
- 33 Sen ol dâñâ-tînet çâre-sâz-ı müstemendânsın
Ki maḳşûduñ esîr-i pister-i ḥırmâm ihyâdur
- (6b) 34 Güşâd oldıḳca dest-i merḥabâdur kâm-cüyâra
Der-i devlet-me'âbuñ kim melâz-ı ḥaḳḳ-ı dünyâdur
- 35 O bâbuñ her şarîri gûş-ı cân-ı ehl-i ḥacâta
Mişâl-i nağme-i ḥâletde ehlen ve sehleñdür
- 36 Miyân-ı bahre düşmüş 'aks-i ḥürşîd-i münevverdür
Cebîñüzre envâr-ı kerâmet kim hüveydâdur
- 37 Felek ebr-i matarın eylemiş ber-düş müşk-âsâ
İder ḥıdmet-güzârı dergeh-i luḫfunda sıḳâdur
- 38 Şabâ varsa nigâristân-ı Çine büy-ı ḥulḳınla
Gül-i taşvîri ol dem verd-i Cennet gibi büyâdur
- 39 Olırsa nisbet ihyâ-kerde-i luḫfuñ olanlarla
Nücüm-ı çarḫ belki ḳâbil-i ta'dâd ü iḥsâdur

- 40 ʿİnāyet-dī degānuñi zümresinden bizi de iste
Duʿā-gū-yı kādīmüñi bende-i luṭfuñi Reşīdādur
- 41 Kerem-kārā senüñi āşār-ı hüsn-i iltifātuñdan
Dilüm pür-şevk-i kām esbāb-ı sāmānum müheyyādur
- 42 Görince intisāb-ı bāb-ı ihsānuñla iḳbālüm
Saña şimdi sipihruñi kārı her laḫza müdārādur
43 Çerāğ-ı mürde-i āmālüm ol resme uyandırduñi
Ki şemʿ-i pür-fürüg-ı mihr ü māha lemʿa baḫşādur
- 44 Der-i iclālüne şad hüzn ü endüh ile geldikce
Dil-i zāra nigāh-ı iltifātuñ şevk-peymādur
- 45 Kuluñ ol rütbe oldum maḫzar-ı luṭf-ı firāvānuñ
Kim anuñ biñde bir şükri verā-yı ḫad-i ifādur
- 46 Yine luṭf it nigāh-ı iltifātuñdan baʿid itme
Baña rifʿat budur hem maḫşad-ı aḫşā bu maʿnādur
- 47 Dilüm pür-ḫün-ı gayret eyledi fikr-i maʿāş ammā
Anuñçün vādi-i ḫayretde bi-şabr ü şekībādur
- 48 Bu derd-i cān-güdāza çāre-sāz ol bir maʿişetle
Çün elṭāf-ı ʿamimüñi müsteʿiddāra ser-ā-pādur
- 49 Eger fikr-i taʿayyüş itmeseydi sedd-i rāh-ı şevk
Sözi sihr-i helāl itmekde bendeñ bi-muḫābādur
- 50 Elümde ḫāme-i gevher-nişārum feyz-i meḫḫüñle
Gülüstān-ı süḫanda ʿandelīb-i nağme-pirādur
- (7a) 51 Yā bir mevzün sūtün-ı kaşr-ı vālā-yı maʿārifdür
Yāḫud serv-i çemān-ı bağzār-ı şīʿr ü inşādur
- 52 Yāḫud bir şüh-ı luḫbet-bāzdur kim ser-nigün olmış
Degüldür ḫaṭ dökilmiş gisüvān-ı ʿanber-āsādur
- 53 Müşārum bi'l-benāndur cire-desti-i maʿārifle
ʿAceb sihr-āzmā meşşāta-i ruḫsār-ı maʿnādur

- 54 Reşidâ tâ-be-key eksârile taşdi^c-i bî-hengâm
Kaşide irdi pâyâna sözi hatm itmek evlâdur
- 55 Duâ-i hayra âgâz it hulûş-ı ibtihâl üzre
Duâ maqrûn-ı ihlâş olsa zirâ ʿarş-ı hü mâdur
- 56 Gelüp her sâl tâ kim nev-bahâr-ı gülşende ʿâlem
Dil-i ehl-i halk-ı şevk-bahş ü guşsa-ferşâdur
- 57 Maşûn olsun hemîşe dürc-i şavn^c-ı Hazret-i Hakdur
Vücûdî kim nüh-eşdâf-ı sipihre dür-i yektâdur

56b ehl-i halk / ehl-i cihâna M

57a şavn^c-ı / şun^c-ı M

57b sipihri / sipihre M

6

Bahâriyye
Der Sitâyiş-i ‘Ali Pâşâ-*

Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

- 1 Bahâr irişdi çemen-zâra virdi zinet ü fer
Figâna başladı murğân hurûş i düb cûlar
- 2 Mey-i neşât-ı bahâr ile mest olub cümle
Açıldı râz-ı nihân-ı derûn-ı gönçe-i ter
- 3 Hezâr şavt-ı şakîl-i kelâğı başdırdı
Uşûl-i nağme-i cân-bahşî eyleyüb öter
- 4 Derûn-ı gülde degüldür fetîle-i zerrîn
Düşürdi âteş-i âhından ‘andelib şerer
- 5 Dem-i bahârda mevc-i müselseli cüyüñ
Çeker gönülleri bende çü kâkül-i dilber
- 6 Çemende sümbül-i ter düd-ı âh-ı bülbüldür
Yâ bezm-i şâh-ı güle lâle yakdı bir mecmur
- 7 Degül nücüm-ı felek ‘aks ider şükûfe-i bâğ
Şabû çün olmadı mir‘ât-ı çarğa rüşen-ger
- (7b) 8 Çemendeki gül-i zerdüñ letâfetine göre
Felekde mihr-i münevver mişâl-i nîlüfer
- 9 Hezâr-ı zâr nola itse âteşin nağamât
Ki çeşm-i şevkine her gönca oldı bir ahker
- 10 Hezâra bânû-yı gül-gönçe ile töhmet olub
Miyân-ı gülşene düşdikde güft-gü yekser
- 11 Ber‘âtın çü siyâvuş eyleyüb işbât
Derûn-ı nañl-i gül-i âteşini itdi maşar

6 İ 7a, M 4a

* -M

4a zenîn / revğan M

- 12 Gelüb mu'asker idindi fezâ-yı gül-zârı
Şeh-i bahâr şitâ kaçırına çeküb leşker
- 13 Alub naşibini ke's-i kirâmdan gülşen
Dem-i şabuhta güller ki sâgarın serper
- 14 Mişâl-i nâfe-i âhû-yı çîn itmez idi
Meşâm-ı âlemi ta'tir nûkhet-i gül-i ter
- 15 Şemim-i hulki ile ol kerim-i devrânûfi
Ger itmeseydi şabâ süy-ı gül-sitana güzër
- 16 Nice kerim ki âlem garik-i ihsâm
Kef-i âtasına nisbetle yem çü katre-i ter
- 17 Yegâne dâver-i âli-himem vezir-i dilir
Sütüde-menkabe hem-nâm-ı fâtilh-i Hayber
- 18 Cenâb-ı âşaf-ı gerdün-vağâr kim derine
Yüzün sürer dem-i şubh ü mesâ şeh-i hâver
- 19 O zât-ı ekreme bahşâyış-i ilâhîdür
Müdâm gayret-i Fârûk ü şavlet-i Hayder
- 20 Kitâb-ı luğfına bir şemse olmaz hürşid
Habâb-ı bañr-i kemâli degül meh-i enver
- 21 Bahâ yetişmez idi kerterinine anûfi
Olaydı katre-i cüy-ı makâli lü'lü'-i ter
- 22 Hilâl-i çarhı zer-endüd iderse zer-ger-i mihr
Niğın luğfına olmaz kemine halka-i zer
- 23 Midâdı olmasa her heft-peyker-i ma'nî
Cemâl-i şahid-i nazma kim eyleridi nazâr
- 24 İbüb midâdım Bercis düde-i şebden
Kitâb-ı luğfım tañrîre başlamak ister
- 25 Çeküb şahife-i eflâke yeg-be-yeg güyâ
Ki mihrûn eyledi haytû's-şu'â'mı mîstar

- 26 Elinde hâmesi bir nâdirân-ı hikmetdür
Müddâm anuñ ile sirâb olur riyâz-ı hüner
- 27 Bulur mı hiç nazîruñ şemim-i ahlâkıñ
Şabâ 'abeş yere itdi deryâ-yı Çine sefer
- 28 Fünûn-ı remzde Rüstern huredde Eflâûm
Maķâm-ı cüd ü şehâda çü Hâtem Ca'fer
- 29 Nühüm felekde buluridi anı ehl-i nücüm
Ger âfitâb gelüb âsitâmna kosa ser
- 30 Alaydı terbiyetül-kıssa hü-yı nerminden
Mişâl-i penbe bulurdi mülâyemet mermer
- 31 Dem-i sitâyiş-i zâtuñda bülbül-i kalemüm
Bu güne bir gâzel-i pâk ile terennüm ider
- 32 Helâk-i 'aşîka yâr oldı gibi h'âhiş-ger
Ki dest-i gâzmesine virdi 'işveden hançer
- 33 Egerçi la'î-i lebi ser-be-mühr-i nahvetdür
Veli o çeşm-i sühan-gü baña neler söyler
- 34 Getürse bir yere üstâd-ı çire-dest-i hüsn
Olurdi hâllenin bir şemmârne-i 'anber
- 35 Yazıldı sinede şem'-i hayâl-i naķş-ı ruhân
Vücüd-ı bezm-i gama oldı bir hayâl-i fener
- 36 Dil-i Reşid tolaşmaķda zem-i yârâm
Sezâ m meclis-i 'aşka şikeste bir sâgar
- 37 Kerim-i kâm-verâ dâverâ felek-ķadrâ
Eyâ fiñşte-ñışâl ü eyâ huçeste-siyer
- 38 Göz açdıraydı baña gam-ı sitâyiş-gede senüñi
Bu güne çekmez idüm rişte-i maķâle güher

27a nazîruñ / nazîr-i M

28b Hâtem / Hâtem ü M

35a şem'-i hayâl-i naķş-ı ruhân / naķş-ı hayâl-i şem'-i ruhân M

36a zem-i yârâm / dest-i hübâm M

37b eyâ / veyâ M

38b idüm / idi M

- 39 Ne zîb-i hüsn bulurdu 'arûs-ı efkârım
Ger olmasaydı bu âyine-i dilüm muğber
- 40 Ne cîlve gösterür idi semend-i çâpûk-tab^c
Vireydiudret-i refâr aña 'ıķâl-i keder
- 41 Müdârîm tîg-i gâm-ı çarĥdan korımaĥdan
Cihânda gâmgâm-ı kilke elüm degeydi eger
- 42 İdüb 'adüyı gürizân tehernten-i tab^cum
Tolardı tîg u siperle bu rezm-gâh-ı hüner
- 43 Şalâdur işte süĥan-perverân-ı devrâna
Ki düş ü destüme almam ne cevşen ü ne siper
- 44 Velik gürz-i girân-ı cefâ-yı zâl-i felek
Beni bu rezm-geh-i gâmda itdi zîr ü zeber
- 45 Keder-resân olur a'dâya daĥı söylense
Bana sipihri-i cefâ-kârufî itdigi işler
- (8b) 46 Benüm o pâ-y-ı bürehne-rev-i mefâze-i gâm
Kim anda meş'al-i âh-ı derüm olur rehber
- 47 Tarîķ-i kâmda akrânım oldılar sâbîķ
Verâlarından ider dil taĥassür ile nazâr
- 48 Bu nâ-tüvâm ki reh-vâr-ı baĥt-ı sit-endâm
Düşürdi ĥufre-i ĥirmâna itdi zîr ü zeber
- 49 Dil-i şikeste vü üftâde bâb-ı 'adlûfide
Tabîb merĥametüñ mümyâ-yı luĥfuñ umar
- 50 Bu deñlü şekve-trâz-ı sipihri ü tâli^cden
Degül sezâ baña ey dâver-i sütüde-eşer
- 51 Ĥuşül-ı kâmda şimdi sipihre nâz iderüm
Müsâ'id olmadadır baña baĥt-ı dün perver

42b siperle / siper; hüner : ĥâķir M

46b meş'al / leşker M

49a 'adlûfide / luĥfînda M

51b perver / yâver M

- 52 Benüm o mest-i mey-i iltifât kim hâlâ
Cem oldu meclis-i şevkimden kemterin çâker
- 53 Seniñ gibi bir efendiye bendeyüm ki baña
Sipîhr-i hîre-küş eline ser-fürü eyler
- 54 Reşid-i zârî hâlâş it dü-şâha-i gamdan
Duâ-yı devlet ü iqbâlini okur ezber
- 55 Cihânda birbirini tâ kim eyleye ta'kîb
Bahâr ü faşl-ı zemistân be-muktezâ-yı kader
- 56 Hâzân irişmeye gülzâr-ı ʿömrine hergiz
Nihâl-i kâmuñ ola tâ-be-ğaşr kâm-âver
- 57 Olub cemîʿ-i merâmuñ muvâfîk-ı taqdir
Cenâb-ı Hâk saña tevfiğin eyleye rehber

56b kâm-âver / bâr-âver M
57b eyleye / eyleyüb M

-Der Medh-i Şadr-ı A'zam 'Ali Pâşâ-*

Fâilâtün (feilâtün) feilâtün feilâtün feilün (fa'lün)

- (9a) 1 Hamdü lillâh yine bâ-luţf-ı Hüdâ-yı Mütê'âl
Oldı şad şevk ü meserretle cihân mâl-â-mâl
- 2 Kişver-i hâtır-ı a'dâyı idüb cây-ı karar
Cünd-i gâm eyledi dilden yine naql-i işkâl
- 3 Bu nevâ-yı taraba gûş kabardur gerdün
Şanma eflâkde ey dil görinen ola hilâl
- 4 Şimdi hep sâgar-ı şahbâ-yı ferahdur çekilen
İtdiler nıl-ı girân-ı kederi istişgâl
- 5 Fi'l-meşel olsa bu eyyâmnda bir miñnet-keş
Eylese şekve-i derd-i dil için bast-ı maķâl
- 6 Feyz-i te'şiri bu vaķt-i feraħ-engizüñ i der
Sâmi'üñ gûşına elfâz-ı meserret işâl
- 7 Bâraka'llâh zihî mevsim-i şâdâni kim
H'âhiş-i hâtırı kâm-ı dil ider istikbâl
- 8 'Âlem ol deñilü refâh üzre ki ta'bir idemem
Şahs-ı gâm oldı hemân şimdi perişân ahvâl
- 9 Kalmadı 'âlem-i hestide aña cây-ı karar
'A dem iklimine itse nola naql-i ihmâl
- 10 Oldı dil-sir-i şafâ teşne-lebân-ı ümmid
Dem-i hayretde bulub âb-ı hayât-ı ârnâl
- 11 Çünkü devletle o ser-çeşme-i cüd ü himmet
'Âleme eyledi icrâ-yı zülâl-i ârnâl
- 12 Şadra tekrâr virüb zât-ı şeref ile şeref
Miñri aldı yine ol âşaf-ı ferhunde-huşâl

7 İ 9a, m 5a
* -M

- 13 Mesned-efrüz-ı kerem ya'nî 'Ali Pâşâ kim
Cümletül-mülk-i şeh-i Hüsrev ü Cem-istiklâl
- 14 Bezm-i küh-fiken Sârn-ı Nenîmân-efgen
Pençe-tâb-ı peşen-âlûde-kün Rüstem ü Zâl
- 15 Der-i lutfında cihân nâşıye-sâ-yı tekrîm
Pîşgâhında felek rû-be-zemîn-i iclâl
- 16 Sâmi'üñ güşın ider sâhil-i deryâ-yı 'Aden
Gelse güftâra feşâhatla idüb neşr-i le'âl
- 17 'A dem-i şibhini tekrîr ile te'kid itdi
Şadr-ı ikbâlde tekrârı degül mi aña dâl
- (9b) 18 Eyledi hükmi-i muşafâtı ile şahrâda
Pençe-i şîr-i neri şâne-i gîsü-yı gazâl
- 19 İ'tilâfım murâd itse eger zıddımuñ
Âbdan âteşi tefriķ olur emr-i muhâl
- 20 Hükmine tâ o kadar virdi kaçâ te'sîri
Eger emr eylese ol dâver-i ferhunde-ıuşâl
- 21 Tîr-i müjgân-ı bütân 'aşîka toğnılmış iken
Havf ile ditreyerek 'avdet iderdi derhâl
- 22 Müste'iddâna 'atâyasına hem-senc olamaz
Kef-i mizân-ı hîredde nice biñ güh ü tilâl
- 23 İtse bir şâ'ir eger vaşf-ı bahâr-ı hulķın
Nahl-i bâr-âver olur feyz ile kilkindeki nâl
- 24 Tîği bir cüy-ı zaferdür ki degüldür cevher
Mevc-hîz itmededür am nesîm-i ikbâl
- 25 Hüsrev eylerdi fedâ tañtana-i iclâlin
Der-i lutfında maķâm olsa aña saff-ı ni'âl
- 26 Dâverâ bağr-i kefâ âşaf-ı gerdün-câhâ
Ey olan mazhar-ı eltâf-ı hüdâ-yı müte'âl

- 27 'Arzuhal eyleyeyüm bargeh-i 'adlünde
Eşk-i hününüm idüb didelerümden seyyâl
- 28 Dâd feryâd elinden felek-i gaddârufî
مك mihnet ile itdi vücûdım pâ-mâl
- 29 Pençe-i kahrına düşdim o sitem-i mu'taduñ
Dest-gir ol kef-i luftuñla girbânurım al
- 30 Esb-i bahtum düşürüb hufre-i hürmâna beni
Vardılar menzil-i maşşûda gürüh-ı emşâl
- 31 Şâhid-i kârm hayâl itmege olmaz râzi
Dili anıñcün i der çarh anuñla işgâl
- 32 Dil-i şeydâ heves-i medrese-i hâric ile
Düşdi sevdâya olub silsile-cübân-ı hayâl
- 33 Dest-i cevri ile felek bâdiye-i mihnetde
Pây-ı reftârna rahş-ı emelüñ urdı 'uqâl
- 34 Lik bu şikve-tırâzı felek ü tâli'den
Şübhe yokdur ki olur ben kuluñia 'ayn-ı vebâl
- (10a) 35 Benüm ol mastaba-pirâ-yı meserret ki müdâm
Tâc-ı Cem meclis-i şevkürde olur köhne-sifâl
- 36 Bir semüñ gibi efendi kuluyum Sultânım
Ne revâdur ki idem şevke bedel 'arz-ı melâl
- 37 Nice def'a görüb ihşân-ı firâvâñım ben
Melce'üm olmuş idi ol der-i gerdün-mişâl
- 38 Hamdü lillâh bize ol günleri gösterdi Hüdâ
Oldı 'âlem yine müstağrak-ı envâ'-ı nevâl
- 39 Gerçi çarhuñı katı çok cevriñi çekdük ammâ
Bâ'dezin şikveye fırsat mı virür şükr-i vişâl

- 40 Devletünde senüñ ey aşaf-ı gerdün-mesned
Şimdi dil şahid-i âmâle şağar gunc ü delâl
- 41 Yeter itnâb Reşid eyle du'âya âgâz
Kâmuñ âmâde bil añlandı çü maqşüd ü me'âl
- 42 Ola devletle şeref-bağş sipîhr-i te'yid
Mîhr-i iqbâli anuñ görmiye bir zerre zevâl
- 43 Şâhid-i kârn-ı dü-kevn anda olub rüy-nümâ
Çomıya âyine-i hâtinna gerd-i melâl

8

Bahâriyye
Der Evşâf-ı Şadr-ı A'zam Abdullah Pâşâ*

Mefâilünmefâilünmefâilünmefâilün

- 1 Bahârûñ oldu sâri feyzi ser-tâ-ser cihân üzre
Müreccağdur zemînüñ revnâkı nüh-âsumân üzre
- 2 Şükûfe-necm ü gül-mihr ü semen-şubh oldu sümbül-düd
Sipihriñ bâ'dezîñ yok imtinâm gül-sitân üzre
- 3 Nemâ ol rütbe kim âteş degül güller oldu sümbül-şeb
Semenderler kôdikca çüb-i huşki âşiyân üzre
- 4 Pür itdi âlemi güyâ-yı kumñ çeñ-çeñ-i bülbül
Birisî nañl-i gülde birisi serv-i çemân üzre
- 5 Naşîbin virmede ke's-i kirâm arz-ı gülistâna
Degüldür jâle güller cur'a şacdı gül-sitân üzre
- (10b) 6 Çemenzârûñ kumâş-ı sebzi gâlib atlas-ı çarha
Perend-i bi-mukûş olmaz müreccağ perniyân üzre
- 7 Olub hum-geşte bâr-ı meyveden ağşâm eşcârûñ
Mişal-i şâh-ı tûbâ meyl ider şimdi dehân üzre
- 8 Leb-i enhâr-ı gülşende remide sebze-i müşgîn
Şafâ virmekde gâlibdür hañ-ı la'î-i bütân üzre
- 9 Ruñûbet söyle kim vaşf eyledikce âb cûş eyler
Zebân-ı hâmeden her lahza kırtâs-ı beyân üzre
- 10 Çemende bir degül gül-gonce şad-çendân iken bilmem
Neden düşdi bu gâvğa vü bu şuriş bülbülân üzre
- 11 Gül-i zerd ü sefidî oldu üşkûfte gülistânûñ
Meh ü mihriyle gerdün olmasun hic imtinân üzre

8 İ10a, M 6a

* -M

2a sümbül-düd / sümbül-şeb M

8a Leb-i enhâr / Leb-i ezhâr M

- 12 Olub feyz-i nemâdan şem^c-i meclis çün gül-i şâdân
Düşer pervâne-âsâ ^candelibân şem^cdân üzre
- 13 Degüldür gonce dest-efşârin aldı şâh-ı gül deste
Çıkub Hüsrev-veş evreng-i nihâl-i gül-sitân üzre
- 14 Olub nükhet-resân-ı binî-i cân gonce-i büyâ
Müreccaḥ nâfe-i âhû-yı şahrâ-yı cinân üzre
- 15 Bahâristânı tahrîr itmege âhâr sürmüşler
Degül peydâ olan kef şafḥa-i âb-ı revân üzre
- 16 Şanurlar mevc-hâ-yı ^canber-i terdür leṭâfetde
Baḳanlar sâye-i her-gülbün-i hâlet-resân üzre
- 17 Mu^caṭṭar itdi âfâkı şabâ var ise düşmüşdür
Güzârî gülşen-i ahlâk-ı şadr-ı kâmrân üzre
- 18 Ne şadr-ı kâmrân pirâye-baḥş-ı mesned-i devlet
Yazılsa vaşfı lâyıḳ şafḥa-i nüh-âsmân üzre
- 19 Cevâd-ı Bermekîü's-şime Abdullâh Pâşâ kim
Nigâh-ı re^cfeti derkârdur hüsrev ü gülân üzre
- 20 Kef-i deryâ-nevâl-i cûdı hengâm-ı ^caṭâyâdur
Müreccaḥ genc-i bâd-âverde gâlib baḥr ü kân üzre
- 21 Hazîz-i âsitânın her kim itse bâliş-i râḫat
Olur sâyide fark-ı i^ctibân ferḳadân üzre
- 22 Bulurdu heftümîn-tâḳ-ı sipihr üzre müneccimler
Gelüb ruḥsâre-sây olsaydı mihr ol âsitân üzre
- 23 Karâr itmez kef-i cûdında aşlâ dirhem ü dinâr
Düşer dâmân ü ceyb-i müste^ciddân-ı zamân üzre
- 24 Eger hükm-i cihân-girdâmı olsa ruḥşata şâdır
Giderken nâvek-i şayyâd âhû-yı zemân üzre
- 25 Kemâl-i ḫaşyetinden nîm rehden eyleyüb ^cavdet
İderdi cây-gâḫın der-^cakâb püşt kemân üzre

- 26 Kerem anda 'ināyet anda lutf u merhamet anda
Vücüdü ni'met-i Haḫdur bütün ḫalk-ı cihān üzre
- 27 Olub pür-cüş şevk-i midḫatiyle bülbül-i ḫāmem
Gazel-ḫ'āniye āgāz eyledi şāh-ı benān üzre
- 28 Degül tebhāle yer yer la'î-i yār-i dil-sitān üzre
Dökülmüş berk-i güldür sāgar-ı la'îin nişān üzre
- 29 Aḫub bāzū-yı pür-dāğın ol meh-rū deste cām olmuş
Gül açılmış görüñ şāḫ-ı nihāl-i ergavān üzre
- 30 Yine çengelleyüb āgūşa almış ḫadd-i bālāsın
Şarılmış ḫalmış ol zerrin kerner müy-ı miyān üzre
- 31 Atub seng-i cefāyı eyle tiğ-i gamzeñi der-kār
Ne emr eyler iseñ serdāde yüz bāş üzre cān üzre
- 32 Gülābın görmedikse çıkdığın gül-berk-i āteşden
Reşidā nazra-endāz ol o rüy-ı küy-ı çevgān üzre
- 33 ḫidivā kām-baḫşā ḫaḫ bu kim şirini-i vaşfuñ
Deḫān-ı cānuma sükkerden aḫlādur zebān üzre
- (11a) 34 ḫarār itmez kef-i cūduñda aşlā dirhem ü dinār*
Düşer dāmān ü ceyb-i müste'iddān-ı zamān üzre
- 35 Eger ḫükm-i cihān-girdām olsa
- 36 Velikin ḫudret-i güftār vimmez şi'r ü inşāya
Baña seyli zeni-i çarḫ-ı dūn-perverdegān üzre
- 37 ḫuşürüm 'afv olınsaydı der-i lutfunda sulḫānum
Biraz lāf eyleseydüm 'ādet-i nazm-āverān üzre
- 38 Benüm ol şā'ir-i sāḫir ki rengini-i mazmūnum
Olur surḫi-i ḫaclet-rüy-ı cümle şā'irān üzre
- 39 ḫorınmaḫdan sipihrüñ nize-i dil-düz-ı cevrenden
Elüm degseydi bir kez ḫabza-i tiğ-i beyān üzre

33b zebān / deḫān M

* - M

35a - M

35b - İ, M

- 40 Tolub tığ ü siperle rezm-gâh-ı 'arşa-i ma'ni
İderdi dest-bürdi zür-ı endişem yelân üzre
- 41 Egerçi hıvâce-i bender ki nazmum çeh-i sūd ammâ
Revâcı kalmadı cins-i ma'arif hep ziyân üzre
- 42 Eger sen itmeseydüñ rağbet ey şadr-ı kerem-güster
Olurdu şâ'iriyet 'ayb-ı tab'-ı nükte-dân üzre
- 43 Bi-hamdi'llâh kudümüñla şeref-yâb eyleyüb şadı
Nigâh-ı rağbeti der-kâr kılduñ şâ'irân üzre
- 44 İderse litifâtuñ ben kuluñda fâ'ıku'l-akrân
Gehi işve-hurüş-ı nâz olub ol hüsn ü ân üzre
- 45 Olurdu şahid-i endişerne dil-şiften 'âlem
Düşerse pertev-i lutfuñ Reşid-i nâ-tüvân üzre
- 46 Yeter ey dil hârnüş ol tâ-be-key küstâhi-i taşdı'
Du'â kıl âşaf-ı kâm-âvere şıdık-ı cinân üzre
- 47 Sipihr-i hâşmet ü iclâl de hürşid-i iqbâli
Ola necm-i sa'âdetle İlähi iktirân üzre
- 48 Du'â-yı devletin 'âlem idüb ihlâş ile tekrâr
Disün âmin aña kerrübiyân nüh âsumân üzre

Bahāriyye

Der Şenā-yı Şadr-ı A'zam Abdullah Pāşā*

Fāilātün feilātün feilātün feilün

- (11b) 1 Feyz-i eyyām-ı bahār oldu cihāna sārī
İtdi hemreng çemenzār-ı cinān gülzārī
- 2 Yāsemen-şubḥ ü benefşe-şeb ü gül-mihr-i münir
Gülsitān-ı reşk sipihr oldu nücüm-ı ezhārī
- 3 Cünbiş-i bād-ı bahār ile virür güş-ı dile
Şāh-ı eşcār-ı çemen hālet-i müşikārī
- 4 Maḳdem-i şāh-ı bahār için olur pāy-endāz
Döndi dibā-yı sefide çemeniñ enhārī
- 5 Kāmet-i serv-i revān beñizedi naḥl-i sūra
Seyr i den şandı gümüş teldür aña emtārī
- 6 Āb zan eyleme gül ḥüsnine nezzāre için
İtdi der-piş o āyine-i cevher-dārī
- 7 Maḥmil-i sebz-i ruḥāviden olur farkı muḥāl
Çemen-i bāğda var tā o kadar hem-vārī
- 8 Böyle kalursa hevā bülbüli söyletmez olur
Bāğda gönceler açdukca leb-i güftārī
- 9 Mevce-i farber-i ter sāye-i eşcār-ı çemen
Önce ragbet-şiken-i nāfice-i Tātārī
- 10 Yine rüşen-ger-i mir'āt-ı sipihr oldu şabā
Kalmadı gerd-i küdürāt-ı gamuñ āşārī
- 11 Nesc olunsa netef-i rüy-ı farūs-ı gül olur
Ol kadar nāmiye nerm itdi reg-i aḥcārī
- 12 Bülbülān-ı çemeniñ nağmesi dūr u nezdik
Añdırur ehl-i dile hālet-i Mūsikārī

9. İ 11b, M 7a

* - M

- 13 Görinen mâh degül geydi zer-üsküf başına
Çıkarub serv-i çemen kar şaçığı destârı
- 14 itmede huşkleri feyz-pezirâ-yı nemâ
Kıldı izhâr o kadar vaqt-i bahâr âsârı
- (12a) 15 Vaşfuñ itdükce bu hengâm-ı rebî'ufi gördüm
Ser-i kilkümden nice verd-i ter-i bî-hârı
- 16 Gül-güzin eyleyüb ol gülbün-i feyzüñ çide
Doradub table-i ma'nî-i şafâ işârı
- 17 An arz eylesem ol dâver-ı gerdün-câha
Belki maqbûl tuta tab'ı inâyet-kârı
- 18 Nice âşaf-hred-âmüz-ı şadr-ı Eflâûn kim
Mübteni hükmine her bir sözi her etvân
- 19 Zât-ı memdûhdur ol âşaf-ı bî-hermtânıñ
Kân-ı izz ü şerefüñ bir güher-i şehvân
- 20 Dilidür kulzüm-i pür-cüş-ı âtâ ü ihsân
Eli evc-i keremüñ ebr-i le'âlî-bârı
- 21 Tığıdur şâ'ika-i hımmen-i ömr-i a'dâ
Kilki meşşâta-i ruhsâre-i nigû-kârı
- 22 Zübde-i âl-i 'abâ 'umde-i hayl-i vüzerâ
Küremânüñ 'alem-efrâz ü sipih-sâlân
- 23 Berneki dil-şüde-i cevdet-i tab'ı pâki
Baykara-vâlih ü dil-şifte-i güftârı
- 24 Âşafâ bahr-ı kefâ dâver-i 'âlî-himemâ
Ey olan mazhar-ı eltâf-ı Cenâb-ı Bârı
- 25 Neyleyüm zabt idemem bu dil-i âvâremi âh
Aldı şabrın heves-i hudmet-i midhat-kârı
- 26 Bu gice künc-i tahayyürde hitâb itdüm aña
Didim ey küşe-güzin-i gam-ı miñnet-kârı

17a dâver / âşaf M

25b midhat-kârı / hudmet-kârı M

- 27 Düşme gel dâ'îye-i vaşfına ol zātuñ kim
Döginür anda Felâatunlaruñ efkân
- 28 Mümteni'dür kalem evşafuñ tahrir itmek
Heft-deryâ nice bir lüleden olsun cân
- 29 İşidüb sözlerümi hande-künân-ı teşnî°
Didi ey bî-ħred ey gam-zede-i nâçarı
- 30 Düşme bunuñ gibi endîşe-i dūr-a-dūra
Ķudretince görilür her kişinuñ âşarı
- 31 Ķatreden ehl-i nazır baħre ider isti dlâl
Zerreden añla şu mihr-i felek-i devvârı
- 32 İşte bu matla°-ı garrâyı yazub vaşfında
Alma hiç °aynuña kân-ı güher-i şehvân
- 33 Ey cihân kişverinuñ şadr-ı nigü-kirdân
Cüd iklimi °atâ kâm kerem zehhân
- 34 Kâle . كسمحر . ma°rifete virdi revâc
Dergeh-i ma°rifetüñ oldu hüner bâzârı
- (12b) 35 Tab°uñ âyîne-i İskendere jeng-âver-i gam
Emr-i müstakbelüñ anda görinür ruhsârı
- 36 Sensüñ ol nabz-şirâs-ı dil-i rencür-ı elem
Ki Ķomaz kimsede luţfuñ eser-i bîmârı
- 37 Âsitâmuñda olur südde-i Ķirmâna °ilâc
Ki virür luţfuñ aña eşribe-i dinân
- 38 Görmedüm kimseden ey dâver-i devrân senden
Gördigüm luţf u °atâ-yı ni°am-ı bisyârı
- 39 Dergeh-i ma°deletüñ cây-ı penâhum olalı
Tirlerüme hedef itdüm felek-i gâddân
- 40 Söz uzır söylesem itdüklerini ben Ķuluña
Bâ°iş-i Ķüzn ü keder olur anuñ eţvân

- 41 Tire fâmi itmiş idi rûz-ı neşâtum o kadar
Kesb iderdi şeb-i deycür-ı gâm andan târı
- 42 Minnetu'llâha tülûc eyledi hürşid-i ümîd
Hızr irişdüñ bize ey âüfet-i Settârı
- 43 Oldılar şimdi niğam-senc-i sürür ü şâdi
Sitem-i baht-ı siyâhından idenler zârı
- 44 Yeter itrâb Reşid eyle du'âya âgâz
Pek uzatma sebep-i şiklet olur güftârı
- 45 Yâ Rab ol şadr-ı kerimüş-şiyemün luţfuñdan
Eyle mirâat-ı dilin gerd-i kederden ėârı
- 46 Hâşre dek şadr-ı sa'âdetde şafâlarda olub
Cüy-bâr-ı keremi ėâleme olsun sârı

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Hâme kim Bercis-i evc-i ʿâlem-i ʿîrfân olur
Şevkile midḥad-nüvis-i dâver-i devrân olur
- 2 Hâzret-i Râgıb Efendi kim ğubâr-ı dergehi
Tütüya-yı dide-i cân olmağa şâyân olur
- 3 Neyyir-i elṭâfi olsa pertev-endâz-ı cihân
Zirâ bir ihtifâda mihr ü meh pinhân olur
- 4 Nev-bahâr-ı cüd u ihsânın dem-i tahîrde
Çüb-ı huşk-ı hâmeden şad verd-i ter ḥandân olur
- 5 Dâver-i vâlâ-güher mermdüh-ı kerrübi-siyer
Kim duʿası her seher evrâd-ı ins ü cân olur
- 6 Vâf-ı şirini-i ğüftârın kalem şebt eylese
Ney-şeker-veş lezzet-efzâ-yı dimâĝ-ı cân olur
- 7 Kaṭre-i nisân ihsânın görünce bi-gümân
Suḥû-i ḥacletle lü'lü'ler birer mercân olur
- 8 Olsa tab'-ı nâzüki ğavvâş-ı deryâ-yı ḥayâl
Dâmen-i endîşesi pür-gevher-i ʿîrfân olur
- 9 Bir ğün âḥîr mihr ʿaşâ-yı şu'lesin der-dest idüb
Dergeh-i devlet-me'âbında gelür derbân olur
- 10 İstemez bir kerre dâḥîl olan dem-i infikâk
Meclisi zirâ ki reşk-i ravza-i nıdvân olur
- 11 Dergeh-i luṭfuñda kimse olmamış işkeste-dil
Her varan dil-ḥ'âhı üzre nâ'îl-i ihsân olur
- 12 Kaṭ' olunmuş şâḥ-ı tûbâdan elinde ḥâmesi
Lîka-i pâk-i devâtu kâkül-i ḥürân olur
- 13 Lezzet-i nuṭkına nisbet telḥ olur âb-ı ḥayât
Şâhid-i ḥulķı melâḥatde meh-i Ken'ân olur

- 14 Çarh anuñ dergâh-ı ihsâmında bir kemter gedâ
Mihr ü meh zan itme düşında iki hemyân olur
- (13a) 15 Kâm-bahşâ dil-nürvâza dâverâ dâniş-verâ
Ey ki zât-ı bî-ʿadilüñ maşdar-ı ihsân olur
- 16 Ârzü-yı midhatüñ düşdi dil-i âvâreye
Hayretünden ben kıyâs itdüm am âsân olur
- 17 Sâha-i evşâfuñ ammâ tay olunmazmış meger
Olsa dâhil Hızr aña tâ haşre dek püyân olur
- 18 Böyle tahtir eylemezdüm vaşfuñ ammâ neyleyüm
Dilde bir derdüm var adı gayret-i akrân olur
- 19 Pister-i miñnetde görse hâlümü bî-rayb ü şek
Derdüme tedbirde Bukrañlar hayrân olur
- 20 Nabz-giri-i tabib-i luţfuña kaldı işüm
Himmat eylese eger andan baña dermân olur
- 21 Bir senüñ gibi ʿinâyetlü efendüm var iken
Bilmezüm kâşâne-i şabrum neden virân olur
- 22 Kâm-ı dil vâbestedir bir nuḡk-ı pür-te-şire
Kim devâ-bahşende-i dil-haste-i hürmân olur
- 23 Kaşduñ añlandı Reşida el-hazer itnâbdan
Rağbete olmaz sezâ ol söz ki bî-pâyân olur
- 24 Ol der-i vâlâya olduñ çünki ruḡsâr-ı niyâz
Olur elbette murâduñ ey dil-i nâlân olur
- 25 Eyle şıdk üzere devâm ʿömrine hayr duʿâ
Çün duʿâ şıdkile maḡbül-ı der-i Sübhân olur
- 26 Nahl-i cüdın ide Haḡ sirâb-ı cüy-ı ʿâfiyet
Tâ ki dolâb-ı felek şubḡ u mesâ gerdân olur

Mefâilünmefâilün mefâilün mefâilün

- 1 O rütbe dehre te'sîr itdi serdi-i zemistânı
Şarînin eyler efsürde kalem vaşf eylese anı
- 2 Toñub pây-ı hırâmı cilve-i refârdan kalmış
Yakışmaz şimdi servüñ vaşfına lafz-ı hırâmânı
- 3 O deñlü şiddet-i dey eylemiş germiyyetin ma'düm
Ki yokdur qar topundan fark ider mihr-i dirahşânı
- 4 Nihâlân-ı çemen olmuş şiyâb-ı bekrden 'arî
Gülîstân oldu güyâ hânkâh-ı şeyh-i 'uryânı
- 5 Çekildi bağdan nâçâr pây-ı cilve-i aḥbâb
Felek kânüm-ı nâra haşr idüb zevk-i gülîstâmı
- 6 Olub bād-ı şitânuñ bir soğuk vaz'ından âzürde
Toñub hayretde kalmış gülşenüñ cüy-ı firāvâmı
- 7 Degül luḥf-ı şitâyı pek de inkâr eylemek câ'iz
Bunuñla mürkin itmek iltizâm ilzâm-ı yârânı
- 8 Çimenden seyr-i çâk-ı sine-i maḥbûb ise
Gelüb germâbelerde şimdi gör pehlü-yı ḥübânı
- 9 Temâşâ eyliyenler şandı buzlı tamlı yâḳûtı
Toñub düşdikce bezme şu'le-i şem'-i şebistâmı
- 10 Bürüdet şöyle te'sîr eylemiş kim tab'-ı eşyâya
Eger âhitse 'âşık yâd idüb bu demde cânâmı
- 11 Olur efsürde bi-şek dūd-ı âñ cism ider peydâ
Olur mümkün anuñ üstünde yazmaḳ naḳş u elvâmı
- (13b) 12 Bürüdet tab'-ı nâra eyleyüb te'sîr kânüm
Şanurlar ma'den-i kâfurdur meclis-nişinâmı

11. İ 13a, M 8b

10a kim / M -

11a Olur / Olub // ider / olur M

- 13 Olur sermāye-baḥş-ı tâb-ı rāhat tab[°]-ı şîrāna
Bu hengām-ı şitāda āteşe ursafı neyistām
- 14 Şoĝuḡ tutsa nola cām-ı mey-i necībeyi rindān
Ki buzlansa bulur yāḡūt-ı ter raĝbette noḡşām
- 15 Dehān-ı şîrden ümmîd-i germiyyetle āhūlar
Olur şaydı °amden itmeyüb hergiz günzām
- 16 Ser-i minādan alub penbeyi pîrāhen itmezse
İştîraz āteş-i seyyāle bu demlerde mestām
- 17 İçerden giyse hemçün şişe-i mey ferveyi rindān
Yine kesb-i ḡarāret itmenüñ yoḡ hergiz imkām
- 18 Görince şiddet-i sermāyı lertzān oldu ḡavfından
Şoḡıldı setr-i ebre sipihrüñ māh-ı tābām
- 19 Olub her küşede biñ şafḡa-i yaḡ-pāreler peydā
Felek āyînci dükāmna döndürdi ekvām
- 20 Felek simin-minḡal encüm-i tābende aḡkerdür
Maḡām itse sezādur meclis-i maḡdüm-ı zî-şām
- 21 Cenāb-ı Ḥāzret-i müftîl-enāmüñ ḡurratu'l-°aynı
Meḡādîm-i kirām içre bulunmaz zātına şāmî
- 22 Olanlar ḡavḡa-h°ar-ı ḡulzüm-i bi-sāḡil-i cüdi
Tutarlar ḡatreden nāçiz ter deryā-yı °ummām
- 23 Olur her heft-sā-yı nāzenin düşîze-i ma°nî
Geline cünbişe meşşāta-i kilik-i dūr-efşām
- 24 Kef-i deryā-nevāl-i himmeti hengām-ı baḡşîşde
Boşaldur kân-ı °ummamı pür eyler ceyb ü dāmām
- 25 Şafā-yı bezminiñ şad Bayḡara dembeste vü lāli
Ḥayāl-i nazmıñıñ °Urfî vü Şevket reng ü ḡayrām
- 26 Zekā ol rütbe k'eyler nüşḡa-i simādan isti dlāl
Güzār itse dilinden her kimüñ bir rāz-ı pinhām
- 27 Görüb demserdi-i miḡnetle °aczin eyler elbette
°Aḡası cāme-puş-ı istîrāhat nice °uryām

- 28 Der-i lutfında yokdur dūr-bāş a'lā vü ednāya
Müheyyə h'ān-ı in'āmı güşāde bāb-ı ihsānı
- 29 Cenāb-ı vālid-i ekremle ol maḥdūm-ı encümdür
Sipih-r-i 'ilm ü fazlūñ neyyirin pertev-efşām
- 30 Birinüñ cebhesinde nūr-ı taḳvā gün gibi zāhir
Birinüñ vechi tābiş-gāh-ı mihr-i feyz-i Raḥmānī
- 31 Birinüñ hāme-i lü'lü'-feşām nādirān-ı feyz
Birinüñ dest-i cūdı ebr-i gevher-bār-ı nisām
- 32 Birinüñ beste-lebdür meclis-i 'ilminde Eflāṭun
Birinüñ mekteb-i ḥikmetde Ristodur sebak-h'ānı
- 33 Birinüñ mev'el-i dil-hastegāndur nādī-i lutfı
Birinüñ muḳbil-i bī-çāre-gāndur bāb-ı ihsāmı
- 34 Birinüñ lutf-ı tab'ı hayret-efzā-yı ḥired-mendān
Birinüñ ḥüsn-i aḥlākı 'atā-yı maḥz-ı Sübhānī
- 35 Birinüñ zātı kim deryā-yı jerf-i fazl ü 'irfāndur
Biris-i gevher-i kemyāb-ı rüṣd ü fitnatuñ kām
- 36 Birinüñ merd-gān-ı ye'se enfāsı ḥayāt-āver
Biri bīmār-ı derd-i iḥtiyācuñ oldı Loḳmām
- 37 Kerem-kāra kerimā pāk-girdārā nigū-kārā
Ne ḥaḳ üzre seni vaşf eylemek mümkin ne ḥod anı
- 38 Ḥuşuşan ben gibi pāy-māl-i cādde-i ḥayret
Ne ḥaddimdür ki idem iddi 'ā-yı menḳabet-h'ānı
- 39 Kuluñ sihr-āzmā bir şā'ir-i seḥḥār iken vardur
Senüñ vaşf-ı şerifüñde yine her sözde noḳşām
- 40 Hücüm-ı derd ü gāmdan ruḥsat-ı güftār bulsaydum
Getürseydüm zuhūra kuvvet-i tab'-ı süḥandām
- 41 Olurdum Rūmda Nef'-i sāḥir gibi şöhret-yāb
Añlduḳça 'Aceb'de Şā'ib ü 'Urfi vü Ḥākānī

31a lü'lü'-nişārı / lü'lü'-feşām M

36b : derd ü / derd-i M

- 42 Eger fikr-i ma'şet itmeseydi sed-i rāh-ı şevk
Olurdi nazmımuñ ser cümle 'ālem menkabet-h'ānı
- 43 Mücell-i ma'ārif zir-i rānumdur hemān gelsün
Pehen deşt-i kemālüñ kande varise feresām
- 44 Çü buldum terbiyet sen gibi zātuñ bāb-ı lutfında
Nola erbāb-ı nazma eylesem da'vā-yı rüçhām
- 45 Efendimsin hemān var ol cihān turdukça devletle
Bulur ihsānuñile bendegāmuñ rif'at ü şām
- 46 Niğāh-ı iltifātuñ eyledi akrānuma fā'ik
Beni ey mültecā-yı ded-mendān añlarum am
- 47 Ne isti'dād-ı zātum ne kemālüm var ne hod kadrüm
Baña lutfuñdan itdüñ bunca ikrām ile ihsām
- 48 Ulüfı bula a'dāduñ nihāyet bulmaya arnmā
Şumār-ı sāl-i 'ömrüñ 'izzet ü devletle pāyām
- 49 Reşidā bendeñi dūr itmeye Haq bāb-ı lufuñdan
Ola tā lāne-pirā-yı beden murg-ı dil ü cām

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Çün vezân oldı nesim-i cân-fezâ-yı nev-bahâr
Çeşmin açdı h'âbdan eşküfe-hâ-yı nev-bahâr
- 2 Lâle câm-ı bezm-i gülşen jâledür şahbâ-yı nâb
Nola rindân olsalar sâgar-ge-dâ-yı nev-bahâr
- 3 Mevc-hüz olmuş şabâdan bahr-ı ah'dârdur çemen
Yâsemen kol atub oldı âşinâ-yı nev-bahâr
- 4 Mevc-i enhâr-ı çemen zencir şeklin bağlamuş
Ehl-i 'aşkı itdi divâne hevâ-yı nev-bahâr
- 5 Gel efendüm sevdiğüm serv-i ser efrâzum benim
İdelüm 'azm-i çemen geldi şafâ-yı nev-bahâr
- 6 Na'hl-i gül sebzîn otağın kurdı şahn-ı gülşene
Çünkü oldur dâver-i fermân-revâ-yı nev-bahâr
- 7 Diñle ey gül-çehre bir kerre anuñ da nâlesin
Oldı göñlüm bülbül-i âteş-nevâ-yı nev-bahâr
- 8 Güllerüñ 'aksiyle şebnem döndi yâküt-ı tere
Oldı deryâ-yı çemen gevher-nümâ-yı nev-bahâr
- 9 Virdi elhaq şahidân sidre-i kâmetden nişân
Geydi eşcâr-ı çemen rengin kabâ-yı nev-bahâr
- 10 Şahn-ı gülşende idersüñ yâr ile nüş-ı şarâb
Rûh-bahş olur vücûda bu devâ-yı nev-bahâr
- (14b) 11 Na'ra-i mestân ü şavt-ı bülbül âh-ı 'aşıkân
Kubbe-i çarhı pür itdi hü ü hây-ı nev-bahâr
- 12 Gerçi kim inkara olunmaz revnağ-ı bâğ-ı cihân
Şevk-bahşâdur bu vâkt dil-güşâ-yı nev-bahâr
- 13 Beñizemez ammâ o bezm-i fazla kim anda olur
Dâ'imâ ferş-i zemîn bâl-i hümmâ-yı nev-bahâr

- 14 Bezm-i pāk-i Hāzret-i Neylī Efendi hezār
Midhād-ı zātın ider şubh ü mesā-yı nev-bahār
- 15 Cennet-āsā meclis-i ʿirfāmın görseydi ger
Bir daħı itmezdi bülbül merhabā-yı nev-bahār
- 16 Gülşen-i fażl ü hünerdür zātı görsün de anı
Eylesün gülzār terk-i iʿtinā-yı nev-bahār
- 17 Dergeh-i lutfında itsün kendüyi gamdan halāş
Eyleyin faşl-ı şitāda hūlyā-yı nev-bahār
- 18 Verd-i zāt-ı pākine bir kere itseydi nigāh
Bir daħı olmazdı güller hōd sitā-yı nev-bahār
- 19 Kādr-dāna dāverā ehl-i maʿānif-perverā
Ey olan dergāh-ı luṭfı mültecā-yı nev-bahār
- 20 Eyleyüb gül-geşt-i bāğ-ı Vaşfuñi oldum bī-gümān
Şimdi ben bir şāʿir-i nāzük-edā-yı nev-bahār
- 21 Eyleyüb üşküfte nuṭkuñi hāṭır-ı maḥzūnumı
Hurrem itmekdür güli çün mukteżā-yı nev-bahār
- 22 Tut dehān-ı kilkiñi taşdıʿa bāʿiş olmasun
Ey Reşid bülbül-i dil-keş-i nevā-yı nev-bahār
- 23 Eyle şıdķ üzre beķā-yı ʿōmrine ḥayr duʿā
ʿAndelīb-āsā kim itmekde duʿā-yı nev-bahār
- 24 Hurrem olsun her zamān feyz-i bahār-ı kām ile
Görmesün gül-zār-ı tabʿi ihtihā-yı nev-bahār
- 25 Naḥl-i zāt-ı pāk-i maḥdūmın daħı kılsun Hūdā
Tā-be-maḥşer zīb-baḥşā-yı feżā-yı nev-bahār

13

Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

- 1 Göñül müsâ'ade-i vaşlile olur mükrem
Dü la'fıñ olsa eger gâh gâh derdüme em
- 2 O resme dâver-i mülk ü dâr-ı dil-dârum
Müdâm lem'a-i âhım dıker semnâya 'alem
- 3 Eger ki olmasa şadr-ı vişâlde ol mâh
Göñül alur ele kâse-i mül olur sersem
- 4 Külâh-ı kâmun olur mihr ü mâhile hem-ser
Ger olsa râm ol âhûda her dem olmasa rem
- 5 Olursa turraruñ mâ'il helâk-i dilüm
Olur o dâvere i'fâm-ı hâl-i emr âhum
- 6 Odur o kâm-ver-i kâm-kâr-ı 'âlem kim
Dem-â-dem olmadada derkâr oña kemâl-i kerem
- 7 Ser-âmed-i küremâ maşdar-ı kemâl-i 'atâ
Rüsüm-ı hâl-i umûra müsellemler ü mülhem
- 8 Olur müdâm aña sa'd-âver şıhr-i Resül
Revâdur 'adl ü mekârimde ger olursa 'alem
- (15a) 9 Hirâs ile olalar reh-rev-i 'adem a'dâ
Eger o dâd-ger alsa ele hüsâm-ı düdem
- 10 'Atâ-dih-i ünemâ dâverâ kerem-kârâ
Demüñde hem-ser-i sūr-ı sūrürdur 'âlem
- 11 Muşahhîh-i 'ilel-i her mehâmdur şahhıñ
Midâduñ olmadadur vesme-i 'arûs-ı himem
- 12 Saña mu'âdil olur kim var ola âdemde
Ki olmadada dilüñ esrâr-ı 'âleme mülhem
- 13 Meded-res olsa revâdur gedâlara keremüñ
Ki dâduñ urmadadur dâ'imâ dile merhem

13. İ 14b, M 10a

3b alur / alursam M // semm / sersem M

- 14 Murād-ı ehl-i kemāle derūfide hāşıl dur
Ser-â-ser olmada ahdüfide ehl-i dil mükrem
- 15 Huşûl-i kâmla mesrûr herkes ʿaşruñda
Gönülde olmada mesdûd-ı rāh-ı hemm elem
- 16 Kelām-ı medhûñ edā kılküme muhāl gelür
Eger o sihr-i helâl olmada olursa ʿalem
- 17 Remād-ı dergeh-i ʿadlûñ ki sürme-âsâdur
Odur dile eger ihdâ olursa kühl-i harām
- 18 Reşid sâlik-i rāh-ı duʿâ olursa maḥal
Ki her mesâ vü seher görmede derūfide kerem
- 19 Saña duʿâda olursa ümem revâdur kim
Esâs-ı mülk ü milel ʿadl ile olur muḥkem
- 20 Tūlûʿ-ı mihr ü meh ṭaliʿundan ola devām
ʿAdûlaruñ ola güm-kerde-rāh-ı mülk-i ʿadem

Mefailün feilâtün mefailün feilün

- 1 O la'l o kâkül-i dîlber kim dil-ârâdur
Dilümde derd ü elemdür serümde sevdâdur
- 2 Eger tûrursa girih-der-girih o turralaruñ
Rehâ muhâl-i dile ol kederle rüsvâdur
- 3 Şorar müdâm dü la'lüñ dil-i heves-kârüm
Kelâmuñ olmasa da olsa da aña şâdır
- 4 Olursa vaşluña ömrüm göñül eger vâşıl
Hürnüm-ı dehr aña sūr-ı sūrür-âsâdur
- 5 Hüsâm-ı derd ü elem kâr-ger degül aşlâ
Aña iki dergeh-i şadruş-şudür-ı me'vâdur
- 6 Muhammed-ism ü Ömer-âdl o dâver-i âlem
Muşahhih-i seme ahkâm-ı şadr-ı vâlâdur
- 7 Kemâl-i hilm ü keremde müsellemlü'l-etvâr
Sedâd ü âdl ü mekârimde âlem-ârâdur
- 8 'Aţâ-dih-i ümemâ dâverâ kerem-kârâ
Meded-resüñ heme ilhâm-ı ser-i Mevlâdur
- 9 Revâ ser-i himemüñ sidre-sâ olur eger
Kerem-mesâha-i sâhañ semâ'-ı a'lâdur
- 10 Olur der-i keremüñ matla'-ı ehille-i kâm
Dilüñ kemâl-i 'atâdur mekârim-ârâdur
- 11 Ser-â-ser olmada rû-mâl-gâh-ı ehl-i kemâl
Mağall-i hal-i umür ol der-i mu'allâdur
- (15b) 12 Revâ meh olsa derüñde eger 'aşâ-dârüñ
Mihir ki devhaña a'lâ gül-i muţarrâdur

- 13 Müdâm isâle-i selsâl-i kâmdur kâruñ
Murâduñ ʿâlemi mâ²-i keremle irvâdur
- 14 Hümûm-ı derd ü kederle o kim ola maʿlûl
ʿAṭâlaruñ aña her hâlde mürâvâdur
- 15 Degül revâ saña dâd-âverâ kerem-kârâ
Elümde levḫa-i medhüm ki sâde kâlâdur
- 16 Kelâmum olmadadır sihr-i ḫelâl medhüñde
Şalâdur aña ki ʿâlemde ehl-i da²vâdur
- 17 Reşid olmadadır sâlik-i reh-i medhüñ
Ki elde kilik-i mülemma² mi dâd-ı imlâdur
- 18 Kederle lâl olurum ṭâli²umda görmedüm âh
Ola müsâ²ade kârum aña müdârâdur
- 19 Meded o dâvere olmaya dilâ kelâl-âver
Ki demdür aña du²âda olursañ evlâdur
- 20 Ola o ḫâşıl-ı ʿömr-i dühür ü a²şâra
Helâk-i derd ü elemle ol ki a²dâdur

Fâilâtün (feilâtün) feilâtün feilâtün feilün (fa'lün)

- 1 Gerdiş-i çarh bu demlerde 'aceb ber-câdur
Dil-i erbâb-ı kemâlâna sürür-efzâdur
- 2 Gördük ol günleri kim bâl-i hü mâ-yı ümmîd
Ebr-i ser-tâ-ser-i evc-i felek-i dünyâdur
- 3 Birbirinden olur eyyâm-ı meseret zâhir
Rûy-ı imrûz ki mir'ât-ı ruh-ı ferdâdur
- 4 Tütü-i nâtika-i halk-ı cihân ser-tâ-pâ
Yine şükr-i ni'am-ı Haqq ile şükr-hâdur
- 5 Birbirin itmede tebsîr ile lebrîz-i neşât
Şevk ile her biri bebgâ-yı behîst-âsâdur
- 6 Hod-be-hod küşe-i 'uzletde didüm kim 'aceb
Bilsem 'âlemde bu ne neşve-i gam-fersâdur
- 7 Anı gördüm ki ferah nâmına bir bi-gâne
Yüzini gördüğümüz var ise de pek nâdir
- 8 Geldi peygüle-i târiküme nâgâh didüm
Sebeb-i maqdemüñi maqşadum istikşâdur
- 9 Didi şimden girü her hâneye mihmânım ben
Ba'dezin her dil-i mesrûr baña me'vâdur
- 10 Didim eyâ bu kerem sende hilâf-ı 'âde
Hayret-efzâ-yı dil-i zâr 'aceb ma'nâdur
- 11 Didi ey bi-haber ey küşe-güzin-i 'uzlet
Saña bir müjde ki mahz-ı kerem-i Mevlâdur
- 12 Geldi mihr aldı efendüñ o veliyyü'n-ri'armuñ
'Âleme meymenet-i maqdemî ser-tâ-pâdur
- 13 Eşk-i şadâ kıtarâtın aña işâr itdüm
Ki aruñ her biri bir gevher-i bi-hemtâdur

- (16a) 14 Didim ey müjde-res ey mâye-i ârâmiş-i cân
Nutq-ı pākūñ dil-i zâra sebeb-i ihyâdur
- 15 Nice 'arz eyleyeyüm şimdi 'ubdiyyetümi
Dergeh-i lutfına kim mülteşim-i dünyâdur
- 16 Didi kim pişe-i dirineñ olan nazm-ı teri
Saña lâyıq olan 'acz ile varub ihdâdur
- 17 Didüm eya ki o şehbender-i 'ırfana sözüüm
Nice 'arz eyleyeyüm sâdece bir kâlâdur
- 18 Didi bu dâ'iyeye düşme şaşın bî-çâre
Bu senüñ söyledigün olmayacak ma'nâdur
- 19 Eyleseñ 'arz cevâhir aña harman harman
Genc-i tab'ında anuñ bî-'adü-yı ihşâdur
- 20 Kûlzüm-i jerf-i dil-i pâki o bahr-i keremüñ
Şurta-i feyz-i ilâhi ile gevher-zâdur
- 21 Böyle bir beytüñ idüb sâde hurûfın târih
Varmak 'acz ile o dergâha dahi evlâdur
- 22 Râğb-ı lutf-ı Hüdâvend Muhammed Pâşâ
Şadr-ı ikbâle kudümiyle şeref-bahşâdur
- 23 Göñli açıldı cihânuñ yüzi güldi bâğuñ
Servler tehniyet-i maqdemine ber-pâdur
- 24 Şadr-ı devlet aña âğuş-güşâ olmışdı
Kâdri zâtrıyla felekden yedi kat a'lâdur
- 25 Mihr olub beyza-i tuğrâ-yı berât-ı kadri
Zülfe-i haq-ı şu'âi aña zib-efzâdur
- 26 Vüzerâ içre am böyle gerekdür tavşif
Sâ'ir evşâf ki ma'lûm-ı dil-i dânâdur
- 27 Fâzıl-ı 'uqde-güşâ hâ'iz-i tab'-ı şa'dın
Fâhr-i Ra'zi ile hem-metebe-i 'ulyâdur
- 28 Dide-i şahid-i tab'ıyla Gazâli meftün
İbn-i Hâcib dahi ebrûlarına şeydâdur

- 29 Kağı bir vaşf-ı kemâlâtım tahrîr itsün
Şâ'irüñ cüşiş-i tab'î tütalum deryâdur
- 30 Zâtu ol nüsha-i nâ-yâb-ı mekârimdür kim
Kemterin şemsesi hürşid-i felek-peymâdur
- 31 Dâverâ kâdr-şinâsâ der-i 'adlûñde senüñ
Ehl-i dil cümle ferâmûş-kün-i şekvâdur
- 32 Bî-ta'âb şimdi olur cilve-ger-i bezm-i huşûl
Ol emeller ki muqâddem dir i dük hulyâdur
- 33 Dergeh-i ma'âdeletüñ hakini bir kimse senüñ
Çeşmine kuhl-ı cilâ itse ki nâ-binâdur
- 34 Rûzdan necm-i Sühâ şebde aña zâhir olur
Hâl kim zir-i haţ-ı dilber-i müstesnâdur
- 35 Müste'iddâna kerem sende 'inâyet sende
Merhamet sende dimez kimse bu söz itrâdur
- 36 Bâhuşûş eyledigüñ lutfı Reşidâ kulufâ
Nice tağyir ideyüm dil tütalum güyâdur
- (16b) 37 Mazhar-ı nazra-i eltafun olaldan kârı
Dem-be-dem şâhid-i maşşûdına istiğnâdur
- 38 'Ömr ü iqbâlüñ ide Hazret-i Allâh efzün
Bu du'â vird-i sürûş-ı mele'î a'lâdur

-Sitâyiş-i Der Hakk-ı Şeyhü'l-İslâm-*

Fâilâtün mefâilün fa'îlün

- 1 Hamd-i bi-had Cenâb-ı Mennâna
Ol kerîm ü Raḥîm ü Raḥmâna
- 2 Kıldı zâhir kemâl- iḳudretini
Virdi maḥlûkâtıñ ma'îşetini
- 3 Herkesin nızkını virüb i'câ
Sirdür ni'metiyle bây ü gedâ
- 4 Eyleyüb ma'sırâtdan inzâl
Mâ'-i şeccâcı virdi bir ü nevâl
- 5 Çıkdı rüy-ı zemîne ḥab ü nebât
Hişşe-i nızkın aldı maḥlûkât
- 6 Cünbişe gelid kilik-i ḳudret ü cüd
Nüşa-i kâ'inât buldı vücüd
- 7 Âferînende-i 'avâlimdür
Kendi mülkinde kendi ḥâkimdür
- 8 Hükmine yok taşarruf-ı âḥar
Ne müdebbir ne müsteşâr ister
- 9 Pâdişehdür ki heb aña muḥtâc
Cümle şâhen-şehân-ı şâhib-tâc
- 10 Yok nazîr ü şerîki vâḥiddür
Cümle maḥlûḳı aña şâhiddür
- 11 Dest-i ḳudretle eyledi gâltân
Küy-ı eflâki eyledi gerdân
- 12 Güli ârâyiş itdi gülşende
Bülbül-i zârı kıldı nâlende

16. İ 16b, M 11b

* -M

- 13 Ehl-i t̄ā'ata virdi k̄urb ü cinān
İtmesek z̄ātına ger naḡs ü ziyān
- 14 Kūy-ı mihre hilāl çevgāndur
Sāḡa-i ḡudretinde gālḡandur
- 15 Z̄ātu a'ṙāzdan müberrādur
Fi'li aḡrāzdan mu'arrādur
- 16 Z̄ikri der vaḡdetini berk ü giyāh
Ḥasbiya'llāhü tā ilāhe sivāh
- 17 Ola bī-ḡad cevāhir-i ṡalavāt
Tuḡfe-i meclis-i ṡefi'ci uṡāt
- 18 Serv-i dil-keṡ-ḡurām-ı ḡülṡen-i dīn
Verd-i ḡülbün-turāz-ı bāḡ-ı yaḡīn
- 19 Mefḡar-ı ins ü cin benī kerīm
Zübde-i nesl-i pāk-i İbrāḡīm
- 20 Evvelin ḡulḡ ü āḡirin bī'ṡet
Pādiṡāḡ-ı serir-i ḡaṡmet
- 21 Merdüm-i çeṡm-i enbiyā vü rusül
Ümmete reh-nümā-yı ḡayr-ı sübül
- 22 Zir-i rāndur aṙā Būrāḡ-ı ṡeref
Yüz sürer ḡāk-i pāyına Refref
- 23 Kıldı dehri o āfitāb-ı münir
Zulmet-i küfr ü ṡirkden taḡḡir
- 24 Oldı zāhir çü mehd-i 'ālem-tāb
Bir elinde kılıç bir elinde kitāb
- 25 Her kim uydıysa ḡükm-i Ḳur'āna
Oldı vāṡıl rızā-yı Raḡmāna
- 26 Kim ki emrinden oldı rü-ḡerdān
Oynadı başı virdi ḡahr ile cān
- (17a) 27 Nāzenin-i ḡarīm-i 'izzetdür
Perveriṡ-yāb-ı bezm-i vuṡlatdur

- 28 Hüsni ile oldu server-i hüban
‘Aşkı eflâkı itdi ser-gerdân
- 29 Gevher-i sübha-i nübüvvet odur
Hâtem-i nüsha-i risâlet odur
- 30 Ola vâsıl şalavât-ı bî-pâyân
Ravza-i ‘itr-nâkine her ân
- 31 Kıldı ahhâbına beni meşkür
Ümmetin iktidâ ile me‘mür
- 32 Bizi irşâda oldılar aşhâb
Rehberân-ı tarîk-i şıdık u şavâb
- 33 Cümlenüñ muhte‘âsı dur Şiddik
Şeh-i kevneyne yâr-ı gâr-ı şefik
- 34 Pişvâ-yı gürûh-ı ehl-i yakîn
Kurre-i çeşm-i cân-ı şiddikın
- 35 Komayub Fahr-i ‘âlemi tenhâ
Hic nikâbından olmaz idi cüdâ
- 36 Gösterüb dest-i berd-i melhameyi
Kesdi tüği ser-i Müseylime'yi
- 37 İtse ma‘ni mişâl-i baħr-i hurûş
Vaşfı degül hamûş-ı hamûş
- 38 Şit-i ‘adl-i Cenâb-ı Fârûkı
Pür-tanin itdi gûş-ı ‘ayyûkı
- 39 Buldı kuvvet anufla dîn-i mübîn
Tigra cân virdi düşmen-i dîn
- 40 Ser-i ikbâline anuñ efser
Oldı teşrif-i "men eħabbe" ‘Ömer
- 41 Heybet-i ‘azmi tutdı dünyâyı
Açdı şemşiri mülk-i Kisrâyı
- 42 Yokdur itmâm-ı medhine imkân
Anı medh itdi mefhar-ı dü-cihân
- 43 Yâr-ı şâliş cenâb-ı ‘Oşmândur
Sinesi genc-i ‘ilm ü ‘irfândur

- 44 Oldı menşür zâtına ʿunvân
Vaşf-ı vâlâ-yı Câmiʿu'l-Ḳurʿân
- 45 Şöhreti olsa nola zü'n-nüreyn
İki nür oldı hândânına zeyn
- 46 Allah Allah nedür bu rifʿat-ı şân
K'ola peygâmbere refiḳ-i cinân
- 47 Hâme şad sâle itse şarf-ı maḳâl
Biñde bir vaşfın itmek emr-i muḫâl
- 48 Şıhr-ı vâlâ-yı Seyyidü'l-Kevneyn
Ḥazret-i Murtażâ Ebi'l-Ḥüseyn
- 49 Zât-ı pâki der-i Medîne-i ʿilm
Kim odur ḫâzin-i ḫâzîne-i ʿilm
- 50 Gül-i büyâ-yı gülsitân-ı kerem
Perveriş-yâb-ı hândân-ı kerem
- 51 Mazḫar-ı "Lâ fetâ" olursa sezâ
Oldı dürrinde şerze-şir-i vefâ
- 52 Daḫi tıfl iken ol nigü-girdâr
İtdi taşdik-i Aḫmed-i Muḫtâr
- 53 İki şehzâdegân-ı ʿâli-şân
Yaʿnî sıbteyn-i Seyyid-i dü-cihân
- 54 Ziver-efzâ-yı hândân-ı şeref
Evc-i iclâle ferḫadân-ı şeref
- (17b) 55 Eyledi iltifâtına meʿnûs
Anları Faḫr-ı ʿÂlem eyledi bûs
- 56 Oldılar telḫ-kâm-ı bezm-i ʿanâ
Ol iki nür-ı dîde-i Zehrâ
- 57 Cüd-ı luḫfiyla Ḥazret-i Sübhân
Cümlesin ide mazḫar-ı rıḫvân

HASBİHAL

Fâilâtün mefâilün feilün

- 1 Gel gel ey kılk-i 'anberin-erkâm
Rüy-ı evrâkı eyle müşgîn-fâm
- 2 Gel gel ey hârne-i sühan-perdâz
Hâlet-efzâ-yı bezm-i süz u güdâz
- 3 Bülbül-i nağme-senc-i bâğ-ı kernâl
Ma'nî-i Nakş-bend-i resm-i hayâl
- 4 Eyle şahın-ı hayâlde cevân
Meclis-i şevke ol 'abir-efşân
- 5 Çeh-çeh-i 'andelib-i zâr-mişâl
Kıl şarîrûfile güşü mâl-â-mâl
- 6 'Arş-ı ma'rifetde it tek ü tâz
Naşb-i esbakı eyleyüb ihrâz
- 7 Lüle-i maksim-i belâgatsin
Gülbün-i gülşen-i le'âfetsin
- 8 Dilde hâletlü sözlerüñ yok mı
Hiç hazîneñde gevherüñ yok mı
- 9 Neden olduñ bu mertebe hârnüş
Sende evvel var idi cüş u hurüş
- 10 Sen idüñ 'andelib-i bâğ-ı beyân
Gül gibi güş-ı şevk idi bârân
- 11 Gâh gâh eyledikce meşk-i sühan
Pür olurdu güherle pîrâmen
- 12 Vâridât-ı sühan hizâneñ idi
Milket-i nazm mâlikâneñ idi

- 13 Sende ma'ni terāküm eyler idi
Birbirine terācım eylerdi
- 14 Naşb-ı cüybār-ı sükker idüñ
Toptolı kand-i ma'ni-i ter idüñ
- 15 Sen olub nādirān-ı āb-ı hayāt
Şulanur idi gülsitān-ı nükāt
- 16 Şātır ü şeng-i bezm-i hālet idüñ
Dillere bā'ış-i şetāret idüñ
- 17 Kam evvelki çünbişüñ noldı
Bezm-i şevke 'azeb-nişüñ noldı
- 18 Gayret ile kelāli terk eyle
Nağme-riz ol melāli terk eyle
- 19 Eyle āmed-şüd-i derün-ı devāt
Söyle bir nice muntāzam kelimāt
- 20 Afilat ahvāl-i nā-sāmānı
Var iken kudret-i sühan-dānı
- 21 Bir gün olub bu bende-i nāçār
Gam-ı gerdün ile şikeste vü zār
- 22 Küşe-i teng ü tār-ı hayretde
Ya'ni peygüle-i felāketde
- 23 Kıpıdum çeşm-i hayreti tenhā
Oldı bir 'ālem-i diger peydā
- 24 Seyre ol 'ālem-i mu'allāyı
Bāz idüb dide-i ternāşayı
- 25 Gelmedi piş-i çeşmüme illā
Çarğa peyveste bir der-i vālā
- 26 Bāb-ı cennet gibi güşāde idi
Niceler aña ilticāda idi
- 27 "Fedhulühā" nüvişte bābında
Müşk-i ez fark vaqar türābında

- (18a) 28 Nür-i feyz ile şahm māl-â-māl
Âb-ı nâbi çü kevşer-i selsâl
- 29 Yoğidi men^e-i dūr-bâşı anuñ
Müzdeham idi içi taşı anuñ
- 30 Şahm müjgânlar ile refte idi
Gül-i maqşüd heb şüküfte idi
- 31 Sâyebân idi anda per-i melek
Olmuş idi hazîzi saqf-ı felek
- 32 Anda olmazdı hiç-kes-i maṭrüd
Çide eylerdi biñ gül-i maqşüd
- 33 Küngür -ı taqı çarha peyveste
Gül-i zîbâsı deste-ber-deste
- 34 Sünbülü zülf-i hür-ı cennet idi
Nergisi ʿayn-ı çeşm-i ʿibret idi
- 35 Jalesiydi gülâb-veş büyâ
Göncelerdi gülâbdân âsâ
- 36 El şalar berk-i naḥli hem-vâre
Görse bir müstemend-i âvâre
- 37 Meyve-i her-nihâl-i bi-hemtâ
Büse-i laʿl-i yârdan aḥlâ
- 38 Çemeni ol kaçdar müsâvidür
Güyyâ maḥmil-i dü-ḥâvidür
- 39 Reşk-i ruḥsâr-ı rû-yı ḥandâmı
Uçurur reng-i rûy-ı ḥübâmı
- 40 Her seher âfitâb-ı ʿâlem-tâb
Kendüyi ḥavzına ider pertâb
- 41 Feverân eyledikçe fevvâre
İrişür taş-ı çarḥ-ı devvâra

28b Âb-ı nâbi / Âb-ı şâfi M

32a Anda olmazdı hiç-kes-i maṭrüd / İden olmazdı meclis-i maṭrüd M

39a rû-yı / verd-i M

- 42 Tāk-ı vālā-yı kaşr-ı gülbize
İk̄d-i pervinden olmış ävize
- 43 Güli pür-cilve-i tebessüm-i nâz
Bülbüli nağme-senc-i süz ü güdâz
- 44 Sîmyâ-kârdur nesîm-i şabâ
Gimmede halvet-i güle tenhâ
- 45 Yâsemen-âsumân benefşe-zemîn
Şahm hem-hâlet-i sipîhr-i berîn
- 46 Şem° yansa içinde bir gül olur
Aña pervâneler de bülbül olur
- 47 Leb-i cüyında reste tâze giyâ
Haḫḫ-ı laḫḫ-i bütâna reşk-efzâ
- 48 Devrden hüsnine olub nigrân
Kalmışum anda vâlih ü hayrân
- 49 Olıcağ hayret ile germ-i nigâh
Oldı naḫḫ-d-i şu°ür cümle tebâh
- 50 Bakarağ dönmişüm o gülzâra
Şüret-i bi-mecâl-i divâra
- 51 °Aḫḫ ü fikr anda kârdan kalmış
Düzd-i hayret şu°urum almış
- 52 Am gördüm ki bir perî çehre
Hüsni mihre virür idi
- 53 Kâmeti serv-i bâğ-ı cennet idi
Yürise nâz ile kıyâmet idi
- 54 Kudreti yok cemâline nazara
Gerçi hacletle âfitâb yere
- 55 Katı şüh idi ol melek-manzar
Şanurum nâmıra hîred dirler
- 56 Göriceğ hayretim o meh-pâre
Didi ey müstemend-i bi-çâre

- (18b) 57 Şahve gel tâ-be-key bu mahviyet
Neden olduñ bu rütbe pür-hayret
- 58 Didim ey nahl-i bâğ-ı ra'na'yı
Baña bildir bu cennet-âsâyı
- 59 Hakkâ-i la'îni o mâh-ı cebîn
İtdi lebriz hânde-i nemekîn
- 60 Didî bilmez misin bu gülzârı
Bu behişt-i berîn nümüvdârı
- 61 Hândân-ı kağim-i ihsândur
Muksim-i rızq-ı müstemendândur
- 62 Oldı bu gülsitân-ı 'arş-ı revâk
Bâb-ı vâlâ-yı müftî-i âfâk
- 63 Mesned-ârâ-yı şeyhü'l-islâmı
Zib-bahşâ-yı rütbe-i sâmi
- 64 Hâzret-i müftî-i sütüde-şiyem
Gülbün-i sâye-dâr-ı bâğ-ı kerem
- 65 Zât-ı mermdüh-ı şâlihu'l-a'mâl
Melikü's-şiyem-i sütüde-hişâl
- 66 Ziver-efzâ-yı şadr-ı vâlâdur
Bâ'îş-i intizâm-ı dünyâdur
- 67 Şadr-ı iqbâle şanki cândur ol
Dest-gîr-i fütâde-gândur ol
- 68 Merhamet kâmi cüd deryâsı
Lafz-ı lutfuñ tamâm ma'nâsı
- 69 Cüy-ı ihsâna külli der-mizâb
Teşne-gân-ı merâm olur sirâb
- 70 Çâh-ı Nahşeb rivâyetdür güyâ
Meh-i kâm oldı anda rüy-nürmâ
- 71 Nuţkı âbisten-i ma'anîdür
'Âlem-i gayb armağamdur

- 72 Tabîdur Kahramân-ı zür-âver
Vahme-i müşkilâtı feth eyler
- 73 İtse i'câl nâhûn-ı efkâr
Ola münhal hezâr-ı 'uqde-i kâr
- 74 Âsitâm sipihr-i câh ü celâl
Deri mecrâ-yı cüybâr-ı kemâl
- 75 Virdi ka'fî cevâb-ı celâl
Zeyd ü 'Amrûñ kesildi da'vâsı
- 76 Nahl-i pür-berk ü bâr-ı devletdür
Sâyesi halka cây-ı râhatdur
- 77 Vechi mihr-i münir-i 'âlem-i feyz
Tab'î zibâsı verd-i hurrem-i feyz
- 78 Feyzden hândân-ı iqbâli
Lutf-ı Hâk ile olmadı hâlî
- 79 Dil-i pâki mekârim 'unvânı
Kef-i ihsâm ebr-i nisânî
- 80 Kâm-cüyânâ mekremet anda
'Âtîfet anda merhamet anda
- 81 Cümle bi-keslere mu'în oldur
Şevk-bahş-ı dil-i hazin oldur
- 82 İtmiş engüşt-i lutfım Mevlâ
Mu'çilât-ı umûra 'uqde-güşâ
- 83 Kıldı cüy-ı midâdı pür-behcet
Şuyım buldı gülşen-i devlet
- 84 Fi'l-meşel dehrden kem olsa kerem
Tab'î icâd ider am ol dem
- 85 Büy-ı hulkıyla yâd itse güzer
Şişe-i 'itr olurdu gonçe-i ter
- 86 Kays görseydi hatt-ı imzâsın
Unudur idi zülf-i Leylâsın

- (19a) 87 Hatt-ı pāk üzre kıoyısa noқта-i ter
Şebnem-i sünbül-i cināna döner
- 88 Zer-i mihrî °Uṭārid itdi midād
Kıldı fetvālarını cem°-i murād
- 89 Müşid-i hānķāh-ı luṭf ü kerem
Ser-tarıķ-i maķām-ı °adl ü himem
- 90 Bāb-ı iḥsām āsumān-ı ūigerf
Kef-i in°āmı hemçü ķulzüm-i jerf
- 91 Hāk-i dergāhın itse kühl-i cilā
Çeşmine raĝbet ile bir a°mā
- 92 Aña gündüz Sühā görine °ıyān
Gice hindü-yı zir-i hatt-ı bütān
- 93 Zāt-ı pāki cihāna ni °metdür
Dem-i °adli zamāna rāhatdür
- 94 İři ūaĝ olan eyledi rāhat
Çün umürında buldı emniyet
- 95 Çile-kārān daĝı baķılsa eger
Ye°s ile künc-i ĝamda rāhat ider
- 96 Tab°ı lebriz-i °ilm ü °irfāndur
Kādr-ı ebnā-yı °aşra mizāndur
- 97 Müřikāf-ı mebāhiř-i mübhem
O sitād-ı fūnūn-ı luṭf ü kerem
- 98 Çekmede kilik-i °anber-efřām
Nüřā-i baĝsle hatt-ı butlām
- 99 Nedür ol ķalb-i řāf ol tab°-ı kerim
Nedür ol ĝüsn-i ĝulķ o rüy-ı sım
- 100 Fikri mařrūf-ı ĝayr-ĝ°āhidür
Aña baĝřāyış-i İllāhidür
- 101 Deste-i sünbüli řabā her sū
Eyledi bāb-ı luṭfına cārū

- 102 İstemez kimseyi şikeste-derün
Belki bed-h'âhını kılar memnûn
- 103 Meclisi bâğ-ı huld ile tev'em
Çıkmağ ister mi her giren âdem
- 104 Nâdi-i lutfın âfitâb-ı cemâl
Nür-ı feyz ile kıldı mâl-â-mâl
- 105 Gelse hürşid ol makâma eger
Ola şem'î seher gibi bi-fer
- 106 Şem'î ikbâli şu'le-küsterdür
Cümle pervâneler hümâlardur
- 107 Her ne deflü 'atâsı olsa keşir
Tab'î 'add eyler am şey-i yesir
- 108 Görmemişdür ne şübhe çeşm-i felek
Böyle bir şüret-i beşerde melek
- 109 Dâverâ şadr-ı ma'delet-kârâ
Ey olan mazhar-ı 'atâ-yı Hüdâ
- 110 Der-i lutfuñda arzuhalüm var
Difile ey zib-i şadr-ı istükrâr
- 111 Baht-ı nâ-sâzdan şikâyet idüb
Mâcerâ-yı dili hikâyet idüb
- 112 Söyleyüm hâk-pâye sultânüm
Biraz ahvâl-i nâ-sâmânüm
- 113 Bundan aqdem bu bende-i nâ-çâr
Kaldı bi-hânman ü sine-fekâr
- 114 Añlayub hâlim evliyâ-yı ni'am
Bir ma'îşetle kıldılar mükrem
- 115 Nice yıllar anuñ ile ancak
Eylemişdüm 'iyâle sedd-i ramağ
- 116 Eyledi soñra Hazret-i Vassâf
Tengî-i hâl-i zâruma inşâf

- 117 Eskisin āhire idüb i'ā
Yerine ğayrisi virüldi baña
- 118 Şofıra amnâ be-muktezâ-yı kader
Rüzgâr itdi başka cünbişler
- 119 Kimseye olmamışdı güş-güzâr
Çürm imiş intisâb-ı bâb-ı kibâr
- 120 Çok görüb elde bir dilim nâm
Kıpladılar benden 'akıbet am
- 121 Kârakuš gibi şundi baht-ı siyâh
Kıldı ahvâl-i murğ-ı câm tebâh
- 122 İtsem izhâr-ı nâle vü efsûs
Dâ'imâ gösterdi rüy-ı 'abûs
- 123 İtse olurdu bâb-ı kibr ile cüş
Yüzi hemçün dükân-ı serge-fürüş
- (19b) 124 'Arzuhal okumağda mâhir idi
Nesnesine şudur budur dir idi
- 125 Zâtu olmuşıdı bir 'aceb ma'cûn
Neydiğin añlamazdı Eflâton
- 126 Oynadub iki yaña sebelini
Bir 'aceb şekle kırdı şüretini
- 127 Güşına girmez idi nâle vü âh
Merhamet mezhebinde cürm ü günâh
- 128 Şikve-i bahtdan sühan gizli
Cevr için anda nice kan gizli
- 129 Kaşı tāk-ı künişt-i pür-zulmet
Gözi kandil-i bî'a-i nahvet
- 130 Görse bir hâcet ehli mazlûmı
Faşfaş eylerdi kim hayşûm
- 131 Kesbi dâ'im denâ'im-i ahlâk
Mazhar-ı şer idi 'ale'l-ıtlâk

- 132 Şüreti beñzemezdi insāna
Niçe insāna belki hayvāna
- 133 Kātı menfūrı idi fażl u hūner
Maʿrifet ehli kamludan beter
- 134 Haşyetu'llāh neydiğün bilmez
Nāle vü āh neydiğün bilmez
- 135 Cümle emsālde olan ʿādet
Çok görildi bu ʿācize himmet
- 136 Nisbet ise medār-ı luţf ü kerem
Ben de akrāndan degüldüm kem
- 137 Zāt ise kadr-i müşterek idi heb
Beni rām itmege ne idi sebep
- 138 Mücrim isem ne idi cürm ü günāh
Olmadum gitdi zerrece āgāh
- 139 Kurlaldan bu bārgāh-ı sipihr
Devr idelden ciḥām mäh ile mihr
- 140 Emr-i dünyā taʿābla ḥāşıl olur
Her kişi bir sebeble vāşıl olur
- 141 İstikāmetle itse ḥıdmetini
Bir kerīmüñ görür ʿirāyetini
- 142 Gökden inmez kişiye rifʿat ü cāh
Bir sebep ḥalk ider aña Allah
- 143 Ben de bir bābdan görüb keremi
Geçdi şandum hücum-ı derd ü gamı
- 144 Bakmayub eşk-i çeşm-i hūnbāre
Urdılar yārem üstüne yāre
- 145 Nālemi nağme-i ney añladılar
Ḥāl-i nālānurm ey añladılar

144b yārem / yāre M

145 a-b añladılar (añlar idi M

- 146 Āhumı şandılar nesim-i şabâ
Çeşm-i hün-bâr-ı sāgar-ı şahbâ
- 147 Üstüme ceş-i masraf itdi hücüm
Aldı etrafımı gümüm ü hümüm
- 148 Olmadı şahid-i merâm çi şüd
Tutuk-endâz-ı çehre-i maşşüd
- 149 Şatacak yok ne hâne vü ne riyâz
Habbe virmezler itsem istikrâz
- 150 Hâl-i zârum 'aceb diger-gündür
Baña düşmenlerüm ciger-hündür
- 151 'Ulemâ-zâde kullaruñı katı çok
Var mıdır ben gibi ma'şeti yok
- 152 Gerçi girdi bir iki hizmetile
Dir iken feth-i bâb oldu hele
- 153 Gözüm açdum meger ki h'âbum imiş
Hulyâ-yı dil-i harâbum imiş
- 154 Mâ-melek oldu arza-i bâzâr
Leyse fi'd-dâr-i gayr-i nâ-deyyâr
- 155 Açdılar dilde zaḥm-ı cân-fersüd
Sendedür sende merhem-i bih-büd
- 156 Oldum ise şikeste-hâtır-ı gam
Sen olursun cebire-bend-i kerem
- 157 Berelendi ise cism-i nâlânım
Sendedür mûmiyâsı sultânım
- (20a) 158 Olmuşum güm-sürâg-ı râh-ı murâd
Hızr-ı luḥfuñı ider am irşâd
- 159 Boyladım ka'îr-ı çâh-ı hırmânı
Sen yetişdür kemend-i ihsâmı
- 160 Sendedür bi-kesâna hüsn-i nazâr
Baña bi-kesligüm şefi' yeter

- 161 Zannum oldur ki yokdur akrānda
Ben gibi bir za'if ü dermān-de
- 162 Kaldı muhtāc 'iyāl ü evlādum
Oldı peyveste çarha feryādum
- 163 Nāleden nāle döndi cism-i nizār
Cān tayan dil za'if ü sine fekār
- 164 Tutmuşum dāmen-i 'ināyetüfii
Baña bezl eyle cūd-ı re'fetüfii
- 165 Gelmişüm bāb-ı luṭfuña maḥzūn
Nazra-i 'āṭifete kıl memnūn
- 166 Düşmişüm āsitān-ı devletüfē
Eyle mazhar nigāh-ı re'fetüfē
- 167 Gözime 'ālem oldı tire ü tār
Mıhr-i ihsānuñ eyle lem'a-nıṣār
- 168 Olmuşum çün füsürde şem'-i murād
Nūr-ı eltāfuñ eylesün ikād
- 169 Oldı dil teşne gerd-i vādi-i gām
Der-i luṭfuñda çeşme-sār-ı kerem
- 170 Elden iki ma'ışetüm gitdi
Tāli'-i dūn beni çok incitdi
- 171 Bahr-i luṭfuñ çü kulzüm-i zehhār
Beni bir katresi i der ser-sār
- 172 Cūd ü ihsānuñ karin eyle
Bir ma'ışetle kām-bin eyle
- 173 Sen teveccüh idince sultānum
Olur ānāde vech-i sāmānum
- 174 Şabra tākat olaydı zerre kadar
Şiklet itmez düm ey kerem-güster
- 175 Gerek 'ālemde tok gerek acuz
Luṭfuña her cihetle muhtācuz

- 176 İtmedüm sözlerümde kiğb ü dürüg
Virdi aña kemâl-i şıdğ ü fūrüg
- 177 Her ne kim ʿarzuḥâlüm itdi beyân
Vâkı ʿu'l-ḥâldür Hüdâya ʿıyân
- 178 Müsteḥakk-ı ʿinâyet işte benüm
Pâyınâl-i mezellet işte benüm
- 179 Bilirüm maḥlabuñdur ecr-i Hüdâ
Baña eyle baña efendüm ʿaḫâ
- 180 Eyleme Reşid nâdire-sâz
ʿArzuḥâli bu rütbe tül ü dırâz
- 181 Kimden itdi diriğ iḥsâm
Ne bu dil-ḥastegi ü nâlânî
- 182 Bilse aḫvâlünî ol kerem-rmıḫâd
Seni çokdan iderdi ḥürrem ü şâd
- 183 Hamdüillâh ki fırsat el virdi
Deste dâmn-ı ʿaḫfet girdi
- 184 Müstenid kıl der-i ʿinâyetini
Eyle dâʿim duʿâ-yı devletini

Fäilätün mefäilün feilün

- 1 يا الهى بنور وجه نبى
بجمال محمد عربى
- 2 بشب مشکسوده اسرى
بعلو مقام اودنى
- 3 يا ولوالعزم مرسلين عظام
بكرامات اوليائى كرام
- 4 ببلندى قدر اهل حرم
ببنين و بنات فخر انام
- 5 بسمو مكان جار اصحاب
بسروشك در ديدهء احباب
- (20b) 6 دل صد يارهء حسن عشقى
Dehrde çekdigi mihen-i 'aşkı
- 7 بلب تشنهء حسين شهيد
Kim odur cân-ı ehl-i dâniş-verid
- 8 يا نين خزین شبكران
بشكستى قلب دلکيران
- 9 ننكاه تحسّر مشتاق
بدل پر طبيدهء عشاق
- 10 Kılub eltâfuña hemişe qarın
Eyle memduhımı haṭâdan emîn

- 11 Her ne ise murâdı eyle kerem
Gül gibi hâtrı ola hürrem
- 12 Emr-i düşvârın eyleyüb âsân
Görmeye zahmet ü ta'ab bir an
- 13 Vir vücūd-ı şerîfine şihhat
Bâğ-ı ikbâlin eyle pür-rağbet
- 14 Olsun âsyâb-ı devleti mevcūd
Olmasun çeşm-i bahtı h'âb-âlūd
- 15 Şadr-ı devletde müstedâm olsun
Nâ'îl-i cümle-i merâm olsun
- 16 Gele fevc-i şafâ şüküh şüküh
Tab'ına râh bulmaya endüh
- 17 Tâ-be-ğaşr ola ol kerem-peymâ
Kâr-fermâ-yı devlet-i 'ulyâ
- 18 Ola ekdârdan dili mahrûs
Şem'î-i zâtına luğ-ı Hâk fânûs
- 19 Hândâm olub melâz-ı enâm
Ola dergâhu cây-ı neyl-i merâm
- 20 Cümle evlâdı ile etbâ'ı
Hayr ü ihsâna olalar sâ'ı
- 21 Feyz-i luğfuñla ola mahdümân
Ya'nî ol iki nûr-ı dîde-i cân
- 22 Vâlidî hândâmnâ zînet
Görelersâyesinde çok devlet
- 23 Anları bed-nâzardan eyle maşûn
Kıl 'atâ tûl-ı 'ömr-i rûz-efzûn
- 24 Eyle hakkumda luğfını tehyic
Kıl metâ'î ümîdümni tervic
- 25 Bu du'âlar ki itdi cân-ı hâzîn
Diye kerrübiyân-ı 'arş âmin

Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün

- 1 Ey kerem kişveriniñ dâver-i ʿâli-şâm
ʿÂleme lutf ü ʿatâsı sebep-i şâdânî
- 2 Sensin ol âşaf-ı yektâ-yı sipih-ʿunvân kim
Oldı hürşid der-i devletiniñ derbâm
- 3 Eyledi kâmi tehi dehre güher-pâşlıguñ
Toldı baş-ı keremüfile feleküñ dâmâm
- 4 Berğ-i şemşir ʿuluv-i peykeriñ itdi süzân
Bâğ-ı mülk içre olan hâr ü hâş-ı ʿudvânî
- 5 Lemʿa-i hüsnî şikest eyler idi itse felek
Şâhid-i reʿyine âyine meh-i tâbânî
- 6 Behcet-âbâd-ı sürür eyledi lutf ü keremiñ
Lâne-i büm-ı keder nice dil-i vîrâm
- 7 Şahn-ı dil şimdi şanem-hâne-i eşvâk oldı
Başma müşgün aña hergiz kâdem-i şâdâm
- 8 Hikmet-i bâliğa-i Hâk ile zâtuñ oldı
Nice dil-haste-i endüh-ı gamuñ Loqmâm
- 9 Bâ-huşuş eyliyemez hâme-i çâlâk beyân
Bende-i kemter baña eylediğün ihsânî
- 10 Hâṭve-cünbân-ı reh-i şevk olamazdum hergiz
Pence-i hâr-ı elem tutmuş idi dâmâm
- (21a) 11 Reh-i kâmi güm idüb hasretle olmışıdüm
Bu pehen-deşt-i gamuñ bihude-i sergerdâm
- 12 Dirhem-i eşkile kâlâ-yı gam eylerdi harid
Dile sermâye-i kâr olmuş idi giryânî
- 13 Bir çirâğ itdi beni ʿâṭfetüñ kim bulamaz
Biñde bir şükriñ ifâsına dil imkâm

- 14 Devletüñde hele bir kevkebe şatdum felege
Eyledüm dâğ bedel-i reşk ile heb akrâm
- 15 Nice sıgsun felege ol ki görüb ihsânıñ
Ola her dem nigeh-i ʿâufetüñ şādāñ
- 16 Yüzüñi hâk-i niyâza sürüb itmekde kuluñ
Bu duʿâlarla der-i Hâkda müdâm efgâm
- 17 Be-tecelli-i cemâl ü resûlu's-şekzaleyn
Be-maʿāni ü hurûf ü suver-i Kurʿân
- 18 Ola yâ Rab o cihân-bân-ı kerimü's-şiyemüñ
Pâ-be-câ haşre degin devletinüñ bünyâm
- 19 İre pâyâna ulûfi ʿadedüñ vaqt-i şümâr
Bulmaya luţfi gibi ʿömri daği pâyâm
- 20 Şad hezâr ola Reşidâ gibi luţfuñla çirâğ
Ey kerem kişverinüñ dâver-i ʿâli-şân

MÜNACÂT

Mefûlü mefâilü mefâilü feülün

- 1 Yâ Rab ten-i bîmâruma şihhat kerem eyle
Ol bâğ-ı hâzân-dîdeye behcet kerem eyle
- 2 Kurtar dem-i reftârda imdâd ʿaşâdan
ʿİşyânuma bakma baña kuvvet kerem eyle
- 3 Bir nice murâdât ki var dilde nühüfte
Sen onları ihrâza liyâkat kerem eyle
- 4 Pür-mürde-i tâb-ı ʿilel oldı gül-i hâtır
Nisân-ı ʿinâyetle tarâvet kerem eyle
- 5 Äyine-i dil şaykal-i ihsânüña muhtâc
Tutdı anı jengâr-ı kâşâvet kerem eyle
- 6 İtme kuluñı dest-i eṣṣbâya ginfâr*
Dârü-yı şifâ şerbet-i şihhat kerem eyle
- 7 Sîrâbî-i geşt-i emel cân-ı zaʿife
Yek-katre-i bârân-ı ʿinâyet kerem eyle
- 8 Bir ism-i şerifün dahî Şâfidür İlâhî
Maʿcûn-ı şifâ vir baña kudret kerem eyle
- 9 Yazma beni ser-defter-i erbâb-ı şekâvet
ʿİşyânımı ʿafv eyle saʿâdet kerem eyle
- 10 Serdi-i zemistân-ı hevâ itdi füsürde
Tennür-ı dile tâb-ı maḥabbet kerem eyle
- 11 Bîzarlıgum çün sebep-i gafletüm oldı
Çeşm-i dilüme nevme-i râḥat kerem eyle
- 12 Ey mürdeleri zinde iden Ḥayy-i kerîmüm
Bu varṭa-i ʿilletden ifâkat kerem eyle

* 20. İ 21a, M 17b

* 6-M

- 13 Sensin viren i‘māra tezāyüd keremüñden
Ben bendeñe de bir nice müddet kerem eyle
- (21b) 14 İklim-i beden pārde-i ceşş-i ‘ileldür
Ol düşmen-i bed-kāra hezimet kerem eyle
- 15 Āgāz-ı neberd eyledi ‘illetle mizācum
Yā Rab sen o biçāreye nuşret kerem eyle
- 16 Telh oldu baña şerbet-i gül-ķand-i hayātım
Kām-ı dil-i bimāra halāvet kerem eyle
- 17 Bu rāh-ı haţar-nākden ey lutfı çok Allah
Kurtar ķuluñı cāy-ı selāmet kerem eyle
- 18 Derd-i ser-i maħmür-i şahbā-yı mecāzı
Def‘ it baña bir cām-ı haķıķat kerem eyle
- 19 Tevfikmı kıl bedraķa-i rāh-ı necātım
Şahrā-yı tevekkülde refāķat kerem eyle
- 20 Pejmurdegi-i hāţır-ı maħzūnuma rahm it
Āyine-i idrāküme şafvet kerem eyle
- 21 Bi-minnet-i imdād-ı baġal-gin-i huddām
Naşr eyle çıķmaġa tākāt kerem eyle
- 22 Yā Rab var ise ‘ömrüm eger bezm-i cihānda
Baħlım giderüb meşreb-i himmet kerem eyle
- 23 Kendüm gibi maħlūķa beni eyleme muhtāc
Vārestegi-i ķayd-ı mezzellet kerem eyle
- 24 Her istedigüm virdüñ İlähi baña ammā
Sen anları idrāke başiret kerem eyle
- 25 Biñde birinüñ şükri degül ķābil-i ifā
‘Ācizlerüz ‘afvuñla ni‘āyet kerem eyle
- 26 Yā Rab sebel-i gaflet eyleme hūn-bār*
Çeşm-i dilüme nūr-ı başiret kerem eyle

*26 - s

- 27 Tâ key sefer-i dūr u dirâz-ı rehe miñnet
Ma'mûre-i rāhatda ikāmet kerem eyle
- 28 Hem meclis-i erbāb-ı mecāz eyleme cām
Aşhāb-ı haqīkat ile ũlfet kerem eyle
- 29 Alub elim irşāda beni rāh-ı nżāña
Bir bedraқа-i şāhib-i himmet kerem eyle
- 30 Reşk-āver-i ser-çeşme-i hūrşid ola dā'im
Çeşm-i dilüme eşk-i meserret kerem eyle
- 31 Mañbūbuñ olan Fahr-i cihān aşkına yā Rab
Da'vātuma sen hüsñ-i icābet kerem eyle
- 32 Yā Rab dem-i āñirde bu biçāre Reşidi
Ferdıyyetüñi zıkr ile riñlet kerem eyle

(22a)

NA'Ṭ-I ŞERİF

Be-resm-i Bahâriyye*

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Çıkub bälâ-yı taht-ı gülbüne revnağ-fezâdur gül
Cihâna yılda bir yüz gösterür bir pâdişâhdur gül
- 2 Niçe rehyâb olur halvet-serây-ı hâşına bülbül
Perişân-hâtır-ı âmed-şüd-i bād-ı şabâdur gül
- 3 Degül evrâk-ı sebz atlasdan açmuş bâdbânlardur
Çemen bahrinde keşî-i nihâle nâhudâdur gül
- 4 Pür itmekde dimâğ-ı cânı büy-ı ʿitr-ı ahlâkı
Anuñ çün dâ'imâ başlar üstünde yer eylerse sezâdur gül
- 5 Alub her şubh rengin mihr eyler gül-güne-i ruhsâr
Yine şad âb ü tâb ile çemende rû-nümâdur gül
- 6 İder ʿaksiyle eşk-i bülbüli hünâbe-i hasret
Nihâl-i nâza çıkmış şahid-i gül-gün kabadur gül
- 7 Reşidâ desteler ferrâş-ı ter dest-i şabâ her gün
Belî cârüb-ı dergâh-ı Cenâb-ı Muştafâdur gül
- 8 Gül evvel-i bahâr-ı bâğ-ı hılkat bülbül-i vahdet
Şeh-i taht-ı risâlet kim yolında ferş-i pâdur gül
- 9 ʿAceb mi fâ'ik olsa cümle-i ezhâr-ı binende
Çün anuñ büy-ı ʿitr-ı hılķına râz-âşinâdur gül
- 10 Umar kim âsitân-ı ravzasına ola pâşide
Gülâbın rûh-veş şaklarsa cisminde revâdur gül
- 11 Maḥaldür sine-i hürşide hüsni dâğ-ı reşk urşa
Mu'allâ sâha-i luṭfuñda naķş-ı büriyâdur gül

21. İ 22a, M 18a

* - M

- 12 Gülab-âsâ hüy-ı ruhsârı büyâ terdür ol şahuñ
Anuñçün dâ'imâ lebrîz-i gül-ğand-ı şafâdur gül
- 13 Degüldür berk-i sebzi bâz ider dest-i temennâyı
Ümîd-i nağd-i ihsâmıyla bir kemter gedâdur gül
- 14 Gülistân-ı münever sâha-i feyz-i İlahîde
Vücüd-ı pâk-i nûr-endüd-ı şâh-ı enbiyâdur gül
- 15 Lebin âmâde-i gül-büse-i şevk eylemiş ammâ
O dâmnân-ı 'abir-âlûde beñzer nâ-resâdur gül
- 16 Tebessüm itse ol mañbûb-ı Hâk güller olur peydâ
Ne güller kim aña nisbetle bî-ber ü nevâdur gül
- 17 İder na'î-ı şerîfin bülbülân-ı gülşene ismâ'î
Firaz-ı kürsî-i nañl üzre dâ'im lebgüşâdur gül
- 18 O serv-i ser-firaz-ı gülşen ârâ-yı nübüvvet kim
Düşüb dâmnâna ümmîd-vâr-ı intimâdur gül
- 19 Varub hâk olmak ister südde-i câh-ı celâlinde
Büzürg ü küçek-i ezhâr-ı bâğa reh-nümâdur gül
- (22b) 20 Bî-âşâr-ı na'î-i 'arş-ı fersâsında püyândur
Ne şübhe ol hilâl-i pertev gedâdur gül
- 21 Meger âlûde-i hâk-i der-i şâh-ı nisâletdür
Anuñçün bülbül-i zârûñ gözinde tütüyâdur gül
- 22 Görüb kâliçe-i gül-nağşım ol ravza-i pâküñ
Kemâl-i gayretinde çâk çâk olsa sezâdur gül
- 23 Alub bir şemme büy-ı 'itr-ı ahlâk-ı kerîminden
Pey-a-pey nefha-bağşâ-yı gülistân-ı vefâdur gül
- 24 Degüldür jâle eşk-i çeşm-i hasretdür ki çok demdür
Esîr-i h'âhiş-i rû-mâl-i pây-ı 'arş-ı sâdur gül
- 25 Ser-i gül-mih-i divân-hâne-i iclâline beñzer
Anuñçün böyle 'âlem içre mañbûbu'l-likâdur gül
- 26 Sezâdur itse bâb-ı âsumân-ğadrinde derbânluğ
Ki bir ihsâmna şâyetse merd-i pârsâdur gül

- 27 Mişâl-i zerre nür almış gibi kandil-i feyzinden
Degül gülşen ider dünyayı rüşen bir ziyâdur gül
- 28 Kerem-kârâ sen ol sultân-ı âlemsin ki vaşfuñda
Lisân-ı hâlle bülbül den efzûn pür-nevâdur gül
- 29 Feleklerde melekler iltifâtuñla meserret-yâb
Zemînde cüy-ı ihsânuñla pür-feyz-i nemâdur gül
- 30 Reşidâ bendenüñ hakkında tahrik eyle sultânım
Leb-i gevher-nişâruñ derdine zirâ devâdur gül
- 31 Anı dür itme hâk-i gül-nişâr-ı bâb-ı luţfuñdan
O bîmâr-ı gâma sermâye-i ber' ü şifâdur gül
- 32 Görince dâğ-ı hûnim perîşân oldı zaḥmından
Baña her laḫzası cûnbân-ı ta'îm-i du'âdur gül
- 33 Perîşân-hâturum za'f-ı dil-i bîmâruma rahm it
Görinmez çeşmüme gülşende gerçi nû-nümâdur gül
- 34 Benüm gibi olub hâhende-i yek-nazra-i luţfuñ
Degüldür gonce dâ'im sübḫa-gerdân-ı şenâdur gül
- 35 Hezâr-âsâ gönüller nağme-senc-i şad selâm olsun
Gelüb her sâl tâ kim zîver-i bâğ-ı bahâdur gül

-Mi 'râc-1 Şerifi Hâvi Na't-1 Şerif-*

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Dilde şem^c-i 'aşkı ol şâhuñ olınca lem^a-tâb
Gerdişe âgâz ider pervâne-âsâ âfitâb
- 2 Nice şeh şâhenseh-i mülk-i risâlet kim odur
Ekser-i evkât-ı Hâkdan mazhar-ı lutf-ı hitâb
- 3 Gülşen-i kurbuñ güli gülzâr-ı vaşluñ bülbüli
Bâg-ı kevneyne cemâl-i pâki virdi âb ü tâb
- 4 'Âlemi feyyâze-i ihsânıdur şâdâb iden
Heft-deryâ aña nisbet güyyâ cüy-ı serâb
- 5 Huşk iderdi bâg-ı kevni bâb-ı temmüz-ı 'adem
Olmasaydı müstefiz-i baħr-ı ihsânı şehâb
- (23a) 6 Rize-çin-i sofrâ^c-i en'âm-ı 'amîdür felek
Mihir ü meh zann itme almış düşına iki cerâb
- 7 Cümleden evvel gubâr-ı âsitânın bulmağa
Her seher bâd-ı şabâ şevkile oldı pür-şitâb
- 8 Ravza-i cemet-nümüm beyt-i ma'mûr-ı zemîn
Âsitân-ı dergehi rû-mâlgâh-ı şeyh ü şebâb
- 9 Çok zamândur nâle-senc-i hasret-i didârıdur
Âşiyân-ı sidre üzre bülbül-i kudsi-cenâb
- 10 H'âce-i âfâk kim cümle 'ulûm-ı kâ'inât
Nüşâ-i nâ-yâb-ı zâtından olındı iktisâb
- 11 Bundan afile rif'at-ı câh ü 'uluvv-i kadrini
Kim Hüdâ itmiş anı nev^c-i beşerden intihâb
- 12 Kühsâr-ı mülket-i yesrib-zemîn olurdu zer
Zerrece dünyâya meyl itseydi ol 'Âli-Cerâb

22. İ 22b, M 18b

* - M

3a - M

- 13 Āsitānında olan her zerre bir hürşid olub
Pişgāhında aķardı cūy-ı yāķūt-ı müzāb
- 14 Hāk-pāyından nişār itdi mükūd-ı encümi
H'āce-i gerdün 'aceb mi olmasa şāhib-nişāb
- 15 Hāzin-i gencine-i esrār kim andan olur
Feyz-cūyān-ı zemīn ü āsumāna fetḥ-i bāb
- 16 Her ne deñlü iltifāt itmezse de hürşid ider
Ḥayme-i iclālīne tār-ı şu'ā'ın zer-tunāb
- 17 Halka-bend-i sübḥa-i evşāf-ı zāt-ı pāki dūr
Cāmī'ı eflākde cümle melā'ik-i bī-ḥisāb
- 18 Ser-te-ser aktār ü āfākı müseḥḥar itmege
Virdi dest-i ümmete 'adliyle tūğ-i şu'le-tāb
- 19 Görse gül la'f-i leb-i gülḥand-i şekker-rizini
Rūyına surḥi-reng-i ḥayret olurdu niķāb
- 20 Hıdmet-i ter tūb-i hāk-i reh-güzārı olmasa
Ḥaşre dek gelmezdi dolāb-ı sipihre inķılāb
- 21 Añla kim ol şeh-süvāra Leyle-i Mi'rācda
Şevķ-i ḥāṭırla tutan "Nāmus-ı Ekber" dūr rikāb
- 22 Çok şerer berceste itdi na'f-i gül-resm-i Burāķ
Oldı evc-i 'izzete her biri gūyā bir şihāb
- 23 Her felekde bir nebiyy-i muḥteremle cem' olub
Cümlesin feyz-i mülākātiyle kıldı kāmıyāb
- 24 Müntehā-yı sidreye varduķda ol miḥmān-ı Ḥaķ
Kaldı cünbişden cenāḥ-ı rehber rāh-ı şavāb
- 25 Geldi Refref pāyına seccādesin ferş eyledi
Gūyiyā oldı şehāb üzre mūmayān āfitāb
- (23b) 26 Vardı kurb-ı ma'nevī-i Ḥazret-i Ḥaķka o şāhi
Oldı teşrif-i selām-ı 'izzetiyle müstetāb

- 27 Bu maḥal de lutfā gāyet ni'mete minnet mi var
Öyle ni'met kim cihān andan ser-â-ser behre-yâb
- 28 Kaḅgı maḥlab olsun anda isticâbetden be-der
Mizbān Ḥaḅ mihmān maḥbûb-ı Ḥaḅ bi-irtiyâb*
- 29 Görmediḅin kimesnenüñ gördi o nûr-ı çeşm-i cân
Ḥâk-dân-ı 'âleme itdi yine 'azm ü iyâb
- 30 Ey kerim-i kām-bâḅ ey dest-gir-i 'âcizân
Ey ḥazîz-i dergehi reşk-i sipîhr-i nüh-ḅubâb
- 31 Sen o şehsin kim yazar münşî-i divân-ı felek
Bendegân-ı dergehüñ elḅâbım rif'at-me'âb
- 32 Yâ Resûlallah kimüñ var kudreti evşâfuña
Ola ben gibi ḥuşûsan 'âciz ü pür-izḅurâb
- 33 Baḅma evşâf-ı cemilüñde olan noḅsânuma
Ḳıl ḥimâyet re'fetüñle ḅalmayım bi-rûn-ı bâb
- 34 Ḥaste-hâlüm bi-mecâlüm za'fla nâl olmuşum
Çäre-sâz ol ey kerem kām meded ḅâlüm ḅarâb
- 35 Bir yaña bâr-ı güneḅ bir yaña envâ'-ı 'ilel*
Cân-ı za'if ü dil-i peñşân-ḅâḅurum pür piç ü tâb
- 36 Ḳıl şefâ'at kim bulam dest-i rübâbıñdan ḅâlâ
Güşuma girmezden evvel şavt-ı pür-hevl-i 'iḅâb
- 37 Ḥâk-rûb-ı dergehüñ 'âbd-i keminefidür Reşid
Gerdeninden itme ol bi-çârenüñ fekk-i riḅâb
- 38 Bilürüm ḅaddüm degül bu rütbe itrâb-ı süḅan
Eylerüm küstâhi-i taşdı'den şerm ü ḅicâb
- 39 Lezzet-i gül-ḅand-ı şevḅ-i miḅḅatüñ amnâ ider
Ḥaḅur-ı zârüm ḅanin-endâz-ı mânend-i zübâb

* Mihmān sözcüğü ölçü gereği "mihmān" şeklinde yazılmıştır.

29a kimesnenüñ / kimsenüñ M

29b 'azm ü iyâb / 'azm-i iyâb M

* 35 - M

- 40 Tâzelendi gül gibi feyz-i hevâ-yı şevkden
Olmışiken cân-ı dil nâr-ı mihendin çün kebâb
- 41 Yoğiken kudret-i reh-niyâz-ı tekellüm olmağa
Şevk-i medhûñ oldu hâlet-bahş-ı eyyâm-ı şebâb
- 42 Zâtuña ashâbuña evlâduña ezvâcuña
Şad şalâtile selâm olsun Hüdâdan bi-hısâb

23

-Na't-ı şerif-*

Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

1. Sezâ-yı adl-i Mevlâ-yı Celilüm yâ Resûlallah
Der-i ihsânufîa ammâ dahilem yâ Resûlallâh
2. Giriftâr olduğım ğamdan ğalâşa luğf-ı Bâri den
Tevessül-gerde-i rûh-ı cemilüm yâ Resûlallâh
3. Dem-i tâ'atda sermâ-dîde gûyâ bir meges ammâ
Zamân-ı ma'şiyetde zinde-pilüm yâ Resûlullâh
4. Seniñ dâru's-şifâ-yı adlün itdüm rahm it
'Alilüm yâ Resûlallâh 'alilüm yâ Resûlallâh
- (24a) 5. Ne yüz var baş-ı a'zâra ne söz var 'arz-ı ahvâle
Der-i cüdûnda 'abd-i zelilüm yâ Resûlallâh
6. Görenler yüzimi yerde şamurlar ben günâhumdan
'Hamîde-ķâmet- i ğaml-i şaķilüm yâ Resûlallâh
7. Reşidâ bendenüm bir senden özge dest-girüm yok
Egerçi mücrimüm ammâ ğacilüm yâ Resûlallâh

23. İ 23b, M 19b

* - M

GAZELİYYÂT*

1

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Mey-âşâmân ile var ittihâd-ı meşreb-i minâ
Ki bûs itmek leb-i câm-ı şarâbı meşreb-i minâ
- 2 Dem-i rizişde kulkul diyü âgâz itdi güftâra
Güher-pâş oldı bezme katre-i meyden leb-i minâ
- 3 Olur çün rüşenâyi-bağş zîlmet-hâne-i hâtır
Degül mi âfitâb-ı evc-i işret gâbgâb-ı minâ
- 4 Seniñ meclisde sâkı 'aks-i rüy-i tâbnâküñle
Degül meh mihre cây olmakda çâh-ı Nahşeb-i minâ
- 5 Reşidâ katre-i şahbâyı seyr it la'î-i dilberde
'Aceb pertev-feşândur bezm-i işe kevkeb-i minâ

2

Mefâilün feilâtün mefâilün feilün (fa'îlün)

- 1 Dü ebruvânuñ ol düldül-süvâr-ı istiğnâ
Dili helâk ider zül-fikâr-ı istiğnâ
- 2 Uzatma kâmeti pek ser-firâz-ı nâz olma
Nihâl-i kaddüñ eğer şofira bâr-ı istiğnâ
- 3 Şarâb-ı hün-ı cigerle humârı def' eyles
Dü çeşmi olsa kaçan bâde-h'âr-ı istiğnâ
- 4 Helâk-i 'aşıka mu'tâd olur ahâlisi
Harâbe-zar ola yâ Rab diyâr-ı istiğnâ
- 5 Reşid-i zârdan ey hîre-mest-i câm-ı gurûr
Zamân ola olasın şerm-sâr-ı istiğnâ

* - M

1. İ 24a, M 19b

2. İ 24a, M 19b

4a olur / olup M

3

Mef'ülü failätü mefâilü failün

- 1 Halvet-sarây-ı şâh-ı güle dâ'imâ şabâ
Girmekte şübhe yok ki bilür simyâ şabâ
- 2 Piçide oldı birbirine şâh-ı yâsemen
Nesc itdi şâhn-ı gülşene bir büriyâ şabâ
- 3 Rızân idüb şüküfelerin nahl-i gülşenüñ
Ol naçdı dökdi saçdı hep itdi hebâ şabâ
- 4 Lenger bırağdı bahr-i çemen-zâra güyiyâ
Keşt-i nahl-i gülde olub nâhudâ şabâ
- 5 Bülbül ki ninni çalmada etfâl-i goncaya
Şallarsa mehd-i gülbün-i bâğı revâ şabâ
- 6 Geldi konakçı gülşene şâh-ı bahârdan
Sünbül den anda tuğ diküb ibtidâ şabâ
- 7 Deryâ-yı ağdar-ı çemeni itdi mevc-üz
Var ise anda oldu yine âşinâ şabâ
- 8 Peyrevlik itdi nağme-i kıl-k-i münife çün
Nây-i kalemde oldu Reşidâ nevâ şabâ

4

Mef'ülü fâ'ilätü mefâ'ilü fâ'ilün

- 1 Ebrü-yı yâri saht kemân söylerüm saña
Zahm-ı derüm toptoli kan söylerüm saña
- 2 Uşşâkı bâr-ı büseye sir eylemez veli
Bâğ-ı hüsnde tâze fidân söylerüm saña
- 3 Benden su'âl iderseñ eger ey tabîb-i cân
Hâl-i dil-i za'îfi yaman söylerüm saña

3. İ 24a, M 20a

4. İ 24a, M 20a

- 4 Yek-naẓrada rubūde i der ŧebnem-i dili
Ruhsār-ı yāri mihr-i cihān söylerüm saña
- 5 Vaşf-ı dehānuñ eyleme ŧimdi baña suāl
Yoğ pādīşāhum anı nihān söylerüm saña
- 6 Olmuş Reşid bülbül-i gül-zār-ı hüsn-i yār
Her laḫza kārı āh ü figān söylerüm saña

5

21a

Mefāilün feilātün mefāilün feilün

- 1 Göñül o şūh-ı riyā-pişe yār olur mı saña
O rem-keş āhū-yı vaḫşī ŧikār olur mı saña
- 2 Ḥadeng-i gāmze gelür sine den güzār itdi
Dilā amuñ gibi bir ber-güzār olur mı saña
- 3 Şafāsım gözedür ḫāne-zāduñ olsa daḫi
Niẓām-ı ḫālūñe kimse meḫār olur mı saña
- 4 Çün olduñ ey göñül āsūde-ḫāl-i künc-i ferağ
Sebū-yı mey-gededen gayrı yār olur mı saña
- 5 Figānum ey gül-i ter gerçi gūşuñia girmez
Benüm gibi ācabā bir hezār olur mı saña
- 6 Güneş verā-yı sehāb-ı ḫafādadur gāhi
Cemāl-i yār müdām āşikār olur mı saña
- 7 Zuhūr-ı ḫaḫ-ı siyāhuñdan eylesek āgāh
O māhuñ āyinesi pür-gubār olur mı saña
- 8 Şuver-nümā-yı ḫaḫāyık göñüldür ey şūfi
Bir öyle āyine-i tāb-dār olur mı saña
- 9 Kuşūr-ı ŧiḫḫate gāhi Reşid incinme
Bu çār-ı bāğda hergiz bahār olur mı saña

6

Mefâilünmefâilünmefâilünmefâilün

- 1 Gariğ-i lücce-i ğamdur dil-i derd-âşinâ yâ Rab
Meded kıl Hızr-ı lütfuñ dest-gir eyle aña yâ Rab
- 2 Benüm kavş-ı niyâzum bâzû-yı ihlâş pür kıldı
Ne şübhe çarğ-ı nüh-tevden geçer tür-i duâ yâ Rab
- 3 Göñül hem mest-i hayret oldı hem divâne-i miñnet
Mey-i hün-ı ciger gözde dilümde hulyâ yâ Rab
- 4 Rehâ-yâb eyler am varta-i girdâb-ı hayretten
‘İnâyet keşti-i dilde olursa nâhudâ yâ Rab
- 5 Reşidâ şeb-rev-i vâdi-i hayretdür ider elbet
Reh-i âmâlini envâr-ı lütfuñ pür-ziyâ yâ Rab

7

- 1 Açılsa gül gibi dil-i nâ-şâd-ı ‘andelib
Feryâd ü nâledür yine mu’tâd-ı ‘andelib
- 2 Her şafhasında nâleme telmih idüb yazar
Takvim-i rüzgârda feryâd-ı ‘andelib
- 3 Virdikçe şem‘-i ‘aşk aña feyz-i rüşeni
Ezkar-ı gülşeni olur evrâd-ı ‘andelib
- 4 Evrâk-ı nañl-i bâğa döküb nağd-i eşkini
Cep harçlığı şayar güle nükâd-ı ‘andelib
- 5 Alsun bu taze güfteyi tab‘-ı Reşidden
Bir kâr-ı nağşın bağlasun üstâd-ı ‘andelib

6. İ 24b, M 20a

7. İ 24b, M 20a

8

Müfte'îlün fâ'îlün müfte'îlün fâ'îlün

- 1 Renciş-i cân ü dile şanma o şāhum sebeb
Cümle bu miñnetlere baht-ı siyāhum sebeb
- 2 Uydı hevāya göñül irmedi ser-menzile
Oldı aña rehber-i gürmşüde-rāhum sebeb
- 3 Zıddı-ile inkişāf üzredür eşyā tamām
°Afv-ı hüdāya nola olsa günāhum sebeb
- 4 Āyine-i hüsnüni eyledi huygerde āh
Ey dil-i şeydā aña sūz ile āhum sebeb
- 5 Bulmağa ol āfetüñ vuşlatı gevherlerin
Olmadı baħr-ı gama gavş ü şināhum sebeb
- 6 Sādedüşer nazm-ı ter olmasa şevķ-i derün
Oldı Reşidā aña fikr-i tebāhum sebeb

9

- 1 ای مه در ابروان توچین را چه حاجتست
دل کشته است ختچر کینی را چه حاجتست
- 2 با وعدهء وصال تحلف چه میکنی
ابراچه بور باعث ابن را چه حاجتست
- 3 ساقی بفکر لعل لبست میکشم شراب
هشدار بستهء تمکین را چه حاجتست
- 4 حال سیاه را بخط مشکبو میپوش
ان فتنه است شوچکست راچه حاجتست

8. İ 24b, M 20a

9. İ 24b, M 21b

- 5 حال ترا يه نيم نکه داندان پرس
از دل شپداه و انين را چه حاجتست

10

Mef'ülü failätü mefäilü failün

- 1 Dil bāğ-ı hüsn-i yāre nigeh-bān olur 'abeş
Ağyāra yār vaşlı firāvān olur 'abeş
- 2 Teskīn-i sūz-ı dilümi ider neydi zāhidüfī
Hammām içinde mirvaḥa-cünbān olur 'abeş
- 3 Cüyā-yı merḥamet dil-i saḥt-ı kibārdan
Semt-i ser-ebrāra şitābān olur 'abeş
- 4 Bī-ber-nihāle sāyesidür pāymāl olan
Nev-devletān-ı aşr ḥurāmān olur 'abeş
- 5 Ne nazma i'tibār ne ḥod dilde 'aşk-ı yār
Türmāz Reşid-i zār gazelh'ān olur 'abeş

11

Mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün

- (25a) 1 'Uşşāk ki her birisi bir dīlberē muḥtāc
Her zerre birer mihr-i ziyā-güstere muḥtāc
- 2 Şahbā-yı hayāl-i lebi cūş eyledi dilde
Zülfünden o delv-i köhne çenbere muḥtāc
- 3 Hem loḫma ü hem ḥurḫası āmāde ta'absüz
Aşḫab-ı tevekkül dime sīm ü zere muḥtāc
- 4 Hep dilde mümū-dārdur esrār-ı İlahī
'Aşık degül āyine-i İskendere muḥtāc

10. İ 24b, M 21b

11. İ 25a, M 22a

- 5 Bir cüy ider mi bu kadar teşneyi irvâ
Elbetde meyânın bir iki hançere muhtâc
- 6 Biz hadîm-i şer^e iken olur üstümüze ‘örf
Şad-resm ki icrâsı kavîce sere muhtâc
- 7 ‘Âşıklaruz ey meh umaruz bûs-ı dehânuñ
Tütüleri gül-zâr-ı gamuñ sükkere muhtâc
- 8 Maşşûd ise ser-sebzî-i gül-zâr-ı mürâdât
Bi-fâşıla bârân-ı sirişk-i tere muhtâc
- 9 Yâ Rab Reşîdâ kulufîa kendi kapuñdan
Maflûbum vir eyleme gayrı dere muhtâc

12

Mefûlü mefâilü mefâilü feülün

- 1 Güsterde ise meclisüñe h^ân-ı kanâ[‘]at
Seyr it nicedür lezzet-i elvân-ı kanâ[‘]at
- 2 Şihhatle virür kişver-i ebdâna nizâmı
Mülk-i dile hüküm eylese sultân-ı kanâ[‘]at
- 3 Bahşâyîşi ‘izzet keremi ref[‘]-i mezellet
Çokdur hele bi-fâşıla ihsân-ı kanâ[‘]at
- 4 Sermâye-i âsâyîşüñ âfâka sığışmaz
Açduñsa bu bâzârda dükkân-ı kanâ[‘]at
- 5 İş ka[‘]rına gavş itmede bir halile yoğsa
Lebnîz-i güher derben-i ‘ummân-ı kanâ[‘]at
- 6 Tahlîtdan oldu beden ‘illetlere mu[‘]tâd
Dil-sîr mi itmezdi bizi nân-ı kanâ[‘]at
- 7 Yâ Rab koma bu külhan-ı hırş içre Reşîdî
Ârâm-gehin eyle gülistân-ı kanâ[‘]at

13

Mefâilünmefâilünmefâilünmefâilün

- 1 Yeter ey dil hevâ-yı gîsuvân-ı dilberândan geç
Gel ey murg-ı hü mâ pervâz-ı fikr-i âşiyândan geç
- 2 İdersüñ da'vî-i ser-bâzî-i meydân-ı 'aşk ammâ
Ne söyledüñ dise dilber ya benden geç ya cândan geç
- 3 Dañi vâreste-i kayd-ı mecâz olmaz mısın ey dil
Degül şüh-ı cefâ-cü belki yâr-ı mihribândan geç
- 4 Yeleklendirdi gamzeñ nâvek-i dil-düz-ı müjgânı
Didi var sine-i 'uşşâka uğra âsumândan geç
- 5 Reşidâ tâ-be-key vaşf-ı dehân-ı yâr pişefidür
Zebân-ı yâra düşme keşf-i esrâr-ı nihândan geç

14

Fâilâtünfâilâtünfâilâtünfâilün

- 1 Âsumân-ı neşveye mihr-i dirahşândur kadeh
Zulmet-i endüñi mañve mâh-ı tâbândur kadeh
- 2 Meclis-i meyde dehen-bâz oldığın 'ayb eyleme
Dâ'imâ la'l-i leb-i dil-dâra hayrândur kadeh
- 3 Geh 'arağ geh meyle pür oldukça kân-ı 'işrete
Gâh elmâs ü gehî la'l-i Bedahşândur kadeh
- 4 Zinde eyler mürde-i endüñi feyz-i neşvesi
Cism-i mey-nüşân-ı bezme güyiyâ cândur kadeh
- 5 Nola pür-yâküt-ı rümmân olsa sañn-ı mey-gede
Çün Reşidâ anda dâ'im cür'a-efşândur kadeh

13. İ 25a, M 22a

14. İ 25a, M 22b

15

Mefâ'îlün fe'îlâtün mefâ'îlün fa'îün (fe'îlün)

- 1 Şümâr-ı hâl-i ruhuñ ey perî hisâb-ı feraḥ
Şarâb-ı la'îüñ ider cām feyz-yâb-ı feraḥ
- 2 Yasağ-ı meyle der-i şeyḥe uşdılar yārân
Kâpansa bâb-ı kâsâvet açılsa bâb-ı feraḥ
- 3 Dirîğ meclis-i 'âlemde düşmedi gitdi
Bizüm de cāmımuza katre-i şarâb-ı feraḥ
- (25b) 4 Açılsa göñli gözi 'âşık-ı siyeh-rûzuñ
Derûna mihr-i ruhuñ olsa lem'a-tâb-ı feraḥ
- 5 Müsâ'ade ile gehi şâd-merg olur 'âşık
Dem-i vişâlde pek geçmesün nişâb-ı feraḥ
- 6 O şüh sine-i şafvet-nümünün açdıķca
Çarîk-i lücce-i nür oldı âfitâb-ı feraḥ
- 7 Sütür-ı haḫ-ı siyâh üzre la'î-i renginiñ
Ser-i kitâb-ı feraḫda mişâl-i bâb-ı feraḥ
- 8 Reşid mutribi Fârâbî olsa da uymaz
Nevâ-yı kılküñe şâd-nağme-i rebâb-ı feraḥ

16

Mef'ülü fâilâtü mefâilü fâilün

- 1 Şirin olur iderse de la'îüñ 'itâb-ı telḫ
Cânâ o şâğara yaraşur bu şarâb-ı telḫ
- 2 Yandı ciger dilümde olub âteşüm füzün
Dil-dâra oldı ma-hazarem bir kitâb-ı telḫ
- 3 Eşk-i terüm izâle-i çirk- igürâh ider
Şâbün-ı 'afva hoş eşer eyler o âb-ı telḫ

15. İ 25a, M 22b

16. İ 25a, M 22b

- 4 Memnün-1 imtiyâz ider ağıyardan beni
Her bir su'âle gamze virür bir cevâb-1 telh
- 5 Cânâ Reşide 'ayn-1 vefâdur cefâlaruñ
Şirin olur iderse de la'fîüñ itâb-1 telh

17

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Mâh-1 nev bezm-i felekde sāgar-1 şahbâ-yı 'îd
Kopsa 'işret-gâh-1 'âlemde nola gavğa-yı 'îd
- 2 Ey beyâbân-gerd-i hayret mihr ü meh zâm eyleme
Eşter-i çarh üzre zâhir mahmil-i Leylâ-yı 'îd
- 3 Bi-muhâbâ gerd-i dil-dârî bûs eyler hermân
Dirilemez 'âşık bu demde va'de-i ferdâ-yı 'îd
- 4 La'f-i dilber gibi bir rengin 'âkıdeyle bu gün
Oldı şirin-kâm-1 h'âhiş cümle şükker-hâ-yı 'îd
- 5 Câme-i nevle gözi alalar olub cilve-ger
Oldı her sük-1 Sitanbul içre bir âlay-1 'îd
- 6 Mest-i şevkum büse-i la'fîyle dil-dârüñ Reşid
H'âhiş itmezsem nola câm-1 sürür-efzâ-yı 'îd

18

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Bilmem olmaz mı tarâvet-yâb gül-zâr-1 ümîd
Oldıgın görmez mi dil üşkûfte ezhâr-1 ümîd
- 2 Var iken lutf-1 Hüdâ şad kahramân-1 ye's eger
İtse zor olmaz güsiste yine bu târ-1 ümîd
- 3 Âh kim kâşâne-i hâtır harâb-ender-harâb
Bilmem itmez mi an ta'mîr mi 'mâr-1 ümîd

17. İ 25b, M 22b

18. İ 25b, M 23a

- 4 Nâz ise ancak olur kim koymadı tâb-ı niyâz
Tâ-be-ḥaşr itmek mi istignâ bize kâr-ı ümîd
- 5 Eylerüm cismümde aḫî dâğ siyâh-ı ḥaşreti
Âkıbet bir gün reşîdâ ḥâl-i ruḥsâr-ı ümîd

19

Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün (fâ'lün)

- (26a) 1 Nigeḫi ḡamze-i şühundan idüb istimdâd
Ṭarfetü'l-ʿaynda mülk-i dili itdi berbâd
- 2 Hüsünü görse idi pâdişehüm şirinüñ
Senüñ taşvîrini şad pâre itdürdi Ferhâd
- 3 Ser-fürü bürde-i reşk itdi ḡadüñ ṭübâyı
Göricek ḫayret ile dağlara düşdi şimşâd
- 4 Seng-i âhumdan irüb kâse-i gerdüna şikest
Görmeyen şanma helâl eylediler aḫîa künâd
- 5 Dâl-ı ḫançerine ḡaşduñ dil-i nâ-şâda mıdur
Senüñ ey çeşm-i siyeh-mest elüñden feryâd
- 6 Bir Reşîd ol şeh-i bîdâda giriftâr olalı
Muṭrib-i ḫâmemüzüñ nağmesidür dârâ-yı dâd

20

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Geldüñ aḫlâdan egerçi itdüñ esfelden ḫurüc
Ḳıl cenâḫ-ı himmetüñle yine ol cāya ʿurüc
- 2 Meclis-i şohbetde çekme ḡayd-ı taşḫîḫ-i süḫan
Diñle ey dil şüret-i teslîmde olma lecüc
- 3 Sîm tenler zihn eyler zâhid-i âhen-nihâd
Lîk gördükce olur bir dilber-i meh-rûyî ṭüc

19. İ 26a, M 23a
2b itdürdi / iderdi M
20. İ 26a, M -

- 4 Herkesüñi kısr-ı derûnunda bulunmaz leb-i ʿaşk
Ger dükân-ı bāğ-ı ʿâlem kimi pürdür kimi püc
- 5 Şadme-i gürz-i nevâzil den sökül-di ey Reşid
Kalmadı hısn-ı dehende şimdi bārü vü burûc

21

Mef'ülü mefâilü mefâilü feülün

- 1 Bir dil kim ola terk-i sivâdan mütelezziiz
Olmaz ne vefâdan ne cefâdan mütelezziiz
- 2 Pâlûde-i şekerde halâvet bulamazmış
Şûfi o kadar semm-i rişâdan mütelezziiz
- 3 Yutmazdı tabîbüñ bu kadar zehrini bîmâr
Ger olmasa ümmid-i şifâdan mütelezziiz
- 4 Söz ehline düşmekdedür ihsâm kibârüñ
Yoğsa bulunur cüd u seğâdan mütelezziiz
- 5 Ben eylemem pek de müdâhirlere ta'riiz
İnsân olur elbette şenâdan mütelezziiz
- 6 Rağbet mi ider sâz-ı şafâ-bahşa ekâbir
Kimekşeri feryâd-ı gedâdan mütelezziiz
- 7 Dirler aña şahenşeh-i bî-kaşd-ı memâlik
Bir dil k'ola teslim ü rızâdan mütelezziiz
- 8 Bilmem ki Reşidâ ne zamânda ola hışşen
Dergâh-ı ilâhî'de du'âdan mütelezziiz

22

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- (26b) 1 Telh-kâm-ı derd-i ʿaşka rûh-efzâ leziz
Zâhid-i pür hırş-vâra şorsalar halvâ leziz

21. İ. 26a, M 23a

22. 26b, M 23b

- 2 Böyle pek şunmazdı h'ân-ı aşhâb-ı şikem
Gâlibâ kâm-ı hevesde telhî-i şofra lezîz
- 3 Şabr it ey leb-teşne-i ümîd ider irvâsım
Âb-ı ihsân-ı kibâr olsun hele deryâ lezîz
- 4 Sürfat-i vuşlat şafâ-yı intizân fevt ider
Şart-ı incâz ile oldu va'de-i ferdâ lezîz
- 5 H'ân-ı bî-pâyân envâc-ı lezâ'izden Reşid
Geldi kâm-ı câna şükker-pâre-i ma'nâ lezîz

23

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Göñül kim sinede naqş-ı bütân-ı şeng yazmışdur
O Mânî-i ma'habbet nişâ-i erjeng yazmışdur
- 2 Dehânuñla lebüñ vaşfında itmiş kâfiye la'li
Sitâyış-nâme-i hüsnüñ kalem pek teng yazmışdur
- 3 Nola biñ dürlü reng eylerse gerdün ehl-i 'irfâna
Anuñ erbâb-ı dil vaşfın ham-ı nireng yazmışdur
- 4 Yazarlar resm-i derdi bu kadd-i hamîde ile
Beni hünâ-gerân-ı aşk elinde çeng yazmışdur
- 5 O dilber kim cemâle gâze-i rıfk ile virmez tâb
Reşidâ naqş-ı hüsnin bir gül-i bî-reng yazmışdur

24

Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

- 1 O dem ki neşve-i şahbâ-yı cân-fezâ yetişür
Ne deñlüdür ise dilden şafâ gelür yetişür

23. İ 26b, M 23b

24. İ 26b, M 23b

1b dilden : dilde M

- 2 Nişâr-ı dâne-i eşk it zemin-i ihlâşa
O geşt-zârda her tohm-ı müdde^â yetişür
- 3 Meded şakın şakın ey gem-tâz-ı ‘arşa-i nâz
Gubâr-ı hâtır ü âh-ı dilüm saña yetişür
- 4 Cefaya sen daği pür-piç ü tâb olma felek
O şühûñ ejder-i zülfi dile belâ yetişür
- 5 Dü çeşm-i hîre-küş-i yâri mest kıl yohsa
Bir iki sâğar-ı mey sâkiyâ baña yetişür
- 6 Dili hümüm ile bi-gâne kılmağa senden
Reşide bir nigeñ-i lutf-âşinâ yetişür

25

Mefâilün feilâtün mefâilünl feilün

- 1 Bu dehr-i dün bize tûfân-ı ızırâb mıdur
Bu deşt-gâhda cüy-ı şafâ serâb mıdur
- 2 Nedür bu şundıguñ ey sâki-i peri-ruhsâr
Benüm o dâfi^c-i gam şandıgum şarâb mıdur
- 3 Hayâli düzeğ-i kalb-i rakîke düşdi dirig
O kâfirüñ ruhu hürşid-i mâh-tâb mıdur
- 4 Cemâl-i dilbere olmaz toyınca nezzâre
O şûha nür-ı nigeñ bilmezüm niğâb mıdur
- 5 Nedür bu nâle vü feryâduñ ey hezâr ‘aceb
Senüñ de bencileyin hatıruñ harâb mıdur
- 6 Günüde olma tir-i sine-i rakîb üzre
O kâfirün saña agüşı câme-h^âb mıdur
- 7 Reşid-i zârufı ‘uşşâk içinde inşâf it
Beni mürüvveti yok şaymamak hisâb mıdur

Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

- (27a) 1 Felek o pâdişeh-i hüsne miñî-tâc virür
Sipâh-ı memleket-i fitnede harâc virür
- 2 O şah-bender-i hüsnüñ cefâsına şabr it
Metâ^c-ı nâza niyâzuñ göñül revâc virür
- 3 Şu nân-pâre-i mâhı felek didikleri dün
Şanur mısın idicek arz-ı ihtiyâc virür
- 4 Gidenler eyledi iklim-i vaşla cânı nişâr
O yoldan ehl-i maḥabbet geçince bâc virür
- 5 Mişâl-i gonce-i neşküfte-i gül açsa lebüñ
Dimâğ-ı cânumuza lezzet-i gülâc virür
- 6 Şunar bu haste-i aşkı görünce zehr-i ʿitâb
Reşid baña tabîbüm güzel ʿilâc virür

Mefûlü fâilâtü mefâilü fâilün

- 1 Zen-tinete ʿacûze-i dünyâ ki erlenür
Merdân-ı Haḫ görünce bu ḥâli kederlenür
- 2 Gelse kaçan hayâle leb-i ḥande-rîz-i yâr
Hemçün nebât-ı şîşe-i dilde şekerlenür
- 3 Ser-mest-i câhın alur ayagın mey-i gurûr
Bu bezm-i bî-şebât da bir gün tekerlenür
- 4 Minâ-yı ʿanber nüh-ıapâyı atar hemân
Meclisde çün şurâḫi-i mey muʿteberlenür
- 5 Yâre Reşid-vâri virür sineye çeken
Gemmâbe-i vişâlde elbette derlenür

26. İ 27a, M 24a

27. İ 27a, M 24a

1b Merdân-ı Haḫ / Merdân M

28

Mef'ülü failätü mef'ailü failün

- 1 Bu meclise ayak başah dil neler çeker
Gâhî sifal-i köhne gehî câm-ı zer çeker
- 2 Mânend-i tāk ben şanlurdum miyânına
Günden güne o serv-i ser-efrāz ser çeker
- 3 Aḥbābuma dimem ki idüñ kesb-i ma'rifet
Zirā cefā-yı dehri heb ehl-i hüner çeker
- 4 Virmekde mihr ü māha şabā ḥak-pāyuñ
Anlar o kühlü çeşmine şām ü seher çeker
- 5 Çār-ebrevām şahife-i hüsne keşidedür
Kilk-i müjeyle am debir-i nazar çeker
- 6 Zerdi-i rüy-ı 'aşkı bilmez bütân-ı 'aşr
Bend-i belāya anları zencir-i zer çeker
- 7 Aḥsente ol sühan-ver-i hoşgüya ey Reşid
Kim nişte-i hayāle bu-güne güher çeker

29

Mef'ülü failätü mef'ailü failün

- 1 Göflüm alan o muğbeçe-i nevresidedür
Nākūs-ı deyr-i 'aşkı dil-i pür-tābidedür
- 2 Senc-i elemle âteş-i gamda ciger kebāb
Ḥün katre katre di delerümden çekidedür
- 3 'Ar'ar yonulmadık bir ağaçdur ḥırāmda
Reftār-ı nāz ancak o serv-i sehidedür
- 4 Ḥün şanma çäklerdeki la'li midäddür
Vaşf-ı dü-la'li-i dilbere sinem ceridedür

28. İ 27a, M 24a

7b bu-güne / bu-resme M

29. İ 27a, M 24a

- 5 'İd-i vişâl irerse müyesser olur Reşid
Saña o la'î-i yâr ki zengin 'akidedür

30

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Virdi ol şühuñ letâfet la'line tebhâleler
Gonce-i gülzâr-ı hüsne düşdi güyâ jâleler
- 2 Hâle var olmaz hilâl ammâ ider ebrû-yı yâr
Gerdiş-i nür-ı nigâh-ı 'âşıkândan hâleler
- 3 Ehl-i bezm efsürde-i serdi-i gâmdur sâkiyâ
Meclisi germ it yetişdür âteş-i seyyâleler
- 4 Dide-düz-ı hayret oldım 'arız-ı cânâneye
Halka-i çeşmümde itdi dağ güyâ lâleler
- 5 Yağdı kırs-ı mihri itdi mâhi-i mâhı kebâb
Çıkdı âteşle Reşidâ dilden âh ü nâleler

31

Mef'ülü fâilâtü mefâilü fâilün

- 1 Ekdâr-ı tab'î câm-ı mey-i argavân açar
Güyâ ki zulmet-i şebî mihr-i cihân açar
- 2 Râz-ı derûnî şerha açıldukça yâre ben
Şad şerha sineme o şeh-i bi-arnân açar
- 3 Keştü-i sâğâr-ı meyi baħr-i şafâda gör
Her bir habâbı şanki birer bâdbân açar
- 4 Gel gel kenâr-ı cüy-ı sirışkümde kıl karar
Ey şüh tab'î cüşiş-i âb-ı revân açar

30. İ 27a, M 24b

4b Halka-i çeşmümde : Halka-i çeşmümünden M

31. İ 27b, M 24b

- 5 Halûn zemîn-i sinede nağd-i dilüm kırmaz
Hindü-şifat füsünile genc-i nihân açar
- 6 Olsam dahi ne mertebe dem-beste-i kelâl
Tab'ım Reşid 'avnî-i şîrîn-zebân açar

32

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Âteş-i 'aşkıyla dil micmer midür bilmem nedür
Anda fikr-i hâl-i yâr 'anber midür bilmem nedür
- 2 Neşve-bahş olmağdadur 'uşşâka ol çâh-ı zeķan
Bezm-i şevke bir gümüş sağar midür bilmem nedür
- 3 'Âkıbet itdi 'uşûl ile didi beste o rûh
Kâkûli zencir mi çenber midür bilmem nedür
- 4 Ben dahi hayretde kaldum kad-i mevzûnuñ seniñ
Serv mi şimşâd mı 'ar'ar midür bilmem nedür
- 5 Gird-i la'lüñde o nev-ħat-ı siyâh-ı müşk-bü
Ey şeker-leb süre-i Kevşer midür bilmem nedür
- 6 Ben edîb-i tâze güftâra Reşidâ peyvüm
Tab'ı anuñ kân-ı pür-gevher midür bilmem nedür

33

Mefûlü fâliätü mefâilü fâilün

- 1 Şad fitne kim kemîn-i ħat-ı dil-keşindedür
Tîr-i kazâ da ħamzesinüñ terkeşindedür
- 2 Necm-i Sühâyı çarħda üftâde eyledi
Hâl-i siyeh ki taraf-ı ruħ-ı meh-veşindedür
- 3 Ol dîrzî dilberini göze kestirürdüm âh
Kâfir rakîb neyleyüm ammâ peşindedür

32. İ 27b, M 24b

33. İ 27b, M 24a

- 4 Hâk şaklasun husûf-ı hattıfıdan cemâlini
Ol mâh-ı evc-i hüsn tamâm ol şebindedür
- 5 Mülk-i dile Reşid şebî-hüma kaşdı var
Şad fitne kim kemîn-i hat-ı dil-keşindedür

34

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Beni mest-i cünün-ı aşk iden sâkı-i meh-veşdür
Lebi hem câm hem la'î hem sahbâ-yı bî-gaşdur
- 2 İzarında olur pür-piç ü tâb ol zülf-i anber-bü
Ki elbet müy-ı âteş-dîdenüfi hâli müşevveşdür
- 3 Şeb-i firkatde cânâ fikr-i rüy-ı âteşinüfle
Vücüd u pîreben bâlin ü pister cümle âteşdür
- 4 Humâr-ı gamla dür-üftâde-i ser-menzil-i şevkum
Yetiş imdâde ey sâkı kemiyet-sâğarı aşdur
- 5 Şehâ h'ân-ı vişâlün olsa da küsterde uşşâka
Muqaddem bûs-ı la'îlünle raqîb andan nemek-çeşdür
- 6 Reşidâ säyesinde cây-ı râhat bulmamış kimse
Bu nüh-nev çâder-i gerdün-ı dün elbet münakkaşdur

35

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 O şühuñ şimdi dilde ârzü-yı sinesi yoğdur
Ferâgat bâğınunñ tütüsinünñ âyinesi yoğdur
- 2 Hitâma mâ'il olmaz seyr-i çeşmân-ı bülend-iqbâl
Hümâ-yı evc-i istiğnâmunñ ey dil çinesi yoğdur
- 3 Harâb olmağla bir dil fâ'iz-i esrâr-ı aşk olmaz
Belî her gördiğünñ virânenünñ gencinesi yoğdur

34. İ 27b, M 25a

35. İ 27b, M 25a

- 4 Olur pür-neşve erbâb-ı maḥabbet şubḥ-ı maḥşerde
Dime şahbâ-yı aşkuñ neş'e-i düşinesi yoḫdur
- (28a) 5 Reşidâ cürme ihsân ile eylerler cezâ elbet
Mekârim-i dostânüñ kimseye hiç kinesi yoḫdur
- 6 Nazîre-cüy alub dil nazmına 'Âşım Efendinüñ
Harîdâr-ı cevâhirdür velî naḫdînesi yoḫdur
- 7 Biri birine baḫt ü 'izz ü devlet bâb-ı luḫfunda
Dimekte ben gibi bir bende-i dirînesi yoḫdur

36

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Göñül çün vaşl-ı yâre irmedi nâ-kâmdur kemdür
Sirişküñ cüşişin seyr it nice eyyâmdur yemdür
- 2 Bir ejderdür ki ey dil zülf-i piç-â-piçi dildârüñ
Giriftâr olmaḫ aña bâ'iş-i evhâmdur hemdür
- 3 Şabâ dir kim ḫalâş oldı dilüñ gîsü-yı dilberden
ḫoş ammâ kim ḫomaz ḫayret bu bir peygâmdur ḫâmdur
- 4 Raḫîbi Ka'be-i küyına yârüñ varmaḫa ḫoymaz
Kim anda her taraf 'uşşâḫın âhı sâmdur semdür
- 5 Reşid-i zârı gördüm ḫabîb-i bûs-ı lebüñ olmuş
Hemîşe zîkr ü fikri bâde-i gül-fâmdur femdür

37

Mefûlü failâtü mefâilü failün

- 1 Ruḫsâr-ı yâri bâde ḫaçan tâb-nâk ider
Güller ḫasedle kendüsini çâk çâk ider
- 2 ḫoymaz şarılmaḫa yine ol serv gerçi kim
'Uşşâḫ-ı zârı bâḫ-ı miḫnetde tâk ider

36. İ 28a, M 25a

2a ey dil zülf-i / ey zülf-i M

37. İ 28a, M 25a

- 3 Ateş denilse aşka nola dilde çünkü ol
Hâşâk-i mâ-sivâyı yakar pîr ü pâk ider
- 4 Dâmân-ı pâküñ olmasun âlüde dir şehâ
Ser virmege yolufıda gönül şamma bâk ider
- 5 Luft it rakıbe hânde-künân eyleme nigâh
Zîrâ Reşid-i zârı bu vaz'ufı helâk ider

38

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Olub aşk ile mazhar hâlet-i vecdâna bülbüller
Döşenmiş hân-kâh-ı bâğda cevâna bülbüller
- 2 Yine gülşende yakdı lâleler şem'-i şeb-efrûzın
Bu şeb mumlandı başlar nâleye efgâna bülbüller
- 3 Görüb güllerde çâki itmek ister pîrehen devri
Geçürmüş târ-ı eşki sūzen-i müjgâna bülbüller
- 4 Yanardı senc-i hâre şaplanub nâr-ı maḥabbetle
Kebâb olsaydı ger bir bezm-i gül ḥandâna bülbüller
- 5 Yakar bâl ü perin pîrâmeninde eyleyüb gerdiş
Gülün şem'ine pervâne degül de yana bülbüller
- 6 Reşidâ nazm-ı maḥdûma idüb erbâb-ı dil tanzîr
Şenâ-perdâz olur ol gülşen-i 'îrfâna bülbüller

39

Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

- 1 Sırışk naḥdini ol la'î-i nâba virmişdür
Olanca vânnı aşık şarâba virmişdür

38. İ 28a, M 25b

39. İ 28a, M 25b

- 2 Hüdâ bu hüsn-i gülû-süz-1 ʿâlem-efrûzı
Ne âfitâba ne hod mâh-tâba virmişdür
- (28b) 3 Ümîd-i vaşlma düşdüm o bî-vefânuñ kim
Ne hânmanlan zâlim harâba virmişdür
- 4 Duhân-ı âh ider âb-1 ʿinâyeti bârân
ʿAtaşım yem-i ʿafv ol sefâba virmişdür
- 5 Remîde mihr-i giyâdur tenümde her müyum
Hüdâ bu haşşayı ben türâba virmişdür
- 6 Reşîdün aldı sirişki vücûd-ı şad dâğın
Şikeste fülkün o biçâre âba virmişdür

40

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Senüñ hâk-ı der-i lutfundan özge pisterüm yoğdur
Efendüm âsitânuñ gibi bâlî-i serüm yoğdur
- 2 Gürizân eylemek âsân olurdu cünd-i ekdârı
Elümde neyleyüm bâdeyle memlû sāğarum yoğdur
- 3 Geh nağd-i eşküñ gâh göster ʿarîz-ı zerdüñ
Dime hûbân-ı ʿaşra sen sen ol sîm ü zerüm yoğdur
- 4 Şürâhî-veş mey-i hûn-ı cigerle tolmuşam ammâ
Niçün ey lebleñi mül bezm-i vaşluñda yerüm yoğdur
- 5 ʿİmârât-ı gamuñ irâdı eksilmez olur zâʿid
Reşîdâ çün hisâba gelmez elde defterüm yoğdur

41

Mefûlü fâilâtü mefâilü fâilün

- 1 Cebheñ ki hüy-nümûde-i tâb-ı hicâb olur
Deryâ-yı hüsne her bir dür-i hoş-âb olur

40. İ 28b, M 25b

41. İ 28b, M 26a

- 2 Tavk-ı gülü-yı fâhte girdâb olur kaçan
Reşk-i nihâl-i kâddüñ ile serv âb olur
- 3 Ağyâr diyü uğramasun kûy-ı dilbere
Her bir şerâr-ı âhum aña bir şihâb olur
- 4 Neşr itse deşt-i Çine şabâ büy-ı kâkülüñi
Hacletle müşk-i nâfe-i âhû türâb olur
- 5 Biçâde-veş vücûdurmı 'aşk ile zerd idüb
Şandım o mümiyân baña germ incizâb olur
- 6 Vaşf-ı cemâl-i yâri yazarken midâdımüñ
Her noktası Reşid birer âfitâb olur

42

Mefâilünmefâilünmefâilünmefâilün

- 1 Nigâh-ı nâz-ı sâki çün dilâ pâ-büse ruşatdur
Şitâb eyle elin ço ayağın öp vaqt-i fırsatdur
- 2 Haç-ı nev-hiz-i cânân oldı zâhir gezer la'lünde
Yazılmış nüsha-i hüsn âhirinde lafz-ı temmetdür
- 3 Beni bir hâle koydı 'aşk kim nüş itdigim bilmem
Ne câm-ı bezm-i vuşlatdur ne hod şahbâ-yı hasretdür
- 4 Nigâh-ı rüyına yok Zühre gördüm sâye-i kâddin
O serv-i gülşen-i hüsnüñ kıyâmetden 'alâmetdür
- 5 İder meşk-i sühan tütü-i dil mir'ât-ı zânüdan
Reşid-i zâr gerçi sürme-piş-i genc-i hayretdür

42. İ 28b, M 26a

1b ço öp ayağın / ço ayağın öp M

5a İder meşk-i sühan / İder meşk tütü M

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Çeşmi tîğ-i nigehi gamzeşi gammâze çeker
Gamzede hançerini çeşm-i füsün-sâza çeker
- 2 Çekdiğim derd ü gamı hasret ile bilmez mi
Ben taleb-kâr-ı vişâl olsam o şeh nâza çeker
- 3 Bir kitâb oldu gönül vaşf-ı hattûfîla görse
Târ-ı gîsûsım hûbân aña şîrâze çeker
- 4 Nüş iden câm-ı lebün mest yürür maşşerde
Şanma bu meyden içenler şofî humyâze çeker
- 5 Bu kadar reşki Reşîdâya nedir rindânûfî
Korçarum sinesine her gice bir tâze çeker

Feilâtün (fâilâtün) feilâtün feilâtün feilün

- (29a) 1 Cânumuz büse-i la'î-i leb-i gül-fâmı sever
Gönlümüz ol leb-i gül-fârda düşnâmı sever
- 2 Eşk-i germürle 'aceb sine-i pür-yânım var
Baña bir sîm-beden olsa ki hammâmı sever
- 3 Zâhidâ lâ'lûfî gör bahşi gider meşrebden
Sen çevir sübha-i mercânûfî dil câmı sever
- 4 Gam-ı hicrânûfî yok tākati vuşlat gözedür
Tutamaz tıfl-i dilüm rüzeyi bayramı sever
- 5 Dâ'im etvârı televvünde kerâmet bu mıdur
Bilemem zâhidi dünyâ mı ya uqbâ mı sever
- 6 Elem-i hicre olur diyü telâfî-i vişâl
Dil-i aşık şadr-ı aşkda encâmı sever

43. İ 28b, M 26a

44. İ 29a, M 26a

6a telâf'-i vişâl / telâfî f'-vişâl M

- 7 Nola Mecnûn gibi sahrâlara düşdiyse Reşid
Çok zamandır ki o bir âhû-yı nâ-râm sever

45

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Kaşd-ı cevri ile kaçan ebrû-yı dilber çin olur
Levha-i sinemde güyâ suht-ı ter perçin olur
- 2 Gîsuvân-ı müşk-rîz ile gâzâl-i behcetüm
Nâz ile her kânde olsa cilve-güster çin olur
- 3 Eyleme murğ-ı dil-i âvâre ümmîd-i rehâ
Zülf-i pür-tâbuñda kim ol ʻuğdeler pür-çin olur
- 4 Eylesem meşk-i sühan pîrâmenürnden ey Reşid
Cümle-i yârân sühan-sermâye gevher-çin olur

46

Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün

- 1 Dil ruḥ-ı âline cân zülf-i siyeh-fâma gider
Bu cihânda kimisi şarḥa kimi Şâma gider
- 2 Beni heb rıtl-ı girân ile ağırlar sâķi
Bu kadar naḥd-i emel gördi kim ikrâma gider
- 3 Gerçi birbirine maḥşûdî edâda muhtâc
Hâme râhatda olur dūrlara nâme gider
- 4 Yine bozmuş düzeni çıķdı haramdan vâʻiz
Gâlibâ naḥl-i hikâyât-ı ser-encâma gider
- 5 Bilemem sūd nedür dağdağa-i mansıbdan
Başuña ḥalk üşerüb bir ḫurî hengârme gider
- 6 Cebhe pür-çin-i gâzab berzede dâmân-ı şitâb
Ol cefâ-cû yine küy-ı dil-i nâ-kâma gider

45. İ 29a, M -

46. İ 29a, M 26b

5b Başuña ḥalk üşerüb / Başuña ḥalk üşer M

- 7 Heb rakīb-i haradur meyli o şah-ı hüsniñ
Şaysalar silsile-i nisbeti Behrâma gider
- 8 Dil havâlandı Reşidâ yine mânend-i hamâm
Öâlîbâ ol şeh-i hüsne yine bir nâme gider

47

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Kaç-ı peyvend-i emel itdikce dil râhatdadur
Ne gam-ı firkatde ne endişe-i vuşlatdadur
- (29b) 2 Rüd-bâr-ı baħr-i eşk-âsâyı huşk itdi tamâm
Ol kadar şimdi hevâ-yı aşk-ı germiyyetdedür
- 3 La'î-i şirînüñden itmez gayra dil şarf-ı nigâh
Beñzer ol bîmâra dâ'im h'âhişi şerbetdedür
- 4 Gülşen-i dünyânuñ eyle zevkîni bundan hayâl
Bülbülâm nâle-senc ü gülleri hayretdedür
- 5 Her zamân virsün mi ruşat büseye ey dil saña
Nevber-i vaşlı o naħl-i tâzenüñ killetdedür
- 6 Telhî-i eyyâm ile çok sürmez elbet mahv olur
O halâvet kim mezâk-ı kâm-ı nev-devletdedür
- 7 Gördigi maħbûba dil çeşm-âşinâluğ gösterür
Şimdi ol divâne âhûlarla ünsiyyetdedür
- 8 Kesb-i dünyâyı ta'allümden degül bir lahza dür
Mekteb-i 'irfâna varmaz tıfl-ı dil şan'atdadur
- 9 Olmazanlar neş'e-yâb-ı câm-ı şahbâ-yı sühan
Ey Reşid âyâ ne güne zevk ile ülfetdedür

Mefâilün feilâtün mefâilün fa'îlün

- 1 Ne arzuhalümi tahîre kudretüm vardır
Ne hod lisân ile takrîre taqatum vardır
- 2 O şüha arz-ı niyâz eylesem dilüm tolaşur
Egerçi haylice tâb-ı tâlâkum vardır
- 3 Hâzîz-i südde-i meyhâne olalı cânım
Benüm de Cem gibi rif'atle şevketüm vardır
- 4 Ne lutfi var felege eylesem de 'arz-ı merâm
O bi-vefâ ile çokdan 'adâvetüm vardır
- 5 Ta'accüb eyleme olsam mişâl-i zerre za'îf
Benüm bir âfet-i hurşîd-i tal'atum vardır
- 6 Delîl-i kizb olur elbet kelâm şüfîde
Kerâmet olsa dîmezdi kerâmetüm vardır
- 7 Tenümde kalmadı şavm-ı vişâle tâb u tüvân
Lebinden ol mehûn iftâra niyyetüm vardır
- 8 İder benüm dahi har çin-i kâmurım leb-rîz
Bu âsiyâbda elbette nevbetüm vardır
- 9 Anıçün olmuşam ol âfetüñ giriftârı
Reşîd şi'rümle 'âlemde şöhretüm vardır

Mef'ülü failâtü mefâilü failün

- 1 Bûs-ı lebüñ şafâsı ki cânâ gelür geçer
Turmaz mişâl-i neş'e-i şahbâ gelür geçer
- 2 İncâzı yok ki nâ'îl-i vaşl olasın dilâ
Her lahza böyle va'de-i ferdâ gelür geçer

48. İ 29b, M 26b

49. İ 29b, M 27a

- 3 Sinernden oldu eşk-i revānum akındısı
Ol sāhiliŭn meyānına deryā gelür geçer
- 4 Almaz nigāh-ı raġbete Mecnūnumuz bizüm
Maħmil-be-düş-ı nāka-i Leylā gelür geçer
- 5 Müjgānlaruñ ħadengi ‘aceb bi-vefā imiş
itmez karar sinede ašlā gelür geçer
- 6 Rāh-ı mecāzı gör ki geçilmez rühāmdan
Yok šāh-rāh-ı ‘aşkda ammā gelür geçer
- 7 Bu ‘ālem-i fenāda ne gördümse ey Rešid
Yazmış cebin-i ħāline güyā gelür geçer

50

Fāilātün fāilātün fāilātün fāilün

- 1 Neş'e-i vaşl ile dil cilve-i gülşende midür
Mihnet-i hecr ile peygüle-i kül-ħanda midür
- 2 Zāhidā olma şikem-ħ'āre ki baħşāyiş-i feyz
Cevf-i māliye mi yoħsa dil ħursende midür
- (30a) 3 Zulmet-i leyle-i hicrāna biraz şabr eyle
Her zamān şem'a-i nevmid fūrüzende midür
- 4 Ser-fürü yerde benefşe idemez ‘arz-ı niyāz
Ĥüsn-i ruhsāruñile ‘aşık şerminde midür
- 5 Gevher-i nazm-ı Rešidāya söz olmaz ammā
‘Acāba cünlesi bir ħabbeye erzende midür

51

Mefülü mefālü mefālü feülün

- 1 Aç sine-i şāfuñ dil-i ħam-pervere göster
Meh gibi o āyineyi İskendere göster

50. İ 29b, M 27a

51. İ 30a, M 27a

- 2 Sineñde gehi dâğ-ı siyeh ki bize göster
Raħm eyleye şahid ki o simin-gere göster
- 3 ‘Aşık dil-i nālānuñ bir mürşide ‘arz it
Ol gevher-i tābendeyi var zer-gere göster
- 4 Ey meh baçalum tiz midür zār-ı ğarnı yokdur
Şemşirüñi bir kerre rakīb-i ħara göster
- 5 Reng aldı dilā eşk-i terüñ ‘aks-i lebüñden
Şahbā gibi toldur anı bir sāğara göster
- 6 Kalb oldu dilüñ püte-i iksir-i ‘amelden
Zer-ger ele almaz anı āhengere göster
- 7 Zen-tinet olan añlamaz evşaf-ı cevām
Sen nazm-ı dilārāñu Reşidā ere göster

52

Müfteilün failün müfteilün failün

- 1 Şanma mey-i al ile sāğar-ı dil-keş gelür
Minķal-i simin ile meclise āteş gelür
- 2 Liħye-i beyzāsına virmiş egerçi nizām
Ħāl-i dili zāhidüñ baña müşevveş gelür
- 3 Nerd-i emelde dil-i zāre yeg-ā-yeg gelür
Baħtı ğuşād olara cümle şeş ü beş gelür
- 4 Dest-i tevekkülde baķ ey ğöñül āşayişe
Şir-i nerüñ yanına āhü-yı rem-keş gelür
- 5 Şimdi ķo nāz eylesün şabr ide zāri Reşid
Bir ğün olur meclise ol büt-i meh-veş gelür

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Her kaçan tîğ-i nigâh-ı dil-rubâ berrân olur
Lânesinden murğ-ı câm ʿaşıkuñ perrân olur
- 2 Ol mehûñ cây-ı hayâli dîde-i giryân olur
Bir perî güyâ derûn-ı şîşede pinhân olur
- 3 Kaldıruñ âyineyi zânû-yı dilberden meded
Belki Yûsuf gibi kendi hûsnüne hayrân olur
- 4 Gönlüme girdi hayâli pîreheñ-berdüş-ı nâz
Gerçi hammâma girenler ser-te-ser ʿuryân olur
- 5 Bir alur gözle nigâh eyle o tıfl-ı nârese
Bir gün anuñçün hezârân dîdeler giryân olur
- 6 Bu ribat-ı köhne ʿâlemde yok hʿâb-ı hużûr
Şad mehâfet bâʿîş-i renc-i dil-i mihmân olur
- 7 Luţf-ı Mevlâdan Reşidâ itmeziüm kaç-ı ümid
Murğ-ı şîhhat âşiyân-sâz-ı nihâl-i cân olur

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Bu şafâ ʿaşqda mı dilde mi dilberde midür
Neşe-i şahbâda mı sâkıde mi sâğarda midür
- 2 Tıtdı âfâkı yine nefha-i cân-bahş-ı gülâb
ʿAceb ol verd-i terüñ ruhları huy-gerde midür
- (30b) 3 Hemçü simâb o bütüñ lerziş-i endâmna baq
Teni pâlûde-i sükkerile perverde midür
- 4 Şarılr nâle-künân diller anuñ dâmenine
Gisüvân Kaʿbe-i hûsnünde siyeh-perde midür

53. İ 30a, M 27b

54. İ 30a, M 27b

- 5 Gösteren zâhidi destâr-ı mükevver mi mehib
Meger ol hırka-i sebzîn-i rûfû-gerde midür
- 6 Kaatre-i kemter-i hün-i ten-i zârum cânâ
Dem-i tîguñda mı âyâ ser-i hañçerde midür
- 7 Halkuñ emvâlin alub şofıra taşadduğ idenüñ
Bir eli hayrda ammâ bir eli şerde midür
- 8 Hañtuñ oldukça füzün nağd-i niyâz istermiş
Bilmem ol nâsere âyîne-i berberde midür
- 9 Çok ser-encâm bilür diyü dil-i zâr-ı Reşid
Meylüñ ey şüh o seyyâh-ı cihân-girde midür

55

Mefûlü mefâilü mefâilü feülün

- 1 Gördüñ sitemi hayret ile bir gelişüñ var
Ey dil ser-i küyında o şühüñ bir işüñ var
- 2 Bir sâde selâmı ne alursın ne virürsin
Ağyar ile ammâ nice dâd ü dihişüñ var
- 3 Taklîd midür kaşduñ o tûbâ-yı behişte
Ey serv-i ser-efrâz bir özge revişüñ var
- 4 Bizden beter ey zâhid ‘amel sende de yokdur
Ammâ yine rindâna ‘aceb serzenişüñ var
- 5 Bu hâlet-i pînde ne müşkil ki Reşidâ
Bir şüh-ı cefâ-pîşe-i küdekmenişüñ var

56

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Vişâlün isteyen bûs-ı lebüñle ber-murâd olmaz
Olan mağşudı Cennet âb-ı hayvân bulsa şâd olmaz

55. İ 30b, M 27b
5b Yohsa ol / Meger ol M
56. İ 30b, M 28a

- 2 Temâşâ eyle zülfin taraf-ı ebrûsunda dil-dârufî
Efendi nazm-ı hüsne bundan a'lâ müstezâd olmaz
- 3 Nigâh-ı merhamet me'mûldür çeşm-i siyâhından
Veli ol gamze-i gâddârdur hergiz i'timâd olmaz
- 4 Ferâğum yokdur aşlâ dem-be-dem efzûn olur 'aşkun
Bir âteş var dil-i zârunda kim anda remâd olmaz
- 5 Safâ mahşûşdur peyrevlk itmez nazm-ı mahdûma
Reşidâ sen gibi bir şâ'ir-i vâlâ-nijâd olmaz

57

Mefûlü failâtü mefâilü failün

- 1 Gelmez efendi hâtra meyden ferâğumuz
Bir lahza düşmüyor elümüzden ayağumuz
- 2 Enfâs-ı nâşih eyleyemez mahv 'aşkumuz
Ol rüzgâr-ı serd ile sünmez çerâğumuz
- 3 Bir feyz-i 'aşk ile şeh-i iklim-i mihnetüz
Dûd-ı kebûd-i âhdan oldu otağumuz
- 4 Ol pâdişâh-ı mülk-i bahâ dahî tûfl iken
Her demde taht-gâh idi aña kucagımız
- 5 Kıl sun Reşid 'aşkile pür Hâk derûnumuz
Hergiz şoyutmasun gice gündüz ocağumuz

58

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Dem olmaz kim o hûni baña tûg-i hun-feşân çekmez
Olur ser-dâde-i emri gönül-bânuñ amân çekmez
- 2 Çeker bâr-ı şakîl-i mihnet-i çarh-ı sitem-kârı
O kim mey-hânelerde rûz u şeb bâr-ı girân çekmez

57. İ 30b, M 28a

58. İ 30b, M 28a

- (31a) 3 Nişâr-ı eşk-i hunîn-i medâmet kıl der-i Hâkda
Döken ol gevher-i şehvârî sūd eyler ziyân çekmez
- 4 Lebûñi bûs eyleyen şemşîr-i gâmzeñden degül
İçen âb-ı hayâtı nâzeninüm semm-i cân çekmez
- 5 İder meyl-i şu'âm hâk-i dergâhuñla âlûde
O kuñlı çeşmine zan itme kim mihr-i cihân çekmez
- 6 Göñül dergâh-ı dilberden derûn-ı sineye gelmez
O murğ-ı bâğ-ı Cennet arzû-yı aşiyân çekmez
- 7 Ğam-ı ebrûsı dil-dâruñ Reşîdâ şanma âsândur
Kemân-ı sahtdur anı Nerimân Kağramân çekmez

59

Mefûlü failâtü mefâilü failün

- 1 Yârân-ı bî-vefâ ko unutsunlar adımız
‘Uzlet-güzîñ-i küñc-i Ğam olmak murâdımız
- 2 Ebnâ-yı ‘aşr ile nice mümkün müvâneset
Yoğdur nifâğ u hezle bizüm i ‘tiyâdımız
- 3 Bir ehl-i himmetüñ ele girmez mi dâmeni
Hiç kimse çarğdan alıvırmez mi dâdımız
- 4 Baht-ı siyâh şahid-i ikbâle nâz ider
Ta‘n itmede sepîde-i şübha sevâdımız
- 5 Bir kimseden ümid-i kerem itmezüz Reşîd
Var dergeh-i Hüdâ'ya bizüm istinâdımız

60

Fâilâtün failâtün failâtün failün

- 1 Ol emîr-i dilberânuñ câme vü destârî sebz
Bâğ-ı hüsnüñde olurmuş serv-i hoş-reftârî sebz

59. İ 31a, M 28a

60. İ 31a, M 28b

- 2 Dilde biñ güh-ı gam olmuş hecr-i hañ-ı sebz-i yâr
Oldı cümle vâdi-i ‘aşkuñ dañi kühsân sebz
- 3 Sebz olur eşküm hayâl-i kâmet-i dil-dâr ile
Servler ‘aks eylese eyler belî enhân sebz
- 4 Bu dehende hañ degül pîrâmen-i ruhsârda
Kudret ıssı eylemiş güyâ kenâr-ı nârı sebz
- 5 Terbiyet-bağş olmadı hürşid-i vaşl-ı dil-rübâ
Nañl-i ümmidüñ Reşidâ kaldı berk ü bân sebz

61

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Devlet-i nâ-mağal rağbete şâyân olmaz
Güllerüñ görmeyicek mevsimi handân olmaz
- 2 Leng ü lüg eyleyerek biz dañi bir gün varırız
Her kişi menzil-i mağşûda şitâbân olmaz
- 3 Yârdan büse taleb eyleme bi-eşk-i niyâz
Nañle şu vermeyicek meyvesi erzân olmaz
- 4 Ehl-i ikbâle tağarrubla ta‘ayyün mi olur
Meh-i nev mihre karîb olsa nümâyân olmaz
- 5 Dâmen-âlûde olanlar denesün sem‘a ile
Dâhil-i dâ‘ire-i meclis-i ‘irfân olmaz
- 6 Nere(de) âh-ı nedem kânde niyâz-ı gufrân
Cürmiñe bu dil-i küstâğ peşimân olmaz
- 7 Geçermez câme-i zer-târ-ı ‘alâyıkdan o kim
Süzen-âsâ söyünüb şevkile ‘uryân olmaz
- 8 Olsa söz nazm-ı Reşidâ gibi hoş-âyende
Her sühan lâyıq-ı tañsîn-i sühan-dân olmaz

62

Mef'ülü fâilâtü mefâilü fâilün

- (31b) 1 Her lahza dâğ-1 sinemüzi pür-nem isterüz
Gülzâr-1 'aşk güllerini hurrem isterüz
- 2 Çekdik bu vakte dek sitemüñ ey felek yeter
'Älemde biz de bir iki gün 'âlem isterüz
- 3 Geldikce gâh hecr gehî vaşl hâtura
Hem istemem dirüz gam-1 'aşkı hem isterüz
- 4 Öpsem didikce 'arbede-cülüklar itnese
Bî-tâb ü tâkatüz güzeli ebsem isterüz
- 5 Yâ Rab ümîd-i lufile dergâhuña gelüb
Dâğ-1 dil-fikârımuza merhem isterüz
- 6 Kaldı meyân-1 lücce-i hayretde fülk-i dil
Semt-i merâma mevşıl olur meltem isterüz
- 7 Huy-gerde eylerüz ruhın ibrâm-1 vaşl ile
Biz gülleri bu bâğda pür-şebnem isterüz
- 8 Sevdâ-ber olsa dil kim ağlardı derdine
Geh haş u gâh zülf gehî perçem isterüz
- 9 Hakkâk-1 dehr câm-1 meyi gösterir disek
Engüşt-i i'tibâra sezâ hâtem isterüz
- 10 Şahbâ tururken olmuşuz afyona mübtelâ
Tiryâkı terk ider Reşidâ sem isterüz

63

Mef'ülü fâilâtü mefâilü fâilün

- 1 Gülzâr-1 'aşk güllerine hürman olmuşuz
Deryâ-yı gam güherlerine mahzen olmuşuz

62. İ 316, M 28b

10b terk ider Reşidâya / terk ider de Reşidâ M

63. İ 31b, M 29a

- 2 Hayrân iken cemâline şad dâğ açub o şüh
Ser-tâ-be-pay bir güli çok gülşen olmuşuz
- 3 Dünyâya inhimâk bizi itdi saht-ı dil
Zer gibi pâk iken giderek âhen olmuşuz
- 4 Olduğ bu bezmgâhda yek-reng-i ittihâd
Vâreste-i kuyûd-ı gam sen ben olmuşuz
- 5 Ol rütbedür ki ehl-i dile kaht-ı i 'tübâr
Biz şimdi kendi kendimüze düşmen olmuşuz
- 6 Döndi vücûd-ı zaf' ile kirpäs-ı köhneye
Ey mâh güyyiâ dile pîrâhen olmuşuz
- 7 Olsa raqîk 'aceb midür efkâr-ı tab'ımız
Ma'nâ-yı nazm-ı dil-keşe pervîzen olmuşuz
- 8 Cism-i kebûd dest-i sitemle füşürdedür
Ser-pençe-i sipihre düşüb lâden olmuşuz
- 9 Biz rişte-i 'alâyıkı gözden çıkarılmışuz
Hayyat-ı 'aşq destine süzan olmuşuz
- 10 Herkes nazmda bir revîşi itmiş ihtiyâr
Biz ol hünerde semt-i Reşîdâdan olmuşuz

64

Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

- 1 Dem-i vişâlin o şühûî bahâra beñzedirüz
Yüzün güle dil-i zârî hezâra beñzedirüz
- 2 Hâtuñ ki dâver-i hüsne bir 'arz u hâlümdür
Yamnda zülfüñi de der-kenâra beñzedirüz
- 3 Hîrâm-ı nâzı mı var hüsni ihtizâzı mı var
Çemende servi niçim kad-i yâre beñzedirüz
- 4 Gelince bezme o mihr-i cemâl nâz iderek
Şeb-i dirâz-ı firâkı nehâra beñzedirüz

- (32a) 5 Firâz-ı tûde-i vaşluñ hevâ-yı cân-bahşın
Leţâfetiyle hevâ-yı hişâra beñzedirüz
- 6 Lebüñ hayâl ile her dâğum oldu gonce-nümâ
Fazâ-yı sinemüzi lâle-zâra beñzedirüz
- 7 Kâm zamân-ı şebâbüñ hevâları gerçi
Biz anı evvel esen rûzgâra benzedirüz
- 8 Gül-i birişüm-i nahl-i riyâz-ı cenneti biz
O zülf-i bî-şiken-i târ târa beñzedirüz
- 9 Reşide mâye-i şevk oldu himmet-i yârân
Bu nazm-ı dil-keşi hüsn-i nigâra beñzedirüz

65

Mefûlü failâtü mefâilü failün

- 1 Dildür hümâ-yı evc-i gına erzen istemez
Bâzâr-ı aşk şiklet-i keyl-i dehen istemez
- 2 Eşküm akındısıyla gider küy-ı dilbere
Deryâ-yı gâmda zevrak-ı dil yelken istemez
- 3 Etrâfı aldı nâle-künân-ı pîşe-gân-ı gam
Pür i der negâmla meclisimiz neyzen istemez
- 4 Biz mâ'ilüz o hüsn-i hüdâ-dâde kim anuñ
Müjgâm sürme kaşları ebrü-ken istemez
- 5 Gösterme yâre şem^c-i fûrûzân-ı dâğuşñ
Çeşm-i alil manzarasın rüşen istemez
- 6 Eşk-i rakîb tamlamasun sâğara meded
Kandil-i şâf-ı meclise şeb-revgân istemez
- 7 Bilmem nedür murâdı ki nakd-i niyâzı yâr
Her kimden ister ise Reşidâdan istemez

66

Mef'ülü mef'ailün mef'ülü mef'ailün

- 1 Dür oldı vişälün'den cânâ dil-i şeydâmuz
Ol gülşene şıgmaz m bir bülbül-i güyâmuz
- 2 Ferdâya şalar va' din mestân-ı ğam-ı 'aşka
Biz añlamazüz hâlâ imrüz ile ferdâmuz
- 3 Pür-çin-i cebin görsek âhü gibi rem-gerde
Bir nîm-tebessümle manend-i bercerâmuz
- 4 Cân la'line 'aşıkdur dil zülfi giriftârı
Hâl-i ruhna şimdi göz dikdi süveydâmuz
- 5 Hırş ile emüb la'lüñ tebhâleye döndürmüş
Cânâ kabarur bir gün ağıyar ile gavğâmuz
- 6 Geh aluruz âğuşa geh bûs iderüz la'lin
Ol şüh-ı cefâ-kışüñi ammâ o da hulyâmuz
- 7 Oisusı degül yârüñ piçide miyâmında
Ol nahl-i dilârâya şarılmada sevdâmuz
- 8 Tâlib degülüz aşla tahsine Reşid ancak
Eğlencemüz olmuşdur eş'arımız inşâmuz

67

Mef'ailün mef'ailün mef'ailün mef'ailün

- 1 Çıkar hub-ı sivâyı turmasun sineñde ey nâkes
Degül 'aql ehlinüñ kârı kafesde beslemek kerkes
- 2 İderse kulkul-ı minâ-yı şahbâ şihneyi âgâh
Boğazın şık dem-i rizişde sâki çıkmasun bir ses
- (32b) 3 Sirişkiüm gâlibâ pek çok şu virmekle olur ser-keş
Anuñçün bâr virmez ol nihâl-i dil-keş-i nevres

66. İ 32a, M 29b

67. İ 32a, M 29b

- 4 Şumâr-ı sâl-i ʿömr-i nâzenine şarf-ı zihn eyle
Bu hây ü hüyle küdek-menişlük saña besdür bes
- 5 Reşidâ dil şeb-i yeldâ-yı gisüsundadır yârüñ
Biraz müddet zühür-ı şubh-ı vuşlatdan ümidüñ kes

68

Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

- 1 Şikest-i rişte-i tül-i emel ne rāhat imiş
İden harāb derüm meger o miñnet imiş
- 2 Dem-i şebāb hüner şarub itdigün harekāt
Geline vaqt-i hıred bâʿiş-i hacālet imiş
- 3 Görüñdi şām-ı garībān mişāl-i şubh-ı vatan
Meger gelen haberüm yok o mihr-i talʿatimış
- 4 Mişāl-i tır ü kemān şimdi halkuñ etvān
Mukārenet sebeb-i devn-i ʿadāvet imiş
- 5 Metāʿ-ı nazma haridār bulmadan geçdük
Şiʿār-ı ʿaşr kemāl ehline arāvet imiş
- 6 Pür oldı naql ile bezm-i refāh yok rindān
Meger felekde bu hālet pek eski ʿādet imiş
- 7 İdüp muhāşara hısn-ı vücūdı ceys-i ʿilel
İçinde rüh-ı revān bî-ķarār-ı hāyret imiş
- 8 Çün oldı cezāna eflāk bir varāķ-ı nākış
Meʿāl-i sırrım tahric pek meşakķat imiş
- 9 Dehām vaşfımı tahrİR o şüh-ı bî-mihrüñ
Cevāhir-i sühām yok yere izāʿat imiş
- 10 Reşid-i zārı yakışmaz bu vaqt-i pİRide
Gazelleri mey ü mañbūbdan ʿibāret imiş

5a şeb-i yeldâ-yı / şeb-i târ`k-i M

68. İ 32b, M 29b

7b bî-ķarār-ı hāyret / bî-ķarār-ı rāhat M

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Egerçi dil ümid-i vuslat-ı dil-dârdan geçmiş
Hele kayd-ı müdürâ-sâzi-i ağıyardan geçmiş
- 2 Dimâğın büy-ı zülf-i müşk-rîzi çâk-çâk itmiş
Dil-i şeydâ-yı aşık reh-güzâr-ı yârdan geçmiş
- 3 Leb-i la'î vü hat-ı sebzi hevâsı mest idüb yıkmış
Bu meclisde kimi meyden kimi esrârdan geçmiş
- 4 İder sermâye-i âsâyişi gencineler mâli
O kim bu resme bâzâr-ı fütâde kârdan geçmiş
- 5 Gidenler menzil-i maşşûda hep bir yerde cem' olmuş
Kimi virânedan geçmiş kimi gülzârdan geçmiş
- 6 Müferrih bir haberdan gâlibâ me'yûs olmuşlar
Dil-i zârûñ ehîbbâ hâlin istifsârdan geçmiş
- 7 Vişâl-i dil-rübâdan bâri bir dem olsa lezzet-balş
Göñül o mansıb-ı maşşûda istükrârdan geçmiş
- 8 Dağık olduğına kendüm temeddüh eylemem ammâ
Reşidâ sözlerüm pervizen-i efkârdan geçmiş

Mef'ülü mefâilü mefâilü fe'ülüm

- (33a) 1 Dil kâmet-i bâlâ-yı dil-ârâya şarılmış
Ol mihr-i giyâ gülbün-i ra'nâya şarılmış
- 2 Şad çâk olup şâne dahî erre-i gâmla
Göñlüm gibi gisü-yı semen-sâya şarılmış
- 3 Tedbiri bilen bâ'is-i tahşil-i me'tâlib
Beñzer aña kim mevce-i deryâya şarılmış

69. İ 32b, M 30a

70. İ 33a, M 30a

- 4 Âzürde olur diyü koyub pâyını yârüfi
Mecnûn kâdem-i nâka-i Leylâ'ya şarılmış
- 5 Ol rütbe ki tahrik idemez dest ile pâyın
Zencir-i miñnet dil-i şeydâya şarılmış
- 6 Sözümlü aña şüfi nice râhat bulur ol kim
Sevdâsı taleb-kârî-i dünyâya şarılmış
- 7 İnşâf o kim rişte-i zer târ-ı belâgat
Dirâye virüb kilik-i Reşidâya şarılmış

71

Mef'ülü mef'ailü mef'ailü fe'ülün

- 1 Buldukça nemâ ravza-i ma'mûre-i ihlâş
Beñizer şekere lezzet-i bâkûre-i ihlâş
- 2 Fülâd-ı dil-i sahtımı nerm eylemez oldı
Efsürde-i serdi-i hevâ küre-i ihlâş
- 3 Rüstem gibi ver sinefi ger tığ-i nifâka
Oldıysa şî'âr-ı bedenüñ tevre-i ihlâş
- 4 Dâmânım görmez kamer olmağla müzekker
Şahrâda hıram eylese mestûre-i ihlâş
- 5 Bihîn dañı pür-meyve ider nañl-i murâduñ
Feyz-i edri-i gerdiş-i nâ'ûre-i ihlâş
- 6 Sim ü zeri erbâb-ı nifâkuñ kime lâzım
İtsün am pirâye-i ser sûre-i ihlâş
- 7 Âvihte-i gerdün-ı cân eyle Reşid
Destüñde ise müşa-i me'sûre-i ihlâş

Mef'ülü failätü mef'ailü failün

- 1 Cüşân olur mı hiç hum-1 dilde şarâb-1 feyz
Tâb-efgen olmadukça aña âfitâb-1 feyz
- 2 Taḥşil-i dâniş itmedüm esrâr-1 hattufîa
Keşf olmadukça baña rumûz-1 kitâb-1 feyz
- 3 Ser-sebz ider giyâh-1 gülistân-1 ḥ'âhişi
Gevher-feşâni-i kâter-âb-1 şehâb-1 feyz
- 4 Tayy-i mefâze-i taleb âsân olur gönül
Pür-tüşe-i tevekkül olunca cerâb-1 feyz
- 5 Bir mâye-dâr-1 feyze elüm yetmedi Reşid
Bilmem ki kimden eyleyeyüm iktisâb-1 feyz

Mef'ülü failätü mef'ailü failün

- 1 Nükhet-resân-1 binî-i cân oldu müy-1 ḥaṭ
Âhüya müşgi ḥâke bıraḫdırdı büy-1 ḥaṭ
- 2 Yârün cemâl-i pâkine olmaḫda pâd-1 râz
Olsa siyeh 'aceb mi bu cürm ile rüy-1 ḥaṭ
- (33b) 3 Başdırdı gitdi fitne-i hindü-yi ḥâlini
Tâ ki düşünce kişver-i ḥüsne gülü-yi ḥaṭ
- 4 Var şimdi ser-tıraşa niyâz eyle bir zamân
'Uşşâka raġmen eyleri düñ ârzü-yi ḥaṭ
- 5 Sevdâlara düşürdi dil-i zârımız Reşid
Geh kıl ü kâl-i zülf ü gehi güft ü güy-1 ḥaṭ

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Olur her vech ile dil şive-i taqdirden maḥzûz
Degüldür pâ-feşâr-ı şabr olan tebdirden maḥzûz
- 2 Cüdâ olsa göñül zülfinden eyler nâlesin pür-ter
Dil-i şeydâ 'aceb divânedür zencirden maḥzûz
- 3 Degül sükker maḳâlân-ı zamâna raġbet-i gerdün
Olur ancak o bed-meşreb piyâz ü sirden maḥzûz
- 4 Mezâyâ-yı sühan-ı çeşm-i fettânufla söylensün
Dil olmaz meclis-i aġyârda taḳrirden maḥzûz
- 5 Degül nazm-âverân-ı 'aşr mâ'il tâze maẓmûna
Olurlar tımtırâk-ı elfâz ile ta'birden maḥzûz
- 6 Bulur vaşf-ı hat-ı rüyuñda çok bârik ma'nâlar
Reşidâ âyet-i ruhsârîñu tefsirden maḥzûz

Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün (fa'lün)

- 1 Nef'-i tiryâka degül gerçi merâret mâni'
Aḡz-i ihsâna olur telhî-i minnet mâni'
- 2 Yıkmaġa kâmet-i cânâm 'aceb hırşuñ var
Zâhid olmaz mı aña bîm-i kıyâmet mâni'
- 3 Ol şehîñ kevkebe-i hüsnine tâḳat mı gelür
Göremem rüyın olur perde-i dehşet mâni'
- 4 Mâye-dârân-ı zamân itse de in'âm-ı murâd
Dest-i i'tâyâ şumâr-ı zer-i rişdet mâni'
- 5 Korkarum laġziş-i pây-i nigeñümünden ki olur
Sîne-i yâr temâşâsına safvet mâni'

- 6 Hâlimüzde katı çok bār-ı girân yüklenirüz
Amı iskāta velî şart-ı mürüvvet mâni^c
- 7 Pür-fütür oldu göñül cümle şafâdan ancak
Hurd ü h'âba olur lezzet-i şoḥbet mâni^c
- 8 Güllerün bir yanı gül bir yanı âteş görinür
Rağbet-i gülşen-i dünyâya bu hâlet mâni^c
- 9 Şad-cihân âteşi kahra kerem-i Mevlâdan
Kemterin katre ise eşk-i nedâmet mâni^c
- 10 Seyr-i çeşmî-i temâşâ-yı ruḥ-ı yâr Reşîd
Nice mümkün ki aña girye-i ḥasret mâni^c

76

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Gamzesi şemşir gâhî o şeh virdikce zâğ
Şevḳden ḥandan olur sinemdeki her köhne dâğ
- 2 Mihr-i dilde böyle naḳş it dehri kıl zir-i nigîn
Rûy-ı gerdân-ı meṭâlib sâkin-i künc-i ferâğ
- 3 Necm-i tevfiḳ olmayınca menzil-i kâma delil
Reh-nimâ olmaz şeb-i târikde nâm-ı sürâğ
- 4 Nâ'îl-i vaşl eyler iken yandırub bâl ü perin
Şem^c-i bezm ârâ bu şeb pervânesin itmiş çerâğ
- 5 Yutdı ḥabb-ı şebnemi çekdi düḥân-ı âhırnı
Bâğda bülbül Reşîdâ itdi taḥşîl-i dimâğ

77

Mef'ülü fâilâtü mefâilü fâilün

- 1 Olmaz göñül ḥuşûl-i merâm ile pür-şafâf
Hâṭırdan olmayınca anuñ şevḳi ber-ṭaraf

76. İ 33b, M 31a

1a Gamzesi şemşir / Gamzesi şemşirine M

77. İ 33b, M 31a

- 2 Dirler rakīb birbirine ıstılahda
Anlar ki ola mansıb-ı vaşla halef-selef
- 3 Bir meclis olsa virmese külfet mezâyıka
Yeksân görse kâse-i fağfür ile hıref
- 4 Her şey^{üñ} oldı nedret ile kıymeti füzün
Bisyâr olursa keyle girer lü^{lü}-i şadef
- 5 Cem^c-i metâ^c-ı nazma tekâsül den ey Reşid
Oldı hezân gümsüde-i vâdi-i telef

78

Mef'ülü failätü mef'ailü failün

- (34a) 1 Şabr ile kimse eylemesün iddi^a-yı aşk
Bigâne taḥammül olur âşinâ-yı aşk
- 2 Âhın dilân-ı ḥüsni çeker süy-i aşıka
Yâ Rab nedür bu cezbe-i âhen-rübâ-yı aşk
- 3 Hünâbe-zâr-ı aşkı zebân söyleyüb virür
Düzdân-ı naqd-i cânâ haberler derâ-yı aşk
- 4 Âh eylesem güler açılır gonce-i lebüñ
Beñzer nesim-i faşl-ı bahâra hevâ-yı aşk
- 5 Âlemde neyle añlanur erbâb-ı ibtilâ
Olmasa ey Reşid eger hülyâ-yı aşk

79

Mef'ülü failätün mef'ülü failätün

- 1 Keşti-i teşne-gân-ı deryâ-yı firakat olduḡ
Biz sâhil-i vişâle ey şüh ḥasret olduḡ
- 2 Çekdüḡ ayağı bezm-i yârân-ı bî-vefâdan
Dil-ḥaste-i ḥumâr-ı şahbâ-yı ülfet olduḡ

78. İ 34a, M 31a

79. İ 34a, M 31b

- 3 Ser-rişte-i ta'alluk kat° oldu kâkülünden
Sevdaları bırakduk bir pâre râhat olduk
- 4 Kalmadı zerre takat aşk-ı bütân-ı aşra
Fersûde-pây-i geşt-i râh-ı mahabbet olduk
- 5 Baht-ı siyeh mi mâni° yok mı vücûdî bilmem
Çok demdürür Reşidâ cüyâ-yı himmet olduk

80

Mefâilün feilâtün mefâilün fa'îlün

- 1 Güzellerüñ kimi hüsn-i edâsına müştâk
Kimi orasına kimi burasına müştâk
- 2 O şah amîçün ider dâ'imâ beni giryân
Sirişk-i çeşm-i terüñ mâcerâsına müştâk
- 3 Hişârlı bir güzelüñ la'line olub mâ'il
Gönül o bâğ-ı cemâlüñ kirâsına müştâk
- 4 Ko iştiyâk ile itsün güzâriş eyyâmı
Li'âm-ı aşruñ olanlar aşâsına müştâk
- 5 Şafâ-yı hüsn-i cevânı ne afilesun zâhid
Hemîşe câriye-i mehlîkâsına müştâk
- 6 Cihân tehlûfîni bundan afile kim kadehüñ
Kimisi kendine kimi du'âsına müştâk
- 7 Reşid var mı aceb bir kimesne âlemde
Hişâruñ olmaya âb ü hevâsına müştâk

81

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Ne seyrinde gülistân-ı cihânuñ bir şafâ bulduk
Ne anuñ güllerinde şemme-i bü-y-ı vefâ bulduk
- 2 Bu hüsn-âbâdda her kağı şüha mâ'ıl olduksa
Ne tâli'dür bu kim biri birinden bir cefâ bulduk
- 3 Hikâyât-ı zeni güş itmezüz nazm-ı Nizâmîden
Cevân vaşfında bir manzûme-i *Şüh ü Cedâ* bulduk
- 4 Nemekdür dağ-ı hecre hande-i la'î-i leb-i cânân
Biz andan zağm-i hünîn-i derûna çok devâ bulduk
- 5 İdel den ilticâ dâru's-şifâ-yı luf-ı Mevlâya
Vücûda tâb geldi 'illet-i gâmda rehâ bulduk
- 6 Deri rû-mâl-gehdür merd-i bi-ârayışuñ zîrâ
Derûn-ı mescidüñ ferşin bir iki büriyâ bulduk
- 7 'Aceb ahvâli var fertüde-i dehr-i kühen-sâlüñ
Am her lahza da âbisten-i şerefte-zâ bulduk
- 8 Kõ bizden âşinâlar yüz çevirsün biz de anlardan
Kalem dirler Reşidâ bir sühan-fehm-âşinâ bulduk

82

Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

- (34b) 1 Şehâ ne tür-ı cihânuñ gedâların gördük
Ferâğ milketinüñ pâdişâların gördük
- 2 Yine çıkar şofu humyâze-i humâr-ı gama
Bu meclisüñ mey-i hâlet-fezâların gördük
- 3 Derüm başladı hindûlar yağmaya
O çin-i kâküle meylüñ haşâların gördük

81. İ 34a, M 31b

82. İ 34b, M 31b

- 4 Şikesteği dile çäre-sâz olur şanma
Tabîb-i tesliyetün mürmyâların gördük
- 5 Yine mukaddere vâbestedir huşûl-i merâm
Şahâ'if-i talebüñ çok du'âların gördük
- 6 'İtâş-ı kâma delîl-i serâb-ı hürmândur
Kibâr-ı 'aşrımızuñ çok 'atâların gördük
- 7 Pesend-i tab'ı Reşîdâya gerçi kim dehrüñ
Hezâr şâ'ir-i sîhr-âzmların gördük

83

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Çeng-ka dem ü teff-dest-i mu'tribân itsem gerek
Bezm-i dilberde o hâletle figân itsem gerek
- 2 Eyleyüb gül gül-i mekîde ile bu şeb bâzûların
Her yerin şâh-ı nihâl-i ergavan itsem gerek
- 3 Kâküli mâr-ı dil-i ağıyarı boğsun kim am
Ben çenâk-ı yâsa hayt-ı ercürvân itsem gerek
- 4 Baht-ı h'âb-âlûde-i dârum itdüm pâsbân
Genc-i 'aşk-ı dilde 'aqlumca nihân itsem gerek
- 5 Nazma taklîd idüb ol 'ârif-i 'aşruñ Reşîd
Hâne-i nazm-ı teri gevher-feşân itsem gerek
- 6 Hazret-i Âşım Efendi kim gubâr-ı dergehini
Tütüya-yı nür-bağş-ı çeşm ü cân itsem gerek
- 7 Nice demlerdür ki olmuşdı zebân-ı hâme huşk
Midhatiyle bâdezin raḡbû'l-lisân itsem gerek
- 8 Bâliş-i zer düze virmem âsitân-ı devletin
Aña rû-mâl ile kesb-i 'izz ü şân itsem gerek
- 9 Olsun âmâde Reşîd esbâb-ı câh ü devleti
Bu du'â-yı şıdḡ ile vird-i zebân itsem gerek

Mef'ülü failâtü mefâilü failün

- (35a) 1 Ey âh ü nâle bir eşerüñ yok mıdur seniñ
Küy-ı icâbete güzeriñ yok mıdur seniñ
- 2 Bâzâr-ı dehr içinde 'aceb hiçe sakdılar
Ey cins-i ma'rifet degerüñ yok mıdur seniñ
- 3 Meyden şafâ mı gider yok rağbetüñ göñül
Yohsa cihânda bir kederüñ yok mıdur seniñ
- 4 Ey girre-mest-i meclis-i ikbâl-i bi-şebât
Derd-i humârdan haberüñ yok mıdur seniñ
- 5 Olduñ Reşid müflis-i naqdine-i sühan
Hiç genc-i dilde müddeharuñ yok mıdur seniñ

85

Mef'ülü failâtü mefâilü failün

- 1 Tübâ esiri nahl-i kad-i ser-bülendiniñ
Gül çâk çâk hasretiür nüş-ğandiniñ
- 2 Olmuş gazâl-i meh dâhi gerden nihâdesi
Ol gisuvân-ı pür-şiken-i bend bendiniñ
- 3 Mirât-ı kalbüm eyledi şad pâre yohsa yâr
Hod-bin olurdu hüsniñi bir görse kendiniñ
- 4 Bir kerre yañiar ol baña ey baht amân amân
Pâ-mâli eyle cismümi sem-i semendiniñ
- 5 Nerm itmez âhenin dil-i yâri Reşidiñ âh
Dil-süz edâsı bu gazel-i dil-pesendiniñ

84. İ 35a, M 32a

3a Meyden şafâ mı gider / Meyden şafâ mı gitdim

85. İ 35a, M 32b

3b hüsniñi bir görse / hüsniñi görseydi M

86

Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün

- 1 Sürme sevdâ-zede-i hasret-i çeşm-i siyehüñ
Bâde maḥmür-ı lebüñ fitne esir-i niğehüñ
- 2 Piçiş-i küşe-i destâra zarâfet meftün
Şişve işkeste-dil-i tarz-ı şikest-i külehüñ
- 3 Düşürür ʿanberi âteşlere şevk-i hâlüñ
Ḥasret-i zülfüñ ile müşk-i ḥuten ḥâk-i rehüñ
- 4 Ey iden sürʿat ile kaç-ı bürüc-ı iqbâl
Eyle der-piş-i nazar hâlini mihr ile mehüñ
- 5 Meclis âmâde vü mey köhne vü sâki tâze
Bu aralıkda nedür cürmi Reşidâ kühenüñ

87

Fâilâtün failâtün failâtün failün

- 1 Gamdan âzâd olmak isterseñ esir-i bâde ol
Zevk ise maḫşûd eger bir dilbere dil-dâde ol
- 2 Zâhidâ itmek dilerseñ bezm-i ʿuşşâka duḥûl
Zâfda mânende-i mürmûda biçâre ol
- (35b) 3 Hâr ü ḥâşâk-i sivâ çâk itmesün çek dâmeri
Bâğ-ı istignâda şüfi serv-ves azâde ol
- 4 Nahl-i ʿaşk-ı dilberi gâus it zemîn-i sineñe
Cüy-ı eşküñle şuvârda bârine âmâde ol
- 5 Bir cefâkârüñ umar vaşlın Reşid-i zârı gör
Görmemişken kimseden mihr ü vefâ dünyâda ol

86. İ 35a, M 32b

87. İ 35a, M 32b

88

Mef'ülü fâilâtü mefâilü fâilün

- 1 Bir dil ki derd-i 'aşkuñla âşinâ degül
'Uşşâk içinde dil demek aña sezâ degül
- 2 Âzâr idersem ağılamasun dirseñ 'âşığa
Düşnâm-ı telhdür bu efendüm du'â degül
- 3 Bu çin cebheler gâzab-âlüd hândeler
Korğma raķib cümle baña dur saña degül
- 4 Zâhid ne añlasun güher-i 'aşq-ı pâkden
Deryâ-yı mevce-ñiz-i gama âşinâ degül
- 5 Kaşduñ mürüvvet ise dilâ naķd-i cânı vir
Büs-ı dehân-ı yâra bu bey' ü şirâ degül
- 6 Kesb-i kerâmet sebeb-i ihlâş-ı kalbdür
Tağyir-i hey'et ile 'aşâ der-i vâ degül
- 7 Bârân-ı gam geçer açılır mihr-i feyz-i Hâķ
Bâm-ı sezâ-yı câh bize mültecâ degül
- 8 Âyîn-i cevre iden alur hūblar sebak
Ĥat-ı 'izârı müşa-i mihr ü vefâ degül
- 9 Yâ Rab Reşid senden umar derdine devâ
Ol Ĥaste Ĥâle re'y-i eķibbâ şifâ degül

89

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Çıkub bâlâ-yı taht-ı gülbüne revnaķ-fezâdur gül
Cinâna yılda bir yüz gösterir bir mâdersâdur gül
- 2 Nice reh-yâb olur Ĥalvet-serây-ı Ĥaşşa bülbül
Perişân Ĥâtura mürşid-i bād-ı şabâdur gül

88. İ 35b, M 32b

89. İ 35b, M 33a

- 3 Degül evrāk-ı sebz atlasdan açmış bād-bānlardur
Çemen bahırinde kestü-i nihāle nāhūdādur gül
- 4 Pür itmekde dimāğ-ı cām büy-ı ıtr-i ahlākı
Amñiçün başlar üstünde yer eylerse sezādur gül
- 5 Alur her şubh rengin mihr ider gülgüne-i ruhsār
Yine şad āb u tāb ile çemende rü-nümādur gül
- 6 Reşidā desteler ferrāş-ı ter dest-i şabā her gün
Belı cārüb-ı dergāh-ı cenāb-ı Muştafādur gül

90 *

Mefāilünmefāilünmefāilünmefāilün

- 1 Gül evvel-i bahār-ı bāğ-ı hılkat bülbül-i vaḥdet
Şeh-i taht-ı nübüvvet kim yolunda ferş-i pādur gül
- 2 °Aceb mi fāḳ olsa cümle-i ezhār-ı bī-nende
O şāhuñ büy-ı hılķisine rāz-āşinādur gül
- 3 Umar kim āsitān-ı ravzasında ola pāşide
Gülābın ruḫveş şaklarsa çemende revādur gül
- (36a) 4 Maḫaldür sine-i ḫurşide ḫüsni dāğ-ı reşk olsa
Mu'allā sāḫa-i luṭfuñda naḳş-ı būriyādur gül
- 5 Degüldür berk-i sebzi bāz iden dest-i temennāyı
Ümid-i naḳd-i iḫsānyla bir kemter gedādur gül
- 6 Gülāb-āsā ḫüy-ı ruhsārı terdür ol şāhuñ
Amñiçün dā'imā lebriz-i gül-ḫand-ı şafādur gül
- 7 Hezār-āsā göñüller nağme-senc-i şad selām olsun
Gelüp her sāl tā kim ziver-i bāğ-ı bahādur gül

90. İ 35b, M 33a

* Bu gazelin mahlas beyti yoktur.
a bāz iden / bāz ider M

Mefülü fâilâtü mefâilü fâilün

- 1 Hasret-keş olmuş ülfetüme mäh-ı tâl'atum
Pervâneym ki şem'i yakar süz-ı hasretüm
- 2 Kettân-ı şabrı âteş-i mey yakdı câmda
Bir şîşe çekmedür dil-i mecrûha niyyetüm
- 3 Çıknam efendi dâ'ire-i küy-ı yârdan
Teshîre ol perî-veşi vardur 'azimetüm
- 4 Ağyân hâr gibi düşürme ayagüña
Dâmen-keş ol herze-derâ-yı serv-i kâmetüm
- 5 Ben şehri-yâr-i milket-i 'aşkum Reşid-veş
Olmazsa nola zerre kadar çarha minnetüm

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Bugün tenhâ o şüh-ı şive-kârı oğşadum öpdüm
Alub ağuşıma ol gül-izârı oğşadum öpdüm
- 2 Kemend-i âh-ı pür-te'sîr ile şayd eyleyüb âhir
Ben ol âhü-yı hüsn-i dil-şikârı oğşadum öpdüm
- 3 Turunc-ı Cennet olsa dest-hüş-ı i'tibâr itmem
Bu şeb zirâ ki pistân-ı nigârı oğşadum öpdüm
- 4 Nola câm-ı Cem'e şahbâ-yı nâba h'âhiş itmezsem
Çün ol çâh-ı zeķanla la'l-i yârı oğşadum öpdüm
- 5 Reşidâdan yine bir nev-gazel güş eyledüm anuñ
Zemin-i nazm-ı pâk-tâbdârı oğşadum öpdüm

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Bezm-i agyân lebûñ kim devr ider mânend-i cām
Dil olur gayretle pür-ñün-ı ciger mânend-i cām
- 2 Halka-i bezm-i nigîn-âsâ olur revnağ-fezâ
Bir güher olmaz anuñcün mu^cteber mânend-i cām
- 3 Ol ki birün ü derünün kıldı yek-reng-i vifâğ
Eyledi hasretle el üzre mağar mânend-i cām
- 4 Devr ider elden ele şolmaz yine şādābdur
Gülsitān-ı bezme olmaz verd-i ter mânend-i cām
- 5 Ser-nigün sâğardan ey dil neşve ümmid eyleme
Olsa da bezmüñde gerdün cilve-ger mânend-i cām
- 6 Var mı ol çāñ-ı zeğandan neş'e-yâb olmuş ^caceb
Gerçi bezm-i hüsne virmiş zib ü fer mânend-i cām
- 7 Ma^cni-i rengin ile olmağdadur nazmum Reşid
Neşve-bağş-ı tab^c-ı erbāb-ı hüner mânend-i cām

Mefülü mefâilü mefâilü feülün

- (36b) 1 Oldı dehenüñ noğta-i pergār-ı nigāhum
La^clün dañi cānā güher-i tār-ı nigāhum
- 2 Ruhsār-ı ^carak-rizüñi itdikce temāşā
Pür-şebnem-i ter olmada gülzār-ı nigāhum
- 3 Hāl-i dilümi söylerüm aña nigeñümle
Hep gamzeñe ma^clūmdur esrār-ı nigāhum
- 4 Pür-ñün idicek fikr-i lebüñ sağar-ı çeşmüm
Dil oldı o dem mest-i kadeğ-kār-ı nigāhum

93. İ 36a, M 33b

94. İ 36b, M 33b

- 5 Ruhsârına nezzâre Reşîdâ nice mümkün
Ol nergis-i mest oldu nîgeh-dâr-ı nigâhım

95

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Fitül-i dâğ-ı sînem şem^c-i ruhsârıyla yandırdım
Yolında yanmağa mûm olduğım yâre inandırdım
- 2 Dü çeşm-i cân-sitânuñ kana mâ^{il}dür anıñcün kim
Ben am bâde-i hün-i dil-i zâra yarandırdım
- 3 Degüldür merhametden vaşla ruşsat virdiği yârüñ
Pey-ender-pey niyâz-ı vuşlat itmekden uşandırdım
- 4 Bu gice câme-h^{âb}-ı yâre vardım tali^{um} gör kim
Kaná^{at} itmedüm bir büseye âhir uyandırdım
- 5 Leb-âlây olmadın ben nâzeninüm câm-ı la^{lü}ünden
Dimişsin kim Reşîdâyı şarâb-ı vaşla kandırdım
- 6 Nola meydân alursam şeh-süvârân-ı ma^{ârî}nden
Yine zirâ kemiyyet tab^c-ı çâlâki yarandırdım

96

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Dem-i vuşlatda hat-ı rüy-ı dilberden şemim aldım
Dimâğ-ı câna büy-ı sünbül-i bâğ-ı na^{im} aldım
- 2 Hat-ı nevle tahayyül eyledüm rüy-ı dil-ârâyı
Yine dest-i hayâle bir ^caceb levh-i rakim aldım
- (37a) 3 Felekde eyledüm çok giryeler buldum mücâzâtın
Şu ^câlemde hele âğüşa bir şüh-ı besim aldım
- 4 Ham-ı zülfin görüb meyl eyledüm ruhsâr-ı dilberde
Debir-i ^caşkdan al kağıd üzre meşğ-i cim aldım

95. İ 36b, M 33b

96. İ 36b, M 34a

- 5 Döküb naqdine endişeyi bazar-ı nazm içre
Reşidâ mişli nâdir bir nice dür-i nazîm aldum

97

Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün

- 1 Gel gönül 'azm-i der-i pîr-i muğân eyleyelüm
Leb-i sâkî-i meyi şîre-i cân eyleyelüm
- 2 Dil-rübâlar mî bize 'arz-ı vişâl itsünler
Râzımız niceye dek böyle nihân eyleyelüm
- 3 Olalum biz de rızâ-dâde-i taqdir-i ezel
Dili vâreste-i kayd-ı dü-cihân eyleyelüm
- 4 Eşk-i terden dil-i bîmare rutûbet gelsün
Varub ol sâhil-i deryâyı mekân eyleyelüm
- 5 Her zamân cebhesi pür-çîn-i gâzab dur bilmem
O şeh-i hüsne niyâzı ne zamân eyleyelüm
- 6 'Âlemü's-sır ü hafâ hâlümüze vâkıf iken
Hemçü divâne niçün böyle figân eyleyelüm
- 7 Virmedi karz-ı hasen hisse didikce halka
Gevher-i nazmumuzu saña rihân eyleyelüm
- 8 Ehl-i imsâke Reşid itmeyelüm 'arz-ı niyâz
Şubhı hem-hâl-i leyâl-i Ramazân eyleyelüm

98

Mef'ülü fâilâtü mef'ailü fâilün

- 1 Gül-deste-i riyâz-ı belâgat gazellerüm
Pirâye-bağş-ı şîşe-i behçet gazellerüm
- 2 Her biri oldı bir gül-i rüy-ı sepîd-mişâl
Bazar-ı dehre bâ'îş-i zînet gazellerüm

97. İ 37a, M 34a

98. İ 37a, M 34a

- 3 Bir cüy-bâr-ı sükker olub aqsa vechi var
Oldı müzâb-ı nâb-ı halâvet gazellerüm
- 4 Al dest-i şevke nüshâ-i divân-ı nazmum
Virün dil-i hazîne şetâret gazellerüm
- 5 Sevq eyler aşk-ı pâke dil-i ehl-i dânişi
Sermâye-bahş-ı mihr ü maḥabbet gazellerüm
- 6 Bulduqça keşret olmadadır kıymeti füzün
Tarz-ı dige muḥâlif-i âdet gazellerüm
- 7 Uşşâk-ı zâra tesliye-bahş-ı derün olub
Çok derd-nâke virdi beşâret gazellerüm
- 8 Bir kâdrin añlar ehl-i süḥan cüst ü cüsına
İtdi nice diyâra seyâhat gazellerüm
- 9 Divânım içre görse bu tertüb-i dil-keşi
Virürdi cân-ı Hüsrev'e ḥayret gazellerüm
- 10 Cevher-mişâl her biri bir ḥâşiyetdedür
İtse aceb mi def-i küdüret gazellerüm
- 11 Hergiz toqunmasun aña dest-i gâlat-püş
Erbâb-ı ṭab'a olsun emânet gazellerüm
- 12 Da'vâ-yı şâ'irinüm işbâta ey Reşid
Eylar tevâtür üzre şehâdet gazellerüm

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- (37b) 1 Nüşâ-i ḥaṭ-ı siyâhı ḥırz-ı cânumdur benüm
Vefk-ı ebrü renciş-i ğamdan emânumdur benüm
- 2 Dil girân-ı ḥ'âb-ı kederden çeşmin açmazsa nola
Genc-i râz-ı aşka çünkim pâsbânumdur benüm
- 3 Eyleyen minâ-yı çarlı bi-revâc-ı i'tibâr
Şişe-i pür-bâde-i gerden-keşânumdur benüm

- 4 Dür-1 dendānuñla yâkut-1 lebûñ fikriyle dil
Oldı pür-gevherle genc-i şaygānumdur benüm
- 5 Ben o murğ-1 lâne bî-zâr-1 gülistân-1 gamum
Künc-i târik-i harâbât aşiyānumdur benüm
- 6 Eylerüm hum-hâne-i âfâkı şahbâdan tehi
Kâse-i gerdün kemter cür'adānumdur benüm
- 7 Yâr dest-i luţf ile sildikce tırmaz cüş i der
Güyyâ zâyende rüd eşk-i revānum benüm
- 8 Açmışum dolâb-1 sinem çârşü-yı aşkda
Gevher-i dâğ-1 gamuñ zîb-i dükkānumdur benüm
- 9 Hâsidiñ olmaz aceb kânın kurutsa ey Reşid
Bu gâzel icâd-1 kilik-i ter-zebānumdur benüm

100

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Düşer girdâb-1 aşka fülk-i dil sevdâ-yı nâfından
Görince câme-i zer-bâfınuñ gâhi şikâfından
- 2 Gelince rüyına hat fitne düşdi kişver-i hüsne
Bu añlanmışdı o mihr-i cemâlün inkisâfından
- 3 Şemim-i zülf-i müşğınüñ meşâm-ı cāna geldikce
Komuşlar nâfeye aşıkıların hün-ı ru'âfından
- 4 Aman bir lahza çeşm-i mestüñ itme h'âbdan bîdâr
Biraz şemşir-i gamzeñ çıkmasun zâlim gılâfından
- 5 Bu nazm-ı dil-keşe tanzir için gâyet niyâzum var
Reşidâ hâkimün tab'-ı ma'ârif ittışâfından

7b eşk-i revānumdur / eşk-i firāvānumdur M

100. İ 37b, M 34b

2b Bu añlanmışdı o / Bu añlanmışdı ol M

101

Mef'ülü mef'ailü mef'ailü fe'ülün

- 1 Ol dem ki girüb halka-i devrâna dönersün
Sen hâle içünde meh-i tâbâna dönersün
- 2 Bu tâb-ı cemâl ile kaçan çarha girersün
Ey mâh hemân mihr-i dıraşâna dönersün
- 3 Bir şule-ruhuñ var ise aşkı seni yakmış
Sen şem'in ammâ ki çü pervâne dönersün
- 4 Ey çeşm-i füsün-kâr seniñ kaçdum bildüm
Şehbâz gibi murğ-ı dil-i cânâ dönersün
- 5 Kalmaz yanuñ itdiğün ey şüh Reşi de
Bir gün olur ol aşık-ı nâlâna dönersün

102

Mef'ülü failätü mef'ailü failün

- 1 Setr itdi ey göñül hatı mânend-i çemen
Olma şağın fütâde-i ka'îr-ı çeh-i zeğan
- 2 Hat-ı siyehde surhî-i la'îlin şanur gören
Mecmu'â içre la'î-i midâd ile ser-i sühan
- 3 Çin-i cebin-i yârda hâl-i siyeh degül
'Anber çıkar o bañr-i hüsn olsa mevc-zen
- (38a) 4 Müjgâmnâ tolaşma çeşm-i hayâlümüñ
Gıtmez gözümdeñ anuñ için zülf-i pür-şiken
- 5 Sevdâya uğramış gam-ı hat-ı bütân ile
Divâne-dil ço gezsün açılsun çemen çemen
- 6 Ger sensüz 'azm-i bâğ-ı cinân eylesem olur
Pây-ı nigâh-ı hasretüme gönçeler diken

101. İ 37b, M 35a

5b Bir gün olur ol / Bir gün ola ol M

102. İ 37b, M 35a

- 7 Kuyuñda hâkden beni ref^c eyle sevdiğüm
Pâ-mâl i der ğaribüñi yoħsa gelen geçen
- 8 Mevc-i harîr-i nürda mümkün ki i de şinâh
Nâruñdur ol adar o gül-endâm gül-beden
- 9 Olmaz Reşid kâle-i nazm-ı belîğ-veş
Şarf eylemekde nağd-i hayâli tûmen tûmen

103

Mefûlü mefâilü mefâilü feûlün

- 1 Mestüm leb-i dil-dân hayâl eyledigümden
Şanma am nûş-ı mey-i âl eyledigümden
- 2 Bir lahza hayâlün çıkmaz hâne-i dil den
Ben eşkümi bârân-mişâl eyledigümden
- 3 Zâlim nedir aya bize bu kineye bâ'is
Mesrûsuñ izhâr-ı melâl eyledigümden
- 4 Zehrâbe-keş sâğar-ı bezm-i ğam-ı dehrüm
Güftârımı âb-ı zülâl eyledigümden
- 5 Peyrev olurum ra'fet-i hoş-güyâ Reşid
Ben 'azm-i reh-i ehl-i kernâl eyledigümden

104

Mefûlü mefâilü mefâilü feûlün

- 1 Şerminde şeker lezzet-i şirîn süħarım dan
Hacletde benefşe hağ-ı 'anber-şikenümden
- 2 Çün şem^c-i seher mihr ola bi-fer eger itsem
Vâreste nikâbı ruħ-ı pertev-fikenümden
- 3 Biñ 'âķili mecnûn i derüm bir nazarımla
Şad el-hazer 'âşık-nigeh-i pür-fitenümden

103. İ 38a, M 35a

104. İ 38a, M 35a

- 4 Heb **ha**ttuma göz dikdi benüm cümle güzeller
 Âhûları seyr olmadı kendi çemenümden
- 5 El**h**ağ benüm ol Yüsuf-ı Ken'ân-ı melâhat
 Ser-mest cihân bü-yü gül-i pirehenümden
- 6 Şad-pâre olur olsa da âyine-i fülâd
 Germiyyet-i yek-nazra-i vech-i hasenümden
- 7 Va'd eyledi pür-büse lebinden didi cânân
 Bir tâze gâzel söyle Reşidâ dehenümden

105

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Dest-i kudret çeşmini tahmîr idüb kâfûrdan
 Sinesin halk eylemiş âyine-i billûrdan
- 2 Tolaşub tel kırdı pây-i nağmeler zannum bu kim
 Bâde-nüş-ı şevk olmuş kâse-i şanbûrdan
- 3 Ol gâzâl-i hüsnî şayd itsem kemend-i âh ile
 Cânuma kâr itdi seyr-i rûyın itmek dûrdan
- (38b) 4 Fikr-i la'îlünle nola kan gelse dilden dideme
 Mey terahhuş eyler elbet sâğar-ı meksûrdan
- 5 Eylemişsün nazeninüm 'azm-i gül-geşt-i çemen
 Ben seni bir serv zan itdüm ser-â-pâ nûrdan
- 6 Nâz-perverdüm efendüm 'ömrümüñ sermâyesi
 Saña meyl itdümse cürmüm heb dil-i mecbûrdan
- 7 Mest olunca gözleriñ hoş eylesün hûn-i dilüm
 Ben dirîğ itmem şarâb-ı nâburn ol mañmûrdan
- 8 Oldı bir mecmu'a-i dil vaşf-ı hüsnüñle sezâ
 Çekseler şîrâze-i târ gisüvân-ı hûrdan
- 9 İdemez vaşf-ı miyân-ı yâri Mâni ey Reşid
 Olsa destinde kalem müjgân-ı çeşm-i mûrdan

106

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Yeter kim kâmetüñ bâlâlanub ‘ar‘ar-mişâl olsun
Meded bâr-ı vişâlüñ olsun ey tâze nihâl olsun
- 2 Ne olmaz derde düşdüm bir cefâ-cü yâre dil virdüm
Dimez hergiz ben oldukca taleb-kâr-ı vişâl olsun
- 3 Der-âgüş eylemem cism-i nizârumla seni cânâ
Yine müy-ı miyâmuñ bir hayâl ider hayâl olsun
- 4 Gül-i ruhsârıñı şem itmege bir ruşsat olmazsa
Ne çâre kâ‘il olduk büy-ı verd-i dest-mâl olsun
- 5 Reşidâ şarf idüb naqdine endişeyi kârıñ
Herişe peyrevi-i Vahdi-i şirîn-mağâl olsun

107

Feilâtün feilâtün feilâtün feilün

- 1 Baht ider yoğsa ne tedbir ü ne takşirümden
Zer-i nâb âhen olur sarfat iksirümden
- 2 Ben o Mecnûn-ı zamânım ki nice Leyli-ğüsñ
Tavğ urur gerdenine halka-i zencirümden
- 3 Müzeñi hüm ide şâyed ki şehâ dâğ-ı serüm
Sevdigüm pek hazer it nâle-i şeb-gürümden
- 4 Gam-ı zülfüñle bu bi-çâreñi giryân itme
Pâyıña düşdigüm şanma ki te‘hîrümden
- 5 Şayd-ı hübân-ı ma‘âni baña maşşuş ey Reşid
Birisi kurtulamaz pençe-i teşhîrümden

108

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- (39a) 1 Dırâz eyle kemend-i himmeti zülf-i dilârâdan
Murâduñ mîve-çîn olmak ise nahl-i temennâdan
- 2 Yine olmaz murâdumca şüküfte bir gül-i maşşûd
Nesim-i gül-sitânum olsa enfâs-ı Mesîhâdan
- 3 Ya hâlûndür ya zülfüñ ya müjeñ ya ebruvânuñdur
Dil-i zârunda peydâ geçmez ol divâne sevdâdan
- 4 Görelden kapluca havzında ol şüh-ı gül-endârı
Füzündür eşk-i germ-i çeşmüm enbâr-ı Burusadan
- 5 Reşidâ revnak-ı diger bulurdı hüsn-i râğbetle
Cevâb olsa bu nazm-ı dil-keşe tab'-ı Na'ımâ'dan

109

Mef'ülü failâtü mefâilü failün

- 1 Merdâne cünbiş ol dil ki kineden şağın
Zinhâr bed-nümâ-yı âyineden şağın
- 2 İtme bu güne şeyme-i bed-terle inşâf
Kaç'-i hûkûk-ı hem-dem-i dirineden şağın
- 3 Hâlin ararken olmayasun dâm-ı zülfe bend
Ey murğ-ı dil şağın meded ol çineden şağın
- 4 Ma'yüb-ı lekke-i hased-i rüzgâr olur
Fahr-i siyâb-ı kâle-i peşmineden şağın
- 5 Pek açdı zağm-ı hançerin ol şüh ey Reşid
Murğ-ı dil uçmasun kafes-i sineden şağın

108. İ 39a, M 36a

109. İ 39a, M 36a

1a Merdâne cünbiş ol dil ki / Murâdâne cünbiş dil ki M

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Ben itdüm bahrler peydâ dü-çeşm-i eşk-bârumdan
Şikeste-mevce-âsâsın gürî zâmn kenârumdan
- 2 Cevâba bende kudret yok şoranlar kâr ü bârumdan
Benüm derd ü derûnum afilasunlar nâzlı yârûmden
- 3 Hevâ-yı zülfü şevk-i rûy-ı dilber gitdi hâturdan
Ne ümmîd-i şafâ var bâdezin leyl ü nehârumdan
- 4 Olur sūd ü ziyân her neyse çün taqdirden hâşıl
Bu bâzâr-ı cihânda râzıyum ben kendi kârumdan
- 5 Hayâl-i şem^c-i ruhsârı fûrüzândur derûnumda
Fenâr-âsâ şayılsun üstüh^{ân} cism-i nizârumdan
- 6 Şafâ-yı nazm ü neşre kalmadı ragbet derûnumda
Dıraht-ı köhne-âsâya şoyundum berķ ü bârumdan
- 7 ‘Acebdür tünd-hûlar böyle baş-ı şükûh eyler kim
Vücûdum gitdi elden her umûrum ızırâbumdan
- 8 Egerçi üstüh^{ân}-ı sinem itdım ferş-i râh ammâ
O şeh bilmem çıkar mı nerdübân-ı köhne dârumdan
- 9 Zamânlardur o meh incâz-ı va^c-i vaşla half eyler
Göñülden şevk-i vuşlat gitdi farķ-ı intizârumdan
- 10 Reşidâ isteyen pirâhenûmden ilķkâd itsün
Ne gevherler saçıldı hâme-i gevher-feşânûmdan

Fâilâtün mefâilün fa[‘]lün

- (39b) 1 Luţf-ı Hâķ kârsâz olur bir gün
Dür-i ümmîd-bâz olur bir gün

110. İ 39a, M 36a

2a kudret yok / kudret şoranlar M

7a ‘acebdür / ‘aceb mi M

9a half eyler / half itdi M

111. İ 39b, M 36b

- 2 Ser-fürü-gerdeler bu ʿâlemde
ʿÂkıbet ser-firâz olur bir gün
- 3 Dil-i bed-ḥʾâhlar kebâb-âsâ
Vakf-ı süz u güdâz olur bir gün
- 4 Gelicek ḥaṭ gider bu ʿiṣve vü nâz
Gönlümüz bî-niyâz olur bir gün
- 5 Çeng-i kad-i hamîde-i ʿâşık
Bezm-i vuşlatda sâz olur bir gün
- 6 Var ise behre-i ḥulûş-ı derûn
Sebeb-i imtiyâz olur bir gün
- 7 Pirlükden vişâl-i yâre Reşid
Giderek ḥırşuñ az olur bir gün

112

- 1 Viren güzellere üç nesnedür melâḥat ü ân
Nigâh be çeşm cim dehân
- 2 He didiler üç nesne
Elif belâ vü be mest cim nihân
- 3 Daḥi var güzellerde
Elif dü laʿ ü be ḥad cim miyân
- 4 Ye suʿâl iderseñ eger
Elif şarâb ü be derd cim revân
- 5 He Reşid itdi fedâ
Elif nüḳüd ü be cân cim cihân

113

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Geldi ol deñlü dil-i zâre ferâğ-i ârzü
Kalmadı iqbâl-i dünyâya dimâğ-ı ârzü
- 2 Tire-bahtân-ı emel güm-kerde-râh-ı kâm olur
Olsa da Hızr-ı hücesteyi sürâğ-ı ârzü
- 3 Alma zir-i dâmen-i tedbire hergiz çekme gârn
Tünd-bâd-i ye's ile sönsün çerâğumuz
- 4 Kıl nühuftê gonce-veş sırr-ı derûnuñ muttaşıl
Dilde gösterme meşâl-i lâle dâğ-ı ârzü
- 5 Bezm-i âlemde dil-i şürîdemüñ mermünuyum
Kim Reşidâ almadı deste eyağ-ı ârzü

114

Mefûlü fâilâtü mefâilü fâilün

- 1 Hatt-ı lebûfiden bulmadı bir harf-i ârzü
Diğkatler itdi dil aradı an mü-be-mü
- 2 Ekdânımızca mîş idelüm biz de bâdeyi
Pir-i muğân humları açsun nedir sebû
- 3 Durmaz tabîb dâğuma merhem yapışdırur
Kirbâs-ı cism-i zâr kabûl eylemez refû
- 4 Meyhânede bürehne-ser üftâdeler yatur
Lebrîz-i neş'e her biri mânend-i kedû
- (40a) 5 Kaddüm ham oldı kalmadı hâcet ki eyleyem
Dünyâ-yı dün için bir alay halka ser-fürü
- 6 Renc-i firâkı var gibi minâ-yı bâdenüñ
Toldurdu bezm-i işretimüz lücce-i gülü

113. İ 39b, M 36b

114. İ 39b, M 36b

- 7 Faşl-ı harif-i hâlet-i pîride ey Reşid
Gül-zâr-ı cism-i zârdan uçmağda reng ü bü

115

Mefâilün feilâtün mefâilün feilün (fa'îlün)

- 1 Cefâlaruñla kesildi ümîd vuşlatdan
Dil-i za'îfüme rahm it ki düşdi devletden
- 2 Ğinâ-yı şab'urnı günden güne füzün itsün
Beni 'inâyet idüb şaklayan mezellelden
- 3 Ne deñlü olsa da tâli'leri karin-i su'üd
Bahâyim olmayalum geçdük ol sa'âdetden
- 4 Nigâh-ı senci-i 'ibretle bak cihâna diyü
İşâret itmede mizân dü-çeşm-i 'ibretden
- 5 Seniñ şikâf-ı dehânuñ dü-la'l-miyânında
Kirâs-ı çäküne beñzer kemâl-i lezzetden
- 6 Haş-âver olmağile vaşl-ı yâr hazır mî
Çıkarmadum ben o ma'nâ-yı nev-'ibâretden
- 7 Ne gam sebû-yı mey itse hamîde kâmetü
Olaydı düş dil-i esvede bâr-ı minnetden
- 8 Bu bezmiñ âteş ü âb oldu cesm ü ikrâm
Gülâb ü micmer ile itdigüñ ri'âyetden
- 9 Reşid çeşm-i felek gördi bu rütbe 'aceb
Sükut-ı cevher-i nazmı nigâh-ı ragbetden

116

Mef'ülü mefâilü mefâilü feülün

- 1 Zevk almayan aşhâb-ı kemâlüñ sühanından
Şikletde kalur câm zulâm-ı bedeninden

115. İ 40a, M-

116. İ 40a, M-

- 2 H'âhiş-kâr olan buse-i cân-bağsına yârîñ
Bu bâğuñ umar meyve-i ter nârdeninden
- 3 Zâhid yine yazlık bir iki sâde biçinmiş
Mevtânüñ i düb kat^c-1 siyâb-1 kefeninden
- 4 Bu deñlü cünün ile heb öğrendi fününü
Dil sâhir-i çeşm-i siyeh-ifitne ferinden
- 5 Gitmişden 'adem mülkine bir gelmiş olaydı
Virürdi haber belki o şühuñ deherinden
- 6 Fersüde-dimâğum ki gülistân-1 cihânuñ
Yok behre baña büy-1 gül ü yâsemeninden
- 7 Feryâd dilüñ çıktı hüseyniye Reşidâ
O mâh-veşüñ hâsret-i vech-i hâseninden

117

Mef'ülü failâtü mefâilü failün

- 1 Gülzâr-1 hüsn-i yâr olalı mesken-i nigeñ
Pür deste deste güller eyle dâmen-i nigeñ
- 2 İtsem nigâh hâşre degin hüsn ne yine
Her müy-1 cism-i zâr olur âbisten-i nigeñ
- (40b) 3 Mañrûm-1 seyr-i tal'atıyem dîde-düz iken
Erbâb-1 'aşka hayret imiş reh-zen-i nigeñ
- 4 Nezzâreye alurdum anuñ cism-i nâzüküñ
Yâr olmasa o meh-veşe pîrâhen-i nigeñ
- 5 Şemşîr-i gamzeden ne 'aceb bî-hirâs ise
Çün halka halka zülfüñ ola cevşen-i nigeñ
- 6 Görsem hüy-1 cemâliñi 'aks-i ruñuñla ger
Yâķüt-1 nâb ile pür olur mañzen-i nigeñ
- 7 Bir lahza yâri görmeseñ olmaz olmaz mı Reşid
Mâtem-serây-1 dîdede şad şiven-i nigeñ

118

Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün

- 1 Mâ'ilüm tâzelerüñ tarz-ı levendânesine
Gerçi ser-keş görünür ekseri divânesine
- 2 Mey-i aşkıñdan o şühuñ nice huşyâr olayum
Bağ şarâb-ı lebine nergis-i mestânesine
- 3 Bilmez uşşâk nedir neşve-i şahbâ-yı sürür
Âb-ı hayvân kosalar zehr ola bîmâresine
- 4 İtdi tâk-ı heves bûs-ı lebüñ anda zühür
Döndi dil ey lebi mey aşmalı meyhânesine
- 5 Göricek yâr bu rengin gâzelüm koydı Reşid
Gül gibi küşe-i destâr-ı zarîfânesine

119

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Gözüñ cādû-yı pür-meks ü füsün olmağda gitdikce
Nigâhuñ düşmen-i şabr ü sükün olmağda gitdikce
- 2 A zâlim ser-necib-i fikret ol lâyıq mı inşâf it
Firâş-ı gamda bîmaruñ zebün olmağda gitdikce
- 3 Görince leb-be-leb cânâ senüñle câm-ı şahbâyı
Şürâhîñüñ bezmde bağıñ hün olmağda gitdikçe
- 4 Vişâlüñde dağı bir ter revândur eşk-i hüninüm
Bahâr eyyârımdur cûlar füzün olmağda gitdikçe
- 5 Leb-i kevşer-mişâl vü kâmet-i tûbâ hayâliyle
Reşidâ şahñ-ı dil cennet-nümün olmağda gitdikçe

120

Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün

- 1 Fitne bezminde gözüñ sâķi cām-1 'işve
Ėamzeñ olsa ne 'aceb mest-i müdām-1 'işve
- 2 Taraf-1 'aşķa hergiz hergiz süzilür mi çeşmüñ
Katu bälâda uçar şimdi hammâm-1 'işve
- 3 Nice biñ fitne uyarsa nola herbir nigeñüñ
Künc-i çeşm-i siyehüñ oldu menâm-1 'işve
- 4 Taraf-1 gayre bakar görse beni didelerüñ
Böyle mi pâdişehüm yoħsa selâm-1 'işve
- 5 Heb benüm sinem olur ol kaşı yäyuñ hedefi
Der-kemân olsa Reşidâ şu sihâm-1 'işve

121

Mefülü fâilâtü mefâilü fâilün

- 1 Ol kim revâc-baħş ola lâf ü güzâfına
Yol virme râh-1 güşe-i kelâm hilâfına
- 2 Ėat gelse rüy-1 dilbere seyr eyle sinesin
Äyine içre bak güneşüñ inkisâfına
- (41a) 3 Girdâb-1 'aşķa uğradı fülk-i dil-i za'if
Yarıñ nigâh eylediğim demde nâfına
- 4 Düd-1 kebüd-1 âhdan icrâm-puş olub
'Uşşâķ geldi Ka'be-i küyuñ tavâfına
- 5 Döndi Reşid müya gam-1 zülf-i yâr ile
Nola şarılsa gerden-i berrâķ ü şâfına

120. İ 40b, M 37b

3a her bir nigeñüñ / hergiz nigeñüñ M

121. İ 40b, M 37b

1b Yol virme rah-1 güşe-i kemâm/ Yol virme güşa küşe-i kelâm M

122

Mef'ülü fâilâtü mefâilü fâilün

- 1 Sen nice 'âşık iseñi o şühuñ cemâline
Mañbübe-i zerüñi o da 'âşık vişâline
- 2 Ol hüşyâr-ı mestî-i âh ey sebük-ñired
Degmez neşât meclis-i 'âlem kelâline
- 3 Vaht-i rez oldı rüyına gül-güne-sây-ı reşk
Bağdıkca câmdan gül-i ruşârüñ âline
- 4 Tursun ümid-i büse-i cân-bağşı sevdigüm
Hiç kimsenüñ gelür mi dehânuñ hayâline
- 5 Zülf ü müjeñle birbirine girmiş ebruvân
Bâ'îş nedür bu milket-i hüsn ihtilâline
- 6 Şad efser-i muraşşâ'-ı Cemşid ey Reşid
Degmez yarumda mey-gedenüñ bir sıfâline

123

Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün

- 1 Tire beñzer dir isem ger o şaf-ı müjgâna
Atma ey kaçları yâ sözlerümi yabane
- 2 Sâkı-i gam hum-i dilden mey-i hün-i cigeri
Çok döküb saçdı idüb diledelerüm peymâne
- 3 Şeb-i târikde ey dil meh-i nev oldı bedid
Şarına hañtuñda o şâhuñ ola simin şâne
- 4 Gam-ı dendân ü lebüñle ağan eşkiüm gözden
Gâh incüye müşâbih ki olur mercâne
- 5 Ben nişin-i hum-ı mey-hâne isem nola Reşid
Bir iki câm yeter mi gam-ı bi-pâyâne

122. İ 41a, M 37b

123. İ 41a

4a dendân ü / dendân-ı M

124

Mef'ülü mef'ailü mef'ailü fe'ülün

- 1 Çeşmüñ kadeh-i nâzî ki itmîşdi keşide
Leb şanma iki katre-i mey oldı çekide
- 2 Pirāye virür hüsnüne fertüte-i dünyā
Gül-güne şafağdur aña şubhı oldı sepide
- 3 Geçdi dil-i ağıyāre de tîr-i müje-i yār
Peykāmın o şeh eyledi fülāda çekide
- 4 Diş yāresi var şedde-i tüffāha müsābih
Kim itdi 'aceb gābgāb-ı sîmîni güzide
- 5 Naḥl-i emeliñ köhnelenüb kaldı hemādan
Nev-bāde-i kām olmadı mı daḥî reside
- 6 Tefsīde leb-i tāb-ı mecāz eyleme yā Rab
Göster reh-i ser-çeşmeye tahkîki Reşide

125

Mef'ülü fāilātü mef'ailü fāilün

- 1 Hergiz o şüh ḥālümne itmez nigāh āh
Şanmış vefāyı 'āşık-ı zāre günāh āh
- (41b) 2 Bu tünd-bād-ı āhumı teskine çāre yok
Deryā-yı dilde itse ḥayālün şināh āh
- 3 Gīsū-yı yāre pençe-zen oldıqça şānesi
'Aqlum tağıtdı fikrümü itdi tebāh āh
- 4 Āh eylesem gāmıyla uçar ebruvānımuñ
Tā çarumın-çarḥa olur rü-be-rāh āh
- 5 Kōr mı sirişk-i dīdesi ketm-i maḥabbete
Farazā ki 'āşık eylememiş gāh gāh āh

124. İ 41a, M 37b

125. İ 41a, M 38a

- 6 Nağd-i şu'urum oldı telef nazm-ı nevrese
Mümkün mi ey Reşid ola tanzir-i âh âh

126

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Hüsniñiñ ıtlâkı mihr-i ziyâ ma'nâsına
Söylenür hâl-i ruhuñ necm-i Sühâ ma'nâsına
- 2 Nokta tek hâl iki rengin mısra' lebleriñ
Kimse vâkıf olmamış anuñ şehâ ma'nâsına
- 3 Hâk-pây-i nâzikiñ ey nür-ı çeşmüm olsa bād
Fehm ider ehl-i dil aın tûtiyâ ma'nâsına
- 4 Ber-vişâl eyledi 'uşşâkın müdâm ol tünd-hû
Neyleyem gelmez vefâ hergiz cefâ ma'nâsına
- 5 La'li dildâruñ zebân-zed mi degüldür ey Reşid
Zıkr olunsa ger şarâb-ı cân-fezâ ma'nâsına

127

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Kıl nigâh-ı merhâmet bimâre Allâh 'aşkına
El-amân şad el-amân bir çâre Allah 'aşkına
- 2 Çeşm-i cân görsün cemâlün yâreler ur sineme
Dâğlardan revzen aç gül-zâre Allah 'aşkına
- 3 Şâne olsun zülfüne ey mâh-rû eyle dili
Erre-i müjgân ile şad pâre Allah 'aşkına
- 4 Bir sebebdür Leyli vü Şirin iki merdân-ı 'aşk
Düşdiler hâmün-ı kühsâre Allah 'aşkına
- 5 Tâ-be-key sâki gönül olsun ma'habbetden tehi
Himmet it bir sâgar-ı ser-şâre Allah 'aşkına

126. İ 41b, M 38a

127. İ 41b, M 38a

- 6 Şemsîde tennûre-i çarh içre seyr eyle Reşîd
Mevlevî-âsâ döner herm-vâre Allah 'aşkına

128

Mef'ülü mef'älü mef'älü fe'ülün

- 1 Gelmez o mehuñ hâl-i ruhu had ü hisâba
Şıgmaz hañ-ı şirininuñ evşâfi kitâba
- 2 Yandı cigerüm ârzü-yı bûs-ı lebinden
Bir pâre nemek virmedi ol şüh kebâba
- 3 Hâli koyalı hüblaruñ fikr ü hayâli
Kâşâne-i hâtır yine yüz tutdı harâba
- 4 Halkun getüren nazma müsâvisini güyâ
Kor çehre-i bed-manzar-ı zengiyi niķâba
- 5 Virsün mi hazân revnaķ-ı eyyâm-ı bahân
Beñzer dem-i piri ile hengâm-ı şebâba
- 6 Dergâhuñ olur mey-gede-veş müzdeham-ı nâs
Vâ 'iz sen eger virmez iseñ tevbe şarâba
- 7 Güş eyleyeli kilk-i Reşîduñ negamâtın
Yok raġbet-i hâtır negam-ı çeng ü rebâba

129

Mef'älün mef'älün mef'älün mef'älün

- 1 Eger def'-i gam ol la'l-i sürür-efzâdan olmazsa
Nigün it sen de câm-ı h'âhişuñ şahbâdan olmazsa
- 2 Ben ol mest-i ser-endâzum ki görmem zir ü bälâmu
Fitil-i şem'-i bezmüm penbe-i minâdan olmazsa
- 3 Derûna geldi bi-had keşti-i gam bañr-i eşkümden
Olur müşkil bu şehre menfa'at deryâdan olmazsa

128. İ 41b, M 38a

129. İ 42a, M 38b

- 4 Kemâl-i 'aciz ile yeksân iken bây ü gedâ cümle
Huşûl-i kâim-1 dil kimden olur mevlâdan olmazsa
- 5 Reşîdâyı sevâd-1 hattı dur bîmâr iden böyle
Bu hâletle* siyeh-rû olayım sevâdan olmazsa

130

Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün

- 1 Geldi gülşende yine nâle-i bülbül cûşa
Eyledik zevkini biz almadı güller gûşa
- 2 Baña bir büse-i la'lüfile kanâ'at mı gelir
Bir kadeh bâde nedir 'âşık-1 deryâ-nûşa
- 3 Dil-i erbâb-1 tevekkül gam-1 rûzı çekmez
Çünkü hemyân-1 kanâ'atda düketmez tûşe
- 4 Reng-i ruhsâre-i zerdüm olıcağ 'ağs-efgen
Lâle-i dâğ-1 dili beñizedirüm zerpûşa
- 5 Rind-i bî-kayda yeter itme naşîhat vâ'iz
Rağbet itmez benüm abdâl dilüm mengûşa
- 6 Gözi mestâneleriñ kağı birinden kaçsun
Rast geldi dil-i şeydâ bir alay ser-hoşa
- 7 Nakl-i cem'iyet-i meyhâne-i 'aşk eylediler
Varalum biz dañi elbet buluruz bir küşe
- 8 Ey perî pençe-i girâ-yı müjeñden feryâd
Buldu fırsat yine gencine-i 'ağl ü hûşa
- 9 Bâz kaldı leb-i hamyâze gibi bâzular
Geldi gitdi Reşîdâ o perî âgûşa

* Metinde "Haletler" şeklinde olmasına rağmen bu şekilde okunması daha uygun görülmüştür.
130. İ 42a, M 38b

131

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Aç lebün güftâre gül bezm-i şarâb-ı nâbda
Kim olur eşküftelük her gönçe-i sîr-âbda
- 2 Eşk lâzım gözde geldükce hayâl-i rüy-ı yâr
Gül tarâvet-yâb olur mı şîşe-i bî-âbda
- 3 Şafha-i ülfetde çün parmak başarlar 'aybına
Yok vefâ nâm nigîn-i hâtır-ı ahbâbda
- 4 Keş-gân-ı derd-i 'aşka cevher-i şemşir-i yâr
Mevc-i âb-ı zindegîyi her zamân işrâbda
- 5 Güş idenler dir şarîr-i hâme-i nazmın Reşid
Var mıdur âyâ bu hâlet nağme-i Fârâbda

132

Mef'ûlü fâilâtü mef'ûlü fâilün

- (42b) 1 Evreng olur mı şandeli-i bezm-i mey gibi
Şat anda çarha tuğrâyı Cemşid ü Key gibi
- 2 Zâhid şakır şakır nefesüñ ditredür beni
Serdî-i rûzgâr-ı hevâ sîm-i dey gibi
- 3 'Âşık olur mı nâ'il-i bûs-ı leb-i bûtân
Zerd olmayınca nâle ile cismi ney gibi
- 4 Tîr-i cigerden işlemege başladı yine
Bîmâr gözleri o kaçı yayufî ay gibi
- 5 İklim-i şevke olmağa femân-revâ Reşid
Evreng olur mı şandeli-i bezm-i mey gibi

131. İ 42a, M-

132. İ 42b, M 38b

4a işlemege / eşküme M

133

Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

- 1 Garmyla 'aşka çekdürmedük sitem mi çodı
O şah-ı hüsn bize itmedük kerem mi çodı
- 2 Şarâb-ı vuşlat ü firkatde sâki-i kudret
Birine şir ü şeker birisine sem mi çodı
- 3 Hümâr olur mî mey-i meclis-i maḥabbetde
Meger ki maştaba-i 'aşkı dilde Cem mi çodı
- 4 Midâd-ı la'l ile levḥ-i cemâle nokta koyub
Debîr-i sun'-ı ezel aña nâmı fem mi çodı
- 5 Reşid nazm-ı şelişüñi gören dîmiş ki Hüdâ
Derûn-ı tab'ına gencine-i hükmi mi çodı

134

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 O şüh-ı meh-veşüñi la'l-i nemek-rîzündeki şürî
Füzün itmekde dâ'im teşnegi-i cân-ı rencürî
- 2 Dökülmiş kâlib-i maḥrûṭi-i nûr-ı nigâh içre
O bî-müsâk-ı şeffafuñ mişâl-i şem'-i kâfûrî
- 3 Büyük söz söylemişdür var ise vaşf-ı sirişkde
Ki oldı 'aşık-ı şürîde-ḥâle bâ'ış-i dūrî
- 4 Hirâsân olma kim âyîne-i ruḥsâr-ı vuşlatdur
Görirseñ şeh-levendân-ı zamânı destinde sâḫûrî
- 5 Daḫî nâm almadan sar sineñe ol mâh-ı ruḥsân
Vefâdâr olmayor dilberüñ ḥalk içre meşhûrî
- 6 Çekilmez bir kemândur ḥasret-i ebrûsı dil-dârüñ
Ki bî-şek anda ey dil yorar elüñden kalur zûrî

133. İ 42b, M 39a

134. İ 42b, M 39a

6b elündeñ / elünde M

- 7 Degül hâli mey-i hûn-ı dîlüm nûş itmeden bir dem
Nidem bilmem Reşîdâ çeşm-i dilberde bu maḥmûn

135

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Fedâ-yı râh-ı 'aşkuñ olmaduḡ ey şüh nem ḡaldı
Dilümde derd-i bahrûñ çeşm-i giryânında yem ḡaldı
- 2 Gülinden sünbülünden bâḡ-ı dehrûñ fâriḡum ammâ
Hayâlümde o zülf-i müşk-bû ol ḡonce-fem ḡaldı
- 3 Hücüm-ı ye'sle şevḡ-i vişâliüñ gitdi ḡâtırdan
Yerinde fikr-i hecr-i cân-güdâzuñla elem ḡaldı
- 4 Kesilmezdi dile zaḡm açmadan çeşm-i siyeh-mestiüñ
Meger ey bi-vefâ tiḡ-i nigâh-ı tiz-dem ḡaldı
- (43a) 5 Mey-i şirîn-güvâr-ı la'l-i nâbuñ şunduñ a'dâya
Dil-i bi-çâreye telḡâbe-i zehr-i sitem ḡaldı
- 6 Elinden bir eyaḡ aldum o şühüñ fart-ı şevḡümden
Hemân bûs itmeḡe meclisde pâyın bir ḡadem ḡaldı
- 7 Egerçi şeh-sürvârân-ı kemâle bıraḡıldı sebḡat
Bu vâdi de Reşîdâ lik Şebdîz-i ḡalem ḡaldı

136

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Sine-i şâf üzre gösterse nidem pîrâheri
Perde-i mir'ât ider ol ḡonce-fem pîrâheri
- 2 Penbe-i minâdan olsa pîrâhen itnem ḡabûl
Ben şurâḡi-veş içerden giymişüm pîrâheri
- 3 Târ ü püdi rişte-i nûr-ı nigâhumdur benüm
İtse pinhân çeşm-i dildân ne ḡarn pîrâheri
- (39b)

135. İ 42b, M 39a

136. İ 43a, M 39a

- 4 Vir meşâm-ı Pîr-i Ken'ân-ı dile bûy-ı ümîd
Eyle tahrik ey nesîm-i şubh-dem pîrâheni
- 5 Aradan çıkmaz dem-i vuşlatda hergiz ey Reşîd
Hem kabâ-yı teng-i cism-i pâki hem pîrâheni

137

Mefâilünmefâilünmefâilünmefâilün

- 1 'Aceb kânden gelür mestâne gördüm yolda dil-dârı
Kemer belden çözülmüş hem bozulmuş başda destârı
- 2 Aķan şular turur teşbîh idersem Leyle-i Kadre
O müşg-âlûd olan gîsû-yı hûş-bûy-ı siyeh tâcı
- 3 Hele seyr it bezmde nâb-ı meyden rûy-ı gül-gümün
İder ruşâr-ı yâre duĥter-i rez mâşiĥa kârı
- 4 Eger bir şeh-levend-i 'aşkla olmuş olsa dîvâne
Ne kuşlar kondururdum vaşf idüb Kays-ı dil-figârı
- 5 Lebûñ fikr eyleyüb rengin gazeller tarĥ ider dâ'im
Reşîdüñ gonce-i gül-femiyle olur pâkîze güftârı

138

Mefâilünmefâilünmefâilünmefâilün

- 1 Dükenmez hiç dil-i dîvâne hâlûñ fikr ü hulyâsı
Nihâl-i kârnet-i yâre şanlı şimdi sevdâsı
- 2 Hemân 'aymyle bādâm-i dü-maĥz oldı hayâlümde
O nûr-ı dîde-i ne-keşâfuñ iki çeşm-i şehlâsı
- 3 Gören zîkr içre ol meh-i tal'atı dir kim yed-i kudret
Nigîn-i halka-i tevĥîde koymuş faş elması
- 4 Dirîĥ itdüñ nigâh-ı luĥfuñ zâlim ĥarîbüñden
'Aceb bu günlerüñ hiç hâĥıra gelmez mi ferdâsı

- 5 Turunc-1 gâbgâbın görse eger ol Yüsuf-1 hüsnüñ
Züleyhânuñ olur şad pâre engüşt-i muhannâsı
- 6 Reşidâ yine bir Leyli-i hüsnâ oldu üftâde
K'aruñ 'uşşâkınuñ Mecnûn-1 şeydâdur eñ ednâsı

139

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Gamzesi şemşirini ol şüh berrân eyledi
Ol kadar kan dökdi çarhuñ dâmenin kan eyledi
- 2 Kıl temâşâ ey gönül mâh-ı nevi hayyât-ı çarh
Câme-i yâre şikâf-ı taraf-ı dâmen eyledi
- (43b) 3 Şad-merg itmek mi ister bilmem 'uşşâkı o şüh
Neşve-i şahbâ ile çâk-ı girbân eyledi
- 4 Toğrısı gülşende cânâ şive-i refâruñ
Ne şanevber itdi ne serv-i hurâmân eyledi
- 5 Gerdiş idüb gerd-i la'l-i yârda çeşm-i Reşid
Halkâ-i nûr-ı nigâhuñ bir nigîndân eyledi

140

Mef'ülü fâilâtü mef'ülü fâilün

- 1 Sevdüñ o bî-vefâ o felek-meşreb âfeti
Şimdi gönül felekden unuttuñ şikâyeti
- 2 Biz vaşl ü hecr-i dilberi görmüş geçirmişüz
Vâ'iz bize ne düzehi söyle ne Cemeti
- 3 Hürşid olur mî hâne-i âyinede nihân
Mümkün mi dilde ketm ide 'aşık mahabbeti
- 4 Sâki şarâb-ı la'lüñ ile mest kıl bizi
Virme bu bezme rıt-ı girân ile şikleti

139. İ 43a, M 39b
4a şive-i / cilve-i M
140. İ 43b, M 39b

- 5 Bir şeh-levend söyle baña yoħsa difilemem
Leyli ü Kays ü Varnık u Azrâ hikâyeti
- 6 Kıl pür neşât-ı tab'ım maħdüm-ı ekremüñ
'Arz it Reşid bu ğazel-i pür-leţâfeti

141

Müfteilün mefâilün müfteilün mefâilün

- 1 Nâle ile döndi beden nâle o şâh görmedi
Devlet-i ħüsninde göñül rüy-ı refâh görmedi
- 2 Bir aralık bulub hele dökdüm o şüħa derdümi
Yoħsa ne ihtimâl idi baħt-ı siyâh görmedi
- 3 Düşdi ħurâm eyler iken naħvet ile ħariş-i câh
Reh-güzerinde var idi bir nice çâh görmedi
- 4 Pek tolaşık çıkar yolum çıksa da kûy-ı kâma âh
Dil bu sevâd-ı ğamda hiç doğrıca râh görmedi
- 5 Mâlik-i deryâ-yı kerem olsa görürdi dil añı
Baħr-i talebde çok zamân itdi şinâh görmedi
- 6 Öyle za'ifüm ki bu ğün pâyına düşdüm ey Reşid
Sâye şanub o mihr-i ħüsn itdi nigâh görmedi

142

Mef'ülü mefâilü mefâilü feülün

- 1 Her nesne ki maţlüb-ı der-i lem-yezel oldu
Heb virdi Ĥüdâ istediğümden güzel oldu
- 2 Kurtulmuş iken 'uğde-i zülfünden o şüħuñ
Ġisüsü dilüñ başına tül-ı emel oldu

5a Bir şeh-levend / Bir şeh-levendi M

141. İ 43b, M 40a

142. İ 43b, M 40a

- 3 La'lüñ güzel ammâ nazarum hâl-i ruhuñda
'Anberli gıdâ cām-ı şarāba bedel oldu
- 4 Hâk-i deri bir vakt kuhl idi kibârüñ
Çeşm-i dile bahşâyışı şimdi sebel oldu
- 5 Zenbūr-ı kesel her ne getürdiyse derûna
Kendüyi dil-i zârda hemçün 'asel oldu
- 6 Ney şekkeri gör bir kabâ pîrâheni vardur
Şad cāme-i gül-reng naşib-i başal oldu
- 7 Bir feyz-i 'atâ kıldı ki Feyyâz-ı Kerîmüm
Bî-fikr ü ta'ab nazm-ı terüm mürtecel oldu
- 8 Maқта 'larıñ pekçe metin eyle Reşidâ
Zirâ ki o bünyân-ı sülhanda temel oldu

TAHMİSLER

1

-Tahmis-i Ğazel-i Nef'i*

Feilätün (fäilätün) feilätün feilätün feilün

(44a) 1 Görmedüm böyle perî ğamzesi şüh-ı tannâz
Hedef-i cânâ kemân kaşları dur ür-endâz

Nola 'uşşâkı görüb çevre iderse âĝâz
Gözi mey-hâne-i nâz ü kaşı mihrâb-ı niyâz

Yaraşur her ne kadar itse niyâz ehline nâz

2 Yine pişânisi tâb-ı mey ile huy-gerde
Bahır-i hüsnünde nice lü'lü-i ter çâkerde

Hüsnünüñ 'âşıkıyum âh iderüm her yerde
Şabra tâkat mi kor âh itnemege dillerde

O kirişme o hürâm o nıgeh-i şabr-güdâz

3 Fitnedür kişver-i hüsnindeki hâl-i hindü
Hem o ğisü-yı siyâh-tâbdaki her bir mû

Lebüñ anlarda da billâh sözüñ toĝrısı bu
Görmedüm ğamze-i fettâmı gibi bir câdü

Şüret-i fitnede bir dilber-i 'uşşâk-nevâz

4 Böyle bir 'âşık-ı nâdi-i cünün hüsn olmaz
Böyle dünyâyı ider zâr ü zebün hüsn olmaz

Bu hüsnünden ne cihân içre füzün hüsn olmaz
Böyle pîrâste vü bukaelemun hüsn olmaz

Kendi güyâ ki melek ğamzeleri şu'bede-bâz

5 Görince âfet-i cândur o şeh-i 'işve-geri
'Âşık-ı zâre göz uciyla idince nazarı

1. İ 44a, M 40a

* - M

'Aşıkumdur bu benüm diyü virürken haberi
Güft ü güy-ı dili bilmez görünür gamzeleri

Şivede her nigeh-i sāhiri ma 'nī-perdāz

6 Şanma ey dil 'abeş ol 'arıza şarkar zülfi
Oldı gencine-i hüsnünde bir ejder zülfi

Ögredüb gamzesi bi-dādıluç eyler zülfi
Dil-i Cibrili şikār eylemek ister zülfi

Bula eyleser hüme gibi yukardan pervāz

7 İşte seyr it nazar-ı 'ibret ile nāzır iseñ
Nicedür hāl-i zār-ı Reşidā dir iseñ

Ey tabīb uşlat o divāneyi ger māhir iseñ
Sen de Nef'i-dilüñi kırtar eger kādır iseñ

Sözi yā silsile-i zülfi gibi itme dırāz

2

-Tahmis-i Gazel-i Fâ'iz-*

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Cemâlün arz idüb 'uşşâka hayrân olmasun dirsün
Döner pinhân idersi kimse nâlân olmasun dirsün
- Ser-i küyumda hergiz kimse âh ü efgân olmasun dirsün
Atarsuñ seng-i cevri kalbe virân olmasun dirsün
- Urursuñ mülk-i dil hâk ile yeksân olmasun dirsü
- 2 İdince nûş-ı şahbâ nâzeninüm bir iki sâgar cünbişler
Kılınca çeşm-i mestün nâz ile mestâne
- Helâk-i 'âşık biçâreye oldıkca h'âhiş-ger
Virürsüñ gamze-i mestün eline 'işveden hançer
- Arasında yine 'aşk ehlinüñ kan olmasun dirsün
- (44b) 3 Nedür tab 'uñda bu gaddârluğ bilmem senüñ ey çarh
'Acebdür kim cihânda herkes olmuş düşmenün ey çarh
- Çomazsun zînetin bir dem bu fânî gülşenüñ ey çarh
Bozarsun sille-i bād ile ağzın goncenüñ ey çarh
- Bu gülzâr-ı fenâda kimse handân olmasun dirsün
- 4 Halâş itmek degül mümkün dil-i üftâdeden halkı
'Abeşdür nehy idersen meyl-i rüy-ı sâdeden halkı
- Halâş idem dimezsün şiklet-i seccâdeden halkı
Çıkub kürsiye vâ'iz men' idersün bâdeden halkı
- Elinde kimsenüñ cām-ı dıraşsân olmasun dirsün
- 5 Reşidâ olmuşem ser-geşte bir seng-i felâhândan
Sipihrüñ âsiyâbı rüz u şeb döndikce döndüm ben
- Ne çâre böyledür âyin-i çarh-ı mübtelâ düşmen
Halâş ümmid idersün Fâ'izâ ser-geştelükden sen
- Meger bu künbed-i gerdünda gerdân olmasun dirsün

2. İ 44a, M 40b

* - M

3

- Tahmis-i Gazel-i Neyli Efendi*

Mef'ülü mef'älü mef'älü fe'ülün

- 1 Esrâr var ancak mey-i pür-âletimizde
Cem rakşa girer bezm-geh-i 'işretimüzde
- Bîñ şevk-i nümâyende olur şoĥbetümüzde
Ma 'nî-i neşâ' oldu 'ıyân fitnatımızda
- Yok sûret-i gam âyine-i şüretimüzde
- 2 Ey kaşı kemân h'âb dan ol çeşm-i teri aç
Zirâ o kemânlar müje den çilleye muhtâc
- Tâtâr-ı gamuñ mülk eyledi târâc
Sultân-ı gamun dâğımız eyledi âmâc
- Tirüñ geçinür dâ'ire-i devletimizde
- 3 Erbâb-ı dil ü tab'a ki biz şevk-resânuz
Bir âyineyüz her bâkana cilve-mesâyuz
- Bir bülbül-i destân-zen-i gül-zâr-ı şafâyuz
Bî-sebze-i bî-gâne 'aceb bâğ-ı vefâyuz
- Heb mihr-i giyâ hâstedür tînetimizde
- 4 Zâ'f-ı gam 'aşkıyla ki bî-tâb ü tüvânuz
Bir şavtuz ammâ ki heyülâda nihânuz
- Biz fen-i meveddetde Aristo-yı cihânuz
Yunân-ı maĥabbetde Felâhun-ı zamânuz
- Der-kârdur ammâ ĥum-ı mey ĥikmetimizde

3. İ 44b, M 41a

* - M

2-1a kemân h'âb dan ol / kemân ol M

2-2b âmâc / târâc M

5 Her nesneye bāz eyleye gör dīde-i 'ibret
Çeşmünde Reşidā var ise nūr-ı başiret

Çün geldi dile feyz-i Hüdā eyle hālet
Her zerreyi mīlī görürüz şems-i haķikat

İksir var ancak nazar-ı ibretimizde

4

-Tahmis-i gāzel-i Nedim Efendi-*

Mefūlü fāilātü mefāilü fāilün

1 Āh ey helāk-i çāk-i giribānuñ oldıgım
Mir'āt-ı şāf-ı sineñe hayrānuñ oldıgım

'Ömrüm efendüm 'aşık-ı nālānuñ oldıgım
Gel ey esir-i zülf-i perişānuñ oldıgım

Bilmez misin rubūde-i çevgānuñ oldıgım

(45a) 2 Cānā biraz da mecme'-i hūnāna çık yüri
Hübān içinde hüsne şāhāne çık yüri

Mānend-i serv şahn-ı gülistāna çık yüri
Tāvuslar gibi çemenistāna çık yüri

Ey men fedā-yı hālet-i cevlanuñ oldıgım

3 'Uşşākuña tegāfulile bu nazarındur
Bilmezlenüb şitābla yolda gezerindür

Gāhī nigāh-ı merhamet 'işvegerindür
Gördükde bendeñi bu şeker hāndelerindür

Bildüñ mi tūti-i şekeristānuñ oldıgım

4 Dün gece saña ey lebi kändüm bilür misin
Besdür bu nüş-ı mey diyü pendüm bilür misin

4. İ 44b, M 41a

* - M

2- 1a hūbāna / cānāna M

Düşük çü sāye serv-i bülendüm bilür misin
Agyār korkusundan efendüm bilür misin

Meclisde tā-ke-şubḥ nıgeh-bānuñ oldıgum

5 Olmuş Reşid-i zārda çün ḥasretüñ füzün
Biçäre oldı rüze-i firqatle pek zebün

Telḥ oldı kām-ı cāmı lebüñden 'aḳıde şun
Pek ābiste efendi mi idüñ ikinci gün

Lutf it Nedim-i zāruña ḳurbānuñ olduḡum

5

-Tahmis-i Ğazel-i Nedim Efendi-*

Mef'ülü fāilätü mef'ailü fāilün

1 Bir pādişāh-ı ḥüsne dilüñ ibtilāsı var
Kim dergesinde nice şayılmaz gedāsı var

Bil aḳı kim ne mertebe ḥüsni ü bahāsı var
Her ḫırrasında biñ şiken-i dil-rübāsı var

Her bir şikenc-i ḫırrada biñ mübtelāsı var

2 Nüş eyleyince nāz ile bir iki sāḡan
Gemiyet-i mey eyledi pür-tāb dilleri

Destānı çıkardı bezimde çün ol perī
Seyr it beyāz-ı fesde o zülf-i mu'anberi

Şebboyı gör ki berk-i semenden ḳabāsı var

3 Ey dil ne şüḫ oldıḡın ol gül-beden işit
Kim aḳı yāsemen olamaz pirāhen işit

Pek diñle saña söyliyyüm bir süḫan işit
Kim vaşfım ne ben diyeyüm ḫod ne sen işit

Ammā biraz cefācaḡı nāḳış şurası var

5. İ 45a, M 41b

* - M

3 - M

4 Āyendesî cihân derīnuñ hem revendesî
Cümle şehân-ı memleket-i hüsn bendesî

Dil olmasun mı 'âşık-ı rāz u fikendesî
Bir pür-nemek kirışmesi bir tatlu handesî

Bir sükkerin tekellümi bir hoş edāsı var

5 Ey bî-vefâ-yı şu'le-nevâz vü cefâ-şî'âr
Aşlâ Reşîde yok keremüñ gayre şad hezâr

İtsem 'aceb mi dîdede deryâlar âşikâr
Bilseñ bî-kem iderdi seni eşk-i bî-ķarâr

Şimdi Nedimüñ öylece bir mâcerâsı var

MURABBALAR

1

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Göñül bir hâcenüñ hayrân-ı hat-ı dil-sitâm dur
Ki anuñ mihr cihân-efrüz altun riğ-dâm dur
- 2 Devât-ı simi kim pîrâye-i müy-ı meyâm dur
Midâdı vesme-i hür-ı behişt-i câvidâm dur
- 3 O şüh-ı nâzeninüm oldı çünkim hat-ı ber-âverde
Gülîstân yazdılar güyâ ki evrâk-ı gül-i terde
- 4 Degüldür hat-ı nev ruhsâr-ı pür-envâr-ı dilberde
Ter-i Cibril-i hüsnuñ mâhda güyâ nişâm dur
- 5 Yeter bûs-ı lebüñ cânâ raķibe bî-hisâb olsun
Ne lâyiķdur dil-i divâneye gördükce harâb olsun
- 6 Reşidâ derd-mendüñde ķo andan hişşe-yâb olsun
Temâm ey naħl-i ser-keş meyve-i vaşluñ zamâm dur

2

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Gazâlar eyleyüb ey şâmî-i Sührâb hoş geldüñ
İdüp mülk-i 'adüyî garķa-i hünâb hoş geldün
- 2 'Adü-keşlükden olmış ğamzeler bî-tâb hoş geldüñ
Dilirüm pâdişâhum bir dil-i nâ-yâb hoş geldüñ
- 3 Meyâmnda olan pinyâli dökmeķde benâ-ğuşı
Şarâb-ı hün-ı a'danuñ dü-çeşm hünî ser-ħoşı
- 4 Ayakda ma'î şalvar başda püsküli siyeh püşı
Belinde hançer elde tiğ-i âteş-tâb hoş geldüñ

1. 28a, M 25b
2. İ 34b, M 32a

se kiss aleyhel bevakî!

- 5 Gubâr-ı pâyüñ eyler sürme-i çeşm-i dil-i şeydâ
Çıkarma ol çelengi sevdiğüm tursun küley-âsâ
- 6 Bökürlen gösterüb şemşir-i hun-âlüdün cânâ
Saña didikce yüz biñ şevk ile aḥbâb hoş geldüñ
- 7 Virürsün müjdeye nakd-i dil ü cânı sezâ dırsün
Dem-i firkat tamâm oldu Reşidâ dıdeler rüşen
- 8 Revân eyle sirişküñ ḥâk-pây-i yârda gözden
Öpüp la'lin di kim ey gülbün-i şâd-âb hoş geldüñ

3

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Bir cefâ-cü şeh-levend-i dil-sitândur sevdiğüm
Gamzesi gâret-ger-i iklim-i cândur sevdiğüm
- 2 Her nigâhı fitne-i mülk-i cihândur sevdiğüm
Neş'e-i hünâb-ı eşk-i âşikândur sevdiğüm
- 3 Sensün ey şüh-ı cihân hübân-ı 'aşruñ serveri
Neyleyüm elden düşürmezsün o kanlu ḥaçeri
- 4 Küyüñ geşt eylerüm hecrüñle dâ'im sersenî
İtmez olduñ merḥamet ḥayli zamândur sevdiğüm
- 5 Bir zarar gördüñ mi bilmem 'âşık-ı nâ-çârdan
Bir nefes ḥâlî degülsün ḥâtırım âzârdan
- 6 Geldi cânım ağzıma hecrüñle âh ü zârdan
'İşvenüñ vaḫti degül ḥâlüm yamandur sevdiğüm
- 7 Olsun ey ârâm-ı cânım ḥâtır-ı pâküñ emîn
Muşḥaf keyke biñ kere itmişdür yemîn
- 8 İtdügi ancak Reşidânüñ olur âh ü enîn
Yohsa mümkün mi demek ibn-i felândur sevdiğüm

4

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Ol şehûñ aġyâre ġüş itdük bu şeb râm oldıġın
Şubħa dek ser-mest olub leb-ber-leb-i câm oldıġın
- 2 Ğaynlarla istemem yârûñ mey-âşâm oldıġın
Görmişüz hûbâna zîrâ nice biñ dâm oldıġın
- 3 Kanlar aġıtsun mı böyle ħasretünle çeşm-i ter
Görmesün mi ħaşre dek ruħsarîñ üftâdeler
- 4 Ey peñ ħaldur yüziñden zülf-i şeb-ġunuñ yeter
Kimседen ġüş itmedük Cennetde aħşam oldıġın
- 5 Dün görüb yâri didüm ey naĥl-i ġül-zâr-ı irem
Bir iki şeftâlûlar itseñ Reşîdâya kerem
- 6 Ĥandelerle didi biñ nâz eyleyüb ol ġonce-fem
Meyve-i vaşlum daĥi bilmez misün ġam oldıġın

1

DER TAẒMĪN-İ BEYT-İ NĀBĪ*

Mefâilün feilâtün mefâilün fa 'lün

(45b) 1

Egerçi sîneye çok şüh-ı sîm-ber çekdik
Dem oldı kim nice biñ zaḥm ü şerhalar çekdik

Mey-i neşât ile lebrîz-i şevḳ olduksa
Ḥunâr-ı gâmla da yıllarca derd-i ser çekdik

Şafâ-yı şâh-nişîn vişâlinde gördük
Diyâr-ı gurbet-i firḳatde de hâr çekdik

Vişâl-i kâmla şeb-zinde-dâr-ı şevḳ olduk
Zamânlar oldı ki biñ nâle-i seḫer olduk

'Ademden encümen-i meclis-i vücûda gelüb
Mey-i neşât çeküb sāğar-ı keder çekdik

Gehî sıfâl ü gehî cām-ı zer çekilmişdür
Bu bezm-gâha gelelden neler çekilmişdür

2

Hemişe böyledür âyîne-i çarḫ-ı ber-mu'tâd
Ḥarâb ider dili bir laḫza eylese âbâd

Deḫâmuñ olsa bir dem terâne-senc-i sürür
Hemân o laḫza olur nağme-rîz-i şad feryâd

Mey-i şafâya virüb zehr-i gâmla âmiziş
Müdüâm şunmada sâķi-i tâli '-i bî-dâd

Ne cevrden mütekeddir ne vaşldan memnün
Dimekdür dil-i divâne herçi bâ-â-bâd

Bu beyt zîver-i mecmü'a-i derûn olsun
'Aceb yerinde dimiş ḫaḫ bu kim am üstâd

Gehî sıfâl ü gehî cām-ı zer çekilmişdür
Bu bezm-gâha gelelden neler çekilmişdür

1. İ 45b, M 41b

* - M

3 İdüb bu meclisi güsterde säki-i kudret
Dü-reng-i meyle o meclisde virdi germiyet

Birisi bäde-i hayret-resân-ı şevk ü sürür
Birisidür mey-i cân-süz-ı telhî-i miñnet

Kim itse äyîne-i çarha nazra-endâzi
Görindi çehre-i giryân ü şüret-i behçet

Dü-reng-i gül gibidür bûd ü cûd-ı insânî
Ki zâhir anda gehi şevk ü gâh ü geh hayret

Biri birin ki te'âkub ide bu leyl ü nehâr
Bizim çün oldı muqarrer meşakkat ü râhat

Gehi sıfâl ü gehi câm-ı zer çekilmiştir
Bu bezm-gâha gelelden neler çekilmiştir

4 Ne luğ-ı tâ-be-mahal sipihre handân ol
Ne cevri-tâli '-i nâ-sâz-ı kâre giryân ol

Ne eyle hâtruñ âzürde-i tehâlük-i kâm
Ne 'âlem içre geçen fırsata peşimân ol

Bu rezm-gâhda cüş-ı bedüş-ı himmet olub
Ne leşker-i gâm-ı endühdan hirâsân ol

Ğam-ı cihânla sür-ı sürürü yeksân bil
Cebîn-i nihâde-i bâb-ı rızâ-yı Sübhân ol

Terennüm eyle bu beyt ile bâğ-ı 'âlemde
Reşid-i zâr gibi 'andelib-i nâlân ol

Gehi sıfâl ü gehi câm-ı zer çekilmiştir
Bu bezm-gâha gelelden neler çekilmiştir

TARİHLER

1

- Tarih-i Cülüs-ı Sultân Muştafâ Hân-*

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- (46a) 1 Dide-rüşen necm-i bahta müjdeler âfâka kim
Kıldı Sultân Muştafâ Hân izz ü devletle cülüs
- 2 Nür-ı çeşm-i Hazret-i Hân Ahmed-i kuds-âşiyân
Âsitân-ı devletin her gün ider hürşid bûs
- 3 Ol kerem-mu 'tâd ü ni 'met-bahş-ı 'âlem kim anufî
Çah-ı nüh-nev-maḫbah-ı cüdında mânend-i kü'ûs
- 4 Mihr ü meh encüm degüldür çarḫda raḫşân olan
Gösterür zer-mih-i la 'l-i raḫş-ı iclâli 'ukûs
- 5 Pâdişâhân-ı cihândan zâtıdur maḫşûd olan
Cem'dür ammâ ta 'addüd iḫtizâ ider şumûs
- 6 Virdi dârü-yı ḫabîb-i ra 'yi şihḫat 'âleme
Kim aña şad çâk-i reşk olmaḫda 'aḫl-ı Câlinûs
- 7 Gönlü açıldı cihânıñ 'âlemiñ güldi yüzi
Devletinde ḫalmadı endühile vech-i 'abûs
- 8 Darbe-i muşt-ı dürüş ile döğinsün ba'dezin
Sine-i a'dâ-yı mülk ü devleti mânend-i kûs
- 9 Gülşen-i dünyâya neşr itdi nesim-i 'ârifet
Beñzedi üşküfe-hâ-yı naḫl-i bâdâma fülûs
- 10 Nazm ola şeh-nâme-i âşâr-ı fethi şöyle kim
Her sözinde 'aczin iḫrâr ide Firdevsî-i Tûs
- 11 Ol şehen-şâh-ı cihân-dâna du'â-yı ḫayr ile
Olmada peyveste çarḫa ḫîb-i enfâs-ı nüfûs
- 12 Zir-i pây-i esb-i iḫbâlinde a'dâ baş koyub
İzürâb ü 'aciz ile itsün hemîşe câblûs

1. İ 46a, M 42a

* - M

- 13 Yaz Reşidâ mısra '-ı berceste-i târihini
Nürdur dünyâya Sultân Muştafâ kıldı cülüs
(1171)

2

- Târih-i Vilâdet-i Şehzâde Sultân Selim-*

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Şehy-yâr-ı tâc-bağs-ı tâc-dârân-ı cihân
Zıll-ı Hağ Sultân-ı dâd-âver şehensâh-ı kerim
- 2 Muştafâ Hân ibn-i Ahmed Hân-ı şâliş kim anuñ
Baht ü devlet dergesinde iki 'abd-i müstedim
- 3 Gülsitân- şulb-i pâkinden nümâyân itdi Hağ
Gülşen-ârâ-yı cihân pür gonce kim nâmı Selim
- 4 Toğdı tev'em-i mihr ile gün yüzli bir şehzâde kim
Dide-i bahtı güşâde rüy-ı iqbâli besim
- 5 İtse lâyıkdur şenâ şir-i şabâhu'l-hayrdan
Çarğ aña püşide-i gehvâre-i nâz ü na'im
- 6 Şerm ile ıkd-i Şüreyyâsın felek 'arz itdi kim
Mehd-i iqbâle ola âvize cün dür-i nazim
- (46b) 7 Görmemiş bu 'aşra dek bi-şübhe çeşm-i rüzgâr
Böyle bir vaqt-i meserret böyle bir feyz-i 'amim
- 8 Şöyle tezyin itdiler dünyâyı şehrayin ile
Kim eşkâline olur dil-beste tab '-ı müstakim
- 9 Zir-i dâmân-ı cefâya çekdi kandil-i mehi
Gördi hemcün mihr bi-had şu'leler çarğ-ı le'im
- 10 Olsun evlâd-ı kirâmyla o sultân-ı cihân
Şavn-ı Bâride bi-hağğ-ı şân-ı Qur'an-ı kadim

2. İ 46a, 42b

* - M

- 11 Bir ziyâde bi-bedel târih-i nazm itdüm Reşid
Virdi ârâyiş cihâna mevlid-i Sultân Selim
(1175)

3

-Târih-i vezâret-i Mustafâ Paşa*
der def'a-i şâniye-

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Zihî vaqt-i şafâ hengâm-ı feyz-â-feyz-i rûh-efzâ
Ki lebriz-i meserredür bütün dünyâ vü mâfihâ
- 2 Güşâyiş-yâb olub her gonce-i serbeste-i hâtr
Olur bülbül gibi 'âlem sürür u şevk ile güyâ
- 3 Zelihâ-yı zamân âyine-i mihrî idüp der-piş
'Aceb bir tâze revnağ virdi hüsni ü ânna haqqâ
- 4 Felek rıfk-ı merâm üzre müsâ'id tâli'-i 'âlem
Cihânda kimse yoğdur şimdi bahtından ider şekvâ
- 5 Şehensâh-ı cihânuñ 'ömr ü iqbâli füzün olsun
Ki memnün eyleyüb ihsâm kıldı 'âlemi ihyâ
- 6 Yine şadre getürdi gül gibi mihrî idüb Selim
O Âşaf-câh ü Hatem-cüdi kim yoğdur aña hemtâ
- 7 Mühezzeb nüsha-i hüsni ü edeb şadr-ı nigû-meşreb
Yegâne münteħab beytül-kaşid-i 'âlem-i 'ulyâ
- 8 Gubârı mu'zam-ı terkib-i iksir-i sa'âdetdür
Der-i iqbâlinüñ kim mihr olur anda cebin-fersâ
- 9 Hilâl-i evc-i devlet mehce-i râyât-ı iclâli
Güneş menşür-ı iqbâlinde ra'nâ beyza-i tuğrâ
- 10 Zamân-ı devletinde kâm-cüyân-ı zamân
İderlerse 'aceb mi şahid-i maşşûda istignâ

3. İ 46b, M 42b

* - M

- 11 Kef-i deryâ-nevâli ebr-i gevher-bâr-ı nisâni
Olur bir kaçresi nazret-fezâ-yı gülşen-i dünyâ
- 12 Derûm mehbî-i envâr-ı ilhâm-ı İlahîdür
Olur şüret-nümâ mir'at-ı re'yinde ruh-ı ferdâ
- 13 Güşâd itmişdi şadr-ı devlet-i âgûş-ı tecrübe
İrüb maşşûda oldı çarha harf-endâz-ı isti'lâ
- 14 Ma'arif-perverâ şadrâ kenîmâ ma'delet-kârâ
Eyâ gayret-keş-i nârnûs-ı devlet âşaf-ı yektâ
- (47a) 15 Giribân-gir-i tab' oldı yine ser-pençe-i hayret
Tutuşdı âteş-i gayretle dâmân-ı dil-i şeydâ
- 16 'Aceb mi dört yanum deryâyâ olursa vaşf-ı pâkiüfide
Ki olmaz mevc-i baır-âsâ kemâlün kâbil-i ihsâ
- 17 Gülistân-ı der-i devlet-me'âbuñdan güzâr itse
Nesim-i şubh-ı nev-rûza döner bād-ı dem-i sermâ
- 18 Felek olsa sezâdur rîze-çin-i h'ân-ı ihsânunî
Ki mihr ü mâh rüşende iki zenbîdür güyâ
- 19 Görirsün pây-mâlân-ı hücum-ı ye's ü hırmânı
İdersün dest-i eltâfuñla evc-i rif'ate i'lâ
- 20 Mükerrer kıldıguñ vâlâ-makâm-ı şadr-ı devletdür
Mezâk-ı 'âleme kand-i mükerrerden gelür ihlâ
- 21 Sezâ kilik-i 'Utarid levh-i mihre yazsa tainhuñ
Yine şad 'izz ile mihr aldı miñde Muştafâ Pâşâ
(1171)
- 22 Reşidâ çek 'inân-ı edhem-i kilik-i sebük-seyri
Bulunnmaz gerçi meydân-ı mahabbetde aña hem-pâ
- 23 O şadr-ı kâm-kâre bir du'â kıl kim diye âmin
Kemâl-i şıdkla kerrübiyân-ı 'âlem-i bâlâ
- 24 Bi-nür-ı nâşiye-pirâ-yı sultân-ı rusûl yâ Rab
Derûmn pür-şafâ kıl 'ömrin efzûn devletin ber-câ

4

-Tarih-i Feth-i Belgrad*

Mefailün mefailün mefailün mefailün

- 1 Cenâb-ı Hâzret-i Maḥmūd Ḥân-ı ma' delet-güster
Kim oldu tâc-dârân-ı cihân ser-cümle münkâdı
- 2 Şehen-şâh-ı muzaffer seyf-i meslül-ı celâdet kim
'Adüdan aḥz-ı şâr itmek hemîşe oldu mu'tâdı
- 3 Felekler ḥimye-i iclâlinüñ dârnâmı dur güyâ
Şu'â-ı mihr-i atnâbı nücüm-ı çarḥ-ı evtâdı
- 4 Riyâz-ı saltanat şâd-ı ebterdür devr-i 'adlînde
Ki zirâ tıgım bir cüy-ı nuşret eylemiş Hâdî
- 5 İdince Nemçe küffârı güsiste rişte-i 'ahdî
Uzadı câ-be-câ mülke o kâfir dest-i bî-dâdı
- 6 Olub tâ ki resîde bu haber sem'-i hümâyûna
Bu re'ye oldu mülhem ol ḥadîdüñ tab'-ı nükâdı
- 7 Zümâm-ı devleti bir âşâf-ı ahde idüb teslim
Livâ-yı Aḥmed ile eyledi irsâl-i ecnâdı
- 8 Ne 'Âşâf-ı Dâver-i Dârâ-şükûh Bû 'Ali-fiṭnat
Büzürcimhir-i devrândur ki yok 'âlemde endâdı
- 9 O serdâr-ı celilü'l-ḳadr hem-nâm-ı Muḥammed kim
Kemâl-i rüşdile kişver-be-kişver söylenür adı
- 10 Çeküb ol dâver-i Rüstem-menâkıb gâmgâm-ı ḳahrı
'Adü başına teng itdi cihân-ı füşhat-âbâdı
- (47b) 11 'Adüdan neşter-i tıgıyle ḳan aldukda gösterdi
Nişân-ı sem-i pâ-y-ı raḥşî şekl-i tās-ı fesâdı
- 12 Gürüh-ı gâziyân nâr-ı sitizi itdiler ikâd
Lehibi şâfiki ḥün-âlüde her bir tıg-i fülâdı

4. İ 47a, M 43a

* - M

- 13 Çekâçâk-1 hüsâm-1 gâziyândan işi dilmezdi
'A dünüñ cân-be-dendân iken şad âh ü feryâdı
- 14 Bu fethe rehber-i baht-1 firûz-1 cihândân
Meded-kâr olub oldı mü'minine bâ 'iş-i şâd
- 15 Hemîşe zâtı olsun revnağ-1 dihîm-i istiklâl
Ola hem cümle re 'yinde ricâlül'-gaybûñ imdâdı
- 16 Dañı ol şadr-1 vâlâ-ğadr-i gerdün haşmetüñ olsun
Du'â-yı devleti kerrübiyân-1 'arşuñ evrâdı
- 17 Reşidâ söylenüb bir beyt-i ra'nâda iki târih
Sühan-sencân içinde ben de añırdum hele âdı
- 18 Hurûf-1 sâdesiyle mışra'-1 evvel olub târih
Tamâmdur digesinde harf-i cevher-dârı a'dâdı
- 19 Serir-efrûz-1 rif'at şâh-1 'âlem düşmen-i dinüñ
Bozub tâbüñ aldı zür ile hısn-1 Belğrâdı
(1154)

5

-Târih-Berâ-yı Şeyhü'l-islâm-şuden
Meñmed Şâlih Efendi-*

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Şehensâh-1 sipîhr evreng-i iklim-i 'adâlet kim
Dilin âyine-i hüsn-i füyûzât eylemiş Hallâğ
- 2 Olub re'y-i rezini 'âleme sermâye-i râhat
Du'â-yı devletiyle toldı bu kâşâne-i âfâğ
- 3 Kılub is'âd bir zât-1 kerîmi şadr-1 fetvâya
Gidüp şasvet meserretle pür oldı hâtır-1 müştâğ
- 4 Kerâmet-pişe hem-nâm-1 Muhammed şâlihü'l-a'mâl
Ki vech-i enverinde mihr-i feyz itmekdedür işrâğ

- 5 İdüb şart-ı şebâti hizmet-i dergâhına münzam
'İnâyet merhâmet lutf ü mürüvvet itdiler müşâk
- 6 Behiştüñ vaşfını güş eyledükce özge hâletdür
Olur elbet tabi'at nâdi-i iqbâline münsâk
- 7 İlâhi gerd-i gamdan eyle mir'ât-i dilin maḥfûz
Ola âyine-i hürşid-i enver daḥi berrâk
- 8 Kudürmn dâ'imâ tebşir iderdi şacr-ı vâlâya
Reşidâ zât-ı memdühında olan 'adl u istihkâk
- 9 Bu târihi aña hâzırlamışdum bir sene evvel
Efendim yümn ile oldı yegâne müfti-i âfâk
(1171)

6

-Tarih-Berâ-yı Şeyhü'l-islâm-şuden
Çelebi-zâde İsmâ'il 'Aşım Efendi-*

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Şubḥ-dem evreng-i zib-i mülket-i hâver-zemîn
Mesned-i firûze-fârñ üzre olub pertev-nişâr
- 2 Lem'a-i feyzin kılup rüşen-ger-i mir'at-ı çarḥ
Oldı anda cilve-ger ruşâr-ı şevk-i bî-şumâr
- 3 Başladı bir rifk-ı kârn-ı ehl-i dil devr itmege
Âsiyâb-ı tünd-çarḥ-ı âsumân-ı bî-ķarar
- 4 Var o rütbe feyz-i te'sir-i sürür 'âlemde kim
Virmez ol deflü şafâ fırķat-keşân-ı vaşl-ı yâr
- 5 Eyler elbet birbirin tebşir ile lebriz-i şevk
Yolda bir bigâneye bir bigâneye olsa düçâr
- (48a) 6 Çok m âfâk olsa lebriz-i neşât ü inbisât
'Ârif-i 'aşr oldı zirâ müfti-i 'âlî-tebâr
- 7 Hâzret-i 'Aşım Efendi kim gubâr-ı dergehin
Eyledi aşhâb biş-i kuḥl-ı çeşm-i i'tübâr

6. İ 47b, M 44a

* - M

- 8 Şadr-ı devlet zâtına hayretle âgûşın açup
Mağdem-i mes'ûdına eylerdi çokdan intizâr
- 9 Şayd olur elbet hümâ-yı ma'nî-i evc-i hayâl
Eyledikçe şâhbâz-ı fikreti kaçd-ı şikâr
- 10 İbn-i hâcib cümbiş-i ebrû-yı lutfundan olur
Müstefid-i müşkilât-ı mebhâş-i hâtır-güzâr
- 11 Ferve-i beyzâ yakışdı hağ bu kim bâlâsına
Ma'nî-i "Nûru'n- 'alâ nûr" oldı şimdi âşikâr*
- 12 Tab'ına teşbih olummaz olsa da şaf ü münîr
Hâtır-ı mir'âta gelsün bundan isterse gubâr
- 13 Nuğkıdır âbisten-i şad ma'nî-i nâ-güşzed
Tab'ıdır âyîne-i ruhsâr-ı feyz-i gird-gâr
- 14 Herkesüñ miğdâr-ı isti'dâd-ı zâtisin bilüp
İtmede sencide-i mizân-ı fehmi-i i'tibâr
- 15 Ma'delet-kâra kerimâ dâverâ kârn-âverâ
Ey olan müstecmi'-i fażl ü kemâl-i şad hezâr
- 16 Hağ bilür hayretde kaldum tab'ına geldi veleh
Kağrı bir vaşf-ı kemâlüñ eyleyim diyü şümâr
- 17 Müstefiz-i feyz-i âşaruñ olan şâ'ir iken
Nüşa-i evşâfıñı tañrîrde çizdüm kinâr
- 18 Hağ Te'âlâ mazhar-ı ihsân-ı tevfiğ eyleyüp
'Zâtuñ olsun dürc-i şavn-i hağda dür-i şâhvâr
- 19 Nûr-ı çeşm-i cân olan mağdüm-ı âli-şânuñı
Sâye-i lutfunda ber-hürdâr ide Perverdigâr
- 20 Birbirinden hüsni efzün iki târih eyledi
Bende-i diñne-i lutfuñ Reşid-i dil-fikâr
- 21 'Âşım İsmâ'îl Efendi devlet ü iğbâlle
Oldı el-hağ bi-bedel müfti'l-enâm-ı kâmkâr

* Nur, 24/35

-Tārīh-berā-yı şeyhü'l-islām şuden
Düri-zāde Efendi-*

Fäilätün mefäilün fa 'lün

- 1 Pādişāh-ı yegāne-i 'ālem
Muşafā Hān-ı ma'delet-pirā
- 2 Oldı vaşf-ı mehāsin-i zāt
Herçü ta'dād-ı mevce-i deryā
- 3 İtdi sorguş-ı təcım çārüb
Dergehinde Sikender ü Dārā
- 4 Kaşdı her zümreniñ refāhıdur
Sāyesinde şafāda bay ü gedā
- 5 'Ulemāya 'ale'l-huşuş oldı
Lutf ü ihsāmı bî 'ad ü ihsā
- (48b) 6 Kıldı bir zāt-ı bî-'adili yine
Şeyhü'l-islām-ı mesned-i fetvā
- 7 Düri-zāde Efendi Hāzreti kim
Zātudur dürr-i sipih-i 'atā
- 8 Ziver-i mesned-i ser-efrāzı
Fāzıl nükte dān uqde-güşā
- 9 İtdi sadre tekerrün te'kid
'Adem-i şubha zātım hakkā
- 10 'Ömrü iqbālin eyleyüp efzün
Sāyesin medāyid-i cenāb-ı Hüdā
- 11 Oldı çil sāle mevķi-güzerān
Şeref-i intisāb-ı bābını büķā
- 12 Çünkü mevrüşdur 'ubūdiyyet
Ser-i iqbālüm irse mihre sezā

7. İ 48a, M 44b

* - M

10b sāyesinde medāyid-i / medāyide M

13 Fikr-i târih ıderken oldu Reşid
Hâme bu beyt-i pâk ile güyâ

14 Geldi Dürri Efendi-zâde
Câh-ı iftâya oldu zîb-efzâ

(1182)

8

-Târih-i Kethüdâ-yı Şadr-ı a'zâm-*

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

1 Müjde ey kıl-k-i sühân sermâye-i gevher-nişâr
Bâ'dezin itmez seni dembeste vaz'-ı rûzgâr

2 Gûşe-i teng-i kalem-dân içre olmuşduñi beter
Sâkin-i künc-i ferâğ-âlûde-i gerd ü gubâr

3 Pişe-i 'avâşi-i baħr-ı hayâle başlayup
Kıl fezâ-yı şevki mâl-â-mâl dür-i tâb-dâr

4 Sen yine mizrâbı- kânûn-ı şafâ ol başlasun
Raķşa bir koldan bütân-ı ma'nî-i özr-i a'zâr

5 'Aybdur dembestelik şimden girü zirâ safia
Bu dem-i şevk ü sırür itmez kabûl-i i'tizâr

6 Câh-ı bâlâ dest-i iktbâli efendüñi eyledi
Maķdemiyile reşk-i şahñ-ı gülşen her dem bahâr

7 Hâzret-i Şubhî Efendi-zâde kim lâyık aña
Kethüdâ-yı cenâb-ı âşaf-ı gerdün-veķâr

8 Öyle bir mihr-i kemâlât ile olup nû-be-rû
İktübâs-ı nûr kılsun meh gibi leyl ü nehâr

9 Mevce-engiz-i hürred oldukca ol baħr-i kemâl
Eylesün bu dâmenin lebriz-i dür-i şâhvâr

8. İ 48b, M 44b

* - M

- 10 Bâg-ı kâ-m-ı ehl-i isti' dâdı sırâb itmede
Nâdirân-ı feyzi dir kilki midâdı rûd-bâr
- 11 Şafha-i eş'âr-ı pâkin dest-i tebcil-i şabâ
Kaldırıp çüm berk-i gül dünyâya eyler ber-güzâr
- 12 Neşridir hem-hâlet-i manzûrne-i 'ıkd-ı perin
Kim aña hayretle çeşm-i Nergisi olur çihâr
- 13 Dâver-i iklim-i dâniş kulzüm-i mihr ü vefâ
Nûr-ı çeşm-i ehl-i biniş zât-ı memdûh-ı kibâr
- (49a) 14 Câme-i cälâ-yı rif'at râstdur bälâsına
Baht ü devlet-i dergehinde bende-i hizmet-güzâr
- 15 Her sözi âbisten-i şad-ma'nî-i nâ-güş-zed
Nuḡk-ı pâki gevher-i dürc-i şimâh-ı i'tibâr
- 16 Tehniyet hengârmıdır kasreyle güftârîñ Reşid
Midhatinde bâ-ḡuşuş oldı kuşûruñ âşikâr
- 17 Feyz-i Hâk kılsun şükûfte gonce-i âmâlini
Bâg-ı 'âlemde vezân olduḡca bād-ı nev-bahâr
- 18 Kethüdâ lafzında olan keşret-i a' dâddan
Sâde ḡarfiyle bu beytim ola târihe medâr
- 19 Sa' dola Şubhî Efendî-zâde şad iclâl ile
Şadr-ı vâlâ-câha oldı kethüdâ-yı kâmkâr
(1171)

9

-Târiḡ-i Çeşme-i Ağa-yı Dâru's-sa'âde-*

Mefâilünmefâilünmefâilünmefâilün

- 1 Hüdâvend-i cihân sultân Mahmûd-ı kerem-kârîñ
Kıla zâtın Hüdâ pirâye-baḡş-ı devlet-i câvid
- 2 O şâhensâh-ı dehriñ bende-i ihlâş-mu'tâd
Yegâne ḡâkim-i dâru's-sa'âde mazhar-ı te'yîd

9. İ 49a, M 45a

* - M

- 3 Beşir Ağa-yı 'ālī-şân-ı gerdün-câh kim anuñ
Degüldür hüsn-i tavrı lutf-ı tab'-ı kâbil-i taqlı
- 4 Mukaddem eyleyüp icrâ bu dilcümü itmişdi
'İtâş-ı ümmeti sirâb-ı cû-yı kevşer-i ümîd
- 5 İdüp tağyîr-i resmin daği a'lâ eyledi bünyâd
Feleksâ tâk-ı vâlâ-yı dil-ârâsın idüp teşyîd
- 6 Olup divânna âvîze zencîr-i şu'âiyle
Sezâ zerrîn tās olursa anda kepçe-i hürşîd
- 7 Hemîşe sāye-i lutfunda sultân-ı cihānuñ Hâk
O zât-ı ekremüñ bünyân-ı ikbâlin kıla temhîd
- 8 Birer berceste mışra 'la Reşîdâ yaz iki târih
Ki tekrâr bu hayruñ hüsn-i evşâfın ide te'kîd
- 9 Bu mâ'-i şâfdan gel toldır iç âb-ı hayât olsun
Bu vâlâ çeşmeniñ bânisi elhâk eyledi tecdîd
(1161)

10

-Târîh-i Zâviye-i Şeyhü'l-islâm es-Seyyid
Muştafâ Efendi Der Eyyüb-*

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Gülbün-i bâğ-ı şerî'at nâmdâş-ı Muştafâ
Şeyhü'l-islâm-ı zamâne mukteğâ-yı hâş u 'âm
- 2 Hânkâh-ı mekremetde mirsad-i şâhib-nefes
Kim derinde müstefîd olmakda aşhâb-ı merâm
- 3 Şıdķ ü ihlâş ile sükkân-ı zevâyâ-yı felek
Sübha gerdân-ı du'â-yı hayıdur her şubh ü şâm
- (49b) 4 Lutf-ı bî-pâyân-ı Hâkdan h'âst-gâr-ı ecr olup
Hayre mâ'ildir vücüh-ı birre sâ'idir müdâm

8b te'kîd / te'yîd M

10. İ 49a, M 45a

* - M

- 5 İste ez-cümle bu 'âli hânkâh-ı dilkeş
Nağş-bend-i tarh ü icâd oldı kim yokdur kelâm
- 6 Şarf-ı himmetle yapup bu hânkâhı eyledi
Nağşibendiyye ricâlin mazhar-ı ikrâm-ı tām
- 7 Ma'bed-i pâkinde şaf-beste gürüh-ı kudsiyân
İtmede mihrâbı çâk-sine-i şevk ü gârâm
- 8 Çün habâb-ı lücce-i rahmet o vâlâ kubbeler
Olsa lâyıq çarha harf-endâz-ı isti'lâ tamâm
- 9 Hâk Te'âlâ 'ömrin efzün eyleyip bânisinüfi
Şadr-ı devletde bula dil-h'âhı üzre nâm ü kām
- 10 Bir düşer biñde Reşidâ böyle bir tânih-i pâk
Eyledi bünyâd-ı dilkeş zâviye müfte'l-enâm
(1175)

11

-Tarih-i Lihye-i Muhammed Şâdık Çelebi-*

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 İdüp bir zât hatın zib-bağş-i 'ariz-ı hübü
Perişâni haclet zâhir oldı gülde sünbülde
- 2 Muhammed Şâdık ol pâkize-meşreb kim hat-ı nevle
Çemenzâr-ı behište dem-be-dem hatı temessülde
- 3 Reşidâ bülbül-i hâmemden itdim güş târihin
Gülistân yazdı kilik-i sun'-ı güyâ şafha-ı gülde

11. İ 49b, M 45b

* - M

-Tarih-i Binâ-yı Maḥzen-i Çüb-ı Der Tersâne*

Müstefilâtün fâilün müstefilâtün fâilün

- 1 Şâhen-şeh-i Dârâ-ı hıdm hâkân-ı İskender-ı hısm
Sultân Maḥmûdu's-şiyem dâd-âver-i gütî-sitân
- 2 Haḡ ol şeh-i kâm-âveri kıl sun haḡâlardan berî
Oldı gulâm-ı kemterî gerden-firâzân-ı zamân
- 3 Virdi bahâr-ı devleti gül-zâr-ı dehre behceti
Âşâr-ı feth ü nuşreti dillerde oldı dâstân
- 4 Tab'ı şehânüñ kâmdur luḡ u kerem 'ummâm dur
Kim 'âlemüñ 'ümrâm dur maḡşûdı bî-rayb ü gümân
- 5 Ol pâdişâh-ı nâm-ver yapı nice dil-keş eşer
Kıldı cihâmı ser-te-ser mânend-i gülzâr-ı cinân
- 6 Bu maḡzen olmuşken harâb yapı o şâh-ı kâm-yâb
Reşk itmede bî-irtiyâb saḡfına tâḡ-ı âsumân
- 7 Baḡ tarḡ-ı nev-icâdına resm-i bihîn bünyâdına
Şad âferin üstâdına vaşfında kâşırdur zamân
- 8 Yâ Rab be-câh-ı enbiyâ ol hüsrev-i kişver-güşâ
Tâ ḡaşre dek dehre ola sermâye-i emn ü emân
- 9 Bu nev binâ-yı dil-nişin oldıḡda tamâma karin
Aldı Reşid-i kemterin deste hemân kilki beyân
- 10 Bir mısra '-ı berceste de derc eyledi târiḡini
Yapdı bu ḡâli maḡzeni Sultân Maḡmûd-ı cihân
(1159)

12. İ 49b, M

* M 45b

13

-Tarih-i Lihye-i Musâ Çelebi-*

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- (50a) 1 Yine bir zâtin oldu rû-nümrâ hattı vech-i pâkinde
Ki ta'n eylerdi hüsni âfitâb-ı 'âlem-ârâya
- 2 Zebân-ı hâmeden tâ ki Reşidâ çıktı bir târih
Cemâl-i pâk-i Musâ'ya gelüb hat şaldı mü säye
(1151)

14

-Tarih-i Cedid-i Vaşşâf Abdullâh Efendi
Câmi'-i Şerif-i Çerâği Hamza-*

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Sâbıkan müfte'l-enâm 'allâme-i Râzi-makâm
Zâtını Hâk mazhar-ı feyz-i Hüdâ-dâd eyledi
- 2 Ya'nî 'Abdullâh Efendi kim aña vaşşâf olan
Her sözünde hayretten 'aczin irâd eyledi
- 3 Ma'bedi hâkister olmuşken çerâği Hamzenüñ
Sa'y idüb nakdine-i himmetle âbâd eyledi
- 4 Hayrı maqbül ola Hâk cârını kıldı edâ
Ruḥ-ı pâkin ol 'aziz-i kâmilüñ şâd eyledi
- 5 eyleyüb mihrâbı çâk-i sine-i şevk-i vişâl
H'âhiş-i kenrûbiyân-ı 'arşı müzdâd eyledi
- 6 Micmer-i 'anber midür bâlâ-yı taḥ-ı minberi
Nefḥa-i tâ'âte kâmi câmı mu'tâd eyledi
- 7 Bir gümüşden servdür güyâ menâr-ı nâzüki
Hüsni ni yağma-ger-i şâd 'âkl-i üstâd eyledi

13. İ 50a, M 46a

* - M

14. İ 50a, M 46a

* - M

- 8 Mâh olub pür-süz reşk itmekde andan iktibâs
Şem'in anuñ pertev-i hürşid iķâd eyledi
- 9 Seyr idüb bu ĥayrı sükkân-ı zevâyâ-yı felek
Nâm-ı pâkin ĥayr ile bânisinüñ yâd eyledi
- 10 İrdi çün pâyâne bünyâdı Reşidâ bendesi
Dil-güşâ bir beyt ile târihin inşâd eyledi
- 11 Ola 'Abdullâh Efendi nâ'il-i icrâ ile
Bu dil-ârâ câmi'-i zibâyı bünyâd eyledi
(1170)

15

-Târih-i Menzil-i Ber-iltizâm-ı Maķâmât-*

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Zihî cây-ı muşanna' ĥabbezâ nev-tarĥ-ı bî-hermtâ
Ki naķş-ı ĥonce-i Mâni-pesendi çün leb-i ĥürâ
- 2 Şabâ pirâhenin geşt eyledikce farĥ-ı şevķinden
Dil-i 'uşşâķa çün ney naĥmesiyle oldu şevķ-efzâ
- 3 Bu beytüñ çârgâh-ı kûşesinde eylemek ârâm
Virür tab'a ĥuşâyîş râĥatü'l-ervâĥ olur ĥaķķâ
- 4 Bu beytüñ râstdur her semti çeşm-i ĥurde-binâna
Güzeldür resm-i dil-cüsü muĥâlif nesne yok zîrâ
- 5 Anuñ bânisidür çün bir vücüd-ı tâhiru'l-enşâb
Nola olsa nevâ-yı miĥatiyle zemzeme-pirâ
- 6 Nihâvend ü 'Irâķ-ı İsfehâni geştü idüb gelmiş
Şabâ bir böyle resm-i dil-güşâ görmiş midür âyâ
- (50b) 7 Ser-i ĥül-miĥidür evc-i şafânuñ mâh-ı tâbâm
Perişân kâķül-i cânânedür her sünbülü ĥüyâ

15. İ 50a

* - M

4b yok zîrâ / yok aşlâ M

- 8 Bu çâbü-k-revzen-i bälâsınuñ her hânesi olmış
Mişâl-i çeşm-i bādâmî-i şeh-nâzân-ı istiğrâ
- 9 Derün-ı hâtır-ı ahbâba olsun mâye-i râhat
Mübârek eylesün ikbâlle bânisine Mevlâ
- 10 Terennümde gönül çün fâhte her pençgâh içre
K'ola bu tarh-ı hâşu'l-hâş yâ Rab haşre dek bercâ
- 11 Reşidâ hâme-i dil-keş şarirüm yazdı târihin
Zihî nev-beyt-i vâlâ-cây-ı ra'nâ tarh-ı nev peydâ
(1153)

16

-Berâ-yı Müderris-şüden 'Ammî Hodem
Çeşmi-zâde Ahmed Efendi-*

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Hâzret-i Çeşmi Efendi-zâde ol zât-ı güzîn
Aldı 'izzetle ru'ûsı itdi taḥşil-i merâm
- 2 Hâric oldıkdâ bir a'lâ mşra'-ı târiḥ ile
Didiler Ahmed Efendi oldı hâricle bekâm
(1150)

17

-Târiḥ-i Şadr-ı Rüm-ı şüden Halil Efendi-zâde
Muḥammed Sa'îd Efendi-*

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Hamdulillâh yine bir 'allâme-i müşkil-güşâ
Şadr-ı rüma yümnile oldı şeref-baḥş-ı kudüm
- 2 Düdman-pirâ-yı rif'at zât-ı memdüḥu's-siyer
Kim pür oldı midhat-ı zâtiyla cümle merzübüm

9b ikbâlle bânisine / bân'sine ikbâlle M

16. İ 50b, M 46b

* - M

17. İ 50b, M 46b

* - M

- 3 **Ḳahramān-ı ṭab'ınuñ vābeste-i nūrūsıdur**
İnhilāl-i dahme-i ser-cümle eşkāl-i 'ulüm
- 4 **Çarḥ-ı minā rengi fānūs-eylese şâyeste kim**
Şem'-i bezmi olmağa hürşid-i 'ālem-tāb mürm
- 5 **'Aksidür gül-mih-i divān-hāne-i ikbālınuñ**
Rū-nümā zann eyleme eflākde yer yer nücüm
- 6 **Güş idince rayb-baḥş-ı şadr-ı vālā oldığın**
Dillere ceş-i meserret ol ḳadar itdi hücüm
- 7 **Bulmayub ne cüy-ı güncäyş ne bir vaḳt-i güriz**
Pāy-māl oldu bi-ḥamdillāh ki endüh ü gümüm
- 8 **Dā'i-i bi-ımtirā ü 'abd-i dergāhuñ Reşid**
Olmuş iken intizār ile bu vaḳtıñ pür-hümüm
- 9 **Rast geldi bir mübeşşir virdi peygām-ı şafā**
Oldı tārīhi bu beyt-i dil-keşin behcet lüzüm
- 10 **Ey vücūd-ı bi-bedel şāhib-i himem ola sa'id**
Nām-ı pāküñ gibi saña mesned-i vālā-yı Rüm
(1161)

18

-Tārīh-i Ta'mir-i mekābir-i Ḳoğacı Dede -*

Mefāilün mefāilün mefāilün mefāilün

- 1 **Ḳoğacı Dede ya'nı Şeyḥ Sevindik kim anuñ her gün**
Ḥıyāz-ı feyzine gelse sezādur delu ile hürşid
- 2 **Şakāyıkda olub meşūr tafşil üzre aḥvāli**
Kerāmet-pişe bir zāt oldığın anda i der ternhid
- 3 **Şeref-baḥş olub envār-ı füyüzāt-ı kerāmetle**
Bu dil-cü sāḥada medfündür ol gencine-i ümmid

18. İ 50b, M 46b

* - M

- 4 Mevâliiden ebul-hayrât 'Oşmân Beg Efendiniñ
Fenâdan zevcesi itdikde 'azm-i gülşen-i câvid
- (51a) 5 Bu cây-ı pâkine defn itdikde ilhâm eyledi Mevlâ
Der ü divârını itmek için ta'mir ile teşyid
- 6 Nümâyân oldı ol eşnâda bir kaç merkad-i pür-nür
Görenler kıldılar güftâr-ı şıdk âşarını te'kid
- 7 Ter ü tâze kefenlerle yaturlar hâkde yer yer
Olub esdâf-ı pür-nür-ı merâkıdda çü mervârid
- 8 Revân-ı pâkini şâd eyleyüb her biriniñ Mevlâ
Ola ta'mir iden zât-ı mükerrerrem mazhar-ı te'yid
- 9 Reşidâ feyz-hâh ol böyle bir târih tarh eyle
Bu rûh-efzâ maķâm-ı pâk olındı yümmile tecdid
(1171)

19

- Târih-i Çeşme-i Veliyyü'd-din Efendi-*

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Veliyyü'd-din Efendi menba'-ı 'ayn-ı mekârim kim
Kemâlâtın kalem izhâr-ı 'aciz itmekde imlâdan
- 2 Bu sermtiñ gördi muhtâc oldıgın bir çeşme-i şafâ
Bu 'aym kıldı icrâ tâlib-i ecr oldı Mevlâdan
- 3 Kalemle mürteni'dür lezzeti evsâfım tahrir
Ne mümkün sihri icrâ itmek öyle teng mecrâdan
- 4 Hüdâ ser-çeşme-i iķbâlin itsün dâ'imâ pür-cüş
Ola maķbül dergâhı bu hayr ol zât-ı vâlâdan
- 5 Reşidâ yazdı yektâ mısra'-ı dil-cüyile târih
Gel iç âb-ı şifâ bu çeşme-sâr-ı pâk-i zibâdan
(1157)

19. İ 51a, M 47a

* - M

20

-Berâ-yı Çeşme-i Müftü-i Konya-*

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Müftü-i Konya o dâna-yı fezâ'il iktisâb
Mevkî'inde eyledi icrâ bu 'ayn-ı hürremi
- 2 Lülesin gördüm Reşid-âsâ okur târihini
'Ayn-ı İbrâhîmdür nüş eyle gel bu zezzemi
(1157)

21

-Berâ-yı Vefât-ı Şeyh Koca Muştafâ Pâşâ
Nüre'd-din Efendi-*

Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün (fa'lün)

- 1 Münşid-i râh-ı Hüdâ Hazret-i Şeyh Nüre'd-din
K'olmuş idi güher-i feyze dili gencine
- (51b) 2 Çâr-divâr-ı 'anâşîrdan olub vâreste
Rûhı 'azm eyledi füşhat-geh-i 'illiyîne
- 3 Zâtu ser-tâ-be-ka dem nür ile âğuşte idi
Lem'a pâşîdi mübârek yüzi çün âyine
- 4 Nuţkı câri idi mânend-i zülâl-i şâfi
Zümre-i ehl-i sülûkuñi 'ataşın terkine
- 5 Sünbül-i bâğ-ı kerâmetden alub nûkhet-i şevk
Bûlbûl olmuşdı dil-i pâki gül-i telkine
- 6 Zikr ü tevhid ile bu hânçah-ı vâlâda
Nür-bahş idi cemâliyle girüp âyine

20. İ 51a, M 47a

* - M

2a Lülesin / lü'lesi M

21. İ 51a, 47a

* - M

- 7 Çeşm-bend olmuş idi nezra-i fâniden lik
Cümle mekşûf idi ol çeşm-i hâkîkat yine
- 8 Gerçi kim halka-i tevhidde cümbüş-ger idi
Kıtb idi zâtı velî dâ'ire-i temkine
- 9 Ser-i kabrinde olan dest-güşâ-yı da'vât
Bulur âmâde sürüşân hemân âmîne
- 10 Ser-be-piş-i elem-i fırkat olub zâr ü hazîn
Sâl-i kuvvetini tefekkürde iken ta'yîne
- 11 Oldı bir mışra'-ı berceste Reşîdâ târih
Hâk cemâliyle tecellî kıla Nûre'd-dîne
(1160)

22

-Târih-i Vefât-ı Bâkî Dede
Şeyh-i Mevlevî-hâne-iGalata-*

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Gürûh-ı Mevlevîniñ pişvâsı Şeyh Bâkinüñ
Semâ'ı buldı tâ ki hânkâh-ı dehrde encâm
- 2 Dönerdi şu'le-i cevvalêye süz-ı maşabbetle
Ne dem kim olsa neyler hâlet-efzâ-yı dil-i nârâm
- 3 Bu muşrib-hâne-i dünyânuñ âyînün bilüb fânî
Kudüm-ı şahın-ı meydân-ı bekâya eyledi ikdâm
- 4 Reşîdâ râst çıkdı nây-ı kilkünden aña târih
Fenâdan göçdi devrin eyleyüb Bâkî Dede itmâm
(1164)

22. İ 51b, M

* - M

3a âyinin bilüb fânî / - M

-Berâ-yı Zevce-i Emin Efendi-*

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Kağı-i Mekke-i emîn genc-i fazlûfi zevcesi
Eyledi 'azm-i beķâ şâd ide rûhın müste'an
- 2 Cebhe-fersâ-yı gubâr-ı südde-i beytül-ħarâm
Ruy-mâl-i âsitân-ı ravza-i fahr-i cihân
- 3 Perveriş-yâb-ı ħarîm-i zühđ ü 'iffet kim anuñ
Görse tavrın Râbi'a tahsîn iderdi bi-gümân
- 4 Yazdı sâl-i kuvvetinüñ tārîhini kilk-i Reşid
Meskenin Mevlâ Rukıyye kadınuñ kılsun cinân
(1166)

-Berâ-yı 'Ammî ħodem-*

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Ħayf kim Aĥmed Efendi 'âzim-i 'uķbâ olub
Eyledi aĥbâbına bu 'âlemi mâtem-serây
- 2 Şâĥib-i ħulķ-ı ħasen derviş-meşreb bi-vücut
Ħâşılı yog idi mişli bi-beķâdan çekdi pây
- 3 Ħâric ile kâm-yâb olmuşdı gitdi der-'aķab
Âĥ şâd âĥ anı çok gördi sipihr-i kine-zây
- 4 Gitdi çün ol zât-ı yektâ söyledüm tārîhini
İde Çeşmizâde Aĥmed gül-sitân-ı 'adne cây
(1151)

23. İ 51b, M

* - M

24. İ 51b, M 47b

* - M

25

(52a) -Berā-yı İmām-ı Evvel-şüden Piri-zāde
'Oşmān Efendi-*

Mefāilün mefāilün mefāilün mefāilün

- 1 Şehen-şāh-ı cihānuñ 'ömr ü iqbali füzün olsun
Kim oldı devletinde mazhār-ı ihsān efendimüz
- 2 Reşidā bendesi dāmāmn öğdi didi tārīhin
İmām-ı evvel oldı yümn ile 'Oşmān efendimüz
(1167)

26

-Berāt-ı Galāta-şüden Piri-zāde 'Oşmān Efendi-*

Fāilātün feilātün feilātün feilün

- 1 Muqteḍā-yı şeh-i 'ālem güher-i kân-ı kerem
Mesned-efrüz-ı himem müstened-i bāy ü gedā
- 2 Ma'den-i fazl ü kerem Şāhib Efendi kim anuñ
Eylemiş zātını hikmetle sirişte Mevlā
- 3 Oldı kendi gibi maḥdüm-ı melek-girdārı
Menba'-ı cüy-ı 'atā maḥla'-ı hürşid-i zekā
- 4 Fazlı ol rütbe ki biñ müşkilini ḥal eyledi
Sā'ilüñ küşe-i ebrü ile itse imā
- 5 İtdi iqbālile cün kaḫ'-ı tārīk-i tedris
Rütbe-i mahrece 'izzetle olındı i'lā
- 6 Daḫi çok rütbe-i vālāya irüb revnaḫ ü fer
Vāli diyle ide 'ömrini füzün bār-ı Ḥüdā

25. İ 52a, M 47b

* - M

26. İ 52a, M 47b

* - M

- 7 Dergehinde bu kemîn çâker-i dîrine Reşîd
'Abd-ı mev'ûd-ı kerem müntezir-i luğ ü 'atâ
- 8 Câh-ı ikbâlini tebrik-künân târîhin
Bî-nûkât harf ile bu beytde itdi imlâ
- 9 Oldı 'Osmân Efendi Galatayla mükrem
Manşib-ı mahrece şân virdi o zât-ı yektâ
(1152)

27

-Berâ-yı Mûsâ-zâde Efendi-*

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Hâyf Mûsâ-zâde 'Abdullah Efendi 'aķbet
Oldı dâmen-keş fenâdan eyledi 'azm-i beķâ
- 2 Ol hûner-ver nice dem oldı vakâyi' kâtibi
Fenn-i saķķda haķ bu kim olmuşdı pâkîze-edâ
- 3 'Afv-ı Haķ müsvedde-i a'mâlini tebyîd ide
Dâ'imâ naķfil-nişin-i 'adn olub bulsun şafâ
- 4 Rast geldi fevti târîhi bu mısrâ'da Reşîd
Kıldı Mûsâ-zâde 'Abdullâha Mevlâ huldi câ
(1154)

28

-Berâ-yı Vefât-ı Rif'atı 'Ali Beg-*

Fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 İtđi 'aşruñ bir dîr-i yektâ seri
Hâke üftâde yine çarķ-ı le'im

27. İ 52a, M 48a

* - M

28. İ 52a, M 48a

* - M

- 2 Nâmdaş-ı sâkî-i kevşer-i 'alî
Gitdi koydı dilde endüh-ı 'azîm
- 3 Nazmnuñ her müktesin itmiş idi
Silk-i güftârında bir dür-i nazîm
- 4 Alıcağ oldu Burûsa pâyesin
Câh-ı 'adne tâlib ol tab'-ı selim
- (52b) 5 Şâhid-i gufrân hâl-i la'lini
Eylese aña gadâret er-Rahîm
- 6 Kudsiyân dir kavli târihin Reşid
Rif'ati biñ menzilüñ ola na'im
(1147)

29

-Berâ-yı Necib Efendi Şâhib-i
Tezkiretü'l-Hattâtin-*

Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

- 1 Şuyolcı-zâde hafidi Necib-i Eyyübi
O âb-ı rüy-ı hüner-perverân-ı nigü-nâm
- 2 Olub Mısır qaleminde maħalleye qâdı
Tenezzül eylemeyüb kıldı küy-ı 'adne hürâm
- 3 Uğârid olmada ser-levha zib-i divâm
Niğâm-ı nazmına reşk eyler idi rüh-ı Niğâm
- 4 Hattından olur idi çeşm-i ibn-i maqâle qarir
Virürdi dillere nazmün-ı şi'ri şevq-i tamâm
- 5 Revân-ı pâkine rahmet o zât-ı muhteremüñ
Reşid eyledi târih sâlini i'lâm
- 6 Didi bu mısra'ı gitdikde ol ser-i bülegâ
Kıla İlâhi Muhammed Necib huldi maqâm
(1171)

29. İ 52b, M 48a

* - M

30

-Berâ-yı Halile-i Çeşmî-zâde Reşid-*

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Dirigâ şarşar-ı küh-efgen-i merg itdi bir günde
Gül-sitân-ı bahânuñ taze bir nañl-i dilârâsın
- 2 Reşidüñ ya 'nî Çeşizâdenüñ hem-h'âbe-i pâki
Göreydi Râbi'a tahsin iderdi zühd ü takvâsın
- 3 Cenâb-ı şâdiku'l-va'di'l-eminüñ kavli tubkunca
Şehiden gitdi pür nür eyleye Allah meşvâsın
- 4 'Ataşından kim eylerse aña bir Fatiha i'tâ
İki 'âlemde ihsân eyleye Mevlâ temennâsın
- 5 Bu resme yazdı târih-i vefâtın kîlk-i şiven-zâ
Rukıyye kadınuñ Haq eyleye fûrûş me'vâsın
(1172)

31

-Berâ-yı Vefât-ı Re'isü'l-eşbbâ Kâtib-zâde Efendi-*

Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün

- 1 Şâhib-i hulq-ı hasen Hazret-i Kâtib-zâde
Kim re'is idi eşbbâya o zât-ı yektâ
- 2 Mañlaş-ı pâki Refi' ismi Muhammed idi çün
Ola Cennetde dañi rif'at ile kâm-revâ
- 3 Virüb 'iffetle şeref manşıb-ı şadr-ı Rûma
Dergehi olmuş idi melce-i hayl-i fuqarâ
- 4 Hiç tekellüf yog idi dergeh-i efdâlinde
Nażar-ı pâkine yeksân idi bâyile gedâ
- 5 Hañtınıñ rûh-ı 'imâd olmuş idi hayrâm
Tıbda hod nuñki idi hastelere mañz-ı şifâ

30. İ 52b, M 48b

* - M

31. İ 52b, M 48b

* - M

- 6 Nâdi-i feyzine gelseydi niyâz eyler idi
Tecrübe semtini taḥşil için İbn-i Sînâ
- 7 İntisâb itmiş idi nice tarîka ancak
Kimseye itmez idi râz-ı derûnın ifşâ
- 8 Kaḡı bir vaşf-ı kemâlâtım taḥrîr idelüm
Ne selefde ne ḫalefde aña bilmem hemtâ
- 9 Gitdi ol ferd-i zamâna didi târiḫ Reşid
Kıla 'adn içre mekân râḡ-ı re'isü'l-ḫukemâ
(1182)

32

(53a)

-Târiḫ-berâ-yı Şeyḫü'l-islâm şüden
Piri-zâde 'Oşmân Efendi-*

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

- 1 Sezâdur bülbül-i kilik-i ma'ârif pişegân olsa
Bu hengâm-ı meserretde sürür-ı şevḡ ile güyâ
- 2 Şükufte olmasun mî gonce-i ser-beste-i ḫâtır
Nesim-i gülşen-i kâim oldı enfâs-ı Mesih-âsâ
- 3 Pey-ender-pey sûtür-ı 'anberîn-i vaşf-ı behcetle
Şahâ'if mevce-ḫız olmaḡda(dur) mânende-i deryâ
- 4 Veli-yi ni'metüm sermâye-baḡş-ı 'izzetüm çünkim
Sa'âdetlerle oldı şâ'id-i ser-mesned-i fetvâ
- 5 Cihân-ı mekremet mihr-i 'inâyet ḡulzüm-ı ra'fet
Ġazâli-menḡabet Râzi-fazîlet menzelet-peymâ
- 6 Kemâlâtı degül ta'dâde ḡâbil olsa da farzâ
Olur taḡşil-i ḡâşıl 'âlemüñ ma'lüm dur zirâ
- 7 Kerimâ kâim-baḡşâ nice mâḡ ü sâl geḡmişdür
Kim eylerdüñ bu eyyâm-ı sürür-efzâyı istir'â

32. İ 53a, M 48b

* - M

- 8 Kudümüñ eyledi hem-ser-i hem-ser cāh-ı fetvāyı
Bu da bir hüsni efzün bî-bedel târihdür ammâ
- 9 Birer mışra' getürdi yādına bir beyt-i ra'nâda
Reşidâ iki târih-i dil-ârâ eyledi imlâ
- 10 Hezar iqbâlile zib-âver oldı cāh-ı fetvāya (182)
Seyim-i İbn-i 'Affân Piri-zâde 'âlim ü yektâ
(182)

33

-Târih-i Diger-*

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Piri-zâde Hâzret-i 'Oşmân Efendi kim anuñ
Necm-i iqbâli muķarindür semâda sa'd ile
- 2 Bî-müdâni gevher-i gencine-i efđâldür
Kim nigîn-i 'izzete olmuş nihâde sa'd ile
- 3 Cevdet-i tab'ın bilüb eylerdi elbet i'tizâr
Eylese bir mes'ele baħşin irâde sa'd ile
- 4 Hamdü lillâh kim hezâr i'zâz ü istiħkâk ile
Mesned-i fetvāya virdi ferziyâde sa'd ile
- 5 Kâm-cüyân-ı zamâna oldı dest-i merħabâ
Mışra'-ı dergâhı oldıķca güşâde sa'd ile
- 6 Ehl-i kâm âsüde-i zir-i cenâh-ı luşıdır
Âşiyân-sâz oldılar zıll-ı hümâda sa'd ile
- 7 'Afiyetle mesnedinde nâ'il-i te'yi'd ola
Kevkeb-i iclâli olsun i'tilâde sa'd ile
- 8 Kâm-kârâ oldı târihunde Hâķ tevfiķ idüb
Kâfiye her beyt-i pāk-i dil-güşâde sa'd ile
- 9 İşte bu mışra' Reşidâ bendeñe maħşuşdur
Müftü-i âfâķ oldı Piri-zâde sa'd ile
(183)

33. İ 53a, M 49a

* - M

LUGAZ

1

Mefâilün mefâilün feülün

- (53b) 1 Nedür ol şevk-bahş ü pür-leţâfet
Virür kârn-ı mezâka başka lezzet
- 2 Gehî el üzre olur cilve-gâh
Gehî yüzde düşer dâmâna gâhî
- 3 Egerçi cismi yok girmez hayâle
Mişâl-i tüşedür h'ân-ı vişâle
- 4 Ne tüşe h'ân-ı vuşlatda nemekdür
Hüner-cüyâna am söylemekdür
- 5 Mişâl-i meyve-i bâğ-ı cinândur
Dem-i şayf ü şitâda râygândur
- 6 Am taşile belki ola çâre
Reşidâ söylesem güş-ı nigâre

2

Fâilâtün fâilâtün fâilün

- 1 Ol ne gündüz aq olur gice siyâh
Tahtuna geçmiş hükmi carî pâdişâh
- 2 Ekşenî kanlar döker şemşirdür
Kim şecâ'atda meşeldür şirdür
- 3 Oldı güyâ bülbül-i vaqt-i bahâr
Mümdür başında hem âteş yanar
- 4 Tutar eldür hem görür gözdür safa
Oldı rind-i lâ'übâli bî-riyâ

1. İ 53b, M 49a

2. İ 53b, M 49a

5 Hem görünmez dîdeden pinhândur ol
Hem cihâmı zinde iden cândur ol

6 Anı var idi güzellerde Reşid
Sâyedür İremden olmaz hiç ba'îd

3

Fâilâtün feilâtün feilün

1 Ol nedür bir 'aceb âhen dildür
Gülsitân seyrine pek mâ'ildür

2 Her kaçan eylese kaçd-ı refâr
Kor ayâğına zemîn her ne ki var

3 Kimini elde ider i'mâl
Kimisi olur ayâğıda pâ-mâl

4 İkidür pâyi veli yokdur eli
Ohşadur herkese ol ince beli

5 Lâle-zâra daği başmaz mı kadem
Göke mi geçdi ayâğı bilmem

4

Fâilâtün mefâilün feilün

1 Ol nedür girusı gezer 'uryân
Halka mansıblar itme de ihsân

2 Anda yok gerçi 'aşkdan hâlet
Bulmuş ammâ ki 'aşkıyla şöhret

3 Uğrılık nâmı aña töhmetdür
Toğrusı bu ki pâk hılqatdür

4 Şahn-ı cem'iyete girüb o fakîr
Alur etrâfım sağır ü kebir

3. İ 53b, M 49b

4. İ 53b, M 49b

- 5 Kimseyi ol ne incidür ne yaķar
LİK her kim eline alsa atar
- 6 Çokdur ol tarafa hey'etüñ emeli
Bezr-gerlükde dahi vardur eli
- 7 Eksigin tutsalar anuñ yārān
Ėayr olur o sebile Ėayli mihān
- 8 Bāy iken vaķt olur gedāluk ider
Ėāh olur Ėalkā kethüdāluk ider

**MUĞATTA'ĀT Ü RUBA'ĪYYAT Ü
MÜTEFERRİKĀT***

1

Mef'ülü fâilätü mefâilü fâilün

- (54a) Yâ Rab sezâ-yı sem'-i kabûl eyle sözlerüm
Sermâye-i şafâ-yı 'uğûl eyle sözlerüm
Eyle zebâmı Ėufl-ı nihân-hâne-i Ėikem
TevĖidât ü na't-ı resûl eyle sözlerüm

2

Mef'ülü fâilätü mefâilü fâilün

Yâ Rab dil-i za'ifüme feyz-i kemâl vir
Yâ rab meşâm-ı cânuma büy-ı vişâl vir
Ėoyma Reşîdâyı hârice-i Ėamda teşne-leb
Reftâr-ı çeşme-sâr-ı şafâya mecâl vir

3

Mef'ülü fâilätü mefâilü fâilün

Yâ Rab sivâyı tab'urna ma'llüb eyleme
Ferdâ-yı rüsthizde mağcüb eyleme
TelĖ eyle kâm-ı câna ĖuĖûĖât-ı 'âlemi
Luğ eyle 'ağlı nefsime mağlüb eyleme

* - M

1. İ 54a, M 49b
2. İ 54a, M 50a
3. İ 54a, M 50a

4

Mef'ülü fâilâtü mefâilü fâilün

Yâ Rab nezâra kâmurı kıl rüy-ı mağfîret
 Tevfîkuñ eyle bedrağa-i kûy-ı mağfîret
 Dest-i keremle düde-i şem'-i günâhumı
 Luţfuñdan eyle vesme-i ebrü-yı mağfîret

5

Mef'ülü fâilâtü mefâilü fâilün

Yâ Rab bu zül-i nefis ü hevâdan giçür bizi
 Yâ Rab bu garka-i kân-ı belâdan giçür bizi
 Bezm-i şafâda câm-ı haķıķat be-dest idüb
 Câm-ı mecâz-ı hoş-rübâdan giçür bizi

6

Mef'ülü mefâilü mefâilün fa'

Ol zâlim-i hün-h'âr ile düşdüim derde
 Kaşdı dil ü cân almaķ eli hañçerde
 Âhumla ruħ-ı yâr-ı 'araķ-nîz oldı
 Âyineyi itmez mi nefes hüy-gerde

7

Mef'ülü mefâilü mefâilün fa'

Ol mâh ki ser-tâ-be-ķadem nür olmuş
 Bu hüsni cihân-süz ile meşhür olmuş
 Gördükde haţ-ı sebz-i zümürüd-günün
 Ağyar hele mâr-şifat kûr olmuş

4. İ 54a, M 50a

5. İ 54a, M 50a

6. İ 54a, M 50a

7. İ 54a, M 50b

8

Mef'ülü fâilâtü mefâilü fâilün

Yâ Rab derûm ma'la'-ı mihr-i ma'habbet it
 Yâ Rab dili hazîne-i esrâr-ı vuşlat it
 Gülzâr-ı hâtır olmadı sirâb çeşmümi
 Mecrâ-yı cüy-bâr-ı sirişk-i nedâmet it

9

Mef'ülü mefâilü mefâilün fa'

Teskin idemem âteşim efgân itsem
 Ger gözlerimüñ yaşını bârân itsem
 Bir hâlle olmaz müteselli aşlâ
 Bilmem ki dil-i zâra ne dermân itsem

10

Mef'ülü mefâilü mefâilün fa'

Ma'nâsı rubâ'ilerimüñ dil-cüdur
 Her birisi bir dilber-i çâr-ı ebrüdur
 Eş'âr-ı revân-bağş-ı selisüm haqqâ
 Nazret-i reh-i gülzâr-ı hüner bir cüdur

11

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

Hıdivv-i bahr ü ber Sultân Mahmüd-ı kerem-güster
 Müşerref itdi çün iqbâlle bu şandel-i pâki
 Per-i miqdâf ile pervâza geldikce şikâr eyler
 Mişâl-i şâh-bâz-ı evc-i himmet neşr-i eflâki

8. İ 54a, M 50b

9. İ 54a, M 50b

10. İ 54a, M 50b

11. İ 54a, M 50b

Mef'ülü mefâilün mefâilün fa'

Yâ Rab gel ümmidümi handân eyle
Mâh-ı nev-i âmâlümi tâbân eyle
Koyma beni nâ-kâbil-i bezm-i dâniş
Ser-halka-i cem'iyet-i 'irfân eyle

Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün

Nev-heves şâ'irüñ ol mertebe vâr keşreti kim
Şunmada her biri çün bir varağ eş'arı
Biñ gazel kağıdı birden dökilür meydâna
Ben Reşîdâ ne zamân tâzeleşem destân

12. İ 54a, M 51a

13. İ 54b, M 50a

14. İ 54b, M 50a

15. İ 54b, M 51a

16

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

Bu şeb kûy-ı muğānuñ yandıgın görmiş biri rindüñ
 Tehekkümle dimiş ey pîr-i mey bir söz işit benden
 Şarāba kandıgın şudur ki virdi bāde sāmānuñ
 Ocagıñ ābdan hākister oldı şanma āteşden

17

Mef'ülü fâilätü mefâilü fâilün

Yâ Rab dile niyâz-ı dem-i subh-gâh vir
 Yâ Rab derûna 'aşk ile âteşli âh vir
 Güm-râh-ı deşt-gâh-ı mecâz eyleme beni
 Şehr-i hâkîkate varacak toğn râh vir

18

Mef'ülü fâilätü mefâilü fâilün

Yâ Rab be-nür-ı cebhe-i sultân-ı enbiyâ
 Mir'ât-ı jeng-beste-i kalbe virüb cilâ
 Kondırmasun nesim-i 'inâyet gubâr-ı gâm
 Olsun hemîşe şâhid-i feyz anda rû-nümâ

19

Mef'ülü mefâilü mefâilün fa'

Ey bülbül-i dil sende ne hâlet vardur
 Nağmeñde şeker gibi halâvet vardur
 Hem güfte vü hem beste senüfidür ammâ
 Ne şî're ne müsîkiye ragbet vardur

16. İ 54b, M 51a

17. İ 54b, M 50b

18. İ 54b, M 50b

19. İ 54b, M 51a

20

Mef'ülü mef'ailü mef'ailü fe'ül

Dil tevbe-i nûş-ı mey-i nâb itmededir
 Meyhâneye ammâ ki şitâb itmededir
 Gördükce bu rüsvâlıgım 'âlemde
 Hem bâde vü hem tevbe hicâb itmededir

21

Mef'ailün mef'ailün mef'ailün mef'ailün

Per-i miğdâf ile pervâza geldikce bu nev şandal
 Derûnâ hâlet-i reftâr-ı tāvüs-ı cinân geldi
 Ne dem kim rüy-ı deryâda revân oldu mehbâbetle
 Tokuz yelkenli keşti-i felek dehşetle yan virdi

22

Mef'ailün mef'ailün mef'ailün mef'ailün

Yine dükkânçe-i dilde o 'attâr-ı perî-peyker
 İdüb semâyeye nakd-i cânımız dâd u sited eyler
 Hayâl-i hâl-i ruhsârıyla ol şühuñ iki çeşmüm
 Terâzüdür ki tartar dirhem-i eşkiyle fülfüldür

23

Mef'ülü mef'ailü mef'ailü fe'ül

(51b) Varsun der-i meyhâneye râhat arayan
 Öpsün leb-i peymâneyi lezzet arayan
 Biz devlet-i şihhat dilerüz Mevlâdan
 Vâsıl ola maşşûdına yine devlet arayan

20. İ 54b, M 51a

21. İ 54b, M 51a

22. İ 54b, M 51a

23. İ 54b, M 51a

24

Mef'ülü mef'ailü mef'ailü feül

Şihhat yüzini görmeye ey şüh-ı cemil
İtdi bizi de dide-i bîmârufî 'alil
Söz diñle tabibâ bilirüz derdimüzi
Kıl dağumza penbe-i mirâyı fitil

25

Mef'ailün feilâtün mef'ailün feilün

(55a) Getürdi müjde şabâ bezme yârimüz geliyor
Dögindi serdi-i gam nev-bahârimuz geliyor
Kemâne eylemedin râst-i nâvek-i talebi
Bizüm ayağumuza heb şikârimuz geliyor

26

Mef'ülü mef'ailü mef'ailü feülün

Yâ Rab girih-i saht-ı temennâmı güşâd it
Gül-gönce-i kâm-ı dili müstağni-i bâd it
Kıl dergeh-i 'izzetde pezîrefde recâmı
Vâreste-i 'arz-ı der-i ikbâl-i 'ibâd it

27

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

پادشاه من بدرکاهت پناه آوردم
درحریم خصرتت روی سیاه آوردم
عیار چنبر آوردم شاهها مه درکنج نونسیت
نیستی و حاجبت وری سیاه آوردم

24. İ 54b, M 51b

25. İ 55a, M 51b

26. İ 1b, M -

27. İ. 1b, M -

28

Mef'ülü mef'ailün fe'lün

Sâki turacak zaman degildir
 Fevt itmeyelüm dem-i şebâbı
 Bir hâlete koy beni ki olsun
 Düşme ki sūf dahi şerâbı

29

Mef'ailün mef'ailün mef'ailün mef'ailün

Qalem kim bâg-ı nazmuñ bülbül-i şad döstâmdur
 O bâg içre semen-zâr-ı ma'ânî armağanı dur
 Qalem kim şafha-i nazm üzere nakkaş-ı ma'ânîdür
 Kemine noktası hayretde Bihzâd ü Mânîdür

30

Mef'ülü mef'ailü fa'lün

Şad hamd Cenâb-ı Kibriyâya
 Bî-had şalavât Muştafâya
 Hem âline biñ dūrüd ola hem
 Aşhab-ı güzîn-i bâ-şafâya

1

HİCVİYYE

Fâilâtün mefâilün fa'lün

- 1 Seni 'aşruñ mürüvvet erbâbı
Kullanurlar aqçasuz pulsuz
- 2 Dir iseñ aña ey kerem kâı
Baña bir eski cübbe vir qolsuz
- 3 Virmez ammâ ki virse de farazâ
Peşi yok belki şağsuz şolsuz
- 4 Sen diseñ kim efendi sultânım
Eşek olsam da olmaz çulsuz
- 5 Ekşidür yüzini çatar qaşım
Dir baña hıdmet eyle me'mülsuz
- 6 Seni kullandığım ne ki yetmez
Bire erkânsuz bire yolsuz

METALİ' Ü EBYAT*

1

Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün**Gül toķunsa olur âzürde o nâzûk bedenüñ
Yâ nedendür senüñ ey sîm beden pîrehenüñ**

2

Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün**Halka-i zikre girüb eylemede devr onlar
Şeyh efendi ile iç halkadan olmış dîlber**

3

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün**Gelir kûteh egerçi kıddüñe ey mâh-veş amnâ
Safîa mihrüñ şu'â'ıñdan toķunsun cârme-i zîbâ**

4

Mefûlü mefâilü mefâilü feülün**Hayfâ ki dili 'aşk-ı cevânâne düşürdüm
Bir gevher idi âteş-i süzâna düşürdüm**

5

Mefâilün feilâtün mefâilün feilün**Gelince girye iderken hayâl-i kâmet-i yâr
Çenârlı çeşmeye döndi bu dîde-i hün-bâr**

* - M
1. 55a, M 51b

6

Fâilâtün failâtün fâilâtün fâilün

Dest-şüy olmam mey-i vaşl-ı dilârâdan daği
 Olmadum dil-h'âhum üzre mest o şahbâdan daği

7

Mef'ülü failâtü mefâilü fâilün

Ey çeşm-i fitne-sâz garaż cân-ı zâra mı
 Ey şahbâz bu süzilüş bir şikâra mı

8

Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

O şeh-süvârufi elinde gümüşli çevgân
 Şakın ki küy-ı mağabbetde güy ider cânı

9

Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

İsındı gâyet o semür kaşlara cânım
 Uşütme serdi-i hicrânufi ile sultânım

10

Mef'ülü mefâilü mefâilü feülün

İtsün ço vefâsuzlar iderse bize nâzı
 Ölsem daği almam dilüme harf-i niyâzı

11

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

O şūhuñ 'uqde-i zūlf-i girih-giri çözilmez mi
Dil-i divâne uşlanmaz mı zenciri çözilmez mi

12

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Mehd-i naḥl içre varınca h'âba tıfl-ı verd-i ter
Şallar o mehdi şabâ bülbülleri ninmi çalar

13

Fâilâtün feilâtün feilâtün feilün

Nola pervâza gelürse şererüm bälâda
Âteş-i 'aşka beni yaqdı kömürçi-zâde

14

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

(55b) Çün ezelden eylemişdür himmetüm Mevlâ bülend
Dilbere itmem nazar ger olmasa bälâ bülend

15

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

O fişdik nârnına fındıkcı şūha naqd-i dil virdüm
Baña bir kerre bakmaz çeşm-i bādarnı ne koz kırdum

16

Fäilätün fäilätün fäilätün fäilün

Rüy-1 yäre çâr-çeşm olmak zamânıdur henüz
Zîb-bahş-1 tal'atı çâr-ebrevânıdur henüz

17

Fäilätün fäilätün fäilätün fäilün

Ol tüfenkci şühna kondıkdan 'aşık olduğım
Falya virdi çaqdılar gämmâzlar o ...

18

Mefäilün mefäilün mefäilün mefäilün

Çavuşsun birbirine sine-çäkân-1 gam-1 firkat
Giribânıñ çeke yekdigere tä haşre dek hasret

19

Fäilätün fäilätün fäilätün fäilün

Çeşme-sâr-1 la'linüñ tärîhidür ebrûlaruñ
Kim yazılmış anda cânâ gül gel iç âb-1 hayât

20

Mefäilün mefäilün mefäilün mefäilün

Lebüñ seyr eyleyüb cânâ hat-1 pür-piç ü tâb içre
Midâd-1 la'l ile bir ser-sühan buldum kitâb içre

21

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

Şabâ kim kâkül-i dil dâr eyler râst gâhî kec
Yürür gülzârda güyâ bir ejderdür râst gâhî kec

22

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

Şarınca âteş-i seyyâle-i meyden o sîmîn ten
Ümîd-i vaşl ile sîmâb-veş lerzende oldum ben

23

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

Dañi bir büsesin ben almadañ geldi hañ-ı cânân
Düketdi hırmen-i şevkûn Reşîdâ bir nice mürân

24

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Rüy-ı yâre çâr-çeşm olmañ zamânı dur henüz
Zîb-bağş-ı tal 'atı çâr-ebrevâmı dur henüz

25

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Eyleyüb bir tekye-gerdüñ 'aşkı ser-gerdân bizi
Hânkâh-ı gâmda çok döndirdi bu devrân bizi

26

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Zevk gam-ı 'aşkda mı dilde mi dilberde midür
Neşve şahbâda mı sâkıde mi sâğarda mı dur

27

Mef'ülü fâilâtü mefâilü fâilün

Ben mâ'ilüm o hüsn-i hüdâ-dâde kim anuñi
Çeşmâm sürme kaşları ebrü-ken istemez

28

Mef'ülü fâilâtü mefâilü fâilün

Sildükce yâr dest-i terahhümle cüş ider
'aynıyla gözlerüm yaşı re'yinde rüd olur

29

Mef'ülü mefâilü mefâilü feülün

Gördükde şürâhi-i mey-i neşve-fezâyı
Minâ-yı 'arâk itdi hâsed atdı tapâyı

30

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Merdüm-i didem Bebekde oldığın aldum haber
Anda bir sâhil-serây-ı köhneyi kıldum mağar

31

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

Hevâ-yı vuslatuñla ger fişeng-endâz-ı âh olsam
Olur peydâ şerâr-ı âteşümden şüret-i kandil

32

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Haḫ-ı ruhsârı geleden gâyet bî-ma'âş
Vaşlı mümkindür o şühûñ hâzır-ı kandil-pâş

33

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Niyet idüb bozmağa şavmın bulan bir hilesin
Terk iderse cilve-i iftânı varsun taş yesin

34

Mefâilün feilâtün mefâilün feilün

Ne i'tizâra yüzüm var ne 'arzuḫâle sözüm
Benüm günâhurum 'afv it efendi sultânurum

35

از بسکه جور طالع واژون مسکشم
خواهم که بعدهزین می کلکونه میکشم

33 - İ, M 52b

34 - İ, M 53a

35 - İ, M 53a

36

Mefâilün mefâilün mefâilün mefâilün

Çalır cünbîşden ebrû vü müjeñ ruhsân haç
Efendüm pehlevân-ı hüsni oğın atrmış yayın başmış

37

Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün

Geldi hengâm-ı kühûlet gitdi eyyâm-ı şebâb
Tıfl-ı endek-sâle tavrından ider ammâ hicâb

38

Mef'ülü mefâilü mefâilün fa'

Yâ rab kalemim neş-i hebâdan şaqla
Levh-i dilümi naş-ı sivâdan şaqla

BİBLİYOGRAFYA

- AK, Prof. Dr. Coşkun, Nedim, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divan'ından Seçmeler,
Balıkesir 1989
- Arif Hikmet, Tezkire-i Şuarâ, İst. Millet Küt. Ali Emîri Târih. Nu. 789
- BABİNGER, Franz, Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, Çev. Prof. Dr. Coşkun
Üçok, Ank. 1982
- BAZRAK, M. Orhan, Osmanlı Türihi Yazarları (Bibliyografi ve Biyografi) İst. 1982
- Bursalı Mehmet Tahir, Osmanlı Müellifleri, C. III. İst. 1975
- CAVUŞOĞLU, Mehmet, Necati Bey Divan'ının Tahlili, İst. 1971.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat, Ank. 1993
- DOĞAN, Yard. Doç. Dr. Ahmet, Açıklamaları ve Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü,
Ank. 1995
- DİLÇİN, Cem, Yeni Tarama Sözlüğü, TDK, Ank. 1983
- ERDEM, Dr. Sadık, Râmiz ve Adâb-ı Zürefâsı, Ank. 1994
- Fatin Davud, Hâtîmetü'l- Eş'âr, İ.Ü. Küt. İbnülemin Nu. 1889
- İPEKTEN, Prof. Dr. Haluk, Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz, İst. 1994
- İPEKTEN, Prof. Dr. Haluk, İSEN, Doç. Dr. Mustafa, TOPARLI, Doç. Dr. Recep,
OKÇU, Yard. Doç. Naci, KARABEY, Doç. Dr. Turgut,
Tezkirelere Göre Divan Edebiyatında İsimler Sözlüğü, Ank. 1988
- KURNAZ, Prof. Dr. Cernal, Hayâlî Bey Divan'ının Tahlili, İst. 1996
- KÜTÜKOĞLU, Bekir, Çeşmi-zâde Târihi, İst. 1993
- , TDV İslâm Ansiklopedisi, "Çeşmizâde Mustafa Reşid" Mad. C. 8
- LEVEND, Âgah Sırrı, Divan Edebiyatı, Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve
Mefhumlar, İst. 1943
- MAZIOĞLU, Prof. Dr. Hasibe, Nedim'in Divan Şiirine Getirdiği Yenilik, Ans. 1992
- Mehmet Süreyyâ, Sicill-i Osmânî, C. II. IV, İst. 1308

MENGİ, Prof. Dr. Mine, Divan Şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbi, Ank.

1991

ONAY, Ahmet Talat, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Ank., 1992

ÖZKIRIMLI, Atilla, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, C. 4, İst. 1990

PAKALIN, M. Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C. 3, İst. 1993

PALA, İskender, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Ank. 1989

Râmiz, Tezkire-i Şu'arâ, İ.Ü. Küt. T.Y. Nu. 91

Rıfat Ahmet, Ravdatü'l-Azîziyye, İ.Ü.Küt. İbnülemin Nu. 1466

SEMİH, Mehmet, Türk Edebiyatında Mahlaslar, Takma Adlar, Tapşırılmalar ve

Lakaplar, İst. 1993

Silâhdâr-zâde, Tezkire-i Şuarâ, İ.Ü. Küt. T.Y. Nu. 2557

Şefkat-i Bağdâdî, Tezkire-i Şefkat, İ.Ü. Küt. T.Y. Nu. 3916

Şemsettin Sâmi, Kâmûs-ı Türki, İst. 1987

—————, Kâmûsü'l-Â'lâm, C. 3, İ.Ü. Küt. İbnülemin Nu. 1522

ŞENTÜRK, Ahmet Atillâ, Klasik Osmanlı Edebiyatı Tiplerinden Rakib'e Dâir, İst.

1995

TARLAN, Prof. Dr. Ali Nihat, Şeyhî Divân'ın Tetkik, İst. 1964

—————, Fuzulî Divanı Şerhi, 3 C. Ank. 1985

Tevfik, Mecmuatü't-Terâcim, İ.Ü. Küt. T.Y. Nu. 192

TOLASA, Dr. Harun, Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası, Ank. 1973

Türk Ansiklopedisi, C. 9, Ank. 1963

Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), Ank. 1981

TİMURTAŞ, Prof. Dr. Faruk, Tarih İçinde Türk Edebiyatı, İst. 1993

YEĞİN, Abdullah, BADILLI, Abdülkerim, Hekimoğlu İsmail, ÇAM, İlham,

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Büyük Lugat, İst. 1987